2 0 0 4

K O R O Š K I
K O L E D A R

KNJIŽNI DAR SLOVENSKE PROSVETNE ZVEZE

Slike na ovitku: Zorka Weiss-Loiskandl

Slike v koledarskem delu: Jana Pečar (Italija), Živa Pahor (Italija),
József Gyécsek (Madžarska), Klementina Golija (Slovenija),
Zorka Weiss-Loiskandl (Avstrija), Nataša Škof (Avstralija)

Napisala in uredila: Irena Destovnik

Foto: Irena Destovnik

Koroški koledar 2004 je izšel s podporo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije

© SPZ. Vse pravice pridržane

Izdala Slovenska prosvetna zveza. Založila Založba Drava v Celovcu

Oblikovanje in tisk: Tiskarna Drava. Vsi: A-9020 Klagenfurt/Celovec

ISBN 3-85435-424-x

Koroški koledar 2004

Januar

1	ČE	**Novo leto**	1
2	PE	Makarij	
3	SO	Genovefa	
4	NE	**Angela**	
5	PO	Simeon	
6	TO	**Sv. 3 kralji**	
7	SR	Zdravko	
8	ČE	Severin	2
9	PE	Julijana	
10	SO	Gregor	
11	NE	**Pavlin**	
12	PO	Tatjana	
13	TO	Veronika	
14	SR	Srečko	3
15	ČE	Pavel	
16	PE	Marcel	
17	SO	Anton	
18	NE	**Marjetka**	
19	PO	Marij	
20	TO	Boštjan	
21	SR	Neža	
22	ČE	Vincenc	4
23	PE	Rajko	
24	SO	Felicijan	
25	NE	**Darko**	
26	PO	Pavla	
27	TO	Janez	
28	SR	Peter	5
29	ČE	Valerij	
30	PE	Martina	
31	SO	Janez	

Februar

1	NE	**Ignac**	
2	PO	Svečnica	
3	TO	Blaž	
4	SR	Andrej	6
5	ČE	Agata	
6	PE	Rotija	
7	SO	Egidij	
8	NE	**Janez**	
9	PO	Polona	
10	TO	Viljem	
11	SR	Marija	7
12	ČE	Damjan	
13	PE	Gregorij	
14	SO	Zdravko	
15	NE	**Jurka**	
16	PO	Julijana	
17	TO	Silvin	
18	SR	Simeon	8
19	ČE	Konrad	
20	PE	Leon	
21	SO	Irena	
22	NE	**Marjeta**	
23	PO	Marta	
24	TO	Pustni torek	
25	SR	Pepelnica	9
26	ČE	Aleksander	
27	PE	Gabrijel	
28	SO	Leander	
29	NE	**Prestopni dan**	

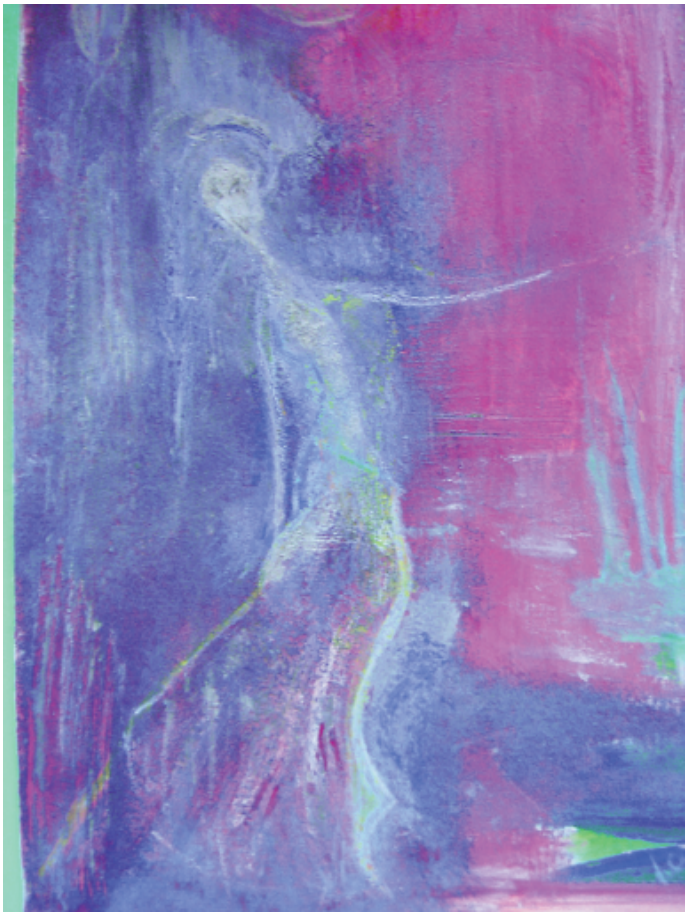

Jana Pečar (Trst): »Lepa Vida« – akril

Marec

1	PO	Albin	
2	TO	Janja	
3	SR	Marin	10
4	ČE	Kazimir	
5	PE	Gerda	
6	SO	Nika	
7	NE	Tomaž	
8	PO	Dan žena	
9	TO	Frančiška	
10	SR	Viktor	11
11	ČE	Krištof	
12	PE	Gregor	
13	SO	Kristina	
14	NE	Matilda	
15	PO	Klemen	
16	TO	Hilarij	
17	SR	Jerica	12
18	ČE	Ciril	
19	PE	Jožef	
20	SO	Srečko	
21	NE	Benedikt	
22	PO	Vasilij	
23	TO	Oton	
24	SR	Katarina	13
25	ČE	Minka	
26	PE	Emanuel	
27	SO	Rupert	
28	NE	Janez	
29	PO	Ciril	
30	TO	Bogo	
31	SR	Benjamin	14

April

1	ČE	Hugo	
2	PE	Frančišek	
3	SO	Ljuba	
4	NE	Cvetna nedelja	
5	PO	Vinko	
6	TO	Viljem	
7	SR	Darko	15
8	ČE	Albert	
9	PE	Veliki petek	
10	SO	Velika sobota	
11	NE	Velika noč	
12	PO	Velikon. pon.	
13	TO	Ida	
14	SR	Justin	16
15	ČE	Helena	
16	PE	Bernarda	
17	SO	Rudi	
18	NE	Konrad	
19	PO	Leon	
20	TO	Neža	
21	SR	Simeon	17
22	ČE	Leonida	
23	PE	Vojko	
24	SO	Jurij	
25	NE	Marko	
26	PO	Marcel	
27	TO	Jaroslav	
28	SR	Pavel	18
29	ČE	Peter	
30	PE	Katarina	

Živa Pahor (Trst): »Kaktusi« – akril in lepljenka

Maj

1	SO	**Praznik dela**	
2	NE	**Boris**	
3	PO	Filip in Jakob	
4	TO	Florijan	
5	SR	Angel	19
6	ČE	Janez	
7	PE	Stanko	
8	SO	Miha	
9	NE	**Materinski dan**	
10	PO	Izidor	
11	TO	Žiga	
12	SR	Pankracij	20
13	ČE	Servacij	
14	PE	Bonifacij	
15	SO	Zofka	
16	NE	**Janez**	
17	PO	Jošt	
18	TO	Erik	
19	SR	Ivo	
20	ČE	**Vnebohod**	19
21	PE	Feliks	
22	SO	Milan	
23	NE	**Željko**	
24	PO	Suzana	
25	TO	Urban	
26	SR	Zdenko	22
27	ČE	Avguštin	
28	PE	Viljem	
29	SO	Magdalena	
30	NE	**Binkošti**	
31	PO	**Binkoštni ponedeljek**	

Junij

1	TO	Fortunat	
2	SR	Erazem	23
3	ČE	Pavla	
4	PE	Franc	
5	SO	Valerija	
6	NE	**Norbert**	
7	PO	Robert	
8	TO	Medard	
9	SR	Primož	
10	ČE	**Rešnje telo**	24
11	PE	Srečko	
12	SO	Janez	
13	NE	**Anton**	
14	PO	Vasilij	
15	TO	Vid	
16	SR	Beno	25
17	ČE	Dolfe	
18	PE	Marko	
19	SO	Julijana	
20	NE	**Silverij**	
21	PO	Alojz	
22	TO	Ahac	
23	SR	Zeno	26
24	ČE	Janez	
25	PE	Hinko	
26	SO	Stojan	
27	NE	**Ema**	
28	PO	Hotimir	
29	TO	Peter in Pavel	
30	SR	Emilja	27

József Gyécsek (Monošter): »Slovo I« – olje na platnu

Julij

1	ČE	Bogoslav	
2	PE	Marija	
3	SO	Tomaž	
4	**NE**	**Urh**	
5	PO	Ciril in Metod	
6	TO	Bogomil	
7	SR	Vilibald	28
8	ČE	Evgen	
9	PE	Veronika	
10	SO	Ljuba	
11	**NE**	**Olga**	
12	PO	Mohor	
13	TO	Henrik	
14	SR	Kamil	29
15	ČE	Vladimir	
16	PE	Marija	
17	SO	Aleš	
18	**NE**	**Miroslav**	
19	PO	Vincenc	
20	TO	Marjeta	
21	SR	Danilo	30
22	ČE	Majda	
23	PE	Branislav	
24	SO	Kristina	
25	**NE**	**Jakob**	
26	PO	Ana	
27	TO	Sergij	
28	SR	Zmago	31
29	ČE	Marta	
30	PE	Julita	
31	SO	Ignac	

Avgust

1	**NE**	**Peter**	
2	PO	Štefan	
3	TO	Lidija	
4	SR	Dominik	32
5	ČE	Ožbalt	
6	PE	Ljubo	
7	SO	Kajetan	
8	**NE**	**Miran**	
9	PO	Jaroslav	
10	TO	Lovrenc	
11	SR	Suzana	33
12	ČE	Klara	
13	PE	Lilijana	
14	SO	Demetrij	
15	**NE**	**Marijino vneb.**	
16	PO	Rok	
17	TO	Pavel	
18	SR	Helena	34
19	ČE	Ludvik	
20	PE	Bernard	
21	SO	Ivana	
22	**NE**	**Timotej**	
23	PO	Filip	
24	TO	Jernej	
25	SR	Ludvik	35
26	ČE	Viktor	
27	PE	Monika	
28	SO	Avguštin	
29	**NE**	**Janez**	
30	PO	Roza	
31	TO	Rajko	

Klementina Golija (Kranj): iz cikla »Podobe sedanjosti« – papir

September

1	SR	Tilen	36
2	ČE	Štefan	
3	PE	Dora	
4	SO	Rozalija	
5	**NE**	**Lovrenc**	
6	PO	Zaharija	
7	TO	Regina	
8	SR	Marija	37
9	ČE	Peter	
10	PE	Nikolaj	
11	SO	Erna	
12	**NE**	**Gvido**	
13	PO	Filip	
14	TO	Rastko	
15	SR	Nikodem	38
16	ČE	Ljudmila	
17	PE	Lambert	
18	SO	Irena	
19	**NE**	**Suzana**	
20	PO	Svetlana	
21	TO	Matevž	
22	SR	Mavricij	39
23	ČE	Helena	
24	PE	Nada	
25	SO	Zlata	
26	**NE**	**Kozma in Damijan**	
27	PO	Vincenc	
28	TO	Venčeslav	
29	SR	Mihael	40
30	ČE	Sonja	

Oktober

1	PE	Julija	
2	SO	Bogumil	
3	**NE**	**Terezija**	
4	PO	Frančišek	
5	TO	Marcel	
6	SR	Vera	
7	ČE	Marko	41
8	PE	Brigita	
9	SO	Abraham	
10	**NE**	**Daniel**	
11	PO	Milan	
12	TO	Maks	
13	SR	Edvard	42
14	ČE	Veselko	
15	PE	Terezija	
16	SO	Jadviga	
17	**NE**	**Marjeta**	
18	PO	Luka	
19	TO	Etbin	
20	SR	Irena	
21	ČE	Urška	43
22	PE	Kordula	
23	SO	Severin	
24	**NE**	**Rafael**	
25	PO	Darja	
26	**TO**	**Nacionalni praznik**	
27	SR	Sabina	44
28	ČE	Simeon	
29	PE	Narcis	
30	SO	Alfonz	
31	**NE**	**Volbenk**	

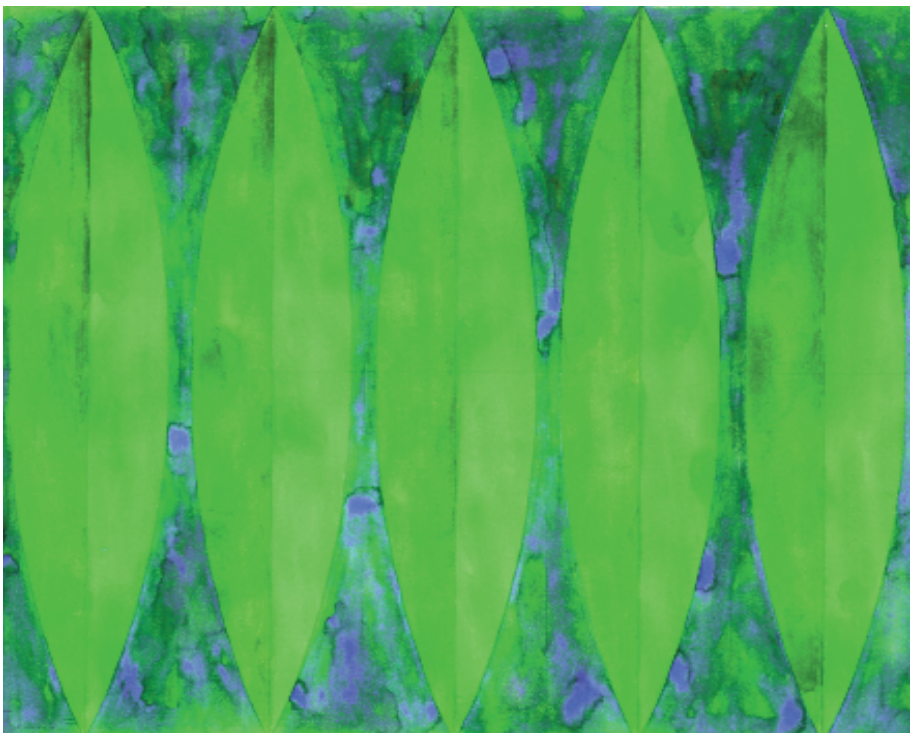

Zorka Weiss-Loiskandl (Celovec): »Topoli« – akvarel in gvaš na papirju

November

1	PO	**Vsi sveti**		
2	TO	Verne duše		
3	SR	Silva	45	
4	ČE	Karel		
5	PE	Elizabeta		
6	SO	Lenart		
7	NE	**Engelbert**		
8	PO	Bogomir		
9	TO	Teodor		
10	SR	Andrej	46	
11	ČE	Martin		
12	PE	Emil		
13	SO	Stanislav		
14	NE	**Nikolaj**		
15	PO	Leopold		
16	TO	Jerica		
17	SR	Gregor	47	
18	ČE	Odon		
19	PE	Elizabeta		
20	SO	Srečko		
21	NE	**Marija**		
22	PO	Cecilija		
23	TO	Klemen		
24	SR	Janez	48	
25	ČE	Katarina		
26	PE	Konrad		
27	SO	Virgil		
28	NE	**Jakob**		
29	PO	Radivoj		
30	TO	Andrej		

December

1	SR	Marijan	49	
2	ČE	Bibijana		
3	PE	Franc		
4	SO	Barbara		
5	NE	**Sava**		
6	PO	Miklavž		
7	TO	Ambrož		
8	SR	**Brezmad. spoč.**	50	
9	ČE	Valerija		
10	PE	Smiljan		
11	SO	Danijel		
12	NE	**Aljoša**		
13	PO	Lucija		
14	TO	Dušan		
15	SR	Kristina	51	
16	ČE	Albina		
17	PE	Lazar		
18	SO	Teo		
19	NE	**Urban**		
20	PO	Evgen		
21	TO	Tomaž		
22	SR	Mitja	52	
23	ČE	Viktorija		
24	PE	Adam in Eva		
25	SO	**Božič**		
26	NE	**Štefan**		
27	PO	Janez		
28	TO	Nedolžni otroci		
29	SR	Tomaž	1	
30	ČE	David		
31	PE	Silvester		

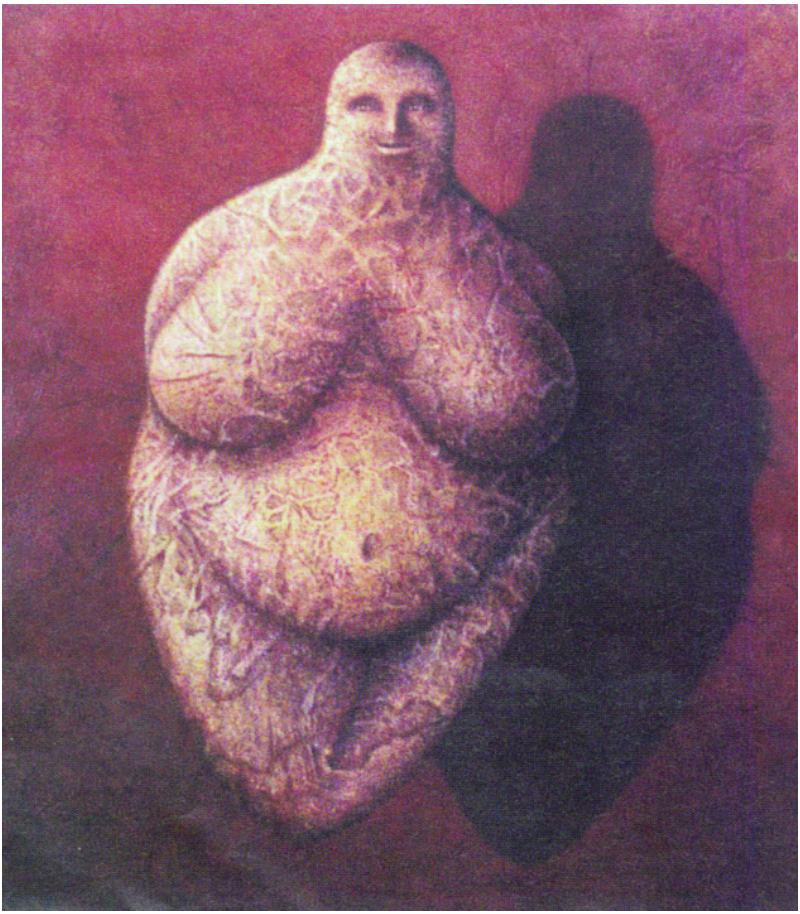

Nataša Škof (Melbourne): »Modrost in sočutje« – vosek in olje na platnu

Evropska unija, Slovenija in slovenske manjšine

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo maja 2004 bodo padle državne meje. Te so bile tudi doslej le formalno-tehnični okvir, ki je določal in ločeval države in narode Evrope.

Evropa se širi predvsem z namenom preprečitve tretje svetovne vojne. Združuje se brez malikovanja države kot institucije, s povezovanjem narodov in regij pa želi predvsem zaustaviti napredovanje nacionalizma, tiste evropske zgodovinske hipoteke, ki je skozi stoletja obremenjevala humanistične vrline, kot so solidarnost, toleranca in socialno varstvo. Evropa pa se ne more posvetiti tem vprašanjem in spregovoriti o kulturi brez zagotavljanja miru.

Iluzorno bi bilo misliti, da se evropska humanistična vizija razvija brez pasti, zapor in pregrad, ki se kažejo kot odkrit boj za nadvlado agresivnega sodobnega kapitala. Obenem z evropskimi združevalnimi procesi v zaskrbljujoči meri potekajo tudi internacionalizacija kapitala, razvoj neoliberalizma ter slepa vera v logiko tržnega gospodarstva. Tudi to Evropi narekuje določeno kulturo, sisteme vrednot in sodobnih mitov.

V procesu združevanja so tudi nove možnosti – globalizacija na področju obveščanja osvešča in prinaša več znanja. V tem kontekstu bo kultura igrala pomembno vlogo pri povezovanju, sodelovanju in preseganju zgodovinskih hipotek. Pri Slovencih se je sicer vloga kulturne posebnosti izoblikovala v soočenju s kulturnim imperializmom sosedskih narodov, toda reaktivno zapiranje v svoje domače državne in druge razvojno-zaviralne okvire je na eni strani ustvarjalo rodovitna tla za svetobolje in samopomilovanje, na drugi strani pa za samozadostnost in nacionalistično nestrpnost. Prav za Slovence je evropsko povezovanje zaradi travm glede »narodnega« preživetja odločilnega pomena: največja nevarnost za prihodnost slovenskega jezika in kulture ni v

nacionalistični nestrpnosti in sovražnosti drugih do nas, temveč v našem pomanjkljivem znanju in zaostajanju za splošnim razvojem. Svoje dosežke vse preveč ocenjujemo z »domačimi«, ne pa s splošnimi merili celotne družbe in moderne znanosti. V tem sklopu je mogoče najti odgovor na vprašanje, kako in kam naj Slovenci usmerijo svoje dejavnosti, da bodo prepoznavni v mednarodni javnosti in da bodo kot učinkoviti znali koristili tudi sami sebi. V tem je srž problema med konceptom zapiranja v lastne državne okvire in odpiranja v širše evropske povezave. Narediti bo treba nekaj, kar Slovenci dobro znajo in ne, kar bi morali zaradi nacionalne prisile.

Ker so integracijski procesi dejansko izničili možnosti posegov v zvezi z državnimi mejami – spreminjanje državnih meja ni več na dnevnem redu – postaja najpomembnejša strategija hitrejše integracije prostora, kjer živijo Slovenci v novi evropski stvarnosti.

Jasno bo treba opredeliti prioritete »slovenske« prepoznavnosti v Evropi. Slovenci prav gotovo nismo poklicani za reševanje svetovnih kriz, pač pa je naše mesto v povezovanju z malimi evropskimi državami in s srednjeevropskim prostorom kot našo neposredno soseščino. Treba bo delovati in sodelovati s prostorom, ki nas obdaja, in vzpostaviti čim boljše sosedske odnose. Utrjevanje sožitja, ki edino lahko preprečuje napetosti, je pomembno na vseh ravneh sodelovanja, posebno na tako občutljivem področju, kot je prizadevanje za ohranitev in uveljavljanje slovenskega jezika in kulture.

Slovenska identiteta v Evropi je lahko konstruktiven izziv le, če smo zmožni k sožitju različnih kultur tudi sami kaj prispevati. Vprašanje, kaj je tisto, kar res zmoremo in kar nas bo usposobilo razumeti vse evropske procese in svojo jezikovno in kulturno individualnost raz-

vijati na najvišji družbeni ravni, je obenem vprašanje o upravičenosti lastnega obstoja. Integracija je mogoča in tudi zanimiva le z izjemnimi, izrazitimi in vrhunskimi dosežki, primerljivimi z evropskimi.

Imamo nekaj dobrih pogojev: slovenščina bo postala eden izmed uradnih jezikov Evropske unije, kar samo po sebi še nič ne pomeni. Funkcionalnost slovenščine kot uradnega jezika bodo slovenski predstavniki preverjali v institucijah Evropske unije, predvsem pa se bo preverjala in promovirala s čezmejnimi kulturnimi projekti. Gre za odločitev in sposobnost, da bi bili v smislu evropskih standardov povezani s konceptom »subsidiarnosti« in da bi se znali povezati v evropsko omrežje kulturnih projektov, ki so temeljni kamen integracije. To bi lahko bilo eno od najbolj učinkovitih sredstev za poglabljanje povezav Slovenije z Evropsko unijo.

V prihodnosti bo delo pri projektih, ki bodo konkurirali za sredstva iz razvojnih skladov Evropske unije, med pomembnejšimi. V tem pogledu dobivajo odnosi med Republiko Slovenijo in Slovenci zunaj nje nove možnosti.

Slovenske narodne skupnosti želijo, da bi jih Slovenija pri načrtovanju politike obmejnih regij v Evropski uniji bolj upoštevala. Ker bo Evropska unija še bolj kot doslej delovala povezovalno predvsem na regionalnih ravneh, so slovenske narodne skupnosti na ozemlju sedanje Evropske unije strateško pomemben partner Sloveniji, saj razmere večkulturne družbe poznajo iz neposredne izkušnje življenja v dveh kulturnih prostorih.

Evropski združevalni procesi ne vodijo nujno v izginotje kontinuiranih kulturnih identitet. Jezik in kultura se razvijata samo v soočenju in sobivanju z drugimi jeziki in kulturami, zato je edina obetavna pot odprtost in ne strah pred drugimi. Rousseau je rekel, da izginotje jezikovnega in narodnega v globalizaciji ni stvar objektivne zgodovinske nuje, ampak predvsem stvar lastne »obče« volje. Torej, če hočemo biti Slovenci, smo za to sami odgovorni, združena Evropa je ob tem le naša dobra priložnost.

Janko Malle

Uvod

Pred vami je Koroški koledar z letnico 2004, ki bo v zgodovini ostala zapisana kot letnica vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Bo ljudem v združeni Evropi v 21. stoletju uspelo napisati drugačno zgodovino kot njihovim prednikom, ki se s svojo ne morejo hvaliti? Kaj se bo dogajalo z manjšinami, kako bodo delovale države in regije, s kakšno vsebino se bodo polnili pojmi, o katerih sem se pogovarjala ob pripravi letošnjega koledarja?

V pogovorih s sogovorniki, ki sem jih spraševala o vsem, kar je povezano s skupnim slovenskim kulturnim prostorom, se je ta z vsakim pogovorom tako prostorsko kot vsebinsko razširil. Prostorsko so se državljanom Slovenije pridružili ljudje z različnim etničnim izvorom, pripadniki narodnih skupnosti v sosednjih državah – ne samo koroški Slovenci in Slovenci v Italiji, temveč tudi štajerski Slovenci, Porabci in Slovenci na Hrvaškem – in vsi, ki so se iz različnih razlogov predvsem v prejšnjem stoletju izselili v evropske države ali na druge kontinente. Vsebinsko pa se je pridevnik slovenski bogatil z novimi pomeni, ki upoštevajo realnost sodobnega časa.

O vsem tem so – vsak s svojega zornega kota – pripovedovali sogovorniki s Koroške, z avstrijske Štajerske, s Tržaškega, iz Porabja in Slovenije, ki se ukvarjajo s sociologijo, pesništvom, političnim in kulturnim delovanjem, z zgodovino, antropologijo, urednikovanjem, raziskovanjem, s poučevanjem, terapevtskim delom ... Upam, da bodo njihova različna mnenja in razmišljanja zanimiva tudi za vas.

Tudi slike, s katerimi smo likovno opremili letošnji koledar, so narisali slikarke in slikar, ki živijo in delajo v Trstu, na Koroškem, v Porabju, Avstraliji in Sloveniji.

Avgust se je prelil v november. Hvala vsem, ki ste mi pomagali napisati Koroški koledar z letnico 2004.

Irena Destovnik

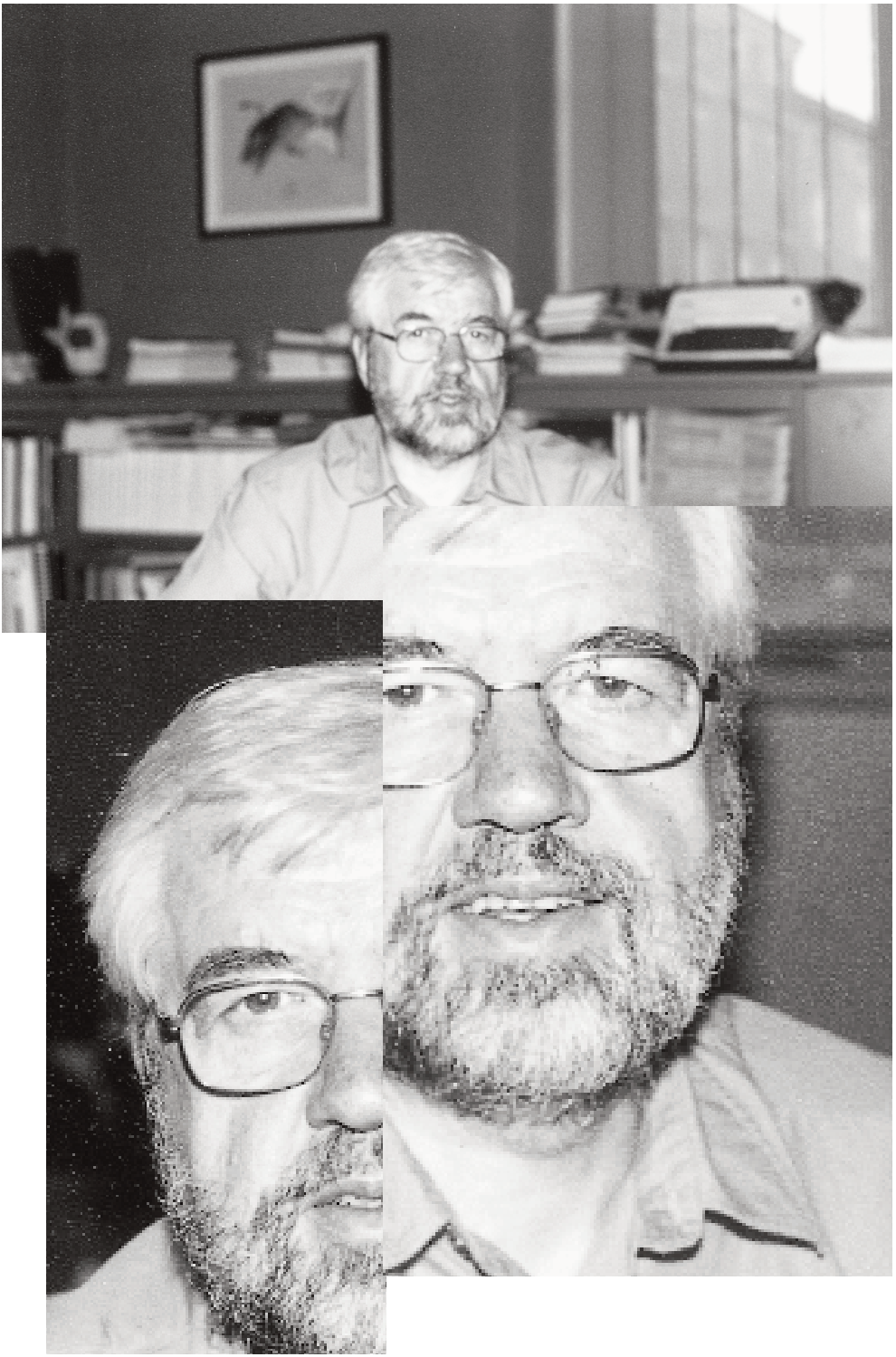

Bojan Brezigar

Pridobivanje ugleda in zaupanja

55-letnega tržaškega Slovenca Bojana Brezigarja poznamo predvsem kot odgovornega urednika Primorskega dnevnika. Že kot gimnazijec in kasneje študent na tržaški Univerzi je pisal za časopis, pri katerem se je zaposlil s 25 leti. Študija ekonomije ni dokončal, kasneje je v Rimu opravil državni novinarski izpit. Preden je leta 1992 postal odgovorni urednik, se je kot deželni poslanec pet let poklicno ukvarjal s politiko. Da so bralci Primorskega dnevnika sproti in dobro obveščeni o manjšinskih temah – in to ne le o tistih, povezanih s slovensko narodno skupnostjo v Italiji – je njegova zasluga. Že nekaj let se namreč na evropski ravni ukvarja s problematiko manjšin, trenutno je predsednik Urada za manj rabljene evropske jezike,[1] nevladne organizacije za manjšine pri Evropski uniji.

O »Evropi malih ljudi, ki so pomembni znotraj lastnih skupnosti, drugje pa jih nihče ne pozna«,[2] je Bojan Brezigar leta 1999 pri Založništvu tržaškega tiska izdal knjigo z naslovom *Knjige v samokolnici*. V njej je, kot je povedal v pogovoru, »poskušal malce bolj ležerno pisati o manjšinskih vprašanjih«. Razen dveh ali treh manjšin je v celotni Evropi – mednje samo v Evropski uniji lahko prištevamo okoli 40 milijonov ljudi – vse obiskal. »Prepotoval sem celotno Evropo in potovalna agencija, s katero potujem, je zaradi mojih potovanj prvič slišala za kraje, kamor nikoli nihče ne gre.« V krajih, ki jih je obiskal, je spoznal povsem drugačen svet, ki pa je – in tega se ljudje premalo zavedajo –

1 Manj rabljene – regionalne ali manjšinske jezike govori kakih 40 milijonov državljanov Evropske unije; po vstopu novih članic bo teh še kakih šest milijonov več, obenem pa se bo sedanjim več kot 60 avtohtonim jezikovnim skupnostim Evropske unije pridružilo še enkrat toliko novih.

2 Volčič, Mitja 1999: Predgovor. V: Brezigar, Bojan: Knjige v samokolnici. ZTT EST. Trst, str. 8.

prav tako del Evrope. Bojan Brezigar govori ali vsaj razume oziroma bere večino germanskih, romanskih in slovanskih jezikov – razen keltskih in baltskih ter finščine, madžarščine in grščine.

Za sogovornika o temi skupnega slovenskega kulturnega prostora sem ga izbrala, ker v knjigi objavljena besedila odstirajo zastore povsem neznanega sveta, predvsem pa, ker bralcu omogočajo drugačno videnje ne samo Evrope, temveč tudi sebe in ob tem ponovno preverjanje odnosa do lastne identitete in identitete »drugega«.

Sintagma skupni slovenski kulturni prostor

Zanj je to najprej prostor, nekaj povsem fizičnega; ozemlje, določeno z mejami, ki niso politične oziroma državne, ampak zgodovinske meje poselitvenega območja Slovencev. Ker se je v tem prostoru v teku stoletij razvijala kulturna dejavnost, ki je pustila svoje sledi, mu v tem kontekstu pojem skupni slovenski kulturni prostor pomeni predvsem ohranjanje in vrednotenje teh sledi. Kljub abstraktnosti povedanega s tem misli na zelo konkretne stvari: od bogastva na videz neotipljive duhovne dediščine, kot so na primer literatura, glasba, ples, pesem ... do povsem otipljive materialne dediščine. V tistem delu tega prostora, ki je bil iz političnih razlogov v zadnjih desetletjih odrezan od matične Slovenije, se je zmanjševala predvsem materialna dediščina. Lahko bi govorili celo o obstoju neke vrste načrtne agresije na tako imenovane vidne sledi, ki pričajo o nekdanji in sedanji prisotnosti Slovencev v teh krajih.

Prav v zvezi z duhovnim delom izročila pa v vedno večji meri opaža nekakšen paternalističen odnos matične države do kulturne ustvarjalnosti Slovencev, ki živijo zunaj meja sedanje Republike Slovenije, in sicer v smislu »saj je prav, da tudi njim nekaj damo«. Po mnenju Bojana Brezigarja takšno razmišljanje vsebuje temeljno napako v odnosu do Slovencev zunaj njenih meja, saj Slovence deli na »nas in one«, namesto da bi skupno ohranjali tisto, kar je bilo v preteklosti eno in celovito, in si prizadevali, da se kot takšno tudi ohrani. Vsako izgubo katerega koli slovenskega duhovnega ali materialnega kulturnega spomenika bi morali vsi Slovenci občutiti kot skupno izgubo in ne le kot izgubo za tisti del Slovencev, ki živi na območju, kjer je prišlo oziroma prihaja do izgube. »Te zavesti pa v Sloveniji ni.«

Tako kot pod pojem skupni slovenski kulturni prostor ne moremo umestiti vsega, ga prav tako ne smemo omejiti le na »skupek pevskih zborov«. V kulturni prostor posegajo tudi številni človekovi posegi, tako na primer skrb za okolje, za zaščito krajine, ohranjanje arhitekturnih tipologij, razvoj jezika ... Po Brezigarjevem mnenju smo bili vsi premalo pozorni na različne vidike kulturnega prostora, predvsem pa

smo premalo naredili za to, da bi ta postal nekaj zares konkretnega in za vse koristnega.

Glede na to, da smo Slovenci od konca druge svetovne vojne do leta 1991 živeli v različnih političnih sistemih, so bili tisti, ki so živeli v Italiji, od leta 1945 naprej prisiljeni sami skrbeti za izrazoslovje, povezano z demokratičnim političnim sistemom, ki ga takratni slovenski politiki in slovensko jezikoslovje niso potrebovali. »Pomagali smo si na različne načine, marsikaj smo naredili prav, marsičesa pa ne. Pri tem seveda nismo imeli nobene strokovne opore, besede smo si morali izmišljevati ... kar pa je pri tem najhuje ... ko se je Slovenija demokratizirala in so se morali strokovnjaki v Ljubljani ukvarjati z istimi težavami, se nihče ni domislil, da bi preveril, ali in na kakšen način smo se s temi težavami spoprijemali mi. Prav tako nihče ni preverjal, ali je mogoče uporabiti naše rešitve in tako sedaj – to je le en primer – v Sloveniji uporabljajo pojem računsko sodišče. Slovenci v Italiji smo isti pojem že 45 let prevajali kot računski dvor; ne vem, ali je bilo to pravilno ali ne, ampak nihče nas glede tega ni nič vprašal, ne prej, pa tudi potem ne. In mi smo se prilagodili Ljubljani, čeprav še sedaj ne vemo, ali smo naredili prav, ali ne.«

»Obstajajo tudi drugi v nebo vpijoči primeri, na primer to, da se v osrednji Sloveniji izvirni imeni za italijanski mesti Milan in Turin dosledno prevajata kot Milano in Torino, česar od prebivalcev teh dveh mest ne boste nikoli slišali. Mi smo ti izvorni imeni prevzeli in se zaradi tega desetletja spopadali s slovenskimi jezikoslovci, ki so seveda prepričani, da grešimo mi.« Bojan Brezigar ne trdi, da Slovenci v Italiji pri rabi slovenskega jezika ne delajo napak, vendar prav pri teh drobnih nesporazumih opaža, da pojem slovenski kulturni prostor obstaja kot nekaj nedorečenega in le na papirju. »Kaj šele, ko spregovorimo o pomembnejših zadevah ...«

Svoje razmišljanje nadaljuje s temo o uradnih nagradah in priznanjih, pri katerih je bila manjšina v preteklosti vedno soudeležena. V vsakoletni nominaciji kandidata iz vrst Slovencev iz Italije ali Avstrije za Prešernovo nagrado ali nagrado Prešernovega sklada prepoznava velik simbolni pomen. V zadnjih letih pa opaža, da kulturni ustvarjalci iz zamejstva niso več med kandidati za nagrade in priznanja, ki jih podeljuje slovenska država, in da so na nek način odrezani od dogajanja. Izdaja knjige slovenskega tržaškega pisatelja Borisa Pahorja v Franciji in Nemčiji ima v medijih v Sloveniji precej manjši odmev, kot pa v primeru Draga Jančarja ali katerega koli drugega slovenskega pisatelja iz osrednjega dela države. Po njegovem mnenju s spremembo političnega sistema v Sloveniji ni prišlo do hkratne nadomestitve zgolj vljudnostnega, vendar doslednega odnosa do manjšine z nekim novim razume-

vanjem celovitosti slovenskega kulturnega prostora, slovenske kulturne ustvarjalnosti ter težav, ki so v tem prostoru na področju kulture, okolja in vsega že omenjenega. »Bojim se, da imam prav – s čimer sem že nekajkrat vzbudil precej polemik – ko trdim, da se z osamosvojitvijo v še večji meri utrjuje geslo z začetka 90. let ›Slovenija do meje‹, s katerim se slovenski prostor enači z mejami slovenske države.« Po njegovem mnenju sta slovenska kultura in kultura Slovenije postali sinonima, pri čemer se ne upošteva, da del slovenske kulture, ki ni kultura Slovenije, predstavlja ogromno bogastvo, in da kultura Slovenije vsebuje tudi neslovenske elemente, če omeni le Tartinija v Piranu ...

Manjšina zgolj kot proračunski problem

V zvezi z zakoni, ki jih na področju kulture tik pred sprejemom v Evropsko unijo sprejema slovenska država, pove, da pripravi osnutka Nacionalnega kulturnega programa in sprejemanju Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo ni podrobno sledil, je pa glede na njuno vsebino manj pesimističen, kot je bil ob začetku priprave omenjenih besedil. Prva besedila, ki so jih dobili na vpogled, so namreč mnogo manj upoštevala skupni slovenski kulturni prostor.[3] Po njegovem mnenju je bil na tem področju vendarle narejen korak naprej.

Dosti bolj nedorečeno je po besedah Bojana Brezigarja neko drugo področje, na katerem ni bilo storjenih nujno potrebnih korakov. »Najbolj enostavno bi rekel, da je manjšina za Slovenijo še vedno zgolj proračunski problem. V Sloveniji sicer obstajata zavest in volja, da se manjšini pomaga, se z njo sodeluje, se jo podpira ... vendar temu takoj sledi vprašanje, koliko vse omenjeno stane. Nikoli nas nihče ne vpraša, na kakšen način bomo pa mi doprinesli k temu skupnemu kulturnemu prostoru ...« Slovenija bi morala znati ovrednotiti in izkoristiti bogastvo tega, da en del Slovencev živi v slovensko-italijanskem dvojezičnem prostoru v Furlaniji – Julijski krajini, del v slovensko-nemškem dvojezičnem prostoru na Koroškem in del v slovensko-madžarskem dvojezičnem prostoru v Porabju. Slovenija na ta način ne bi imela koristi le na področju kulture, imaga, samozavesti in osveščanja ljudi, temveč tudi na ekonomskem področju.

3 Jeseni leta 2002 je bil sprejet Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, ki zahteva, da Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije najkasneje do 29. novembra 2003 sprejme Nacionalni kulturni program, ki načrtuje razvoj slovenske kulture od leta 2004 do 2007. O njegovem osnutku, ki je nastal na podlagi Analize stanja na področju kulture s predlogom prednostnih ciljev, je Ministrstvo za kulturo v drugi polovici julija 2003 v Ljubljani pripravilo več javnih razprav, ki so se jih udeležili tudi predstavniki Slovencev zunaj meja RS. Prav tako se je ministrica za kulturo RS med pripravo osnutka večkrat srečala s predstavniki Slovencev zunaj meja RS.

Pomen človeškega potenciala

Na vprašanje, kako lahko Slovenija poskrbi za večjo gospodarsko moč slovenske narodne skupnosti zunaj svojih meja, Brezigar odgovarja, da je bilo to v preteklosti mnogo bolj enostavno, kot je danes. V zamejstvu so bila namreč številna gospodarska – bolj ali manj »slamnata« – podjetja, izpostave jugoslovanskih, oziroma v večji meri slovenskih podjetij, ki so imela zaradi političnih ukazov iz matične države neke vrste monopol. Poslovni rezultati teh podjetij seveda niso bili odraz uspešnosti na trgu, obdržati so se morala zaradi politične zapovedi. Z razpadom Jugoslavije so tudi zaradi posledic vojne v Bosni in gospodarske krize v Srbiji oziroma na celotnem jugoslovanskem trgu, propadla. Danes je položaj drugačen, ker sta tako Slovenija kot Italija v Evropski uniji in odvisni od vseh tržnih zakonitosti o prostem pretoku blaga, trgovini, konkurenčnosti ... Danes ni več mogoče, da bi nekdo iz Slovenije v Trstu po politični poti ustanavljal podjetja in da bi po isti poti nudil sredstva za odpiranje tovarn na Koroškem, ker to ne sodi k pravilom današnje ekonomije.

Prav zato je za krepitev ekonomske moči slovenske narodne skupnosti treba iskati druge poti. Treba je predvsem iskati možnosti sodelovanja, pri čemer je treba »izkoristiti« predvsem človeški potencial: ljudi z dobrim znanjem jezikov in dobrim poznavanjem obeh kultur, kar je seveda hkrati velika odgovornost za manjšino, ki je med drugim v vseh teh desetletjih tudi sama premalo skrbela za kadrovanje. »Imamo namreč premalo dobrih kadrov, prav zaradi tega, ker smo predolgo živeli v vati nekonkurenčnega gospodarstva. Če živiš v pogojih, v katerih je posel zagotovljen, si seveda ne prizadevaš za stalno izobraževanje in dobro tržno konkurenčnost. Posledice tega čutimo še danes: imamo težave z izobraževanjem, s stalnim izpopolnjevanjem, z voljo do sprememb, s sposobnostjo maloštevilnih kadrov. Kot povsod, tudi pri nas v zadnjih desetletjih močno upada število rojstev, kar hkrati pomeni, da je število mladih ljudi, ki so pripravljeni in sposobni delati, mnogo manjše kot v preteklosti.« Tako na položaj ne vplivajo samo ekonomski, temveč tudi sociološki dejavniki, ki jih je treba upoštevati pri obravnavanju teh tem.

Bojan Brezigar kot predsednik Urada za manj rabljene evropske jezike pogosto obišče Estonijo in druge baltske države, kjer nekoč prevladujočega ruskega jezika ni ne videti ne slišati. Do takšnega odnosa ljudi do Rusov in ruskega jezika je precej kritičen, predvsem zato, ker ruščino v zahodni Evropi govori zelo malo ljudi, Rusija pa je država z dvesto milijoni ljudi in ogromnimi bogastvi. »Če bi znale te male države, poleg Estonije še Litva in Latvija, kjer ljudje že govorijo ruščino,

pravilno ovrednotiti to svoje bogastvo, bi se s tem odprle širšemu evropskemu kontekstu in bi lahko postale obvezen posrednik vsega dogajanja v odnosih med Evropsko unijo in Rusijo. Vsega skupaj tri milijone ljudi bi lahko postalo vezni člen med štiristo milijoni Evropejcev na eni strani in dvesto milijoni Rusov na drugi strani. Ampak oni tega enostavno nočejo razumeti.«

Isto velja za Slovenijo. »Nekaj več kot 50.000 Slovencev, ki živi v Italiji, in približno isto število Slovencev z avstrijske Koroške je izjemnega pomena za Slovenijo in njeno povezavo z zunanjim svetom. Največjega bogastva ne predstavlja le znanje jezika, ki se ga človek lahko tudi nauči, ampak predvsem poznavanje ljudi, njihovih navad in mentalitet, načina dela in pristopa do reševanja težav v teh državah. Slovenija bi morala biti mnogo bolj zainteresirana za vse to bogastvo, ki ga žal ne zna niti ovrednotiti.« Brezigarju se zdi zgrešen pristop k manjšinskim težavam le v povezavi s stroški. »Seveda manjšina stane, vsaka stvar stane, tudi ljubljanska opera, drama in Cankarjev dom stanejo, vsak festival v najmanjši gorenjski vasi nekaj stane. Pomembnejše od stroškov je, kaj z nečim pridobimo. Nihče še ni objektivno ocenil, kaj dobimo, če denar potrošimo za manjšino.« In tako se še naprej govori, da se denar namenja za kulturne dejavnosti, publikacije, vzdrževanje kulturnih domov itn., ne da bi ta dvostranski pretok pravilno ocenili kot daj-dam – jaz ti nekaj dam, za kar tudi nekaj dobim. »In to, kar Slovenija s tem lahko pridobi, to je res veliko.«

Ko omenim položaj nemške manjšine na Južnem Tirolskem in vprašam, če se je sploh možno zgledovati po njih, me moj sogovornik opomni, da tam na medsebojnem povezovanju delajo že desetletja. Nemška narodna skupnost, ki živi na Južnem Tirolskem, obvlada nemščino in italijanščino ter dobro pozna tako italijanski kot avstrijski in nemški politični, pravni ter gospodarski sistem. »Kaj je lažjega kot delati s tako usposobljenim posrednikom. Ni problemov s prevajanjem, ni strahu pred izkoriščanjem zaradi preslabega poznavanja ljudi. Tako usposobljen posrednik zna prebrati tudi paragrafe na koncu pogodbe pod črto in razume tako prednosti kot nevarnosti, če govorimo le o povsem običajnih gospodarskih transakcijah. Vse te zmožnosti, ki jih imajo tudi Slovenci zunaj meja Republike Slovenije, se premalo izkorišča, poudarja in ne vključuje v dolgoročno načrtovanje. Brezigar pri tem nima v mislih le običajnega trgovinskega poslovanja, temveč vse vrste povezav, tako ekonomske kot tudi kulturne.

Načini promocije

V kulturnih prostorih, kjer v Italiji in Avstriji živijo Slovenci, bi se morala veliko bolj profilirati tudi Slovenija sama. Ob tem Brezigar razmišlja o nujnosti ustanovitve slovenskih kulturnih centrov, kakršne imajo v Italiji in Avstriji tudi druge države. Prav gotovo bi bila takšna centra koristna v Rimu in na Dunaju, ampak mnogo koristnejša bi bila v Trstu in Celovcu, ker bi le na ta način lahko v tem skupnem kulturnem prostoru prišlo do samoumevnega pretoka informacij. »Na tem področju se je z internetom veliko spremenilo in ni slabo, da lahko karte za Cankarjev dom kupiš na ta način. Ampak to ni isto, kot če imaš izložbo v središču mesta, kjer lahko izveš, kdo gostuje na primer v Cankarjevem domu. Samo na ta način lahko Slovenija gradi svojo podobo. Če bi se slovenska država hotela dobro promovirati, bi morala to najprej storiti v Trstu in Celovcu.«

»Povsem jasno je,« nadaljuje Bojan Brezigar, »da centra Trsta in Celovca nikoli ne bosta vidno dvojezična. Ker so povsod še ostanki starih nacionalizmov, Slovencev pa je premalo in so prešibki, bi navsezadnje s takšnimi zahtevami lahko sprožili negativne odzive.« Vendar pa je po sogovornikovem mnenju treba poskrbeti, da bodo Tržačani obveščeni, da si lahko koncert milanske Scale ogledajo tudi na gostovanju omenjene operne hiše v bližnji Ljubljani in jim zato ni treba v bolj oddaljeni Milan. Za utrjevanje te vrste kulturnih vezi pa mora v središču mesta najprej obstajati center, ki ponuja take informacije. V pogovorih z italijansko govorečimi, med njimi tudi izobraženimi ljudmi ugotavlja, da večina ničesar ne ve o dogajanjih v Ljubljani in ne pozna slovenske kulture in njene ponudbe. »Navsezadnje, morda se sliši kot neumnost, Trstu najbližji živalski vrt je v Ljubljani. Vendar bi morale biti italijanske šole o tem primerno obveščene, nekdo pa bi se moral potruditi za organizacijo obiskov. Mladi ljudje bi se ob vsakem takem obisku lahko prepričali, da Slovenija ni takšna, kakršno opisujejo stari starši, ki so morda zbežali iz Istre, ali pa negativen odnos do Slovenije gojijo iz kakšnih drugih razlogov. Samo na takšen način se lahko odnos do Slovenije spremeni. Spremenjen odnos do države pa povzroča tudi spremembo odnosa do celotnega naroda, še posebno do slovensko govorečih someščanov.«

Nujen del pojma skupnega kulturnega prostora na celotnem območju, kjer živijo Slovenci, mora biti tudi zavest, da je biti Slovenec v tem prostoru prednost. To je edini način za pridobitev spoštovanja sodržavljanov, večje zaupanje in ugled. »Tega pa nam manjka. V Ljubljani se vse vrti le okoli stroškov, kot da bi včasih najcenejše stvari ne bile najučinkovitejše. Za dosego tega pa potrebujemo globalni načrt delovanja,

ki bi temeljil na dobrem premisleku in dolgoročni strategiji promocije, ne Slovenije kot države, temveč celotnega slovenskega kulturnega prostora, kjer so Slovenci tradicionalno bili ali pa so še prisotni. Delovati pa je treba nevsiljivo. Ne moreš od Italijanov v Trstu zahtevati, naj se učijo slovenščine, to bi bila danes precejšnja neumnost. Moramo pa jim ponuditi možnost, da se je lahko, če želijo, naučijo. Nujno pa je treba Italijanom v Trstu povedati, da je Slovenija ugledna država, kjer se marsikaj dogaja, da se jo splača bolje spoznati, ker je lepa, dobro organizirana, čista, ima dobre restavracije, kakovostne koncerte in predstave, skratka, da je tam nekaj več ... Samo takšen način bi pomagal pri uveljavljanju slovenščine in slovenstva v celotnem prostoru. Naj ponovim, poseg, ki je nujno potreben, je pridobivanje ugleda in zaupanja v tem prostoru.«

Manjšina na prepihu dveh držav

Kaj je slovenski narodni skupnosti dolžna nuditi Italija in kaj Slovenija? Brezigar odgovarja, da imajo Slovenci v Italiji srečo, ker živijo v liberalni državi. Za razliko od koroških Slovencev jim na primer ni treba ustanovitve vsakega društva prijavljati pri upravnih organih, saj pri njih obstaja ustavno načelo svobodne pravice do združevanja. Društvo je ustanovljeno že s sprejemom statuta; če hoče delovati kot uradna nevladna organizacija, potrebuje le še overovitev pri notarju, kar pa tudi ne povzroči vsebinske kontrole delovanja društva.

»Res pa je, da bivanje in delovanje v dvojezičnem okolju pomenita, da si vedno na prepihu. Kljub temu mislim, da smo Slovenci v Italiji te reči kolikor toliko dobro rešili. Tako preko naših osrednjih organizacij kot z dobrimi odnosi – tako z italijanskimi kot s slovenskimi oblastmi. Tukaj ni posebnih kratkih stikov in težav. Imamo srečo, da naši krovni organizaciji med seboj dobro sodelujeta in ju tako oblast v Italiji kot v Sloveniji priznava kot predstavniški organizaciji manjšine. Kot povsod pa je tudi pri nas nešteto težav, cela vrsta malenkosti, ki jih je treba sproti reševati. Mislim, da so stvari dobro rešene, pri čemer nam zakonodaja ne postavlja nobenih večjih ovir.«

Podobno velja – po Brezigarjevem mnenju – za evropski pravni red, kjer je treba poudariti, da na področju kulture evropska zakonodaja pravzaprav ne obstaja. Evropa namreč urejanje na področju kulture prepušča posameznim državam. 151. člen sedaj veljavne evropske pogodbe Evropi celo prepoveduje, da bi sprejemala kakršne koli zakone s področja kulture. Po italijanski zakonodaji država Italija slovenski narodni skupnosti financira nekatere kulturne dejavnosti. Ker je omenjenih sredstev iz Italije premalo, je za normalno delovanje nujna dodatna pomoč, ki jo iz svojih proračunskih sredstev namenja Slovenija.

Ker gre v gornjem primeru za pomoč države Slovenije, ki ne sega zunaj meja kulturnega delovanja, ta ni v nasprotju z evropsko zakonodajo, po kateri kultura zaradi državotvornega pomena ostaja v pristojnosti nacionalnih držav. Kaj se zgodi, če matična država v zvezi s svojo manjšino, ki živi v drugi državi, poseže tudi na druga področja, pa je zelo ilustrativen primer v zvezi s Statusnim zakonom o Madžarih,[4] ki je bil podvržen dvojnemu nadzoru mednarodnih organizacij, in sicer Beneški komisiji pri Svetu Evrope in Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi – OVSE, nastali pa so tudi zapleti in spori med posameznimi državami. Sklep obeh omenjenih organizacij je bil, da sme matična država svoji manjšini, ki živi v drugi državi, pomagati samo na področju kulture in izobraževanja. Tudi nekateri drugi proizvodi s področja kulture, med njimi recimo dnevniki, ne sodijo na področje prostega konkurenčnega trga, saj na primer prodajati Frankfurter Allgemeine Zeitung ali Times ali Le Monde v Ljubljani ne predstavlja konkurence Delu ali Dnevniku. Število potencialnih kupcev je tako nizko, da ne gre za konkurenčni proizvod, kot je lahko tisti, ki konkurira proizvodom, nastalim v Sloveniji.

Nov pomen mejnih prostorov

Med tem, ali državna meja zareže v do takrat živo tkivo ali pa poteka po tako imenovani naravni meji, ki ne vpliva na življenje ljudi ob njej, je velika razlika. Bojan Brezigar se ob tem spomni na izgled pokrajine, kjer je nekdaj tekla državna meja med Nemčijo in Nizozemsko. »Pokrajina ob cesti od Bremna proti nizozemski meji je poseljena, potem pa človek kar naenkrat pripelje do pasu, kjer je bila nekoč meja, tam pa ni videti žive duše. Meje, če niste zelo pozorni na majhno tablico ob avtocesti, sploh ne opazite, takoj ste namreč v prvem mestu na Nizozemskem. Ta nenaseljena pokrajina je taka od nekdaj ... ali če greste iz Nemčije v Francijo – prečkate Ren in pridete v Francijo ...« Za razliko od teh naravnih meja, ki obstajajo že stoletja, pa so meje s Slovenijo drugačne. Med Italijo in Slovenijo sedanje meje do leta 1945 ni bilo, tako da se je marsikomu zgodilo, da je imel na eni strani meje hišo, na drugi strani pa dvorišče. »Ti ljudje so bili kar čez noč postavljeni na obrobje. Do nekega trenutka so živeli v središču dogajanja, potem pa so jih kar naenkrat odrezali od središč. Petdeseta in šestdeseta leta so

4 Statusni zakon o Madžarih je Madžarom zunaj matične države priznaval neke vrste dodatno mesečno pokojnino v višini okoli 50 evrov. Zaradi revščine, ki vlada v Romuniji, je to pomenilo, da so Romuni madžarske narodnosti mesečno prejemali še enkrat višji znesek kot drugi, kar je povzročilo, da so se nekateri Romuni začeli priznavati k Madžarom.

bila težka, saj je bil režim na meji sorazmerno strog. Počasi se je začelo stanje izboljševati, zdaj pa se bo ponovno normaliziralo. Treba pa se je zavedati, da je od leta 1945 minilo že pol stoletja, da sta med tem odrasli že dve generaciji ter da je tistih, ki se spomnijo nekdanjega življenja brez meje, še zelo malo. Tako da bo treba začeti znova. Premalo smo bili vsi skupaj pozorni na to, kar se bo kasneje dogajalo na tej meji. Ta problem je prav gotovo manjši na tistem delu meje z Avstrijo, kjer so Karavanke, tam se ne bo veliko spremenilo. Medtem ko je bila pri nas meja marsikje speljana po sredi vasi ... Treba bo znova začeti graditi neko skupno zavest in skupno pripadnost, ki ju ni več.«

Na drugi strani pa je Italija svoja mejna območja predvsem na področju izobraževanja zelo dobro opremila, čeprav se, kot meni Brezigar, po kakovosti tržaška univerza – predvsem na področju humanističnih ved – ne more primerjati z ljubljansko. »V Sloveniji se tudi na tem področju težko sporazumevajo med seboj. Zdaj se prepirajo tudi v zvezi z razdelitvijo Slovenije na posamezne pokrajine, ne morejo se namreč sporazumeti, ali bo primorska pokrajina ena sama ali jih bo več.«[5] Tudi ustanavljanje primorske univerze Brezigar podpira. Predlaga le, da bi jo bolj razvejali in razširili po teritoriju. Ne strinja pa se z odločitvijo, da novogoriške visoke strokovne šole in Fakulteta za pomorstvo in promet niso sestavni del primorske univerze. Po njegovem mnenju Slovenija pozablja, da je Primorska eno samo veliko zaledje, ki sega tja do Bovca, in ne obsega le treh obalnih mest, Kopra, Pirana in Portoroža. Tudi Ilirska Bistrica, Postojna in Ajdovščina so pomembne, zato bi bil potreben nek širši program.

Misli, da je pri tej temi težko govoriti o vsebinskih napakah, če pa vsebine na nek način sploh ni. Nadaljuje: »Bom precej grob; res ne vem, kaj hoče Slovenija početi s Primorsko, razen tega, da se dobro zaveda pomena koprskega pristanišča. Vse ostalo v zvezi s Primorsko pa v Ljubljani obravnavajo kot neke vrste odvečno navlako, kot nekaj nepotrebnega. So brez pristopa, kako se lotiti reševanja problemov tega pomembnega območja, ki hkrati predstavlja izredno kulturno bogastvo, saj je latinski svet, na katerega meji ta del Slovenije, mnogo fleksibilnejši od germanskega. To pomeni, da je tukaj mogoče uresničiti veliko več zamisli in izpeljati mnogo več programov, da se na drugačen način lahko »širiš preko svojih meja. Danes nihče več ne govori o vojni, nihče ne misli, da bodo Slovenci naredili revolucijo in sprožili novo vojno ter tako spreminjali meje. Te miselnosti v Evropi ni več.

5 V zvezi z razdelitvijo Slovenije na pokrajine je bil na Primorskem ustanovljen Forum za Goriško, ki se zavzema za ustanovitev samostojne goriške pokrajine z dvanajstimi občinami, saj po njihovem mnenju Primorska ni geografsko zaokroženo območje.

Slovenija se premalo zaveda pomena kulture in gospodarstva s svojim postavljanjem mejnikov na meji, namesto da bi jih prestavila na drugo stran in drugače vrednotila ta kulturni prostor«.

V zvezi z razumevanjem meja se Bojan Brezigar spomni srečanja, ki ga je imel v Rimu pred dobrima dvema desetletjema. Pogovarjal se je s Paolom Ungharijem, znanim pravnikom, profesorjem ustavnega prava, ki je bil med drugim nekaj časa tudi politični svetovalec enega od predsednikov italijanske vlade. Med srečanjem sta načela tudi zgodovinske teme, pri čemer je Unghari omenil, da so Italijani med drugo svetovno vojno na vzhodni meji izgubili veliko svojega ozemlja. »Seveda,« mu je odgovoril Brezigar, »Istra je bila italijanska.« »Ne, ne, mi smo bili tja do Postojne, Ilirske Bistrice, Snežnika,« je zatrdil Unghari. Brezigar se ni dal, pa mu je rekel: »Poslušajte, bodite no pametni, tisto ni bilo nikoli italijansko.« Potem pa je profesor ustavnega prava izrekel prav zanimivo trditev, ki je Brezigar vse do danes ni pozabil: »Nihče ne sme postavljati svojih količkov tam, kjer je meja, temveč zmeraj nekoliko čez, zato, da obvaruje svojo mejo.«

Po Brezigarjevem mnenju prav ta mentaliteta v Sloveniji manjka. Slovenija namreč misli, da bo zaščitena, če bo zaščitila koprsko pristanišče, Novo Gorico in Štanjel, kar pa ne drži. Slovenija se mora po njegovem »širiti« naprej v Furlanijo, ščititi mora ves manjšinski prostor, Koroško, Celovec ... seveda ne več z vojsko, ker se tega danes ne dela več, ampak z ustanavljanjem kulturnih centrov, z načrtovanim gospodarstvom, s kombiniranimi posegi kultura-gospodarstvo, morda še s športno dejavnostjo ...

Nujnost medsebojnega povezovanja

»Slovenci iz Italije na številnih področjih precej sodelujemo s koroškimi Slovenci. Na novinarskem področju je malo težje, ampak sodelujemo kljub temu, da mi izdajamo dnevnik, oni pa tednik.« Misli, da bi bilo za obe strani dobro, če bi sodelovanje na različnih področjih še bolj okrepili in da so vsi skupaj najbrž vse preveč vpeti v lastne težave. »Mi smo te težave premostili, glede na to, da imamo sicer dve krovni organizaciji, ki pa med seboj sodelujeta, medtem ko imajo na Koroškem še medsebojne spore, kar se prav gotovo pozna tudi pri medsebojnih stikih. Mislim, da bi se zdaj, ko bomo vsi skupaj v Evropski uniji, lahko malce več dogovarjali o nekaterih stvareh.« Najbrž bo tudi Slovenija imela interes za takšne vrste sodelovanja. »Ne tako kot do zdaj, ko nas je enkrat na leto sklicala v Ljubljano v Državni zbor. Dali so nam en dan, ko je lahko vsak povedal svojo zgodbico in ... imejmo se radi, se vidimo čez leto dni ... To, kar v Sloveniji najbolj pogrešam, je

dobro izdelana strategija. Še vedno namreč nihče ne ve, kaj naj z nami počne. Vse se začne in konča z debato o stroških in zaključkom v smislu, saj vam bomo dali, ker vas imamo radi. Bolj ko se pogovarjaš z ljudmi, manj razumejo, da stroški niso naša glavna težava. Tudi daljši razgovori se končajo z vprašanjem: ›Ampak koliko pa to stane?‹ Ne razumejo, da jih nenehno sprašujemo, kakšne načrte imajo z nami v prihodnje?«

Kaj vemo Slovenci drug o drugem?

Med žal kratkotrajnim izhajanjem dnevnika Republika v devetdesetih je bilo nekaj strani namenjenih dogajanju v tako imenovanem zamejstvu, sedaj pa je v časopisih, ki izhajajo v Sloveniji, treba prav pozorno poiskati novičke o dogajanju med Slovenci v Italiji in Avstriji, da o Slovencih na Madžarskem niti ne govorimo. »Če že najdeš kakšno informacijo,« doda Brezigar, »je marsikdaj zastarela, pogosto pa tudi netočna.«

Od obveščanja javnosti je odvisen tudi odnos večine Slovencev, ki z »rojaki« zunaj svoje države nimajo nikakršnih stikov in do njih razvijajo odnos, ki bi ga skoraj lahko označili za romantičnega. »Predvsem do Korošcev, ker je to zibelka slovenstva ... do svoje zibelke bomo pa ja prijazni.« Strinja se, da je treba krivdo iskati drugje. Nihče v Sloveniji namreč med izobraževanjem ne more izoblikovati »normalnega« odnosa do Slovencev, ki živijo zunaj meja Republike Slovenije. »Poglejte, kaj jih učijo v šolah o manjšini, kaj o nas vedo Slovenci, kaj danes o nas ve 14-letnik s končano osemletko ...?«

Pomudiva se tudi ob Primorskem dnevniku, ki od 13. maja 1945 izhaja v Trstu, ima pa mnogo daljše korenine.[6] Pove, da od približno deset tisoč dnevno natiskanih izvodov v Ljubljani prodajo okoli sto izvodov, pa še tega tri četrtine pokupijo različne institucije in knjižnice. Tudi prodaja v obmejnem prostoru v Sloveniji ni prav velika. »Trenutno sicer delamo na tem, da bi zagotovili več informacij iz Nove Gorice, vendar ni naš osnovni interes povečati prodajo na slovenski strani meje, naša primarna naloga je, da o dogajanju na obeh straneh obmejnega prostora dobro obveščamo naše ljudi. Mi moramo naše bralce na italijanski strani meje oskrbeti z informacijami o tem prostoru, o

6 V Trstu je močna, več kot stoletna slovenska časnikarska tradicija. Konec 19. stoletja je v Trstu najprej kot polmesečnik, potem kot tednik in od 2. januarja 1894 kot dnevnik izhajala Edinost. To je bil prvi dnevnik primorskih Slovencev, ki je pričal o slovenski prisotnosti v Trstu in drugod po Primorskem. Izhajal je vse do 4. septembra leta 1928, ko ga je oblast prepovedala. (V: Pavletič, Bojan 1995: Primorski dnevnik 1945–1995. Posebna priloga Primorskega dnevnika z dne 13. maja 1995. Trst. Družba za založniške pobude d. d.)

tem, kaj se dogaja v Sežani, Novi Gorici, Kopru ... seveda sem vesel in zadovoljen za vsakega Sežančana, ki kupi Primorski dnevnik, ker to pomeni, da smo dobri. Vendar pa moramo spored Kosovelovega centra v Sežani objavljati za naše ljudi, da bodo začutili, da je to prostor, ki omogoča močan pretok ... iz njega moramo tako prejemati kot moramo vanj vlagati ...«

Marsikaj pa se bo spremenilo tudi zato, ker je v zadnjih letih zelo naraslo število mladih, v Italiji rojenih Slovencev, ki se odločajo za študij v Ljubljani. Le-ta je najbolj priljubljen kraj univerzitetnega študija predvsem zato, ker je postala prestolnica, v kateri se na različnih področjih, predvsem na kulturnem, vedno dogaja kaj zanimivega. Brezigar nadaljuje: »Danes za mladega človeka sploh ni dilema, ali živeti v Ljubljani ali v Trstu. Trst je sicer lepše mesto, ima morje, ampak to mlademu človeku ne pomeni kaj dosti. Da ne govorimo o nekaterih decentraliziranih fakultetah v Italiji; v Gorici je zelo moderna fakulteta za diplomacijo, ampak to je majhno mestece z nekaj deset tisoč prebivalci; in ni čudno, da Ljubljana mlade privlači.« Veliko število teh mladih ljudi po končanem študiju ostane v Ljubljani, in tudi to je za slovensko narodno skupnost v Italiji nemajhna težava. »Lahko bi rekel, da se veliko število naših ljudi zaposluje v Sloveniji. Nekateri se celo vsak dan vozijo iz Trsta v Ljubljano, in to ljudje z univerzitetno izobrazbo, ki večinoma delajo v raznih mešanih podjetjih.«

Tudi če bi se mladi po zaključku študija v Ljubljani želeli vrniti v katero koli mesto Furlanije – Julijske Krajine, bi imeli slabe možnosti zaposlitve. Predvsem pa Slovenija po mnenju marsikoga postaja ekonomsko standardna evropska država. Ne še na vseh, ampak na nekaterih področjih so plače v Sloveniji že višje od plač v Trstu. Prav tukaj pa se pozna – in to ne glede na število prebivalcev – da je Trst majhno provincialno mesto, Ljubljana pa prestolnica.

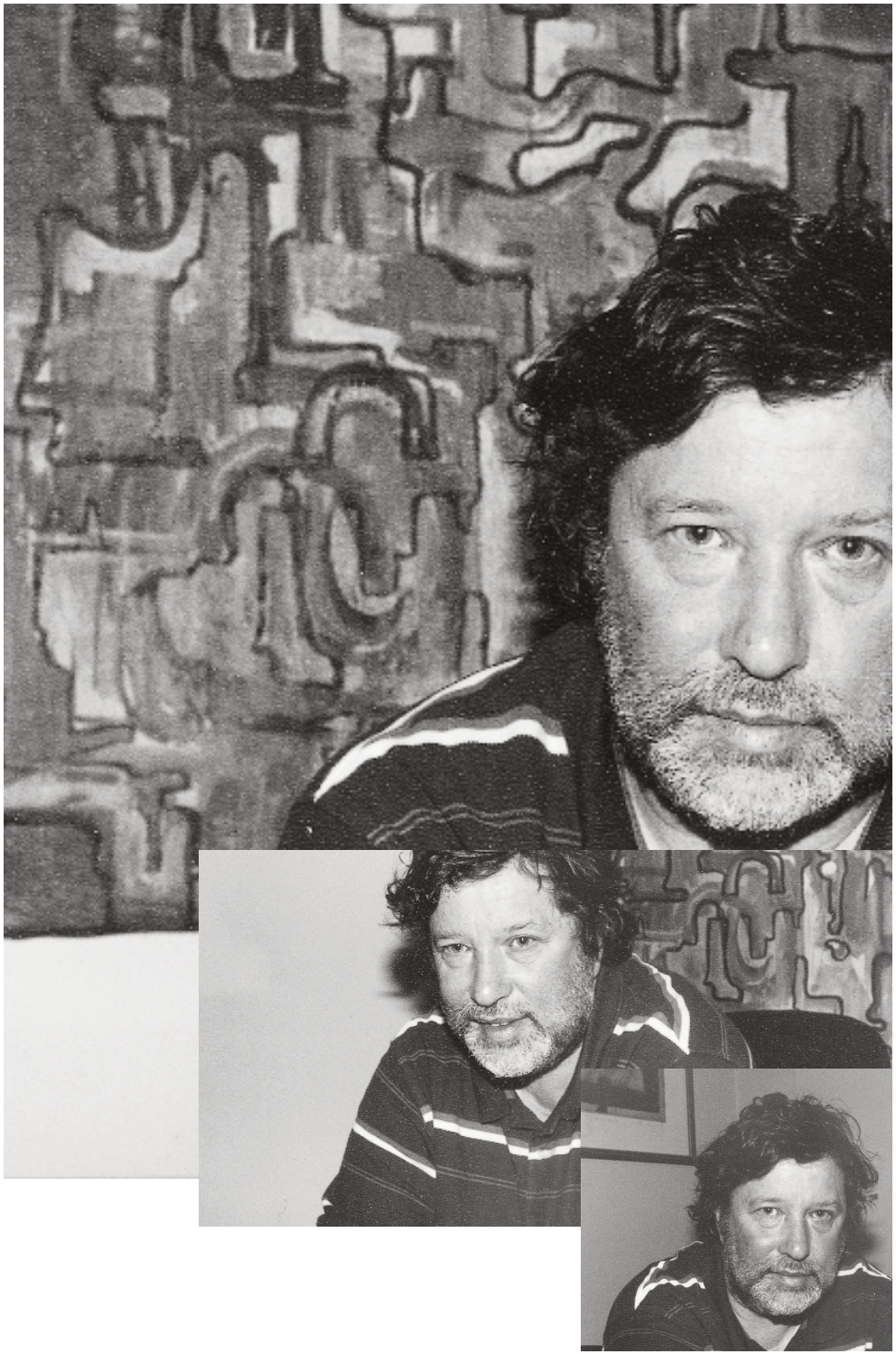

Ace Mermolja

Bližine in razdalje

Ace Mermolja, letnik 1951, je odraščal v italijanski Gorici, kasneje pa v Ljubljani diplomiral iz slavistike in primerjalne književnosti. Nekaj let je delal kot novinar pri Primorskem dnevniku, kjer še danes objavlja kolumne o življenju slovenske narodne skupnosti v Italiji. Delovno je razpet med Trst – na Slovenski kulturno gospodarski zvezi dela kot koordinator, in Čedad, kjer pri tedniku Novi Matajur dela kot novinar. Zadnja med knjigami, ki jo je leta 1998 napisal s političnim namenom,[1] ima naslov *Narod in drugi*, izdal pa je tudi sedem pesniških zbirk, zadnjo, z naslovom *Drobci na parketu*, leta 1999.

Že na začetku najinega srečanja je poudaril, da so njegove vezi s slovenskim kulturnim prostorom po eni strani osebne, z vsemi spomini in osebnimi doživetji, ki jih vsak človek kot svojo malo zgodovino nosi s seboj, po drugi strani pa jezikovne in kulturne, z vsemi prepoznavanji bližin in razdalj ter da se bodo v razgovoru razkrile tako njegova osebna zgodovina kot osveščenost in poklicna obremenjenost s temo skupnega slovenskega kulturnega prostora. Ni namreč tipičen v Italiji živeči Slovenec, saj se kot takšen poklicno ukvarja s slovenskim vprašanjem, s pisanjem oziroma pesništvom, piše pa tudi za slovenske časopise. Med zasebnim in poklicnim odnosom do obravnavanega vprašanja bi prav zato rad znal potegniti tako ločnico kot povezavo.

1 Mermolja, Ace 1998: Ko bi pisal tekst brez političnega namena, bi se lotil poezije. V: Narod in drugi. ZTT EST. Zbirka Smeri. Trst, besedilo na ovojnici.

Razpetost med dvema kulturama

Osebno v sintagmi skupni slovenski kulturni prostor združuje zgodovinski spomin družine, v kateri je bil rojen, in spomine na šolanje v goriški srednji šoli, kjer so dijaki zelo malo izvedeli o Sloveniji in Jugoslaviji. Še močnejše oddaljevanje od slovenskega prostora je povzročalo popoldansko druženje s prijatelji v dijaškem domu, med njimi je namreč o obeh prostorih nastajala zelo izkrivljena ideološka podoba. Mermolja ju je spoznaval skozi levo politično opcijo, drugi spet skozi desna ideološka očala. V svoji izvorni družini, ki je tako pred kot po drugi svetovni vojni sodelovala v protifašističnem boju – nono, mama in teta so bili zaprti – ni občutil velikih ideoloških pritiskov, saj je v povojnem času celotna družina delovala v italijanskem oziroma jezikovno in kulturno mešanem prostoru. Tako starega očeta kot mamo – oba sta bila zobozdravnika – so obiskovali tudi italijansko govoreči pacienti, tako da je bilo njegovo odraščanje po eni strani povezano z italijanskim okoljem in na nek način odmaknjeno od ostalega slovenskega prostora; pravzaprav tudi samotno, saj je bilo Slovencev na Goriškem malo. V prvem razredu osnovne šole so bili trije, gimnazijo pa jih je zaključilo le pet.

Čeprav je rojen v Ljubljani, kjer je njegova mama po vojni študirala medicino, je otroštvo preživel v Gorici. Širši slovenski prostor je sprva spoznaval preko šolskih knjig in pouka slovenščine. Kmalu je začel ubirati svoja pota; zadnji dve leti šolanja na liceju je večkrat obiskal Ljubljano, kjer se je srečal s tamkajšnjo literarno avantgardo. Njegovi dotedanji literarni interesi so bili povezani s sodobno italijansko, špansko in francosko literaturo, tako da se je v Ljubljani srečal s povsem drugačnim ozračjem; po vsaki vrnitvi v Gorico se je počutil bolj osamljenega. Za nekoga, ki je, kot pravi, »ves stisnjen« živel v mali in zaprti Gorici, je bilo srečanje z »na stežaj odprto« metropolo, kar je Ljubljana bila tudi med socialističnim obdobjem, srečanje z drugačnim načinom življenja.

Njegove prve pomembnejše izkušnje s slovenskim kulturnim prostorom so tako povezane s področjem literature, četudi se takrat še ni zelo intenzivno ukvarjal z njo. Močnejše literarne vezi je začel spletati med študijem v Ljubljani, kljub temu, da se ljubljanski in primorski študentje niso pretirano družili. Dvojnost pa je zaznaval tudi med dogajanjem v 60. letih v Ljubljani in takratnimi študentskimi nemiri v Italiji in Evropi. Vse to je vplivalo na njegovo občutenje slovenskega kulturnega prostora, ki ga je kot nekdo, ki se je iz oddaljenega prostora znašel v centru, občutil kot »preveč političnega«. »Danes, čeprav sem neke vrste ›poklicni Slovenec‹, ponovno občutim določene razdalje med prostorom, kjer živim in delam, to je med Trstom, Čedadom in

Ljubljano. Občutim kulturne, mentalitetne in tudi politične razlike, vendar brez vsake nostalgije po nekdanji Jugoslaviji.«

»Moje doživljanje skupnega kulturnega prostora vključuje tudi vizije, za katere bo prihodnost pokazala, ali so uresničljive ali utopične – moja prihodnost najbrž ne, pač pa prihodnost mojega sina in njegovih mladih prijateljev, ki še bolj radikalno občutijo razdalje in bližine kot jaz, ki imam izkušnje konkretnih vezi s širšo Slovenijo.«

»Prav iz tega prostora, kjer sediva, iz Slovenske kulturno gospodarske zveze, lahko precej natančno registriramo, na katerih področjih smo si Slovenci z obeh strani meje blizu in na katerih ne.« Kljub nekaterim dvomom Ace Mermolja verjame v možnost vzpostavitve skupnega slovenskega kulturnega prostora, saj se bodo po njegovem mnenju Slovenci z obeh strani meje ponovno zbližali. »Vedno so se prepletala obdobja oddaljevanj in zbliževanj, ki niso bila samo osebna, ampak tudi skupinska, ne glede na to, ali so nas vezale ideologije, zastave ali pa pragmatične zadeve. Ko bomo vsi skupaj, predvsem pa Slovenija, sprejeli vstop v Evropo in ga demitizirali, bo tudi skupni kulturni prostor postal bolj življenjski in bolj praktičen. Počasi bomo lahko ponovno ustvarjali skupni prostor, ki se morda Ljubljančanom zdi daleč, čeprav je od njih oddaljen le dobrih 100 km, v njem pa se bodo pretakali kulture, blago, politika in interesi.« Mermolja misli, da so si ljudje v tem prostoru, ki ustvarja svojevrstne značaje, vendarle precej podobni, pa naj bodo Italijani, Slovenci ali Nemci. »Tako mali podjetnik iz Furlanije kot iz Vipavske doline, ki ju ločujeta jezik in preteklost, si danes prizadevata predvsem za dobiček.«

Kompleksnost skupnega kulturnega prostora

Poudari, da je krčenje pojma skupni slovenski kulturni prostor samo na jezik in kulturo kljub njunemu poudarjanju omejevalno. Treba je upoštevati ves spekter, od osebnih stikov ljudi ob meji – porok in sorodstvenih vezi; na obeh straneh meje razprostirajočih se posesti – do gospodarskih stikov, ki so še kako pomembni, saj gospodarstvo kljub različnim mnenjem ni nadnacionalno. »Najizrazitejši primer nadnacionalnega in hkrati strogega, skoraj nacionalističnega gospodarstva so Združene države Amerike, kjer nič ni zunaj nacionalnega interesa. Seveda tega ni mogoče doseči v gospodarstvu malih državic, ki nimajo moči Združenih držav, vendar pa po mojem mnenju obstajajo različna gospodarstva in različni preživetveni modeli, ki jih moramo prav tako spoštovati. V skupni Evropi sta samo dve možnosti: da prevlada eden in so vsi drugi hlapci, ali pa, da se uveljavijo različni tipi, pristopi in načini gospodarjenja.«

Dodatna konkurenčnost na gospodarskem področju, ki jo lahko pričakujemo v prihodnje, ne bo povzročala samo medsebojnega sodelovanja, temveč tudi trenja. So pa to zelo pomembna področja, tako kot so pomembni vsakdanji stiki ljudi in mikrovezi, ki so se ne glede na mejo stkale na tem območju. »Nikoli ne bom pozabil, kako je mikrotrgovina med Trstom in zaledjem zaznamovala slovenske ženske ... tudi to je pomemben del življenja, zaradi katerega smo ta prostor občutili kot skupen. Kljub temu, da so nekateri v tem videli možnost, drugi pa nevarnost, je bil to skupen življenjski prostor. Vendar,« nadaljuje, »vse stvari v življenju so večplastne. Ko govorimo o političnem ali pa o skupnem kulturnem prostoru, s tem mislimo tudi na nacionalne programe, na subvencije, na druženja, na institucionalna prepletanja in sodelovanja. Stvari namreč delajo ljudje, v to sem prepričan. Če neko gledališče iz Trsta danes v Sloveniji gostuje manj kot pred leti, ali pa z manj uspeha, je temu lahko vzrok njegova kakovost, lahko pa so se medsebojni stiki izpred dvajsetih let zrahljali s prihodom novih generacij.«

Po mnenju mojega sogovornika so tudi to pomembna področja, ki pa jih politični in kulturni programi le stežka upoštevajo. »Morda so danes nekatere težave pripadnikov manjšin za Slovence iz matične države odvečne, kar se mi zdi razumljivo, saj mislim, da Slovenec iz Slovenije potrebuje bolj optimistično sliko prostora, ki ga slabo pozna, kot pa mi, ki v tem prostoru živimo.« Za Slovence v Italiji je evropsko združevanje realnost, ki jo živijo in jo že lahko ocenjujejo. Prav zato jo pričakujejo na drugačen način kot nekdo, ki se je za to trudil tako kot Slovenija, čeprav tudi tam obstaja evroskepticizem. »Jaz ne sodim med evroskeptike, čeprav imam tisoč pripomb na način, kako se Evropa ustvarja.« Skupni slovenski kulturni prostor se bo dogajal v Evropi in ne na meji med Italijo in Slovenijo oziroma Avstrijo in Slovenijo. Čeprav se bo ta skupni prostor v prihodnjih letih precej spremenil, do sunkovitih preskokov ne bo prihajalo. Med ljudmi bodo še naprej živeli nekateri spomini in čustva, tako da se bo dosedanji način življenja med njimi obdržal veliko dlje kot na vrhovih oziroma med oblastniki v politiki in v makrogospodarskih procesih.

Misli, da je v tem trenutku med Slovenci v Italiji in med Slovenci v matični državi več razdalj kot bližin. To ločevanje med osrednjo Slovenijo in manjšinami, ki obstaja v zelo konkretnih zadevah, se je precej zaostrilo predvsem po osamosvojitvi Slovenije. To ni bilo naključno, kajti Slovenija se je osamosvojila na nacionalni in ne na kakšni drugi osnovi. V istem trenutku, ko je nova država zakoličevala svoje meje in ko so akterji osamosvojitve poudarjali nacionalno čistost teritorija, se je morala hkrati začeti odpirati v Evropo; tam pa se je soočila z manjšina-

mi, ki so jo ogrožale prav s svojo majhnostjo. Če bi se namreč Evropa razvijala po najslabšem možnem scenariju in bi prevladali večji in močnejši, bi se vsak majhen bal še manjšega, kajti vsak od njih ima drugačne komplekse. »Tako da v tem trenutku, če sem realist, vidim v tem zbliževanju težave. Zavedam pa se, da bo še naša generacija doživela preskok, ko se bodo zmanjšale iluzije in pričakovanja, hkrati pa se bodo povečale sposobnosti vseh za skupno bivanje in sodelovanje s sosedi, kar bo za Slovenijo velik preizkus.«

Pomen manjšin v združeni Evropi

Ace Mermolja je že večkrat zapisal, da bodo morale tudi manjšine dokazati svoje sposobnosti; treba je namreč vedeti, da slovenska narodna skupnost niti v Italiji niti v Avstriji ni izrazito gospodarsko ali drugače močna. »Mi nismo Nemci na Južnem Tirolskem, ki so zaradi različnih pogojev in zgodovinskega razvoja neke vrste država v državi. Mi kot manjšina nismo ne gospodarsko ne drugače močan subjekt. Smo pa dovolj trdoživi in izkušeni, da lahko skupaj s Slovenijo živimo v Evropi.«

Nemška manjšina ima na Južnem Tirolskem velik gospodarski pomen in mnogi jo jemljejo za nekakšen zgled. Treba pa je vedeti, da je območje, na katerem živi maloštevilnih 300.000 Nemcev, eno najbogatejših v Italiji, da obvladujejo celotni prostor, da jih vsako leto obišče jo množice turistov in da imajo visok bruto dohodek na prebivalca. Italijanski zakoni nemški manjšini kot edini v Evropi omogočajo realno avtonomijo. Vendar pa se z njimi slovenska manjšina ne more primerjati, saj živijo v povsem drugačnih razmerah, predvsem pa ima za njihov uspeh precej zaslug tudi Nemčija. »Tudi sam svojim južnotirolskim prijateljem pripovedujem, da smo v nasprotju z njimi živeli ob drugačni meji, za neke vrste železno zaveso, na meji z Jugoslavijo, med dvema svetovoma, da smo bili kot manjšina revni, da nismo imeli za seboj Nemčije, ne Evrope, ki bi nas podpirali, in ne velikih gospodarskih koncernov. Tudi v najboljšem razvojnem obdobju italijanskega gospodarstva smo bili ›pritlikavci‹. Na Južnem Tirolskem je res tako, da so Italijani v manjšini, v podrejenem in slabšem položaju.« Kljub temu pa bi morala Slovenija pozorneje spremljati življenje svojih manjšin, saj prav manjšina lahko postane pomemben izvoznik, promotor blaga, idej in načinov.«

Pri tem omeni Furlane, ki so sicer drugačen tip etnične skupnosti z mnogo več gmotnimi in drugimi sredstvi kot Slovenci, ki se zadnje čase prebujajo in združujejo ter odpirajo navzven, tudi do Slovencev. V Videmski pokrajini, kjer je bilo včasih najbolj hudo, pa tudi na Goriškem, se stvari najbolj premikajo. To območje zaradi posledic širjenja

Evrope postaja zelo dinamično. »To dinamiko danes Slovenija občuti manj kot Slovenci v Italiji, ampak ne bo dolgo, ko bo tudi Slovenija del tega dogajanja. Slovenci iz osrednje Slovenije – kar pa ni njihova krivda – danes niti ne vedo, da Furlani na nek način usmerjajo tukajšnje gospodarstvo, da so to tisti ljudje, tako kot Veneti, s katerimi bodo morali v prihodnosti nujno sodelovati. Tu so podobna gospodarstva, mentalitete in sistemi, pa tudi dimenzije, ki so tako v gospodarstvu kot v kulturi še kako pomembne, saj bi se morali vsi skupaj zavedati »koliko nas je v hlačah in kakšna je številka naših čevljev«.

Mermolja nadaljuje, da pri vzpostavljanju teh povezav ne gre samo za kapital, temveč predvsem za ljudi. Problem manjšin in celotnega območja – Trsta, Gorice, Furlanije, Videmske pokrajine – je danes v količini znanja in izkušenj na različnih področjih. »Pri medsebojnem sodelovanju moraš poznati svoje sposobnosti in vedeti, komu jih lahko ponudiš.« Čeprav se vedno več ljudi iz tako imenovanega »zamejstva« tudi širše uveljavlja, to še ne zadostuje za vzpostavitev močne kontaktne točke. Prav zato potrebujejo pomoč – predvsem na področju izobraževanja. Tisto, kar lahko ponudijo sami, pa so svojevrstne izkušnje življenja v dveh kulturah, ki si jih Slovenci v matični državi zaradi načina življenja niso mogli pridobiti. »Ne gre samo za teorijo, ampak za povsem praktične življenjske izkušnje, pa naj si bo v politiki, demokraciji ali strankarstvu, mi smo večino filmov, ki jih danes gleda Slovenija, že videli.«

»Z marsikatero svojo izkušnjo smo za Slovenijo lahko dragoceni. Seveda bi se morali znati bolje promovirati, kar ni vedno lahko, posebno za tiste, ki se moramo vsak dan ukvarjati s tisoč drugimi rečmi. Ne verjamem v hitre spremembe, po moje se bo vse dogajalo po segmentih, poznanstvih, sektorjih, stvari bodo, med razočaranji in uspehi, tekle počasi. Vsa ti procesi morajo biti podprti z močno politično voljo, oprto na zavest ljudi o skupnem prostoru. Pri vzpostavljanju le-tega bodo imeli pomembno vlogo tudi mediji in šolstvo. Kljub občasnim krizam Slovencev na tej in na oni strani – mi se čutimo zapostavljene, naši ljubljanski sogovorniki pa so zaradi tega užaljeni – se splača vztrajati na vzpostavljanju skupnega kulturnega prostora. Dialog se mora razviti na vseh ravneh, ne le na eni. S tem se ne smejo ukvarjati le ›poklicni Slovenci‹, ker se s tem vse zreducira na par desetin ljudi, s čimer se izgubi pravi pomen.«

Vloga medijev

V zvezi s področjem informiranja Ace Mermolja nadaljuje, da je bil dnevnik Republika, ki je kratek čas izhajal v devetdesetih letih, poglavje

zase. Takrat se je pokazalo, da lahko nek medij o življenju manjšine poroča na drugačen način in ne tako kot danes, ko se v medijih poroča samo o negativnih pojavih. »Ko se v slovenskih medijih pojavi članek o kateri koli manjšini, to pomeni, da je med dvema državama spet prišlo do krize v medsebojnih odnosih. Na ta način dobiva manjšina podobo krokarja, ki se mu je, ko se pojavi, najbolje izogniti. Marsikaj je odvisno tudi od novinarjeve občutljivosti; žal pa pri svojem pisanju bolj upoštevajo bralce in poslušalce, ki jih problematika manjšin na nek način ne zadeva oziroma zanima.«

V slovenskih medijih Mermolja opaža še nek podoben pojav. Ne le, da se zelo malo piše o dogajanju v »zamejstvu«, zelo malo se piše tudi o dogajanju v na primer Novem mestu, Brkinih, na Kozjanskem; vse naj bi bilo koncentrirano na Ljubljano. »V Italiji je drugače; če z neko idejo ne prodreš v Trstu, greš lahko z njo v Milan, Turin, Neapelj, Rim ... V Sloveniji pa je Ljubljana Ljubljana, in konec. S tem je,« pravi, »nekaj narobe, kajti tudi številni prišleki po nekem obdobju reagirajo le še na dogodke v daljnih krajih, pozabijo pa na bližnje. Spomnim se, da je Republika poročala o neki razstavi v Londonu, ko je bila ta v Benetkah. Za nas Slovence Benetke niso bile dovolj zanimive, ker so preblizu. Prav tako nas ne zanimata Celovec ali Trst, kjer se prav tako kuje usoda nas vseh; steka se denar, bijejo se boji, odpirajo ali zapirajo se pristanišča; na nek način se ustvarjajo ali umirajo pomembni deli naše prihodnosti.«

Ustvarjanje ob robu

Ker Ace Mermolja v Primorskem dnevniku objavlja gledališke kritike predstav Tržaškega stalnega gledališča, me je zanimalo, zakaj teh ne moremo prebirati tudi v slovenskih medijih. »Imel sem močne vezi s Slovenijo, ki so se počasi zrahljale, eden od razlogov je tudi ta, da sem se nekaterih reči preprosto naveličal. Če omenim samo Vilenico,[2] pri kateri sem sodeloval od njenih začetkov, ko je bila še močno zasidrana na obeh straneh meje in ko so tja prihajali pisatelji iz Trsta, Ljubljane, Bosne ... danes je Vilenica na Krasu naključno, lahko bi bila v Ljubljani ali pa kje na Štajerskem ali Dolenjskem. Do tega preobrata je prišlo, ko jo je prevzela določena vodilna intelektualna skupina, ki je imela do literature drugačen pristop od tistih, ki so začeli orati ledino. Vilenico sem vzel za primer, ker se podobno dogaja tudi na drugih področjih, na gledališkem na primer. Če tržaško gledališče uprizori predstavo, ki

2 Vilenica, tradicionalno mednarodno srečanje književnikov Srednje Evrope poteka od leta 1986.

ni v trendu, določenem v Ljubljani, smo za osrednji slovenski prostor nezanimivi.«

Prav tako je tudi z literarnim ustvarjanjem. »V Ljubljani je zanimiv en literarni tok, vse kar nastaja ob robu, in kar je lahko prav tako zanimivo, ne obstaja. To je sicer problem Slovenije, ampak toliko ostreje pademo vanj mi, ki ne živimo ali delamo v Ljubljani. Lahko bi rekel, da smo tudi na tej ravni odrezani in hendikepirani.« Izhod Mermolja vidi v razpršitvi oziroma v procesu regionalizacije in decentralizacije Slovenije. Stanje, ko se pomembne stvari dogajajo samo v Ljubljani, bo treba preseči, do česar bodo po njegovem mnenju pripeljale različne priložnosti, ki bodo Slovenijo prisilile, da se »ne naježi samo v enem mestu«.

Ljudje se povsod, v vseh prostorih med seboj združujejo v skupine, lobije, stranke ... Vendar pa je razlika, če se to dogaja v velikem prostoru, kjer ima posameznik več zanj primernih možnosti izbire in kjer si lažje poišče sorodno dušo kot v majhnem prostoru. Sto ljudi ponuja več možnosti kot deset, pa tudi med temi desetimi se odnosi hitreje zaostrijo. »To je posledica majhnosti, z vsem, kar pomeni. Dimenzije v svetu in življenju niso nepomembne.«

Okrepitev obmejnih prostorov

V zvezi z novim pomenom obmejnih prostorov pove, da italijanska stran svoj obmejni prostor kakovostna opremlja. Univerze so tako v Vidmu kot v Gorici in Trstu. V Trstu, ki postaja ne samo evropsko, temveč tudi svetovno znanstveno središče, med drugim deluje Center za teoretsko fiziko. Skupaj s strokovnjaki na univerzah ima tako dežela Furlanija – Julijska krajina gospodarsko zaledje, obrnjeno tudi proti Vzhodu: Sloveniji, Hrvaški, Madžarski ... Hkrati ima Italija močan bazen tako kapitala kot ljudi v bližnjem Venetu. Obogatitev tega območja je bil torej vsedržavni projekt. Morda je tu rahla izjema le Trst s svojimi politično-ideološkimi problemi, vendar pa ima tudi Trst velik potencial na primer v pristanišču.

Večje težave pri opremljanju obmejnega primorskega prostora ima na drugi strani meje Slovenija, pri čemer poudari tradicionalne težave med Gorico in Koprom, ki so se pokazale tudi pri vzpostavljanju primorske univerze. »Ta prostor ne more živeti in konkurirati bližnjemu na drugi strani meje samo z igralništvom. Ni nepomembno, na kakšen način se bo ta prostor opremil in uveljavil, kajti Primorska ima izkušnje in potenciale, je pa marsikaj izgubila; prav tako slutim, da je med Ljubljano in Primorsko veliko nedorečenega. Vendar je dejstvo, da se bodo stiki pričeli tu, ob meji, in da je Italija dejansko dobro opremljena z znanjem, s kapitalom, predvsem bančnim, in z določeno količino

moči, ki jo je razporedila na obmejnem prostoru. Vse to bo, takoj po odprtju meje, z vso močjo začelo delovati. Tukaj se že zdaj veliko dogaja, mnogo več kot se misli ali vidi na zunaj.«

Italija oziroma dežela Furlanija – Julijska krajina ima potenciale, Slovenija pa vse možnosti, da se v dogajanje vključi. Tudi manjšina lahko vsaj na politični ravni sodeluje pri nadaljnjem zbliževanju, kajti treba je upoštevati, da je mnogim ljudem, ki so pomembni za združevalni proces, Slovenija še vedno neznanka in v njihovih očeh nek tuj in oddaljen prostor. »Ni skrivnost, da se je Claudio Magris,[3] ki je pri slovenskih založbah izdal že nekaj knjig in dobro pozna tako Slovenijo kot Slovence v zamejstvu, pred 30-imi leti, ob 100-letnici Cankarjevega rojstva, spraševal, zakaj Cankar ni pisal v nemščini, ampak v tako ›majhnem‹ jeziku. Danes Magris kaj takega ne bi nikoli izjavil. Da je do te spremembe prišlo, je bila potrebna neka določena izkušnja. Še danes je v Trstu veliko intelektualcev, ki so šli isto pot, so torej zrasli predvsem ob stikih z bližnjim okoljem: ob malih prireditvah, vsakdanjih stikih, druženji s Slovenci po kavarnah, poučevanju slovenskih dijakov, nenadni pozornosti Slovenije do njih ... predvsem pa zaradi svoje lastne radovednosti, saj jih je zanimalo, kaj se v Trstu pravzaprav dogaja in kdo je ›ta črni vrag‹. Na ta proces moramo biti pazljivi, saj še zdaleč ni dokončan.«

3 Pisatelj Claudio Magris se je leta 1939 rodil v Trstu. Piše literarne kritike, eseje in leposlovna dela. Izdal je naslednje knjige: Il mito absburgico (1963), *slov. prevod: Habsburški mit (ZTT EST, Trst, 2001)*; *Lontano da dove* (1971); Dietro le parole (1978); Itaca e oltre (1982); skupaj z Angelom Aro: Trieste un ›identita di frontiera (1982), *slov. prevod: Trst, obmejna identiteta (Študentska založba, Ljubljana, 2001)* L'anello di Clarisse (1984); Illazioni su una sciabola (1984); Danubio (1986); Un altro mare (1991); Il Conde (1993), *slov. prevod: El Conde (ZTT EST, Trst, 2003)*; Microcosmi (1997), *slov. prevod: Mikrokozmosi (Slovenska matica, Ljubljana, 2003)*; Utopia e disincanto (1999); La mostra (2001).

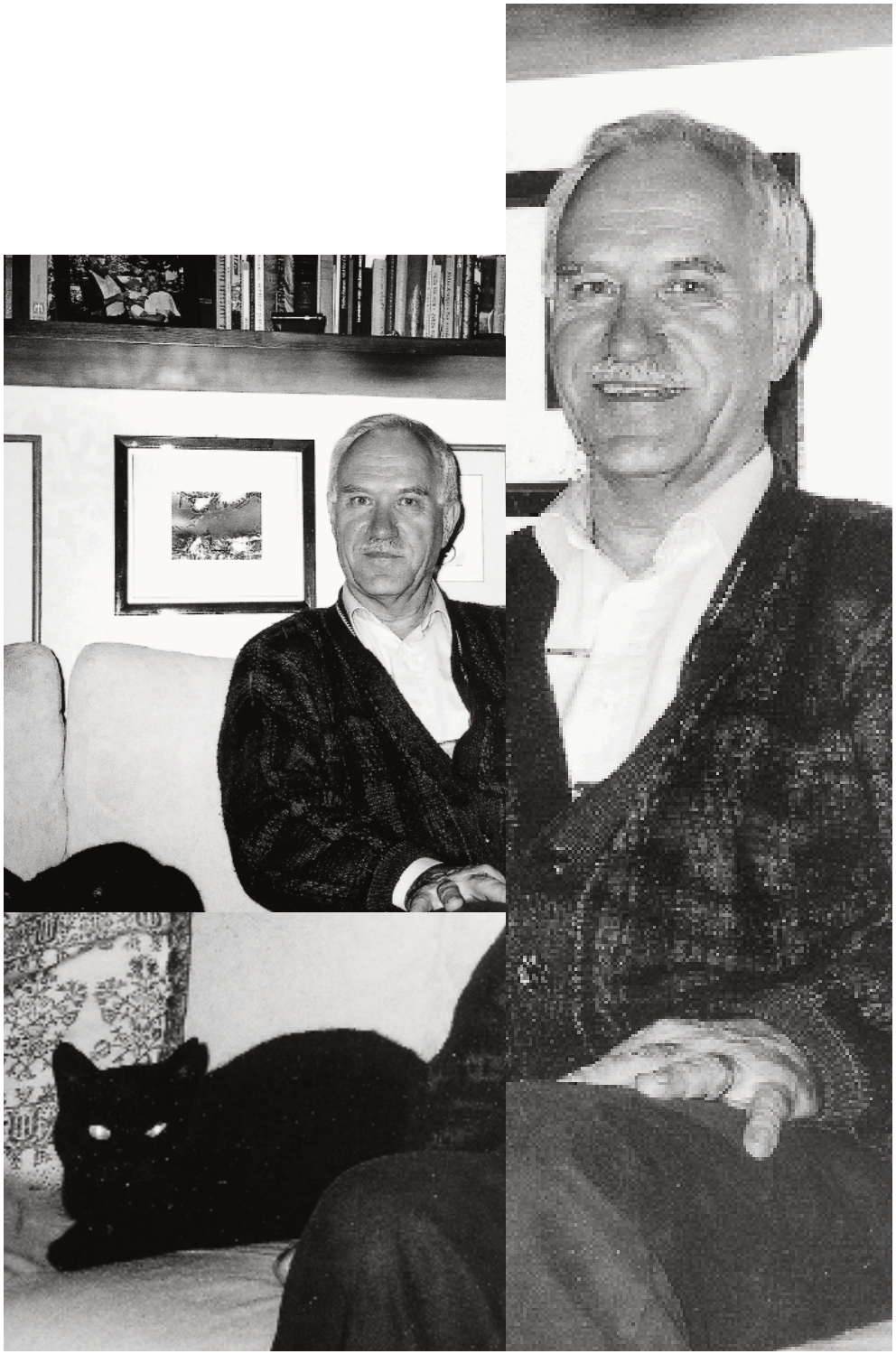

Pavel Fonda

Slovenski miti in fantazije

Pavel Fonda, rojen leta 1942 v Škednju, že trideset let živi na Opčinah. Preden se je v Milanu specializiral za psihoanalitika – svojo lastno psihoanalizo je opravil v Benetkah – je v Padovi študiral medicino, v Milanu pa psihiatrijo. V tržaški psihiatrični bolnici je bil nekaj let sodelavec Franca Basaglie.[1] Ko je leta 1980, kmalu po njegovi smrti, predlagal ustanovitev psihoterapevtskega centra, njegov predlog pa je bil zaradi »ideoloških« vzrokov zavrnjen, je bolnico zapustil. Kasneje se je nekaj let ukvarjal z otroško psihoterapijo, od leta 1990 ima zasebno psihoanalitsko prakso.[2] Od leta 1976 do 1998 je bil član desno-demokratičnega krila Komunistične partije Italije, leta 1984 pa leto dni župan v Nabrežini. Zadnje desetletje je direktor inštituta, ki znotraj mednarodnega psihoanalitskega združenja usposablja psihoanalitike iz vzhodne Evrope.[3] Za pogovor z njim sem se odločila, ker kot psihoanalitik v svojih člankih in predavanjih interpretira ozadje pojmov in pojavov, povezanih s tako imenovano manjšinsko problematiko.

Bogastvo razlik

Zanj je skupni slovenski kulturni prostor predvsem prostor, širši od osrednje Slovenije, ljudje v njem pa govorijo slovenski jezik in se imajo za

1 Franco Basaglia je v sedemdesetih letih revolucionaliziral psihiatrijo, hkrati pa bil oster nasprotnik psihoanalize. Fonda zaradi svojega zanimanja za psihoanalizo ni veljal za njegovega »ideološko neoporečnega« sodelavca, takratni sistem v tržaški psihiatrični bolnici pa opiše kot precej »sovjetski«. Vse od prihoda Basaglie leta 1971, se v Trstu pri zdravljenju še vedno upošteva le družbene ali biološke vidike, zanika pa psihično dimenzijo pacienta.

2 Za seboj ima okoli 40.000 seans s pacienti.

3 Močno ga je presunilo, ko je ob izvajanju supervizije s kandidati iz tega dela Evrope spoznaval življenjske zgodbe njihovih pacientov in s tem življenje na ozemlju nekdanje Sovjetske zveze. Prizna, da ga je bilo v določenem trenutku sram, da je bil kdaj koli član komunistične partije. »Ti ljudje so v svojih življenjih, ki so bila brez vsake vrednosti, vse do leta 1989 grozljivo trpeli. Nihče mi ne bo rekel, da tega nismo vedeli. Te zgodbe so me spravile tudi v politično krizo, čeprav se KPI ni potegovala za diktaturo proletariata in je znala biti v nekaterih primerih – v tem žal premalo – tudi kritična. Spričo vseh grozot je pri tem najbolj perverzna naša zaslepljenost.«

Slovence; vključuje torej tudi zamejstvo in izseljeništvo. Pod ta pojem razume predvsem nujnost razširitve – zaradi maloštevilnosti slovenskega naroda – precej ozkega prostora. Zaradi maloštevilnosti ima osrednji slovenski prostor, ki se prekriva z državo Slovenijo, na nekaterih področjih relativno malo moči – kolikor se ga da v smislu kulturnega prostora razširiti, toliko bolje. Vključitev vseh prostorov, v katerih živijo predstavniki slovenskega naroda, pa je zanj toliko pomembnejša, »ker so prav obrobna območja lahko posredovalci sosednjih kultur, s katerimi slovenski narod, da se v svojem prostoru ne bi zadušil, mora sodelovati«.

»Vzpostavljanje skupnega kulturnega prostora pa ne bo enostavno,« nadaljuje Fonda, »saj ves čas ugotavljamo, da so odnosi med matico in zamejstvom težavni; večina v matici nas zamejce doživlja kot Neslovence in nam na ta način zrcali podobo, ki nam ne odgovarja. Tudi mi se včasih le s težavo istovetimo s podobo Slovencev iz matice, saj se le nekatere izkušnje našega delovanja in bivanja skladajo in sovpadajo. Največja možnost medsebojne obogatitve je prav v teh razlikah; če bomo namreč skupni slovenski kulturni prostor pojmovali kot nekaj homogenega, nas bo to samo še bolj osiromašilo – homogenost in bogastvo razlik ne gresta skupaj. Tako kot Slovenijo sedaj lahko obogatijo njene regionalne razlike, tako naj bi jo v prihodnosti bogatile tudi razlike zunaj njenih meja.« Poudari, da je zaradi hitro spreminjajočih se okoliščin težko napovedovati prihodnost, zato se bo v naslednjih letih pojem skupnega slovenskega prostora moral vedno znova redefinirati.

Pomen meje se bo v kratkem spremenil. Kako jo bomo pojmovali v prihodnje? »Šele, ko meje ne bo, se bomo začeli zavedati, kaj nam je pravzaprav pomenila. Prvi občutki bodo malce nenavadni, nekaj – ne da bi točno vedeli kaj – se nam ne bo zdelo v redu. Hkrati pa bodo naši občutki odvisni tudi od doživljanja drugih. Nas v Trstu predvsem zanima, kako jo bodo doživljali Italijani, saj jim je bila do sedaj neke vrste obrambna meja in ločnica s svetom, s katerim niso najraje sodelovali; pa tudi Slovenci niso radi sodelovali z Italijani. Ne samo Italijani, tudi Slovenci – kar se lahko razbere iz nekaterih časopisnih člankov – se počutijo ogrožene zaradi padca meja. Za nas zamejce odstranitev meje sicer ne predstavlja grožnje, se pa zavedamo, da se bo marsikaj spremenilo; še najaktualnejše je vprašanje prihodnjega odnosa nas zamejcev s Slovenci takoj za mejo.«

Z odpravo meje se bo pretok prebivalstva z ene in druge strani bistveno povečal. »Za Sežančane in Postojnčane je prehajanje meje že danes nekaj vsakdanjega, kljub temu pa v slovenskem gledališču v Trstu redko vidim koga iz Sežane, Kopra, kaj šele Ljubljane. Še vedno je to onkraj meje, je to nekaj, kar ni ›naše‹. Po odpravi meje bo ta prostor funkcioniral precej bolj enotno. Ljudje se bodo zaposlovali, medsebojno poslovali,

obiskovali šole, gledališča. Vse to bi lahko blagodejno vplivalo tudi na manjšinske ustanove. Imamo namreč veliko kulturnih, športnih, glasbenih in gledaliških ustanov, pa izredno malo porabnikov. Razširitev teritorija, ki bi mu bila vsa ta ponudba namenjena, bi pozitivno vplivala na obe strani. Tudi mi bomo raje stopili do Kopra ali Ljubljane. Ta pretok se v sedanjih razmerah le počasi povečuje, ker je glavna ponudba še vedno v Ljubljani. Z decentralizacijo in odpravo meje bo tudi Ljubljana bližje. Čeprav je že danes od Trsta oddaljena le slabo uro, pa meja še vedno funkcionira kot pregrada, saj človek nikoli ne ve, koliko časa mu bo vzela.«

Samo milijon nas je ...

Na vprašanje, ali se je po njegovem mnenju odnos uradne Slovenije do Slovencev zunaj njenih meja po osamosvojitvi še dodatno spremenil, Fonda odgovori, da se mu zdi precej banalno, da si Slovenija pri številu svojih prebivalcev močno prizadeva doseči številko dva milijona, za katero ji zmeraj zmanjka nekaj tisoč ljudi, hkrati pa gladko odpiše nekaj deset tisoč Slovencev zunaj svojih meja, kot da niso del slovenskega naroda. »Zdi se mi, da je po osamosvojitvi v Sloveniji nastal premik v pojmovanju naroda. Prej sta bila koncepta naroda (slovenskega) in države (jugoslovanske) povsem diferencirana in se je brez problemov prištevalo k slovenskemu narodu Slovence, ki so živeli v Beogradu, Zagrebu, zamejstvu ali izseljeništvu. Po letu 1991 pa je nastala močna težnja po istovetenju naroda z državo, ki ›izbriše‹[4] Neslovence in odpiše Slovence zunaj meja. Upajmo, da bo ta zgodovinsko sicer zapoznela shema ›države – nacije‹ kmalu izgubila svojo togost in prepustila mesto bolj stvarnim shemam.« S tem, da je slovenska samozagledanost z osamosvojitvijo prišla še bolj do izraza, se strinja in doda, da Slovenija prekinjenih odnosov z deli nekdanje Jugoslavije ni kompenzirala z bogatejšimi odnosi na severu ali zahodu. »Vendar pa ta izolacija ne bo mogla dolgo trajati. Z vstopom v Evropsko unijo in s padcem meja se bo slovenski prostor moral prevetriti in prezračiti. Samoomejitev države s tako majhno kritično maso, eno najmanjših v Evropi, je namreč zaskrbljujoča. V večernih debatah na ljubljanski televiziji opažam, da vedno isti ljudje med seboj izmenjujejo vedno ista mnenja, medse pa nikoli ne povabijo nobenega tujca, da bi razen svojih poznali še njihova mnenja.[5] Kot da bi vsi Slovenci vse vedeli in znali; takšna samozagledanost je že skoraj nevarna.«

4 Glej opombo št. 3 v intervjuju z Ireno Šumi na strani 122.

5 V zadnjem času opaža, da ljubljanska televizija v svoje debatne oddaje vabi pogosto strokovno slabo usposobljene ljudi (medicinsko vprašljive alternativce, zgodovinarje diletante – zanesenjake itd.) in jim tako priznava pomen, ki ga v strokah nimajo. Ta prodor nestrokovnosti ga čudi, saj pri tem ljudje, ki so se vse življenje posvečali strokovnemu delu, obstajajo ob strani.

Na to, da imajo slovenski psihoanalitiki iz Trsta[6] še najmanj odnosov s Slovenijo, so se, kot malce grenko pripomni moj sogovornik, že privadili. »Odlično sodelujemo z zagrebškimi in italijanskimi kolegi, slovenski pa nas k sodelovanju ne vabijo, kot da ne delujemo v isti stroki in nismo Slovenci. V Sloveniji obstajajo zaprti vrtički, kjer nihče ne mara, da bi kdor koli od zunaj zmotil njihova ravnovesja in obstoječe pozicije.« Doda, da zamejci »pridejo prav«, ko se različna strokovna srečanja zaradi njihove udeležbe lahko imenujejo mednarodna.

»Slovenci smo bili vse do leta 1991 multikulturni, saj smo od nekdaj, tako znotraj Avstro-Ogrske kot Jugoslavije, živeli v sožitju in v idejnem prelivanju z drugimi kulturami. Leta 1991 je tisti del Slovencev, ki živi znotraj slovenske države, prvič v svoji tisočletni zgodovini postal monokulturen. K poudarjanju le-te je gotovo prispevalo tudi navdušenje nad osamosvajanjem; nima pa nikakršne perspektive. Zaradi maloštevilnosti slovenskega naroda bo moral spet vsak Slovenec postati multikulturen, se pravi, da bo moral zelo dobro obvladati vsaj enega od sosednjih jezikov, vzpostavljati stike s sosednjimi tako kulturnimi kot strokovnimi krogi, saj je domači krog mnogo preozek. Samo medicina je znotraj svoje stroke razvila številne subspecializacije, z marsikatero od njih pa se bo morda ukvarjalo le par zdravnikov. To pa ni delovna skupina, ki je nujna za izmenjavo izkušenj in razvoj stroke. Treba bo torej najti širše področje delovanja, ki pa ga zgolj udeležba na mednarodni ravni ne omogoča. Prav tu vidim možnosti povezovanja slovenskih strokovnjakov z delovnimi timi najbližjih držav, s tistimi prostori, ki bi za države, večje od Slovenije, pomenile sodelovanje na medregionalni ravni. Slovenija to vrsto rednega sodelovanja lahko vzpostavi predvsem s sosednjimi državami. Seveda tudi zamejci lahko ponudimo določen potencial, pri čemer pa ne gre pretiravati, ker nas je zelo malo in je naš pomen prav tako omejen.«

Strah pred soočanjem

Do katere mere smo Slovenci nestrpni do drugih? »Po pravici povedano imamo Slovenci latenten kompleks manjvrednosti. Da bi se ga ubranili, se izoliramo in razvijemo povsem nerealen odnos do sosedov. Slovenci gledamo zviška tako na Hrvate kot na Italijane ... malo manj na Nemce, zaradi njihove stoletne prevlade se je ohranil mit o gospodarjih in delna nezavedna identifikacija z njimi. Zaradi občutka manjvrednosti je Slovence strah pred soočenjem z drugimi. Ni težko biti prvi med vsega tremi domačimi strokovnjaki. Marsikdo šele pri preverjanju v tujini ugotovi svojo pravo vrednost. Ljudje raje ostajajo doma, saj je najbrž težko iz visokega položaja

6 Poleg Pavla Fonde v Trstu deluje tudi Hektor Jogan.

doma pasti na povprečnega v tujini.« Po mnenju Pavla Fonde smo Slovenci kot narod dovolj dobro opremljeni za spopadanje z življenjskimi problemi in bi se – po premostitvi manjvrednostnih kompleksov – lahko zelo dobro vključili tako v mednarodno kot evropsko realnost.

Tujci mu večkrat pripovedujejo, da se Slovencem strašno mudi povedati, kaj vse imajo sami in na kakšni ravni je Slovenija, s čimer dokazujejo stvari, po katerih jih nihče ni vprašal. »S takšnim načinom želijo preprečiti razmišljanje drugih, da česa nimajo ali da niso dovolj dobri. Hkrati pa tujci pri Slovencih občutijo tudi neko napetost, s katero se trudijo stvari prikazati še boljše, kot v resnici so, z namenom, da bi drugi ostrmeli nad tem, kako majhni smo in kako veliko smo dosegli. Slovenci smo brez dvoma priden narod, ki je veliko dosegel, ampak nismo pa izjemni, le zakaj bi morali biti, saj smo, tako kot drugi, povsem navadni ljudje. Nimamo nobenih posebnih zaslug za obstoj tega sveta, ljudje pa k nam ne prihajajo odkrivat kakšnih posebnih zakladov, ki jih drugod ne bi bilo. Takšne misli oblikujejo le naše fantazije in miti. S tem se hranimo mi, za druge je to smešno. Slovenija ni tako zanič, kot se bojimo, da je, pa tudi ne tako vrhunska, kot bi si želeli. To bo treba premostiti in sebe sprejeti takšne, kot smo. Graditi in delati je treba na realnih temeljih, ne pa na fantazijah in utvarah.«

Trst nekoč in danes

Pavel Fonda pravi, da se današnji Trst po velikih travmah prejšnjega stoletja postopoma in zelo počasi spreminja že od konca druge svetovne vojne, čeprav mnogo počasneje kot bi si slovensko govoreči in drugi napredni ljudje v Trstu želeli. »Počasi se zmanjšuje tudi prepričanje Italijanov, da je Trst najbolj italijansko mesto v Italiji, prepričanje, ki zanika prisotnost drugih narodnih skupin. Vedno večje število Italijanov njihovo prisotnost razume kot kulturno obogatitev mesta. Padec meje bo velika priložnost, v kateri bo Trst moral pokazati svoje karte: ali mu bo ponovno uspelo pridobiti svojo nekdanjo multikulturno – kar pomeni tudi multiekonomsko – vlogo, ki jo je imel pod Avstrijo, ali pa se ne bo razvijal.« Po mnenju Pavla Fonde nekdanji tržaški župan in sedanji predsednik dežele Furlanije – Julijske krajine Ricardo Illy pooseblja bistven premik, čeprav ob tem doda, da ob teh premikih ni smiselno izpostavljati ene same osebe. »Očitno so se posledice trajnejših premikov izrazile v načinu njegovega mišljenja in delovanja. Izvolitev sedanjega župana je le navidezno nazadovanje, saj kljub desničarski upravi, v kateri so celo nekdanji fašisti, to nazadovanje ni takšno, kakršnega smo se bali. Določene stvari iz preteklosti so se namreč spremenile do te mere, da jih morajo sedaj upoštevati celo desničarji. To pa je vendarle napredek ...«

Kako se v ta prostor umeščata dve veliki tržaški peresi, slovenski Boris Pahor[7] in večnacionalni Fulvio Tomizza?[8] »Ni naključje, da Tomizza niti v Trstu niti v Sloveniji ni posebno priznan. Pred kratkim sem v nekem predavanju izvedel ne le, kako skopa je bila – in je še vedno – slovenska literarna scena s prevodi njegovih knjig, celo nekaj že prevedenih knjig ni nikoli izšlo, čeprav je v njih opisoval tudi Slovence. Tomizza pač spada med ljudi, ki gredo preko ustaljenih kalupov, v katerih se prepozna večina, zaradi česar so kljub svoji plodnosti preveč moteči. Okolje jih je sposobno sprejeti šele po daljšem času. Prav tako začenja italijanski svet šele sedaj – z veliko zamudo, ampak bolje pozno kot nikoli – spoznavati in sprejemati Borisa Pahorja.«

Pasti razvoja

Kako se bo dejstvo, da bo slovenski jezik v Evropski uniji eden od njenih uradnih jezikov, odražalo na ravni vsakdanjosti? »To bo problem, nekaj je namreč formalno-pravna ureditev, spet nekaj drugega pa je udejanjanje te ureditve v vsakdanjem življenju. V zadnjih letih počasi ampak vztrajno narašča število Italijanov, ki se učijo slovenščino, kar pred nekaj leti še ni bilo mogoče. Slovenci v italijanskem okolju večinoma govorimo italijansko, pa tudi Slovenci v Sloveniji se pogosteje kot nekdaj učijo italijansko. Glede na različne trende je nadaljnji razvoj težko napovedati. Sam bi si v svojem okolju želel povečanje števila dvojezičnih ljudi, ki bi hkrati govorili oba jezika, tako da bi bilo vedno manj okolij in prilik, kjer lahko govorim samo en jezik. Želel bi si, da bi lahko prehajal iz enega jezika v drug oziroma bi ga lahko sam izbiral. In nenazadnje –

7 Boris Pahor se je leta 1913 rodil v Trstu. Objavil je več kot 30 knjig v slovenščini, njegova dela pa so prevedena v številne tuje jezike. Društvo slovenskih pisateljev mu je nagradilo romana Vila ob jezeru in Onkraj pekla so ljudje. Leta 1971 je dobil tržaško literarno nagrado Vstajenje za knjigo Skarabej v srcu. Leta 1992 je dobil Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Po prevodu Nekropole v francoščino (Nekropole, 1990) je dobil francosko štipendijo. Leta 1995 je s prevodom Spopada s pomladjo opozoril nase Francijo in svet, Nekropola je istega leta izšla v Ameriki in doživela še žepno izdajo v francoščini, nato prevod v italijanščino, v esperanto in v nemščino. Izšel je tudi prevod Vile ob jezeru v francoščino in italijanščino in Spopada s pomladjo v nemščino. Pri Mladiki je leta 2001 izšel dopolnjen ponatis romana Nomadi brez oaze. Od leta 1993 je dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti in od leta 2003 častni predsednik Mednarodnega združenja za zaščito ogroženih jezikov in kultur. Leta 2003 je bil eden izmed kandidatov za Nobelovo nagrado za literaturo. (Besedilo mi je posredoval g. Marij Maver iz Založbe Mladika v Trstu.)

8 Fulvio Tomizza se je leta 1935 rodil v Materadi pri Umagu. Kot Istran z italijanskim, hrvaškim in slovenskim poreklom se nikoli ni počutil zakoreninjenega v nobenem od svetov; sam si je izbral identiteto pisatelja ob meji, ki jo je označil kot prostor prepletajočih se različnosti, pri čemer ni imel veliko podpore. Leta 1955 je bil med tistimi Istrani, ki so morali zapustiti Istro in odšli živet v Trst.
Čeprav med tistim, kar je predvsem prva polovica 20. stoletja prizadejala ljudem, ne postavlja enačaja, je izjavil: »In spreletelo me je, da so vse diktature enake, žrtve pa so si med seboj podobne kot brat bratu. Tisti pa, ki so bili prej zatirani, so potem postali zatiralci.« Tomizzo ne dela velikega njegova naklonjenost zatiranim, temveč to, da zna biti kritičen tudi do njihovih dejanj. (Destovnik, Irena 1999: Svet umira s smrtjo slehernega človeka. Slovenski vestnik. Celovec.)

zakaj pa ne – da bi vsak govoril svoj jezik, drugi pa bi ga razumel. Bistven dejavnik ohranjanja jezika na Tržaškem je možnost šolanja – do univerzitetnega študija – v slovenskem učnem jeziku.«

Na precej specifičen položaj Slovencev v Italiji po njegovem mnenju odločilno vpliva kar nekaj dejavnikov; od načina šolanja, Primorskega dnevnika, televizijskega in radijskega programa in delovanja kulturnih društev, do dejstva, da živijo na strnjenem ozemlju. »Zanimivo je, da lahko ti pozitivni dejavniki povzročajo nove težave. Večanje števila Italijanov, ki svoje otroke vpisujejo v slovenske šole – sedaj slovenske šole obiskuje večina otrok iz mešanih zakonov – zaradi slabega predznanja jezika vsaj prva leta drugim v razredu otežuje jezikovni napredek. Vendar pa je treba razumeti obe plati novo nastalega položaja in ga sprejeti kot izziv. Bilo bi absurdno, da italijansko govorečih otrok, ki se želijo učiti slovensko, ne bi sprejemali v slovenske šole.« Na sprehodu po Opčinah sem opazila precej dvojezičnih napisov. »Pred dvema desetletjema jih še ni bilo. Tudi na tem področju gre razvoj – počasi sicer – v pozitivno smer; napisi niso samo na zasebnih trgovinah, temveč tudi na javnih mestih.«

V zvezi s skupnim slovenskim kulturnim prostorom ni zanemarljivo, da je poraba slovenskih knjig v Trstu zelo nizka. »Prvič zato, ker so slovenske knjige približno dvakrat dražje od italijanskih in si ljudje z znanjem italijanščine raje kupijo cenejšo knjigo, drugič pa je zaradi zmanjšanega povpraševanja tudi ponudba vedno slabša. Slovenska knjigarna v Trstu ponuja malo slovenskih knjig, tako da moraš ponje v Ljubljano. Na ogled bi morali imeti večje število slovenskih knjig, predvsem pa bi morale biti cenovno dostopnejše. Branje slovenskih knjig je namreč za ohranjanje jezika še pomembnejše od razgovorov.«

Premagovanje predsodkov

Vzvišen odnos posamezne narodne skupnosti do druge ali celo znotraj ene same je povezan s tako imenovanimi mozaičnimi identifikacijami. »Pod vplivom okolja ne samo, da Italijani negativno vrednotijo Slovence, temveč se nekateri Slovenci s tem negativnim vrednotenjem identificirajo in ga prenašajo na Slovence onkraj meje. Svoj čas so bili zaradi političnih, socialnih in ekonomskih razlik vsi ljudje onkraj meje od Sežane naprej označeni za ›jugoviče‹ ... Znotraj takšnega negativnega vrednotenja se prepletajo različni mehanizmi; nekdo z lahkoto preskoči iz identitete, v kateri mu je tesno in se počuti manjvrednega, v drugo, in si oddahne, ko najde nekoga, ki je v njegovih očeh vreden še manj. Po mojem mnenju to močno zastruplja in otežuje medsebojne odnose ter škodi prostoru, v katerem živimo. Vedno manjše razlike

med obema državama bi takšne medsebojne odnose morale odpraviti in jih nadomestiti s takšnimi, ki bi te stereotipe odpravljali.«

Se ljudje res ne znamo ceniti takšnih, kot smo? »Po eni strani obstajajo ideali, po katerih naj bi človeka cenili zaradi njega samega, v realnosti pa vidimo, da je za vzpostavitev takšnega odnosa treba premagovati določene odpore, ki jih povzroča vse tisto, kar smo ponotranjili, kar smo hote, večinoma pa nehote vsrkali vase. Odkrivanje tega, kar nosimo v sebi, je ponavadi neprijetno. V nelagodnih odnosih med zamejci in osrednjimi Slovenci se prav tako križajo negativni stereotipi; po eni strani se znamo zamejci šopiriti z zahodnim ekonomskim standardom v primerjavi z vzhodnim, kar seveda ni naše perje, po drugi strani pa osrednji Slovenci gledajo na zamejce kot na nekakšne Butalce oziroma na najbolj zakotne in zabite Slovence, najbolj oddaljene od Ljubljane kot kulturnega svetilnika, zaradi česar so nerazsvetljeni – kot da bi na nas lahko svetila luč samo od tam. Tako ustvarjeno nelagodje moti medsebojne odnose. Vse to je usedlina preteklosti, v kateri je prav meja med različnimi političnimi sistemi in ekonomskim položajem zarezala boleče občutke in rane ... vsaka šibkost namreč kaže na neko rano; tukaj smo na nekaterih področjih zelo šibki in ranljivi, tako da se lahko pojavi tudi želja po kompenziranju. Upajmo, da bo odprava meje te občutke ublažila.«

Še danes pri svojem delu srečuje ljudi z nepredelanimi travmami zaradi dogodkov, ki so se v 20. stoletju dogajali v tem prostoru. »O grozotah, ki so jih ti ljudje preživeli, je bilo nekoč prepovedano govoriti; posledice njihovih nepredelanih in v njih na nek način zamrznjenih travm, ki včasih pridejo na dan šele po desetletjih, pa se prenašajo na naslednje generacije.« Ob srečanju s potomci istrskih beguncev se je ukvarjal z zaskrbljujočimi posledicami nepredelanih travm, ki se prenašajo iz generacije v generacijo. Tretja generacija še danes ohranja predsodke do Slovencev in Hrvatov, čeprav njihovega pravega vzroka, ki izhaja iz realnih doživetij njihovih starih staršev, niti ne poznajo. »Posamezniki oporo za svoje kolektivne travme najdejo znotraj skupin, ki jim pripadajo. Na nek način jih izživljajo s proslavami in s stalnim obtoževanjem, s čimer pa se travma v nedogled in vedno na isti način obnavlja, se pa na ta način ne more razrešiti. Ljudje s predelano travmo pa nanjo ne pozabijo, zmorejo pa do nje vzpostaviti določeno distanco in zmanjšati čustveni naboj, ki tako preneha paralizirati njihove emotivne in druge funkcije. Ko nekdo o tem pripoveduje, se zdi, kot da se je vse dogajalo včeraj.«[9]

9 Ljudje danes poiščejo pomoč ali zaradi konkretnih travm, ali zaradi subtilnih, dolgotrajnih motenj, ki jih v zgodnjem otroštvu povzroči neustrezen odnos med starši in otroki. Po besedah Pavla Fonde otroci pri izražanju določenih občutkov potrebujejo oporo staršev, ki jim zanje tuje občutke prevedejo v za njih razumljiv jezik. Če starši tega zaradi lastnih težav ne zmorejo, takim otrokom njihovi nepredelani občutki onemogočajo zdrav razvoj. Kasnejše motnje se izrazijo v obliki depresij, obupa, zmanjšane volje do življenja, nesposobnosti doživljanja emocij, kar vse greni življenje in otežuje odnose z drugimi.

Psihološki vidik narodne zavesti

»Narodna zavest je bistven element posameznikove identitete. Nič ni narobe, če smo nanjo ponosni in jo branimo, kadar jo drugi zanikajo ali celo omalovažujejo. Moti me, kadar nekomu ni pomembno biti Slovenec ali Italijan in se opredeli za svetovljana ali Evropejca, kar na nek način ne obstaja. Vsak človek je najprej to, kar je, šele k temu lahko v nedogled dodaja nove identitetne elemente. S psihološkega vidika človek z zanikanjem svojih korenin na nek način potvarja svojo identiteto, čeprav je njeno bistvo prav v spoznavanju, razvijanju in negovanju. Trdim, da smo zamejci po definiciji multikulturni, saj naša identiteta vsebuje tudi elemente drugih narodov. Ker že od rojstva živimo v Italiji in smo vsak dan v stiku z italijansko kulturo, smo nujno ponotranjili tudi nekatere njene elemente. Zanikanje tega bi bilo absurdno, saj bi s tem posiljevali sami sebe; isto bi se zgodilo, če bi zanikali slovenski element, ki ga prav tako nosimo v sebi. Ta dva dela ne smeta biti v medsebojnem konfliktu, temveč v harmoniji in v odnosu bogatenja drug drugega. Ko bodo tudi Italijani v Trstu pripravljeni spoznavati različne dele svojih korenin iz prejšnjih generacij, pa naj bodo to slovenske, hrvaške ali nemške, in bodo te dele sebe prenehali zanikati, bodo tudi lažje sprejemali tako Slovence tukaj kot v Sloveniji. Naš odnos do svoje lastne narodne pripadnosti naj bo čim bolj naraven, naj ne bo niti napihovanje neke izumetničene absolutnosti niti zanikanje. Povsem naravno bodimo to, kar smo, pri tem pa naj nas ne bo strah pobrskati nazaj, da ne bi morda v sebi našli kakšne kaplje neslovenske, ali obratno, slovenske krvi.«

Pavla Fondo sem prosila, naj opiše svojo identiteto. »Moja identiteta je nedvomno mešana – pa ne pol-pol – opisal bi jo celo kot nihajočo. V nekaterih življenjskih obdobjih sem črpal izključno iz slovenskih, v drugih pa italijanskih okolij. Vse to se je nakopičilo v meni in se izkazuje tako, da svojemu slovenskemu mehaniku težave z avtom razlagam v italijanskem jeziku; tudi na psihoanalitičnem področju se lažje izražam v italijanščini,[10] svojim vnukom pa ne bi mogel pripovedovati in brati pravljic drugače kot v slovenščini. Identiteta je torej mozaik raznih odnosov, situacij, prostorov; v nekaterih se čutim bolj eno, v drugih drugo. Čeprav je v vsem tem tudi neka integracija, zaradi katere lahko rečem, da sem Slovenec z nekaterimi deli italijanske identitete. Tak odgovor ustreza temu, kar je v meni, ne da bi pri tem kaj zanikal oziroma spreminjal. S tako oznako samega sebe se počutim prav lagodno.«

10 S slovensko govorečimi pacienti se že v začetku psihoanalize oziroma psihoterapije dogovori za jezik obravnave. Z zamejci z obema slovenskima staršema je pogovorni jezik slovenski, z nekaterimi, ki prihajajo iz mešanih zakonov, pa govori italijansko. V glavnem pa je pacientova odločitev povezana z odnosom do enega ali drugega starša.

Marijana Sukič

Porabski Slovenci niso nikoli živeli v skupni državi z drugimi Slovenci

Marijana Sukič, letnik 1960, je otroštvo preživela v Sakalovcih. V Szombathelyu je končala Visoko pedagoško šolo, na kateri je študirala madžarščino, slovenščino in animatorstvo. Najprej je bila deset let zaposlena v tamkajšnjem kulturnem domu v Monoštru kot kulturna animatorka, vmes pa je poučevala madžarščino in slovenščino. Po ustanovitvi Zveze Slovencev na Madžarskem leta 1990 je postala glavna urednica časopisa Porabje.

Porabci nekoč in danes

Ob zadnjem uradnem popisu prebivalstva se je za Slovence izreklo okoli 3.400 ljudi. »Če nove podatke primerjamo s podatki prejšnjega uradnega popisa prebivalstva iz leta 1990, ko se je za Slovence izreklo okoli 1.940 ljudi, se je leta 2000 približno še enkrat toliko ljudi izreklo za Slovence.« Osrednji slovenski organizaciji v Porabju, Zveza Slovencev na Madžarskem in Državna slovenska samouprava ocenjujeta, da v Porabju živi še okoli pet tisoč prebivalcev slovenske narodnosti.

Slovenci v Porabju živijo v prostorsko zelo majhnem trikotniku ob avstrijsko-slovenski meji, kjer je na 94 km^2 sedem vasic in Monošter, ki ni slovensko mesto. Zaradi svoje lege tik ob avstrijski meji je bil vedno bolj nemški kot slovenski kraj, Slovenci pa so se vanj priselili iz okoliških vasi. Porabski Slovenci nikoli niso živeli v isti državni tvorbi z drugimi Slovenci. Vse do leta 1920 so kot tako imenovani ogrski Slovenci spadali k ogrski kraljevini. Ko se je leta 1920 ne glede na etnične meje začrtala meja na razvodju Mure in Rabe, je devet slovenskih vasi ostalo na Madžarskem, ostale vasi in Prekmurje pa so priključili h Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Marijana Sukič pripoveduje, da se je takrat začel ločen razvoj porabskih Slovencev; meja jih je ločila tudi od prekmurskih Slovencev, tako da se je takrat tudi njihov dialekt začel razvijati po svoje. »Že naš skupni dialekt je bil zelo arhaičen, po ločitvi pa so prekmurski govori začeli črpati iz knjižne slovenščine, porabščina pa iz madžarščine in nemščine. Danes je porabščina dialekt z veliko nemških in madžarskih izposojenk. Ljudje, ki govorijo kateri koli slovenski dialekt, bi potrebovali kar nekaj časa, da bi nas lahko razumeli.« Pripoveduje, da so nekateri Porabci iz starejše in srednje generacije, ki se nikoli niso učili knjižne slovenščine, bili celo prepričani – čeprav pravijo, da »gučijo« slovensko – da porabščina ni slovenski dialekt. Zaradi neznanja slovenskega knjižnega jezika, kar jim je onemogočalo komuniciranje, so ti ljudje pogosto imeli manjvrednostne občutke v odnosu do ljudi, ki so govorili slovenski knjižni jezik. Njihova jezikovna zavest se je povečala po odprtju meje leta 1990, ko so spet prišli v stik s Prekmurci in z ljudmi z Goričkega in ugotovili, da se lahko z njimi brez težav pogovarjajo.

Marijana Sukič slovensko zavest v Porabju ocenjuje kot neke vrste posamezno zavest. »V Porabju rečemo, da gremo ›dol na Vogrsko‹ in ›ta prek na Slavsko‹, zdaj že vse bolj na Slovensko, sebe pa označujemo za ›Slovenge‹.« Nadaljuje, da so ti ljudje v preteklosti veliko pretrpeli. Ne samo zaradi tega, ker so bili Slovenci, ampak tudi zato, ker so vedno živeli na nekakšnem obrobju, tako z budimpeštanske kot z ljubljanske smeri. Obrobje je bilo najmanj razvito in najbolj izpostavljeno procesom asimilacije, zato so se Porabci tudi množično izseljevali iz tega nerazvitega kmetijskega območja s slabo ilovnato zemljo in z majhnimi kmetijami, polnimi otrok. Pred in po prvi svetovni vojni so se, tako kot ostali Prekmurci, v velikem številu izseljevali v Ameriko; prav tako so se tja izseljevali med madžarsko revolucijo leta 1956, ko so v glavnem odhajali mladi. V tem času je, ker so bili brez vsake prihodnosti, odšlo tudi veliko mladih družin.[1] Nekatere vasi so takrat izgubile skoraj tretjino svojega prebivalstva, tako da je sedaj veliko porabskih Slovencev v Severni Ameriki, predvsem v Združenih državah, nekaj tudi v Avstraliji; skoraj vsaka družina ima sorodstvo v kateri od teh držav. »Ob obiskih doma se z njimi pogovarjamo. Ugotovili smo, da večina prve generacije, ki je odšla leta 1956, še lepo govori porabski dialekt. Zaradi težav s prilagajanjem v novem okolju je večina svoje otroke najprej naučila angleško, s slovenščino pa so odlašali, dokler ni bilo prepozno ...«

1 Ljudje so odhajali ilegalno, saj je bil v državi velik nered. Graničarje so z mej poklicali v notranjost države, tako da meje ni nihče stražil. Meja z Avstrijo teče po reki Rabi, ki so jo domačini zelo dobro poznali, tako da je takrat odšlo tudi veliko Madžarov. Po drugi svetovni vojni je bila meja tako s Slovenijo kot z Avstrijo predvsem med leti 1948 in 1960 hermetično zaprta, medtem ko je bilo med obema vojnama na območju, kjer so živeli Slovenci, še šestnajst maloobmejnih prehodov.

V porabskih vaseh, ki ležijo v dveh dolinah, danes živi okoli 2500 do 3000 ljudi, od tega naj bi bilo 70 do 80 odstotkov Slovencev. V dolini med Monoštrom in Gornjim Senikom je Slovenska ves, ki je že od leta 1983 upravno priključena k Monoštru. Sledijo Sakalovci s približno 400 ljudmi, ki so zanimivi po tem, da v njih skupaj s Slovenci živi manjša in precej kultivirana romska skupnost.[2] V vasi romsko govorijo samo še najstarejši, srednja in mlajša generacija pa je prevzela slovenski dialekt. »So neke vrste manjšina v manjšini. Slovenci smo jih sprejeli bolje kot večinski madžarski narod, saj ne živijo v posebnem romskem naselju, ampak raztreseno med slovenskimi hišami. Veliko jih končuje srednje, nekateri celo visoke šole.« Naslednja vas je Dolnji Senik, v njej pa živijo tri narodnosti, ki govorijo tri jezike – Slovenci, Madžari in Nemci. Dolnji Senik je približno 500 metrov oddaljen od avstrijske meje. Nobena od narodnih skupnosti v vasi številčno ne prevladuje. Zadnja vas pred mejo je Gornji Senik kot največji kraj v slovenskem Porabju z nekaj več kot 700 ljudmi.[3] V južni porabski dolini so vasice Števanovci s približno 400 ljudmi, Verica-Ritkarovci z okoli 150 ljudmi in Andovci kot najmanjši kraj v slovenskem Porabju z manj kot 60 ljudmi.[4]

Razdalje med vasmi so majhne. Med obema koncema, od Gornjega Senika do Verice – ker trenutno ni ceste, se morajo voziti naokrog preko Monoštra – je vsega skupaj okoli 30 km. Načrt lokalne samouprave predvideva povezavo teh dveh vasic, ki sta med seboj oddaljeni le dva kilometra, zaradi česar so imeli hude borbe z naravovarstveniki. Od ureditve nacionalnega parka so vsi veliko pričakovali, vendar pa vse kaže, da se uprava parka še najmanj zaveda, da v njem živijo ljudje. V večini nacionalnih parkov na Madžarskem ljudi ni, zato je predpisovanje načina življenja v njih nekaj povsem drugega. »V večjem delu našega parka pa so stoletja živeli ljudje in prav zaradi tega, ker so ti ljudje živeli tako kot so živeli, se je okolje tudi ohranilo. Ljudi je seveda treba ozaveščati o nujnosti ohranjanja naravnih bogastev, po drugi strani pa je treba v takih okoljih poskrbeti tudi zanje.«

V preteklosti je bila socialna struktura porabskih Slovencev v glavnem kmečka in polkmečka. Majhne zasebne kmetije niso dajale dovolj za preživetje, zato so se ljudje začeli zaposlovati v monoštrski industri-

2 Na celotnem Madžarskem živi okoli 60.000 Romov.

3 Gornji Senik je od vseh vasi še najbolj slovenski, ker je bilo to najdalj zaprto obmejno območje. Vse do leta 1989 je bil tu tako imenovani ozki mejni pas, kamor tujci brez posebne dovolilnice niso imeli dostopa. Ta režim je veljal še dve leti pred demokratičnimi spremembami. Vsakega, ki je prišel na to varovano območje, so legitimirali graničarji.

4 V tem najmanjšem naselju je dal župan leta 2000 narediti ploščo iz marmorja, na kateri piše: »Leta 2000 smo v Andovcih živeli ...« – sledi poimenski seznam vseh prebivalcev.

ji, doma pa obdelovali majhen kos zemlje. V zadnjih desetih letih mladi s tega območja ne odhajajo več tako množično, ostajajo doma in se zaposlujejo v Monoštru. Vse več je zapuščene zemlje, saj je starejši ne morejo več obdelovati, mladi pa se obdelovanja niso naučili, tako da v te vasi hodijo le še spat.

V Monoštru so pred leti ugotavljali število Slovencev in jih našteli približno 500. Ker so se ti priselili iz okoliških vasi, je vprašljivo, koliko so še »Slovenci«, saj se ve, da je prva generacija, ki se je preselila v Monošter, svoj jezik še obdržala, njihovi otroci slovenščino še nekoliko govorijo oziroma razumejo, naslednje generacije pa ne več. »Eden naših največjih problemov je ohranjanje jezika. Po čem je človek Slovenec, če jezika ne obvlada več? Po nekaterih teorijah je mogoče zavest o slovenstvu ohranjati tudi brez znanja jezika, ampak večji del slovenske kulture je vendarle dostopen le preko jezika ...«

Organiziranost šolstva

Slovenskih oziroma dvojezičnih šol Porabje nikoli ni imelo, tako kot jih imajo Slovenci v Italiji ali koroški Slovenci v Avstriji. Na Madžarskem se v šolah z madžarskim učnim jezikom slovenščina poučuje le kot predmet. V teh tako imenovanih narodnostnih šolah, ki niso niti slovenske niti dvojezične, je bila slovenščina vse do leta 1994 obvezen predmet, tako da so se jo morali učiti vsi učenci. Okoli leta 1994 so sprejeli odlok, da lahko starši sami izberejo kraj šolanja svojih otrok, kar pomeni, da lahko starši svojega otroka vpišejo tudi v šolo, kjer je slovenščina zgolj izbirni in ne obvezni predmet. »Nastal je problem, ker imamo v Porabju samo tri tako imenovane narodnostne šole, v Gornjem Seniku, Števanovcih in Monoštru. Po sprejetju novega odloka so starši začeli svoje otroke prijavljati k nemščini. V ozadju te odločitve so predvsem gospodarski razlogi, saj je v prekomejni industrijski coni nekaj večjih nemških tovarn, ki so jih gradili vse od leta 1992. V začetku je to močno zmanjšalo nezaposlenost, v zadnjem času pa nekatere takrat ustanovljene tovarne že zapirajo. S stališča Slovencev je vlaganje nemškega kapitala nevarnost za ohranjanje slovenskega jezika. Ker v tovarnah pričakujejo znanje nemščine, so starši svoje otroke začeli vpisovati k nemščini.«

Ker je v narodnostnih šolah nižje število otrok, te le težko pokrivajo vse stroške svojega delovanja. Na Madžarskem narodnostne šole za financiranje svojih dejavnosti dobivajo še dodaten denar, ki pa kljub temu ne zadostuje. Tudi občine, v katerih živijo porabski Slovenci, so zelo majhne, zato jim pri tem težko pomagajo. »Sklepi madžarsko-slovenske manjšinske mešane komisije kažejo, da se bo financiranje narodnost-

nih šol najbrž že kmalu sistemsko uredilo. Politiki iz Slovenije oziroma člani te komisije iz Slovenije se upravičeno sklicujejo na dejstvo, da Slovenija pokrije večino potreb manjšinskega šolstva za Madžare v Prekmurju, in da to upravičeno pričakujejo tudi od Madžarske.«

Šolstvo je na Madžarskem organizirano tako kot v Sloveniji. Do šestega leta otroci obiskujejo vrtec, ki je obvezen eno leto pred vstopom v šolo. Prej so otroci osem let obiskovali osnovno šolo in kasneje štiriletno gimnazijo, zadnjih deset let pa učenec lahko šolanje prekine po četrtem razredu osnovne šole in šolanje nadaljuje na nižji gimnaziji, za kar se ponavadi odločajo učenci, ki nameravajo študij nadaljevati na univerzi. »Na gimnaziji v Monoštru se je v šolskem letu 2003/2004 število k slovenščini vpisanih otrok povečalo na 18, kar ni slabo v primerjavi s podatkom, da se na vseh treh narodnostnih šolah slovenščino uči okoli 120 učencev, letos pa sta na univerzi v Sloveniji začela študirati dva študenta. Trenutno v Sloveniji študira šest študentov iz Porabja.«

Vse več staršev si prizadeva, da bi njihovi otroci zaključili vsaj srednjo strokovno šolo z maturo. »Ker je bilo za porabske Slovence vedno zelo pomembno čim prej priti do lastnega zaslužka, se večina ne odloča za nadaljevanje šolanja na gimnaziji. Na gimnazijah bi glede na dosežene uspehe lahko nadaljevalo mnogo več učencev, saj prihajajo iz malih šol, kjer se učitelji lahko posvetijo vsakemu od njih. Če se odločijo za nadaljevanje študija, ga ne prekinjajo in zapuščajo. Študij na Madžarskem plačujejo tisti študentje, ki ne dosežejo za redni vpis potrebnih točk in zato niso financirani iz tako imenovane državne kvote. Plačilo je za študente med leti 1994 do 1998 uvedla prejšnja socialnoliberalna vlada, vendar so ga desničarji, ko so prišli na oblast, ukinili.«

Porabski Slovenci ponavadi študirajo na Visoki pedagoški šoli v Szombathelyu, županijskem središču Železne županije, približno 60 km oddaljenem od Porabja ali na univerzi v Budimpešti. V zadnjih letih se jih na podlagi meddržavne pogodbe o znanstvenem, kulturnem in šolskem sodelovanju, ki letno omogoča pridobitev petih štipendij, vse več odloča tudi za študij v Sloveniji. Študentje s Porabja v prvem letu obiskujejo celoletno šolo slovenskega jezika, saj imajo drugače pri študiju preveč težav.

Razvoj lastnih organizacij

Pred letom 1990 porabski Slovenci niso smeli imeti lastnih manjšinskih organizacij. Skupaj s Srbi in Hrvati so bili vključeni v organizacijo Demokratične zveze južnih Slovanov s sedežem v Budimpešti, v kateri so bili tako Srbi kot Hrvati dosti močnejši. Srbi niso bili številčno močnejši, pač pa so imeli zelo močno cerkev, šolo in inteligenco. Hrvatov

pa je tudi številčno dosti več, saj jih na Madžarskem živi od 30 do 40.000. »Nam so ostajali neki drobiži. Vsako leto enkrat je Demokratična zveza pokrila stroške gostovanj skupin iz Slovenije.« Izdajali so skupen časopis Narodne novine, v katerem so imeli porabski Slovenci eno, največ dve strani. »Vse se je pravzaprav dogajalo v Budimpešti, tako da z ljudmi na terenu pravzaprav ni bilo povezave, kar je delovanje precej oteževalo. Tako Hrvati kot Srbi so imeli svoje interese, predvsem niso mogli razumeti položaja naših šol, na skupnih srečanjih pa je bil pogovorni jezik srbohrvaščina. Na nek način je bila to Jugoslavija v malem. Ni čudno, da se je vse razsulo že takoj leta 1990.«

Marijana Sukič nadaljuje: »Slovenci smo bili prvi, ki smo izstopili, zaradi česar so nas sprva zelo grdo gledali. Njihova želja je bila, da bi še naprej ostali del Demokratične zveze. Mi smo takoj leta 1989, ko so v madžarskem parlamentu sprejeli zakon o društvih, ustanovili Slovensko društvo Lipa, ki je imelo ob svoji ustanovitvi enajst mladih članov, v glavnem intelektualcev.« Kmalu so ustanovili tudi Zvezo Slovencev na Madžarskem, ki je bila takrat prva samostojna, neke vrste krovna slovenska organizacija in je združevala delovanje vseh kulturnih, športnih in gasilskih društev. Ob ustanovitvi je imela – ker druge organizacije še ni bilo – tudi politično funkcijo in bila partner tako Sloveniji kot Budimpešti. Leta 1993 je bil na Madžarskem sprejet manjšinski zakon, na podlagi katerega se na Madžarskem voli manjšinska samouprava. Iz manjšinskih samouprav, ki delujejo po krajih, kjer živijo manjšine, se na volitvah voli državna slovenska samouprava. Od leta 1993 je politični zastopnik Slovencev na Madžarskem državna slovenska samouprava, Zveza Slovencev na Madžarskem pa se je usmerila bolj na področje kulture, založništva, medijev ... Prav Zveza Slovencev je predlagala ustanovitev lastnega radia.

Čezmejno sodelovanje

Slovenija do sedaj v Porabje ni vlagala svojega kapitala. V številnih razgovorih z raznimi slovenskimi uradi in ministrstvi so Porabci izražali želje po zgraditvi manjših industrijskih obratov, kjer bi imeli prednost pri zaposlovanju ljudje z znanjem slovenskega jezika. »V zadnjih desetih letih se ni zgodilo nič, v prihodnosti pa se tudi ne bo, kajti območje, kjer živijo Slovenci, so pred dvema letoma razglasili za tako imenovani nacionalni narodni park, ki je naravno zaščiteno območje. Obsega širše območje, približno dve tretjini parka je madžarskega. Del, ki ga je zasedel avstrijski kapital, je zunaj tega območja tik za Monoštrom. Tudi novi generalni konzul je takoj ugotovil, da tu ni več mogoče načrtovati kakršnega koli industrijskega razvoja. Razvojna vizija je lahko usmerjena le

v turizem, in sicer v tako imenovani mehki turizem, za katerega ima Porabje vse pogoje – neokrnjeno naravo, saj tukaj nikoli ni bilo zadružništva, temveč le male zasebne kmetije, ki niso uporabljale umetnih gnojil. Sem, kjer so velike možnosti razvoja predvsem kmečkega turizma, tako s slovenske kot z madžarske strani prihaja vse več turistov.«

Skrb Republike Slovenije za porabske Slovence

Za razliko od slovenskih narodnih skupnosti v Avstriji in Italiji porabski Slovenci pred demokratičnimi spremembami niso bili deležni skrbi s strani Republike Slovenije. Vse do leta 1990 je med državama zaradi madžarske državne ureditve veljal nekakšen tihi dogovor v smislu: vi se ne vmešavajte v naše zadeve, kar se tiče prekmurskih Madžarov, mi se ne bomo v vaše, kar se tiče porabskih Slovencev. »Mogoče je to vzrok, da se ne pomisli na nas, ko se v slovenskem parlamentu ali kjerkoli uradno govori o zamejskih Slovencih. Slovence na Madžarskem se je omenjalo bolj za fasado ob visokih državnih obiskih, k čemur se je dodalo kanček folklore, in konec. Slovenija, predvsem Prekmurje, si je že takrat prizadevalo za večjo vključitev v čezmejni pretok, predvsem v kulturno dogajanje na oni strani meje, tako da je nekaj sodelovanja bilo tudi že prej.«

Nadaljuje, da je sama takrat delala v monoštersko kulturnem centru, kjer so sodelovali s kulturnimi društvi in amaterskimi skupinami iz porabskih vasic. »Že v tistem času je k nam prihajalo nekaj mentorjev iz Prekmurja, pošiljali so nam slovenske knjige, naši učitelji pa so hodili v Slovenijo na strokovna izpopolnjevanja. Vse skupaj se je dogajalo malce pritajeno, na nek način se o tem ni govorilo preveč na glas. Finančne pomoči iz Republike Slovenije madžarska država ni dovoljevala, tako da finančna sredstva prihajajo šele od leta 1990, in smo, kar se tega tiče, precej napredovali. Pred vključitvijo med zamejske narodne skupnosti, ki jim država Slovenija nudi finančno pomoč, smo nekaj malega prejemali od madžarske države.«

Po letu 1990, ko jih je začela finančno podpirati tudi Republika Slovenija, so začeli izdajati tudi svoj lastni časopis Porabje, krili stroške kulturnega delovanja, plačevali mentorje iz Slovenije. Pred približno sedmimi leti so začeli ustanavljati slovenski kulturni in informativni center. V njem je sedež Zveze Slovencev na Madžarskem, uredništvo časopisa Porabje ter radia, v njem pa se izvaja tudi gospodarska dejavnost. Imajo prenočitvene kapacitete za približno 50 ljudi, restavracijo in konferenčno dvorano.

Radio Monošter že tretje leto osem ur tedensko oddaja na lastni frekvenci, ki so jo pridobili na podlagi narodnostnega zakona. Tako na

radiu kot pri časopisu imajo problem s kadri. Na radiu so trenutno zaposleni trije, vsak dan imajo eno, ob nedeljah pa dve uri programa. Načrtujejo širjenje na tri ure lastnega programa dnevno, z radii v Pomurju ali Prekmurju pa bi se radi dogovorili za oddajanje na skupni frekvenci.

Kulturna društva – trenutno jih je 12 – so organizirana v posameznih vaseh. Pri delu jim pomaga in ga koordinira sekretarka na Zvezi Slovencev. Porabski Slovenci ljubiteljsko kulturno delujejo v pevskih zborih in folklornih skupinah, ukvarjajo pa se tudi z ljudskim petjem. V zadnjih letih močneje poudarjajo tiste kulturne dejavnosti, kjer ima najpomembnejšo vlogo jezik, kot na primer lutkovne in gledališke skupine. Pri delu kulturnih društev pomagajo mentorji iz Prekmurja. »Ljudje, ki prihajajo iz Slovenije, so neke vrste zagotovilo, da se pri kulturnem delovanju res uporablja slovenski jezik. Predvsem si za vse otroške dejavnosti prizadevamo pridobiti slovenske mentorje.« Tudi v tako imenovane narodnostne vrtce, ki so v petih vaseh, prihajajo vzgojiteljice iz Prekmurja, ki pri aktivnostih sodelujejo z domačimi vzgojiteljicami. Malčki v vrtec ponavadi prihajajo brez znanja jezika. Zaradi dodatnih manjšinskih vsebin vrtci dobivajo dodatno finančno pomoč od madžarske države.

Od Porabja do Čedada

Ideja skupnega kulturnega prostora bo po mnenju Marijane Sukič ostala le na ravni ideje. Za uresničitev ideje, v kateri bi skupaj zadihal prostor vse od Porabja do Čedada, bi namreč potrebovali ogromno časa. »Skupni slovenski kulturni prostor si zamišljam tako, da bi bilo tako tistim v Porabju kot tistim v Čedadu enako pomembno, kaj se v tem skupnem prostoru dogaja. Da bi ta skupni kulturni prostor res lahko zadihal, pa bi se morali med seboj bolje poznati. Več povezav bi moralo biti tudi med posameznimi slovenskimi narodnimi skupnostmi.«

Slovenija in Madžarska bosta hkrati vstopili v Evropsko unijo. »Sem bolj črnogleda od večine, saj mislim, da vse le ne bo tako, kot se pričakuje. Meje v fizičnem smislu ne bo več, še zelo dolgo pa se bo vedelo, kje se konča slovenski živelj in kje se začne madžarski. Predvsem bomo morali sami znati izkoristiti možnosti tega brezmejnega stanja, saj se stvari same od sebe ne bodo spremenile. Samo zaradi izgube meja Slovenci ne bomo nič bolj zavedni. Nekaj ljudi se je zaposlilo v Sloveniji, ampak še vedno neprimerno manj kot na avstrijski strani. Standard je še vedno precej nižji kot v Sloveniji, problem pa je tudi ta, da Prekmurje oziroma prav goričkí del, na katerega mejimo, v ekonomskem smislu ni nič na boljšem kot Porabje. Ena od nevarnosti

skupnega bivanja v Evropski uniji je tudi ta, da se bo vse več Porabcev zaposlilo v Avstriji. Pri tem bo največ škode storjeno prav jeziku. Tudi Madžari se v zadnjem času vse bolj zavedajo, da prodiranje nemščine lahko ogrozi tudi njih. Tudi nacionalni narodni park naj bi v Evropski uniji skupaj z Avstrijo in Slovenijo dihal kot ena enota. Če te možnosti v turizmu sami ne bomo znali izkoristiti, jo bodo Madžari ali pa Avstrijci, mi pa bomo spet poceni delovna sila. Zato poudarjam, da je Evropska unija brez meja nekakšen dvorezen meč.«

Marijana Sukič na koncu pove, da so se včasih porabski Slovenci počutili kot nezakonski otroci neke skupne družine. Po osamosvojitvi Slovenije in glede na to, da jim matična država namenja vse več skrbi, vzpostavile pa so se tudi nekatere druge povezave, odnos do Slovenije postaja vse bolj pozitiven.

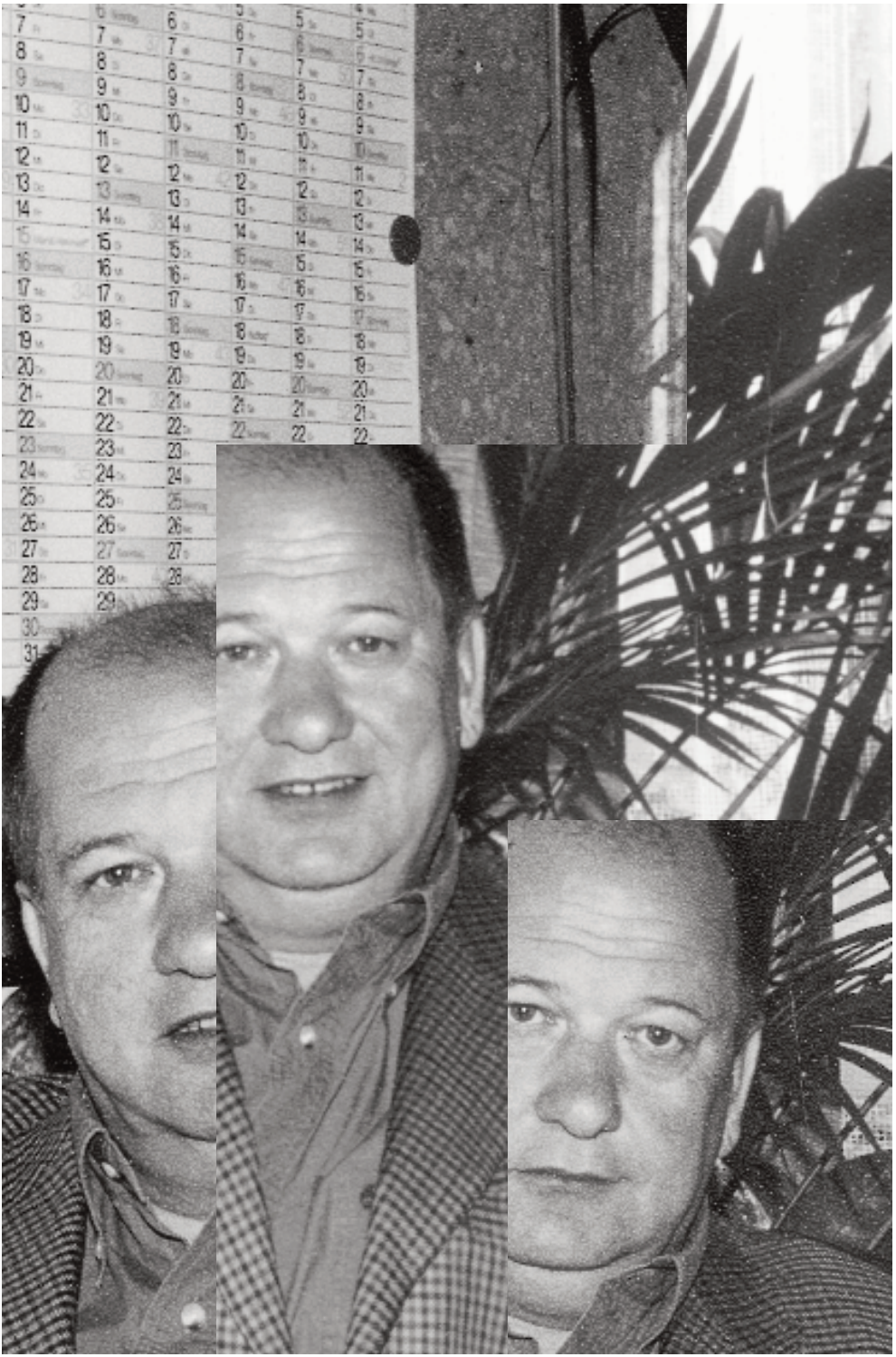

Marjan Sturm

Nove funkcije obmejnih prostorov

Dr. Marjan Sturm, letnik 1951, je po slovenski gimnaziji v Celovcu na Dunaju študiral vzhodnoevropsko zgodovino in slavistiko, leta 2000 pa opravil še podiplomski študij o evropski integraciji in si pridobil naziv Master in European Studies. Preden se je za tri leta zaposlil na Slovenskem znanstvenem inštitutu v Celovcu, je delal kot lektor slovenskega jezika na univerzi v Zürichu. Svojo politično pot je začel kot tajnik Zveze slovenskih organizacij, preden pa je postal njen predsednik, je bil nekaj let poslovodja založbe Drava.

Predsodki in nesporazumi

Po Sturmovem mnenju smo ljudje v tem srednjeevropskem prostoru obremenjeni z nesporazumi in s predsodki, kar ilustrira z nekaj primeri. Štajerska deželna glavarka Waltraud Klasnic mu je v enem od njunih razgovorov omenila, naj bi Avstrija južno Štajersko izgubila po Slomškovi krivdi. Tudi v Republiki Sloveniji določeno strukturo ljudi skrbi, ali nima Avstrija ambicij, da bi si ponovno prisvojila ta del Štajerske. Prav tako je določen del ljudi na Koroškem strah, da Slovenija želi zase del Koroške, in se sprašuje, zakaj podpira svojo manjšino. »Vsi v ozadju dejanj drugih iščejo neke skrite vzgibe. Vse to kaže, da smo vsi skupaj vpeti v neke klasične nacionalne koncepte, ki nas zavajajo in zato o drugih mislimo, da želijo narediti tisto, kar bi radi sami, če bi le mogli. V tem trenutku se mi zdi najpomembnejše vprašanje, ali bomo znali te navidezne predsodke v svojih glavah preseči, oziroma, ali bomo znali izkoristiti nove pogoje in odnose postaviti na povsem nove temelje.«

Sturm nadaljuje: »Na enem od praznovanj na tromeji med Avstrijo, Slovenijo in Italijo, kjer se je zbralo okoli 15.000 ljudi, so ›nemški‹ koroški zbori peli tudi slovenske pesmi. Med poslušanjem sem ugotavljal, da se kulturno – če pojem kulture razumemo širše od jezika – med seboj kaj posebno ne razlikujemo. Tako pri koroški kot pri slovenski ljudski pesmi je močno izražena neka posebna emocionalnost, podobne pa so si tudi po tematiki.« Ob razmišljanju o tem, da je ljudska kultura izraz nekih določenih življenjskih razmer, se mu dozdeva njegova na glas izrečena misel, da ›ti pa pojejo slovensko po nemško‹, povsem na mestu. Z njo je želel povedati, da je bil proces asimilacije na Koroškem tako uspešen tudi zaradi tega, ker slovensko govorečim ljudem ob tem procesu ni bilo treba preveč spreminjati svoje duše; čeprav je bilo to v preteklosti neke vrste narodno izdajstvo.

Stare predsodke in medsebojne odnose, ki se jim tudi Slovenci s te in one strani meje niso znali izogniti, zelo dobro ilustrirajo konflikti med koroškimi dijaki in dijaki, ki so iz Slovenije prihajali na šolanje v Višjo šolo za gospodarske poklice v Šentjakobu v Rožu in v celovško slovensko gimnazijo. »To so bili pravi interkulturni konflikti, saj so se predvsem v Šentjakobu izobraževale dijakinje iz razvitih slovenskih centrov, naše dijakinje pa so prihajale tako rekoč z vasi. Ampak – kako so reagirale naše dijakinje? Ker se jezikovno in intelektualno niso zmogle braniti, so jih ozmerjale kot ›jugo‹. Klasičen koroški sindrom. Te razlike in reakcije je treba znati razumeti, hkrati pa biti sposoben take predsodke na vseh ravneh odpravljati.«

Cilji sodobnih procesov

Marjan Sturm poudarja, da bo moralo v evropskem kontekstu naše razmišljanje temeljiti ne na razlikah, temveč na iskanju stičnih točk ljudi v tem prostoru, ne glede na obstoječe meje. »Zanimati nas bo moralo medsebojno prepletanje. Tudi v Evropski uniji bodo nacionalne države obdržale svoj pomen, tako da je popolnoma jasno, da bo slovenska država na teritoriju slovenske države razvijala slovensko identiteto. Manjšine pa živijo v sosednjih državah in so pod vplivom kulturnega prostora, v katerem živijo, tako da se v njih prepletata dva kulturna prostora. Zato se slovenskega nacionalnega koncepta ne da izvažati v zamejstvo, ker takoj pride v nasprotje z avstrijskim. Edina možna sinteza zamejstva je, da spada v dva kulturna prostora in da se zamejci lahko v obeh gibljejo. Če te razlike ne upoštevamo, se hitro znajdemo pri stari debati o narodnem priznanju in izdajstvu. Različnost identitet je lepo vidna tudi iz podatka, da se je v letošnjem šolskem letu k dvojezičnemu pouku prijavilo malo čez 20 odstotkov

otrok, ki dobro govorijo slovensko, 15 delno, kar 65 odstotkov pa slovensko ne zna. Če bi gledali zgolj iz nacionalnega vidika, bi govorili o katastrofi, če pa gledamo iz raznolikosti prostora, potem je ob tem podatku smiselno razmisliti predvsem to, na kakšen način posamezno skupino učencev poučevati.

Cilji sodobnih procesov bi morali biti usmerjeni v to, da iz tega relativno zaprtega obmejnega prostora ustvarjamo bolj odprtega, z odprtimi ljudmi, ki so ponosni na različne elemente v sebi in se zavedajo, da jim prav ta različnost omogoča uspešnejše delovanje na različnih področjih, tako na individualnem kot na področju kulturne ponudbe in gospodarskega sodelovanja. Predvsem znanje jezikov odpira največ možnosti sodelovanja v tem prostoru.« Po njegovem mnenju bi moralo biti v državnem interesu Republike Slovenije, da se v tem obmejnem prostoru ne bo odvijala zgodba slovenstva in slovenske države s klasično nacionalno vsebino, temveč zgodba, v katero bo vključenih nekaj sto tisoč Sloveniji prijaznih in naklonjenih ljudi, ki bodo znali izkoristiti ponudbe Evropske unije.

Kaj pravzaprav za ta prostor pomeni 1. maj 2004? »V zvezi s prostim pretokom ljudi se prvih sedem let ne bo nič bistvenega spremenilo. Pomembne spremembe bodo na področju prostega pretoka servisnih storitev, kar pomeni, da bodo obrtniki iz Slovenije lahko ponudili svoje izdelke na Koroškem, in obratno. Prednost pri tem bodo imeli ljudje z znanjem jezika.. Prav pri tem pretoku prepoznavam funkcijo manjšincev, ki je daleč stran od na obeh straneh meje prisotne stare paradigme o večnih žrtvah. Novi izzivi zahtevajo spremenjen odnos do ljudi in prostora, tako da bo lahko znotraj te nove razsežnosti uspel le tisti, ki jih bo sposoben sprejeti in se z njimi soočiti. Predvsem predstavniki odprtega meščanskega sloja na Koroškem bodo kmalu ugotovili, da so, ker se niso naučili slovenskega jezika, naredili veliko napako. Imeli bomo zanimivo situacijo, ko bo slovenstvo v tem klasičnem smislu, to jedro, ki danes uradno šteje 12.500 ljudi, postajalo manjše, na drugi strani pa se bo širil tisti krog, ki bo iz katerega koli razloga znal slovensko in se bo aktivno vključeval v dogajanje. Če bomo ta proces opazovali s klasično nacionalnega vidika, ga bomo ocenjevali kot katastrofo. Po moje pa bo ta mnogo širši koncept tudi tem 12.500 ljudem olajšal življenje. Največji nesporazum z Republiko Slovenijo je, da premalo strateško razmišlja o pomenu zamejstva ter se vse preveč zadovoljuje s floskulo »Korotan v srcu« in različnimi finančnimi pomočmi. Konceptualno in strateško pa se vse premalo razmišlja v smislu upoštevanja novih evropskih integracijskih procesov, in o tem, kaj skupni slovenski kulturni prostor pod temi novimi pogoji dejansko pomeni.«

Slovenija in manjšinske politične elite

S Sturmom sem se pogovarjala le nekaj dni po enem od obiskov uradnih predstavnikov slovenske narodne skupnosti na Koroškem pri predsedniku vlade Republike Slovenije. »Zgoraj omenjene teorije sem razlagal tudi v Ljubljani. Opažam, da jih imajo vsi za zelo zanimive, da pa se jih v bistvu nihče ne upa replicirati oziroma povzeti in predlagati ustanovitve delovne skupine, ki bi o njih globlje razmislila. Prav to pa izraža bistvo problema in trenutni položaj Slovenije kot samostojne države. Kot vsaka na novo nastala nacionalna država je tudi Slovenija najprej znotraj svojega teritorija začela ustvarjati nacionalne vrednote in utrjevati politične elite, hkrati pa se je morala ukvarjati še s procesom evropske integracije in odpiranja, tako da so konflikti pravzaprav neizogibni. Najbrž res ni enostavno najti prave mere, tega se dobro zavedam, ampak na žalost tudi manjšinci sami podpiramo to napačno tendenco Republike Slovenije. Namesto da bi tudi sami prispevali k temu, kako kljub integracijskim evropskim procesom ohraniti svojo identiteto in jo kompilirati z evropsko, gremo tudi sami v smeri tako imenovanega ›Korotana v srcu‹. Po svoje je tudi to povsem razumljivo: uspešnost vsake manjšine je namreč odvisna predvsem od razgledanosti njenih političnih elit. Moram poudariti, da smo imeli koroški Slovenci pri tem smolo, saj naše politične elite niso znale pogledati preko svojega plota. Razvojno gledano smo se koroški Slovenci s pomočjo slovenske gimnazije prestrukturirali iz kmečkega sloja v odvetnike, učitelje ... kar seveda ni slabo, so pa ti sloji v svojem bistvu samozadostni v smislu razmišljanja – ›kaj smo mi osebno dosegli‹. Nimamo pa buržoazije s samosvojim razvojnim konceptom. Težava torej niso koroški Slovenci po sebi, temveč dejstvo, da so naše elite duhovno zelo plitko zakoreninjene.«

Ne smemo pa pozabiti,« nadaljuje, »da od v Sloveniji prevladujočega ›Korotan v srcu‹ odnosa, nekateri tukaj zelo dobro živijo. Sloveniji očitam, da je v odnosu do svojih manjšin premalo ambiciozna. Odnos širše javnosti je precej romantičen, na politični ravni pa so ljudje, ki o tem odločajo, zaradi njega pod nekim posebnim pritiskom, da ga morajo pri svojem delovanju upoštevati. Čeprav se zavedajo jalovosti svojega početja, pa pravzaprav ne vedo, kaj bi bilo najbolje storiti. Prav zato potrebujemo nek, sodobnemu času ustreznejši koncept o odnosu matice do manjšine. Vse dokler Slovenija tega ne bo izdelala, bo manjšina enkrat dejavnik za utišanje določenih čustev, drugič pa v napoto pri vzpostavljanju dobrososedskih odnosov; tega, kaj smo in kaj hočemo, pa nihče ne bo znal opredeliti. Pred kratkim sem se pogovarjal z avstrijskim ambasadorjem, ki me je spraševal o moji definiciji proble-

ma. Odgovoril sem mu, da je problem zelo enostaven – da ima vsaka država določen del političnih elit, ki drugi podtika, da bi rada naredila to, kar se v bistvu kuha v njeni glavi. Kljub temu, da je Slovenija v nacionalnem smislu bitko izgubila, pa njen koncept še vedno izhaja iz nacionalnega, kar pa v današnjem času ne zadostuje več. Ostaja torej osrednje vprašanje: Ali zmoremo ta zamejski prostor videti kot prostor z različnimi identitetami slovenstva, ki bi vsem močno olajšala življenje? Povsod v zamejstvu živijo namreč ljudje, ki se imajo za zavedne Slovence, takšni s slovenskimi koreninami in tisti, ki se jim slovenstvo zdi zgolj zanimivo. V tem prostoru se je treba osredotočati tako na jezik, kot na zanimivosti kulturnih ponudb. Treba je spremeniti paradigmo, to pa lahko naredi samo Republika Slovenija sama, ki bi ta prostor morala razumeti kot obmejni prostor, kjer živi veliko število Sloveniji prijaznih ljudi, ker imajo dober odnos do te kulture in določeno stopnjo znanja slovenskega jezika. Še enkrat poudarjam, da naše slovenske politične elite od sedanje uradne slovenske paradigme zelo dobro živijo.«

Sturm je mnenja, da so slovenske politične elite med Slovenci v Italiji bolj razvite in razgledane od koroških. Pri razmišljanju o razlikah poudari, da bi se bilo treba začeti odkrito pogovarjati tudi o pravi vlogi katoliške cerkve. »Mi radi poudarjamo zasluge katoliške cerkve za ohranitev slovenske identitete, mislim pa, da je treba pogledati tudi drugo plat medalje, da je namreč cerkev slovensko govorečim ljudem hkrati privzgajala hlapčevsko mentaliteto, temelječo na ubogljivosti. Njihov pogled na narodnost je bil ozek in močno ideologiziran. Vse levo usmerjene so označevali kot neslovenske in jih odklanjali. Globalna analiza o vlogi katoličtva med Slovenci ga najbrž ne bi prikazala v najlepši luči. K sreči živimo v sekulariziranem svetu; ko razmišljam o naših konfliktih, si težko zamišljam življenje liberalno razmišljujočega človeka med obema vojnama ali celo v 19. stoletju. Po moje je moralo biti precej naporno.«

Evropski koncept narodnih skupnosti

Nadaljuje, da je ambicija Republike Slovenije po čim hitrejši vključitvi v Evropsko unijo pravilna, zahteva pa zelo veliko energije in intelektualnega napora, tako da je v bistvu v tem času najbrž težko pričakovati, da se bodo intenzivno ukvarjali še s Slovenci, ki živijo zunaj njenih meja. »Po moje bo ta čas prišel, saj se vendar na neki ravni zavedajo potenciala, ki ga predstavljamo ne toliko mi kot Slovenci, bolj prostor, v katerem živimo. Imeti v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem prostor, v katerem se ljudje učijo slovenski jezik, in ki si želijo medse-

bojnega sodelovanja, so si pa podobni tudi po mentaliteti, lahko slovenski državi samo koristi. Zdaj ne moremo več tako kot v preteklosti poudarjati, da smo braniki slovenstva oziroma Slovenije, ker je to danes brez pomena. Danes smo pomembni, ker zmoremo ustvarjati jezikovno in kulturno raznolik in zanimiv ter ekonomsko uspešen prostor. Globoko sem prepričan, da je to tako v interesu Republike Slovenije kot tudi v interesu Koroške, ki je bila vse od leta 1920 odrezana od prostora, s katerim je prej sodelovala in kjer je prav nacionalizem veliko pokvaril in uničil. Sedaj se ponovno odpirajo nove možnosti, ki se jih na Koroškem najbolje zavedajo odprti ljudje, ki hkrati vedo, da nadaljnji razvoj ne more več temeljiti na starih nacionalističnih metodah in prepričanju o večvrednosti nemščine. Današnji razvoj lahko temelji le na evropskem konceptu, ki poudarja enakopravnost vseh jezikov, ne glede na število njenih govorcev.«

Ko ga povprašam, kako razume pogosto izrečeno misel o nujnosti ekonomske krepitve narodnih skupnosti, odgovori, da je najprej treba razumeti pravi pomen slovenskih podjetij, ki so delovala na Koroškem v osemdesetih letih 20. stoletja. »To so bila politična podjetja, ampak ne v smislu krepitve manjšine, na ta način je namreč slovensko gospodarstvo uspelo zase ohraniti del deviznega priliva. Bodimo pošteni in priznajmo, da je bila manjšina v tem primeru le dober izgovor za slovensko gospodarstvo in mu je v času planskega gospodarstva omogočala večji maneverski prostor. V trenutku, ko je Slovenija postala tržnogospodarska država, je pomen teh podjetij usahnil in so vsa po vrsti propadla. Danes koncept političnih tovarn lahko pozabimo tudi zaradi nasprotja z logiko Evropske unije.«

Marjan Sturm vidi tri možnosti nadaljnjega razvoja. Prva že poteka, saj se vedno več visoko kvalificiranih koroških Slovencev zaposluje na dobrih delovnih mestih v Sloveniji. To pomeni, da slovenstvo samo še ni zadostna kvalifikacija. Druga možnost, ki jo bo mogoče realizirati po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, bo pretok različnih uslug. Pomembno vlogo bi lahko igrali tudi v različnih drugih čezmejnih projektih. »Treba pa se je zavedati, da Evropa ne bo podpirala manjšine v smislu njenih političnih elit, ampak bo podpirala predvsem manjšinske jezike, kar pa je bistvena, političnim elitam še ne povsem razumljena razlika. V tem prostoru bo slovenski jezik – ker bo eden od enakopravnih uradnih jezikov Evropske unije – imel drugačno funkcijo, kot jo je imel v preteklih desetletjih, ko je bil jezik kmetov in folklore. Prebivalci Koroške bodo z znanjem slovenščine, nemščine, angleščine in morda še italijanščine imeli najboljše možnosti za zaposlitev tako znotraj Evropske unije kot znotraj obmejnih prostorov. To pa pomeni, da ne bo več pomembna politična elita, ki pravzaprav naključno

obvlada slovenski jezik, ampak tisti, ki ima poleg znanja jezika tudi dobro izobrazbo.«

Pri vsem tem ima osrednji pomen prav koncept skupnega slovenskega kulturnega prostora. »Če Slovenija res načrtuje pomoč manjšini, bo morala v to načrtovanje vključiti predvsem izobraževanje. Naša težava je tudi negativna kadrovska selekcija, da namreč tisti, ki nekaj zna, v naših strukturah ne sodeluje. Dobro izobraženi in sposobni koroški Slovenci danes nimajo težav z zaposlitvijo. To pomeni, da je treba ljudem omogočiti dobro izobrazbo in možnost zaposlitve v dvojezičnem prostoru. Skupaj z Republiko Slovenijo bi morali omogočiti obetavnim mladim ljudem, da določen čas delajo v uspešnih slovenskih podjetjih in se tako seznanijo z delovanjem slovenskega gospodarskega sistema. Tako strokovno usposobljeni posamezniki bi bili zanimivi tako na področju izvoznega gospodarstva Republike Slovenije na Zahod, kot tudi za zahodna podjetja, ki s svojim kapitalom prodirajo v Slovenijo.«

Vsako leto v Ljubljano prihaja študirat precejšnje število Slovencev iz Italije, celo število študentov z Madžarske se povečuje, s strani koroških Slovencev pa je interes za študij precej majhen. »Jaz osebno to kar malce obžalujem, ker sem tudi sam v sedemdesetih letih eno leto študiral v Ljubljani, kar je bila zelo zanimiva in pomembna izkušnja. Treba pa je vedeti, da smo koroški Slovenci v resnici mentalno avstrificirani in imamo v odnosu do tako imenovanega ›juga‹ vse predsodke prostora, v katerem živimo. Zato je bilo zame v 70. letih še pomembneje spoznati slovensko metropolo in njeno kulturno ponudbo, pri čemer sem že tedaj ugotovil, da je Celovec v primerjavi z Ljubljano vas, danes pa so ta nasprotja še veliko večja. Ena pomembnejših nalog na Koroškem bo ljudem dopovedati pomen evropskega koncepta, po katerem naj bi danes študent ne študiral le v enem, ampak v več različnih prostorih. Študent prava bi na primer lahko pravno zgodovino, prav tako pa rimsko, mednarodno in evropsko pravo študiral kjerkoli, saj se države med seboj bistveno razlikujejo le na področju civilnega prava. Koroški »dunajski študent« se lahko v nekaj semestrih, ki jih preživi na ljubljanski pravni fakulteti, s študijem specifičnega slovenskega civilnega prava usposobi tudi za delo v tem prostoru in si tako poveča možnosti zaposlitve, še posebno, ker obvlada tudi slovenski jezik. Mladi, ki želijo nadaljevati študij, naj študija v Ljubljani ne razumejo kot nacionalno dolžnost, temveč kot osebni interes, saj se jim bodo tako povečale možnosti gibanja v različnih prostorih in jezikih. V preteklosti smo naredili to napako, da smo študij v Sloveniji podpirali predvsem iz nacionalnega vidika.«

Evropa regij

Evropska unija močno poudarja tudi čezmejno regionalno povezovanje in sodelovanje. »Tudi ko meje ne bo več, bodo Interreg programi ostali, zato ker je eden njihovih ciljev prav odpravljanje omenjenih predsodkov z namenom združevanja ljudi, ki tam živijo. Na Koroškem žal najprej ugotovimo, da je na razpolago določena vsota denarja, o vsebini projektov pa razmišljamo šele kasneje, namesto da bi bila pot obratna. Že nekajkrat sem na glas razmišljal, da bi skupaj s Slovenijo raziskali način načrtovanja in izpeljave čezmejnih projektov, pri tem pa uporabili izkušnje uspešnejših na tem področju, na primer Fincev, ki so med najbolj inovativnimi v izkoriščanju ponujenih evropskih virov čezmejnega sodelovanja. Večno vrtenje zgolj v istem krogu onemogoča odkrivanje česa novega in zanimivega.«

Tudi medsebojno sodelovanje slovenskih narodnih skupnosti iz Avstrije in Italije dobiva nove razsežnosti, saj se je prav Slovenska prosvetna zveza pri izvedbi nekaterih svojih Interreg projektov povezala s Slovenci iz Italije. »Mene bolj kot sodelovanje na ravni posameznih kulturnih izmenjav – kar je še kako pomembno – zanima funkcionalno skupno delovanje v smislu utrditve drugačne, bolj aktivne funkcije narodnih skupnosti v tem prostoru.« Odkrito pa prizna, da delovanje Slovencev na Madžarskem pozna le z uradnih srečanj v Ljubljani.

Marjan Sturm opozori še na nekaj, na kar bi morali biti po vstopu Slovenije v Evropsko unijo pozorni, takrat bodo namreč obstajali Slovenci v Evropski uniji – ki bodo živeli znotraj podobnih normativnih ureditev – in Slovenci zunaj nje. »Dosedanji manjšinci bomo zaradi skupnega bivanja z ostalimi Slovenci znotraj Evropske unije manj manjšina. V Avstriji bodo štirje jeziki njihovih narodnih manjšin postali uradni jeziki Evropske unije. Potreba po učenju teh jezikov bo lahko argumentirana na drugačni kot le na nacionalni podlagi.«

Nadaljuje, da z evropskim združevanjem prihaja do novih izzivov in možnosti, ob katerih bo treba temeljito razmisliti, kaj pomenijo za manjšino. »Tudi naše samoumevanje – narodna politika, narodnopolitične organizacije – ne ustreza novim pogojem, saj kot nekakšna obrambna dejavnost izhaja iz 19. stoletja, se pa v novih pogojih preveč zavajajoče usmerja samo na jedro manjšine. Le-ta se zmanjšuje zaradi vse močnejših sodobnih procesov oblikovanja kompleksne identitete. Pravzaprav je svojevrsten absurd, da Republika Slovenija financira slovensko politično stranko v Avstriji – Enotno listo – ker je to v popolnem nasprotju z logiko Evropske unije.* Tukaj grem še korak naprej;

* Glej intervju z Bojanom Brezigarjem, poglavje Manjšina na prepihu dveh držav, str. 28–29.

sam celo mislim, da je vprašljiv tudi sam obstoj narodnopolitičnih organizacij, kot sta ZSO in NSKS. S tem, da Slovenija financira politične organizacije, v resnici financira politične elite, ki se prepirajo, vsebina tega konflikta pa ni ideološka, temveč je v ozadju bitka za resurse. Republika Slovenija bi morala financirati zgolj dejavnosti, povezane z jezikom in kulturo.«

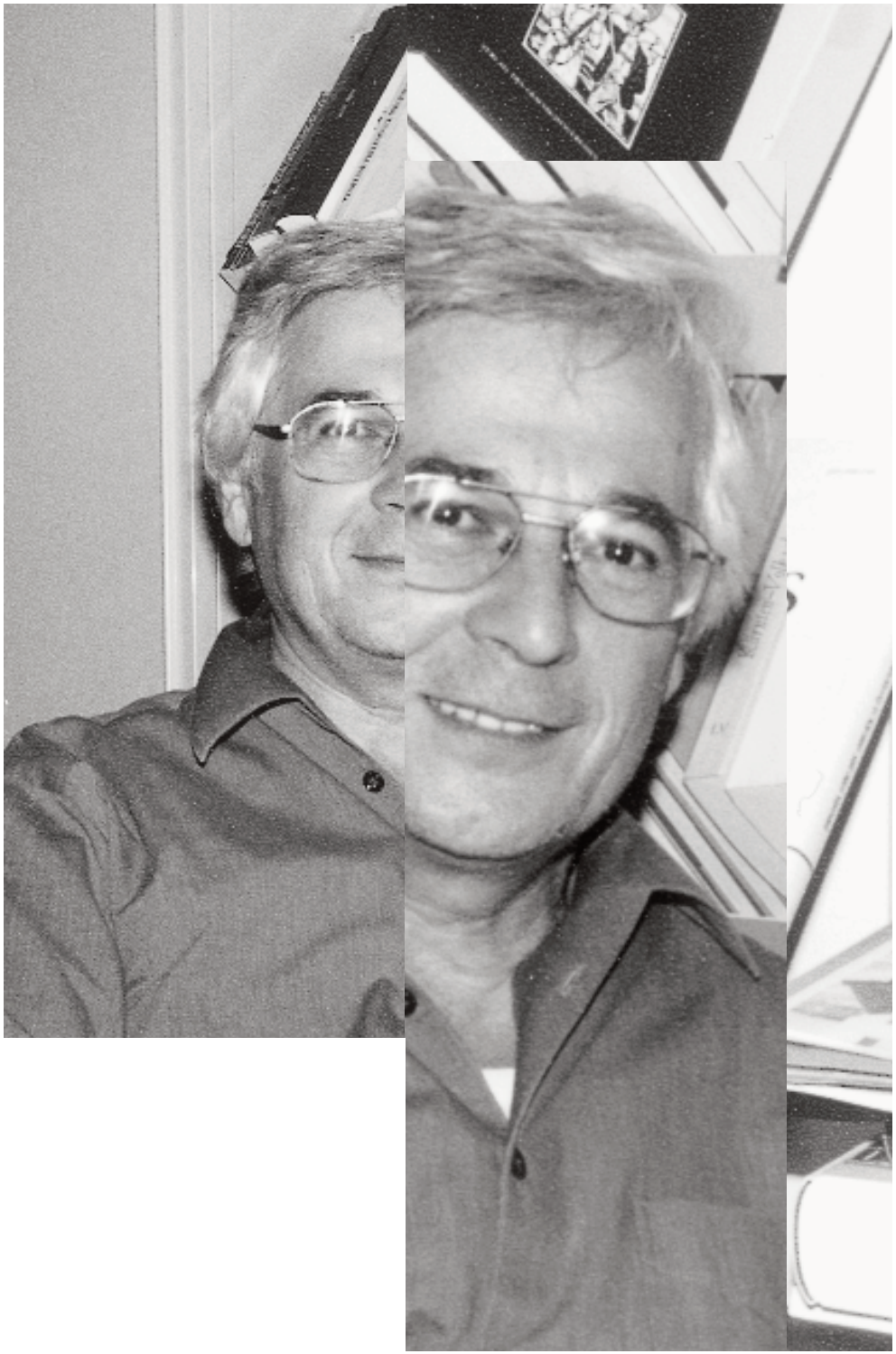

Avguštin Malle

Resnične so samo meje v glavah

Doktor znanosti Avguštin Malle se je leta 1944 rodil v Brodeh. Po končani Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu je na Dunaju – eno leto pa v Ljubljani pri prof. Pleterskem in prof. Zwittru – študiral zgodovino, publicistiko in germanistiko. Že kot dijak in kasneje kot študent je narodno-politično deloval, med drugim je bil sourednik revije *Mladje*, v »vročih« šestdesetih predsedoval dunajskemu Klubu koroških študentov in delal prve publicistične korake. Kot zgodovinar je leta kasneje brskal po dunajskem državnem arhivu in tam naletel na prvi zapis o sebi, in to iz leta 1958, ko je bil 14-letni fantič.

Po končanem študiju je leta 1973 postal sodelavec znanstvenega referata pri Zvezi slovenskih organizacij, kasneje, ko se je ta preimenoval v Slovenski znanstveni inštitut in se osamosvojil, pa je postal njegov ravnatelj. Slovenski znanstveni inštitut raziskuje problematiko slovenske narodne skupnosti, primerjalno pa tudi druge etnične skupine ter medkulturne in medetnične odnose v prostoru Alpe Jadran. Pomemben del njene dejavnosti je zbiranje in obdelovanje arhivskega in dokumentacijskega gradiva s svojega delovnega področja. Delovno področje mojega sogovornika pa so različni vidiki tako imenovanih manjšinskih vprašanj, predvsem v obdobju plebiscita, manjšinsko šolstvo, koroški slovenski tisk, delovanje posojilnic ...

Pomen pravilnega definiranja pojma

Kot zgodovinar Avguštin Malle poudarja pomen pravilnega definiranja pojma skupni slovenski kulturni prostor. Zgodovinsko gledano je ta prostor že od nekdaj obstajal, dejansko se pa – glede na širšo zavest slovensko govorečega prebivalstva – v zadnjih dveh, treh desetletjih od njega močno oddaljujemo. Po njegovem mnenju je bil pojem slovenskega kulturnega prostora v preteklosti med slovenskim prebivalstvom močneje prisoten, kot je danes. Meje, potegnjene po prvi in zasidrane po drugi svetovni vojni, so naredile svoje, čeprav se je slovenski človek oziroma tisti, ki so v tem času odločali o usodi slovenskega prebivalstva, dolgo časa trudili, da bi ohranjali neko zavest o skupni jezikovni in kulturni skupnosti. »Rekel bi,« nadaljuje sogovornik, »da je v zadnjem času te zavesti tako pri odločujočih dejavnikih kot tudi med samim prebivalstvom čedalje manj.«

Sama zamisel o skupnem slovenskem kulturnem prostoru obstaja vsaj od marčne revolucije naprej. Kako to zamisel ob partnerjih, ki hkrati delujejo na določenem političnem področju in določenem teritoriju, udejaniti, je druga stvar, zamisel kot taka je mnogo starejša. »Jaz je ne vidim kot izključno nacionalno zamisel, ampak predvsem kot zamisel nacionalne emancipacije. Slovensko narodno gibanje je bilo namreč v najširših mejah svoje dejavnosti socialno emancipacijsko, saj brez jezikovne enakopravnosti pred uradi, sodišči in v šolstvu samostojnost ni mogoča. Brez lastnega razvoja tudi ni možnosti za uveljavljanje političnih ciljev.«

Po njegovem mnenju tisti, ki nasprotujejo željam slovensko govorečega prebivalstva po splošni emancipaciji, pojmujejo slovenski kulturni prostor kot nadomestilo političnega programa Zedinjene Slovenije.[1] Hkrati pa je eden od zgodovinarjev slovenske narodnosti[2] zagovarjal misel, da je bila slovenska kulturna ustanova – v mislih je imel Mohorjevo družbo v Celovcu, ki je v preteklosti s knjigami svoje provenience oskrbovala slovensko prebivalstvo – utelešenje slovenskega kulturnega prostora in zamisli o Zedinjeni Sloveniji, v čemer je celo

1 Začetki slovenskega narodnega gibanja segajo v obdobje marčne revolucije leta 1848. Takrat je bila postavljena zahteva po Zedinjeni Sloveniji, ki je izšla iz svobodomiselnih in liberalnih krogov slovenske inteligence in študentov. Vsebovala je zahtevo po združitvi vsega slovenskega narodnostnega ozemlja v enoto in zahtevo po odpravi starih deželnih meja, ki so ločevale Slovence. Besedilo programa Zedinjene Slovenije je sestavilo dunajsko društvo Slovenija 20. 4. 1848, med najpomembnejšimi pri oblikovanju programa je bil takratni kaplan v Celovcu Matija Majar Ziljski. (Grafenauer, Bogo 1979: Revolucionarno leto 1848 in program Zedinjene Slovenije. V: Zgodovina Slovencev. Cankarjeva založba. Ljubljana, str. 449–450.)

2 Pred kratkim umrli zgodovinar slovenske narodnosti Andreas Moritsch.

kanček resnice, saj je ta institucija do določene mere v določenem času utelešala omenjeni program.[3]

Avguštin Malle poudarja, da se vsebina pojma skupni slovenski prostor nenehno spreminja. »Spominjam se, da smo v sedemdesetih letih slovenski kulturni delavci na generalnem konzulatu v Celovcu diskutirali o skupnem slovenskem kulturnem prostoru. Najbolj živo mi je ostal v spominu nastop dr. Francija Zwittra, takratnega predsednika Zveze slovenskih organizacij, ki je govoril prav o tej tematiki. Zamisel slovenskega kulturnega prostora je povezal z zamislijo o enotnem gospodarskem prostoru, s čimer je izzval začudenje tedanjih jugoslovanskih zastopnikov. Šok je bil res izrazit, mislim pa, da je Zwitter hotel že tedaj povedati le to, da nekega prostora ne moremo deliti na politični, kulturni in ekonomski, ampak da je to neka celovita zamisel, predvsem pa, da neki kulturni prostor brez ekonomske osnove ne more obstajati.« Avguština Malleja je kot mladega absolventa zgodovine bolj kot vse drugo začudila neverjetno močna reakcija, ki jo je Zwitter s svojo izjavo izzval pri Slovencih, uradnih predstavnikih Jugoslavije, z zamislijo kot tako pa se strinja. Če namreč neka jezikovna skupnost oziroma nek narod nima ekonomske podlage, lahko samo zelo teoretično razglablja o kulturnem prostoru. Brez ekonomske osnove tudi v kulturno zakladnico ne more prispevati nič bistvenega. »Lahko še tako govorimo o skupnem kulturnem prostoru, težko ga bomo dosegli brez širšega razumevanja, predvsem pa dveh najpomembnejših dejavnikov, politične zavesti in ekonomske osnove. V tem vidim tudi problematiko naših razpravljanj o tej temi. Tako je tudi o ekonomski krepitvi neke narodne skupnosti nesmiselno govoriti ločeno, razmišljati je namreč treba o ekonomski krepitvi celotnega slovenskega prebivalstva.«

Slovenija znotraj Evropske unije

Diskusija o vlogi Evropske unije naj bi bila tudi v Sloveniji še zelo na začetku. Med tem, kaj Slovenci od Evropske unije pričakujejo in kaj ta dejansko nudi, so silna razhajanja. Malle redno spremlja diskusije, ki o tej temi potekajo tako v Sloveniji kot v Avstriji, in misli, da so v Sloveniji precej bolj zanimive, kot v državi, kjer živi. »Pri nas je vprašanje glo-

3 Mohorjeva družba je bila kot prva slovenska založba ustanovljena leta 1851/52 v Celovcu. Sprva je izdajala zahtevnejšo literaturo, že desetletja kasneje pa so začeli izdajati poljudnejši, predvsem podeželskemu prebivalstvu namenjen knjižni program s serijo slovenskih večernic. (Kmecl, Matjaž 1991: Cerkev in slovstvo. V: Zgodovina cerkve na Slovenskem. Mohorjeva družba. Celje, str. 384.)

balizacije več ali manj sprejeto. Avstrijci navadno novosti sprejemajo, bi rekel, zelo vdano, v smislu: To mora priti in tako bo. V Sloveniji pa na temelju prebranega vidim, da se razmišlja bolj poglobljeno, to pa zato, ker slovensko prebivalstvo pač premore le dva milijona ljudi, nemško govoreči prostor pa je večji. Zanimivo bi bilo slišati, kaj o tem razmišljajo tisti nemško govoreči, ki živijo v drugih državah, Švicarji na primer ... morda bi pri njih našli paralele slovenskemu razmišljanju.«

Slovenska razmišljanja, ki načrtujejo samostojen ekonomski razvoj Slovenije znotraj Evropske unije in na tej podlagi nadgradnjo kulture, znanosti, izobraževanja in drugih področij, se mu zdijo nekaj povsem svojstvenega, zanimivega in navsezadnje tudi obetavnega. »Enolončnica, ki jo ponuja Evropska unija, je le delno pozitivna, preveč si namreč želi izenačevati različna razmišljanja in jih utirjati v svoje ojnice, kar pa gotovo ni znak njene kulturne odprtosti.«

Precej se piše in govori o oblikovanju nadnacionalnih regij, kar naj bi bila ena od zahtev Evropske unije. »Evropska unija ima silno veliko idej, njihova šibka stran pa je realizacija. Če Evropska unija razmišlja o oblikovanju nadnacionalnih regij, se moramo nujno vprašati po pogojih zanje. Eden pomembnejših je gotovo jezik. Ljudje določene regije naj bi govorili ali pa vsaj razumeli jezik ljudi sosednje regije, kar pomeni, da bi nemško govoreči sovaščan razumel, kaj pripoveduje koroški Slovenec in mu nato odgovarjal v nemščini, in obratno. Od takega razvoja pa smo milje in več oddaljeni. Osnovni pogoji nekih nadnacionalnih regij, če naj bi te zaživele tudi med prebivalstvom, pa so vsebinsko nekaj popolnoma drugega kot pa medsebojno sodelovanje vladajočih dejavnikov posameznih regij. Tako da ima po mojem mnenju Evropska unija v mislih predvsem medsebojno sodelovanje regionalnih administracij, ne pa prebivalstva samega. Hkrati pa dobro vemo, da bi bila tudi v takih nadnacionalnih skupnostih lingua franca angleščina.«

Ko omenim Italijo, ki je svoje obmejne prostore opremila z različnimi, za razvoj znotraj Evropske unije pomembnimi ustanovami, Malle nadaljuje: »Tega tukaj ni. Na celovški univerzi bi verjetno moralo biti samo po sebi umevno, da bi bila določena predavanja tudi v slovenščini in italijanščini, pa jih še dolgo ne bo. Na Koroškem – kolikor imam pregleda – gre predvsem za zunanji efekt, ki ga nekdo, ki se poimenuje evropski ali nadregionalni, doseže v javnosti, s čimer pa problem še zdaleč ni rešen. Ena takšnih ustanov je tudi velikovška trgovska akademija, ki bi se rada preimenovala v alpsko-jadransko trgovsko akademijo, hkrati pa se na Koroškem razmišlja o zmanjšanju ur slovenskega jezika. Nekateri se smešnosti takih odločitev, s katerimi se izkazujeta nadutost in oholost, niti ne zavedajo.«

O mejah in »mejah«

Maja 2004 bo Slovenija tudi uradno postala del Evropske unije in meja med državami, v katerih danes živijo Slovenci, ne bo več. Avguštin Malle ugotavlja, da te za določen del koroškega prebivalstva že do sedaj niso obstajale. Bila je le neka točka na Karavankah, kjer si moral, da si jo smel prestopiti, pokazati osebne dokumente. »Obstajajo pa druge, mnogo bolj trdožive meje, to so meje v glavah, ki bodo pri določenem delu prebivalstva obstajale še naprej. Z njihovim poveličevanjem ugodimo tistim, ki zavračajo odprto družbo in širši razvoj. Tudi za precejšnje število koroških Slovencev teh meja ni bilo. Vsaj za tiste, ki so se na neki način narodno-politično udejstvovali v najširšem pomenu besede. Niso je občutili kot obremenitev, pri čemer je vendarle treba priznati, da je bil mejni režim med tema dvema ideološkima sistemoma nekaj povsem drugega kot na primer tisti med Avstrijo in Češko ali pa obema Nemčijama. Tega se tudi v Sloveniji, kjer radi rečejo, da so ječali pod komunističnim režimom, premalo zavedajo. Morda je to veljalo za določene segmente, ne pa za kulturno področje.«

Po Mallejevem mnenju se razmišljanje o mejah stalno spreminja, dodaja pa, da tudi po odstranitvi formalnih meja ni rečeno, da bodo odpravljene meje v glavah. »Je že tako, da je danes resnična meja samo tista v glavah in kot tako jo lahko stalno na novo postavljajo. To ne pomeni, da je v primeru, če jo nekdo izbriše, nekdo drug ne bi mogel na novo postaviti. Na enem območju Koroške se taka meja trenutno dejansko ponovno postavlja in to z vsemi zunanjimi znaki – mejnimi kamni večjih dimenzij kot pa že stojijo na Karavankah. Te kamne postavljajo ob Dravi vse od Beljaka, zaznamovala pa naj bi krvavo mejo iz plebiscitnega obdobja, deloma pa naj bi obeleževala tudi dogodke iz leta 1945. To pomeni, da nekateri ljudje ne morejo shajati brez meja. Te nove meje imajo drugačen, morda celo učinkovitejši pomen kot tiste na Karavankah, saj so postavljene z vsemi predsodki do sosednjega naroda: ko se bo formalna meja med Avstrijo in Slovenijo na ukaz od zgoraj, pa ne z Dunaja, temveč iz Bruslja, odpravila, naj bi v zavesti prebivalstva nastala nova, ki bi ohranjala vse stare predsodke. Zato pravim, da se meje vedno lahko na novo postavi.«

Slovenski jezik nekdaj in danes

O vrednotenju slovenskega jezika na dvojezičnem območju južne Koroške veliko pove odnos do tako imenovanega drugega deželnega jezika. »Kaj pa to sploh pomeni – drugi deželni jezik? V ustavi je bilo svoj čas zapisano ›v deželi običajnem jeziku‹. Takrat, ko se je snovala zna-

menita avstrijska ustava, konec 60. let 19. stoletja, ni obstajal niti prvi niti drugi jezik, iz česar izhaja, da nemščina nikoli ni bila prvi, slovenščina pa drugi jezik in da so imeli tisti, ki so o tem odločali, zelo prefinjen jezikovni čut. Pravi liberalci so govorili o ›v deželi običajnem jeziku‹, s čimer so seveda priznali določeno stanje. Šele kasneje je neki drugi element, nemško nacionalni ali kakor koli ga hočemo imenovati, začel trditi, da je slovenščina drugi deželni jezik, kar so drugi nekritično prevzeli in danes vse avstrijske demokratične stranke nepremišljeno uporabljajo frazeologijo, ki jo je vsilila določena doba. Tak pristop je popolnoma nekritičen, saj imajo določeni pojmi pejorativne predznake, ki jih v začetni fazi družbene demokratizacije v monarhiji ni bilo. Na nek način nismo napredovali, temveč nazadovali, kar pa ne pomeni, da zagovarjam monarhijo ...«

Avguštin Malle je prepričan, da bi ljudje razmišljanju, da jezik kot tak ni osnovni razpoznavni znak neke nacionalne pripadnosti – kar na Koroškem razkrivajo prijave nemško govorečih k dvojezičnemu pouku – celo sledili. »Na tem področju že lahko govorimo o razvoju v omenjeni smeri, se pa na drugi strani takoj postavi vprašanje, ki ni nepomembno, na kakšen način posredovati slovenski jezik mlajši generaciji. Na tem mestu je treba povedati, da je bila zamisel iz leta 1945 o obvezni dvojezični vzgoji za vse šolajoče otroke dvojezičnega območja, epohalnega pomena, kar pa so na Koroškem seveda temeljito razvrednotili in razbili.[4] Če že resno razmišljamo o združevanju posameznih nacionalnih regij v nadnacionalne, je edina pot obvezno posredovanje vseh jezikov regije v šoli in preprečitev delovanja proti takim ureditvam.«

4 Med leti 1945 in 1958 je bil dvojezični pouk obvezen za vse šoloobvezne učence na dvojezičnem ozemlju južne Koroške. V začetku šolskega leta 1958/59 je takratni deželni glavar zaradi pritiska nemško-nacionalnih krogov izdal odlok, ki je omogočal odjavo od dvojezičnega pouka. To možnost je izkoristilo kar 80 odstotkov staršev vseh šolarjev, med njimi je bila dobra polovica otrok s slovenskim maternim jezikom. Nov manjšinski šolski zakon, ki je bil sprejet leta 1959, je princip odjave nadomestil s principom prijave, tako da se je v naslednjem desetletju delež k slovenščini prijavljenih otrok znižal na vsega 14 odstotkov. (Destovnik, Irena 2001: Uvod. V: Koroški koledar 2001. Slovenska prosvetna zveza, Drava. Celovec, str. 23–26.)
V šolskem letu 2003/04 je na 65 ljudskih šolah (od skupaj 77 na dvojezičnem območju) k dvojezičnemu pouku prijavljenih 32,23 odstotka vseh učencev. (Podatke je 12. 11. 2003 posredoval Tomaž Ogris, vodja Oddelka za manjšinsko šolstvo pri Deželnem šolskem svetu v Celovcu.)

Kritično o Slovencih

»Tudi Slovenci se znamo v odnosu do nekaterih drugih narodov obnašati skrajno gosposko. Na Koroškem, predvsem pa na Zilji o Italijanih ne boste slišali pozitivne besede, za njih so to pogosto ›polentarji‹ ali kaj podobnega ... Nemci se na podoben način obnašajo do Slovencev in nasploh do Slovanov, lahko bi rekel, zelo ›hernfolkovsko‹. Mislijo, da imajo ponovno možnost kulturnega prodiranja na Jugovzhod in nasploh na Vzhod. To njihovo prepričanje seveda izhaja iz ekonomske moči. Žal podcenjevalen odnos do prebivalcev drugih narodnosti, do ›južnjakov‹ in tako naprej, tudi Slovencem ni tuj. Mi si na tem področju pač ne moremo nadeti avreole svetosti. Treba je vzpodbujati zavest, da se odnos do drugih ne sme graditi na obstoječih predsodkih.«

Kako pa lahko razložimo vzvišen odnos koroških Slovencev do Slovencev iz Slovenije? »Pri odgovoru na vprašanje, zakaj nastanejo predsodki znotraj iste etnije, je treba poseči dlje v zgodovino, hkrati pa upoštevati načrtovana dejanja pripadnikov druge etnične skupnosti in njihove interese za povzročitev nasprotij znotraj prvih, ki jih na kakršen koli način ogrožajo ali so jim na poti. V tisku, ki je v 19. stoletju izhajal v Celovcu in drugih krajih – v *Slovencu*, *Miru* in drugih listih – ne zasledimo nikakršnega negativnega odnosa do Kranjcev in Štajercev. Negativni odnos do Kranjcev se začne pojavljati v času, ko se je na Kranjskem začel boj za jasne ideološke pozicije med liberalci in klerikalci, ki se je v določeni meri sicer prenesel na koroško politično sceno, v slovenski publicistiki na Koroškem pa ni pustil sledi. Koroška je Kranjcem oporekala, da imajo pred očmi samo Kranjsko in ne Zedinjene Slovenije in da hočejo znotraj Kranjske utrditi svoje strankarske pozicije. Slovenci ob robu pa so v Ljubljani vedno videli nek center. Siti omenjenih kranjskih razprtij so njihovim vodjem, tako klerikalnim kot liberalnim, očitali, da prodajajo ›slovenstvo‹. Ob volilni reformi leta 1907 so se odnosi še zaostrili, v očeh vseh so bili Kranjci tisti, ki jih dobrobit vseh Slovencev ne zanima. Ta odnos se je načrtno stopnjeval v plebiscitnem času s strani zagovornikov enotne Koroške. Od tedaj naprej lahko rečemo, da se je negativen odnos do Kranjcev – Štajerci so bili tu izvzeti – stopnjeval in da so ga prevzeli tudi tako imenovani zavedni koroški Slovenci. Takrat že tudi v listu *Koroški Slovenec* zasledimo negativne ocene tako imenovanega ›kranjčevstva‹. Položaj se je še zaostril po drugi svetovni vojni.

»Današnja nasprotovanja pa seveda nimajo nikakršne podlage več, še najmanj ekonomske. Dijaki iz Slovenije, ki se šolajo na Slovenski gimnaziji in na Dvojezični trgovski akademiji v Celovcu ali na Višji šoli

za gospodarske poklice v Šentjakobu v Rožu, so praviloma iz ekonomsko dobro situiranih družin, tako da so nekateri slovenski dijaki s Koroške v primerjavi z njimi pravi reveži. To ne velja za vse, ampak marsikateri Ljubljančan bi lahko zviška pogledal na te polproletarske kmečke fantiče in dekleta, ki ne znajo šteti do pet, kar zadeva njihovo širšo razgledanost. Ta koroška omejenost ni sposobna videti, da je bil položaj v Sloveniji že dolgo pred osamosvojitvijo popolnoma drugačen. Prebivalstvo je bilo že pomeščanjeno, višja je bila tudi stopnja izobrazbe. Že koroški Slovenci se tega premalo zavedajo, kaj šele nemško govoreči Korošci, ki se verjetno prav zaradi tega, ker poznajo visoko intelektualno raven slovenske družbe, tako bojijo Slovencev. In ker hkrati vedo, da so Slovenci, ne glede na to, ali so ob tem razmišljali o enotnem kulturnem slovenskem prostoru ali ne, razvili urejen znanstveni in šolski sistem. Na Koroškem se je ta razvoj začel šele z ustanovitvijo celovške univerze in v zadnjem času z ustanavljanjem visokih strokovnih šol. Lahko govorimo o zaostanku celotnega koroškega prebivalstva, vključno s slovenskim, ki pa je, kar se tiče izobraževanja, na višji ravni kot nemški del prebivalstva. To pa je, bi rekel, huda bolest nemško govorečih, da zaostajajo za tistimi ljudmi, ki so jih in jih deloma še danes prezirajo. V tem najbrž lahko vsaj delno prepoznavamo razloge tega znamenitega koroškega prastrahu, ki za svoje preživetje stalno potrebuje nove utemeljitve.«

Sodelovanje na izobraževalnem področju

Odločitve večine koroških študentov za študij znotraj Avstrije – v nasprotju s Slovenci iz Italije – Avguštin Malle razloži s tem, da je izobraževalni sistem Slovencev v Italiji že od nekdaj drugačen kot na Koroškem, saj se v osnovni šoli izobražujejo v slovenskem jeziku, Slovencem na Koroškem pa so proti njihovi volji vsiljevali tako imenovano utrakvistično šolo,[5] ki pa je bila v svojem bistvu nemška, tako pa je bilo tudi učiteljstvo. »Na ta način so se formirale generacija za generacijo, treba pa je tudi upoštevati, da avstrijski izobraževalni sistem dolgo ni bil združljiv s slovenskim, predvsem pa se nekatere študijske

5 V utrakvističnih šolah, ki so delovale od leta 1870 do obdobja nacionalsocializma, se je položaj slovenščine kot pomožnega jezika, s pomočjo katerega naj bi se otroci začeli čim hitreje izobraževati v nemškem jeziku, še posebno utrdil. Za utrakvistično šolo je namreč značilno, da so otroke, ki ob vstopu v šolo niso znali nemškega jezika, v prvem in drugem letu šolanja poučevali v slovenskem jeziku, z namenom, da bi že na tretji šolski stopnji lahko sledili pouku v nemškem jeziku. (Destovnik, Irena 2001: Uvod. V: Koroški koledar 2001. Slovenska prosvetna zveza, Drava. Celovec, 22.)

smeri niso priznale, kar je prav tako negativno vplivalo na izbiro kraja študija. Poleg tega smo Slovenci iz kmečko-delavskih družin, ki smo šli študirat, imeli na osnovi splošnega avstrijskega demokratičnega razvoja tudi nekatere koristi. Socialno ogroženi in študijsko uspešni študenti smo od države dobivali z zakonom zagotovljene štipendije in domske podpore. Razen drugačnih pogojev študija v Sloveniji pa je na Koroškem že neke vrste tradicija, da koroški Slovenci študirajo na Dunaju in na drugih avstrijskih univerzah, v Gradcu in Innsbrucku.«

Malle nadaljuje, da pa na drugi strani tudi slovenske visokošolske ustanove niso kaj dosti storile, da bi večje število koroških Slovencev študiralo v Sloveniji, tudi po tistem ne, ko s priznanjem študija ni bilo več težav. »Po mojem mnenju bi morale visokošolske ustanove v Sloveniji koroškim Slovencem oziroma vsem Slovencem zunaj meja Republike Slovenije zagotoviti dodaten študijski program, ki bi ga bilo mogoče opraviti v določenem številu semestrov. S tem mislim na dovolj skrčeno in smiselno dodatno izobraževanje na strokovnih, jezikovnih in drugih področjih. Nikakor pa ni smiselno zgolj ponavljanje istega študijskega programa v dveh jezikih. Poiskati bi morali druge možnosti, med drugim tudi način priznanja že opravljenih semestrov v Sloveniji pri avstrijskih partnerskih univerzah in obratno: slovenskim študentom, ki študirajo na Dunaju, bi morali v Sloveniji priznati že opravljene izpite in semestre. To pa zahteva medsebojno dogovarjanje univerz. Mislim, da je med visokošolci veliko študentov, ki bi se bili pripravljeni še dodatno izobraževati, če bi jim to olajšalo kasnejši vstop v poklicno življenje. Brez te možnosti pa bi bil skupni trud slovenskih in avstrijskih univerz zaman.«

Ko dodam, da tudi Evropska unija razmišlja o takem načinu visokošolskega študija, ki bi omogočala nemoteno prehajanje iz ene univerze na drugo, Malle odgovori, da je prvi pogoj za takšno medsebojno povezovanje univerz različnih držav znanje jezikov. »Gotovo je obetajoče, da bodo koroški Slovenci, vsaj njihov izobraženi del, v prihodnje, kolikor to še niso, večjezični. Angleščina, pravijo, bo jezik sporazumevanja, pa če nam je to všeč ali ne, poleg nemščine in slovenščine bodo znali še kakšen dodaten jezik. Največ pa bo, kot sem že skušal nakazati, odvisno od študijskih vsebin. Na žalost pa vemo, da so ravno visokošolske ustanove nekakšni počasi spreminjajoči se dinozavri in sam ne poznam niti ene takšne iniciative, kot sta jo pred dobrim desetletjem skupaj načrtovali in potem zelo naglo uresničili univerzi v Innsbrucku in ena od italijanskih partnerskih univerz. Študentje z Južne Tirolske so namreč določeno število semestrov študirali v Innsbrucku, določeno pa na italijanski partnerski univerzi. Univerzi obeh držav sta diplome priznali, najpomembneje pa je, da je tako organiziran študij

za dvojezične študente trajal običajno število semestrov. Samo to je perspektivno, vse drugo so iluzije in napačna pričakovanja.«

Pri tem moj sogovornik opozori na najpomembnejše dejstvo, da je bila v ozadju opisanega primera sodelovanja dveh partnerskih univerz močna politična volja obeh držav. »Brez politične volje tudi univerzi sami kaj takega nikoli ne bi izvedli. Razen tega pa je za takšne projekte nujen tudi določen del denarnih sredstev. Spominjam se, da so južnotirolski študentje, ki so v mojem času študirali na Dunaju, bili pravnomaterialno v enakem položaju kot drugi avstrijski državljani. Tedaj, v drugi polovici 60. let, je bilo to nekaj povsem samoumevnega. Avstrija je pokrivala njihove študijske stroške tako kot vsem drugim avstrijskim državljanom. To so prave sistemske rešitve, ki pa so mogoče le ob močnem političnem zaledju. Nenazadnje pa so se takšne rešitve obrestovale tudi avstrijski državi sami.«

Odnos Republike Slovenije do Slovencev zunaj njenih meja

Mnenje, da Republika Slovenija svoje manjšine pušča ob strani, oceni kot površno, vendar trenutno točno. »Slovenija si je namreč zadala določene zunanjepolitične cilje. Njen prvi cilj je bil doseči pristop k Evropski uniji, zaradi česar je bila pripravljena opustiti razmišljanja o nekaterih drugih vidikih, tudi o svojih manjšinah v zamejstvu oziroma o Slovencih zunaj svojih meja. Dober pokazatelj tega odnosa je tudi navzven povsem administrativna odločitev, da se s tem delom slovenskega prebivalstva ne ukvarja več posebno ministrstvo, temveč le še Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Kljub temu, da se je to zgodilo znotraj splošnih administrativnih reform, kaže, kakšen pomen ima to področje za slovensko oblast. Iz tega lahko sklepamo, da manjšina in drugi deli prebivalstva, ki živijo zunaj, niso pomembni dejavniki v slovenski zunanji politiki. Ta sicer zadovoljuje nekatere potrebe slovenskega prebivalstva zunaj svojih meja, vendar le v meri, ki omogoča preživetje, ne pa razvoja. Zgolj administriranje ni smiselno, prav tako pa še niso zaživeli tisti organi, ki bi bili morda na tem področju inovativnejši in bi znali svetovati pri urejanju medsebojnih odnosov. Slovenija ima po mojem mnenju določen interes, da manjšina v zamejstvu kolikor toliko preživi, če pa se pri tem pojavijo kakšni problemi, pa ni najbolj srečna, ker to moti navidezno dobre odnose med sosednjima državama.«

Predstave o Koroški kot o »tužnem Korotanu« so predvsem pri starejši generaciji v Republiki Sloveniji še precej prisotne, saj na nek način ta pojem asociira predstavo o zibelki slovenstva. »Ta romantična predstava o zgodnji slovenski oziroma slovanski državnosti na tem

prostoru historično gledano nima popolne legitimnosti, saj novejša dognanja to podobo precej spreminjajo. Karantanija je bila neka slovanska državna tvorba, ki so jo nekateri, ker se ravno ujema s slovenskim teritorijem, proglasili za prvo slovensko državno tvorbo, ki pa jo je treba razumeti tako v kontekstu tedanjega kot sedanjega časa. So pa te podobe hkrati neločljivi del slovenske narodne identitete, ki je v kratkem času ni mogoče spremeniti.«

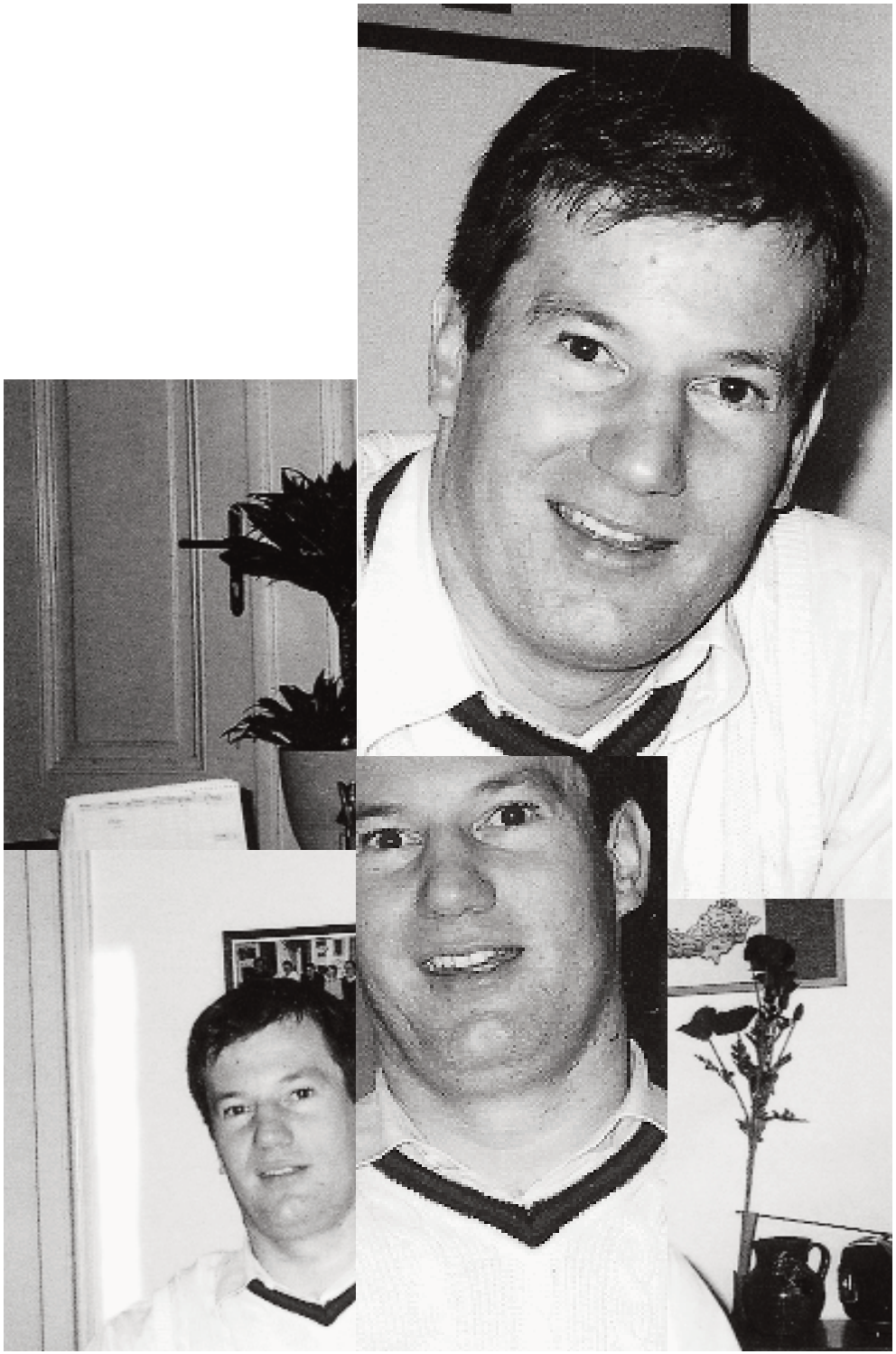

Karli Hren

Slovenci v Evropski uniji

Dr. Karli Hren, letnik 1973, je doma iz Žitare vasi. Leta 1998 je po študiju politologije in prava na Dunaju nekaj časa delal v evropskem parlamentu v Bruslju. Po opravljenem doktoratu se je leta 2000 vrnil na Koroško in leto dni delal pri Deželni vladi v Celovcu. Med služenjem civilnega vojaškega roka na Krščanski kulturni zvezi je sodeloval pri organizaciji volitev Skupnosti južnokoroških kmetov in se vključil v delo Enotne liste, pri kateri je bil na zadnjem občnem zboru izvoljen za osrednjega tajnika. Prvega novembra 2003 se je zaposlil pri Koroški gospodarski zvezi, pri Enotni listi pa bo zadolžen za stike z javnostjo. Karli Hren je predsednik Nacionalnega urada za manj rabljene manjšinske jezike[1] za Avstrijo. Funkcijo predsednika – mandat je bil sprva dvo-, sedaj pa je troleten – opravlja od leta 2000. Razen slovenščine in nemščine dobro govori angleško, razume francosko, učil pa se je tudi rusko.

Vzpostavitev evropskega gospodarskega trga

Enotna lista[2] si pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo – o nujnosti povezovanja se veliko govori, na ravni konkretnega pa je zelo malo storjene-

1 Urad za manj rabljene jezike, ki je nevladna organizacija za manjšine pri Evropski uniji, ima po vseh državah članicah Evropske unije 15 komitejev. Predsedniki posameznih nacionalnih komitejev na bruseljski ravni sestavljajo tako imenovani Council/svet, ki ga trenutno vodi tržaški Slovenec Bojan Brezigar. Glej razgovor z njim na strani 21–33.

2 Enotna lista je edina samostojna politična stranka koroških Slovencev, v katero se vključujejo ljudje z različnimi svetovnonazorskimi pogledi. Potrebo po ustanovitvi politične stranke na narodnostnem načelu njeni predstavniki utemeljujejo s tem, da koroški Slovenci v koroških večinskih strankah niso imeli dostopa do vodilnih mest oziroma se te stranke niso dovolj zavzemale za uresničitev pravic slovenske narodne skupnosti. Enotna lista kot samostojna narodnostna stranka nastopa na občinskih in deželnozborskih volitvah, v koaliciji z drugimi strankami pa tudi na volitvah v državni zbor. (Destovnik, Irena 2003: Nujnost medsebojnega dialoga. Intervju z Andrejem Wakounigom. V: Koroški koledar 2003. Slovenska prosvetna zveza, Drava. Celovec, str. 183)

ga – prizadeva za vzpostavitev sodelovanja med južnokoroškimi in slovenskimi občinami. Po mnenju Karlija Hrena lahko že od nekdaj dobro medsebojno sodelovanje med kulturnimi društvi s Koroške in iz Slovenije primerjamo z obdobjem, ko je bila Slovenija še del Jugoslavije, in doda, da je bilo tega sodelovanja v preteklosti celo več. Zanj je najpomembnejše, da imajo pri medsebojnem sodelovanju na vseh ravneh korist tudi manjšine.

Slovenija bo v Evropsko unijo vstopila kot polnopravna članica z vsemi pravicami in v skladu z evropskim pravnim redom. Možnosti, ki jih daje evropski pravni red, pa Slovenija lahko izkoristi ali pa tudi ne. Od konkretnih dogovorov bo odvisno, koliko in na kakšen način bodo posamezna podjetja in obrtniki izkoristili možnosti, ki jih ponuja skorajšnja vzpostavitev evropskega gospodarskega trga, še posebno čezmejnega gospodarskega sodelovanja med Slovenijo in južno Koroško. »Spodbujanje medsebojnega gospodarskega sodelovanja je predvsem stvar politike in manjšinskih organizacij. Sama možnost je premalo, dela se je treba zelo konkretno lotiti.«

Pri vsem omenjenem pa je treba imeti tudi ljudi, ki bodo te projekte izvajali. Po zadnjih občinskih volitvah so odbori za čezmejno sodelovanje znotraj Enotne liste, v nekaterih občinah te odbore celo vodijo. Zelo načrtno delajo na vzpostavljanju občinskih partnerstev med južnokoroškimi občinami in občinami v Sloveniji, kar je dogovorjeno tudi s slovenskim Državnim svetom. Po anketi, katere rezultati bodo znani še pred koncem leta 2003, nameravajo vsaki južnokoroški občini poiskati primerno partnersko občino v Sloveniji.

Nekatere države, ki mejijo na države pristopnice Evropske unije, so zahtevale, da se iz enotnega trga delovne sile znotraj skupnega evropskega gospodarskega trga te države načeloma izvzame za dobo sedmih let z možnostjo drugačnega bilateralnega sporazuma med posameznimi državami. Ekonomski položaj ljudi v posameznih državah pristopnicah je namreč zelo različen; za selitev v povsem nova okolja se bodo najbrž odločali le ljudje, ki bi si s tem močno izboljšali svoje ekonomske pogoje. Po njegovem mnenju je sedemletno prehodno obdobje na področju vzpostavitve enotnega trga delovne sile najbrž tudi v interesu držav pristopnic, saj bodo s tem omejile tako imenovani beg možganov iz svojih držav. Ekonomska situacija v večini od petnajsterice sedanjih članic Evropske unije je namreč trenutno takšna, da je pripravljena zaposlovati le dobro izobražene strokovnjake iz držav pristopnic. »Trenutna evropska realnost – brez dvoma je zelo sebična – omogoča preseljevanje le ljudem, ki jih njene posamezne članice potrebujejo.«

Nove možnosti za manjšine

Karli Hren na proces evropskega združevanja že od vsega začetka gleda zelo pozitivno predvsem zaradi njenega pozitivnega vpliva na življenjske pogoje posameznih manjšinskih skupnosti. Tako kot je bila za južne Tirolce zelo pomembna vzpostavitev sodelovanja med Avstrijo in Italijo, bo nova raven sodelovanja med Avstrijo in Slovenijo pomembna tudi za koroške Slovence; za druge slovenske narodne skupnosti pa tudi vzpostavitev sodelovanja z Italijo in Madžarsko. Za razvoj narodnih skupnosti, ki živijo zunaj nacionalnih meja, je zmanjšanje vloge meja precej pomembno, saj jim le ta način omogoča, da postanejo neke vrste most med narodom, ki mu pripadajo, in državo, v kateri živijo. »Evropska integracija narodnim manjšinam daje možnost, da v tem obmejnem prostoru samostojno zaživijo.«

»Najpomembnejše pa je,« nadaljuje moj sogovornik, »kako bomo znali omenjene teoretične predpostavke udejaniti v praksi. Tudi na Koroškem si vse premalo belimo glave, na kakšen način bomo v tej novi evropski stvarnosti konkretno zaživeli.« Po Hrenovem mnenju je najpomembnejše ekonomsko sodelovanje, ki ga omogoča tudi precej liberalen pravni red na tem področju; znotraj nekaterih gospodarskih panog je to sodelovanje že vzpostavljeno. Uspeh nadaljnjega sodelovanja na tem področju bo odvisen tudi od angažiranja Gospodarske zbornice Republike Slovenije in Slovenske gospodarske zveze na Koroškem ter od načina njunega vključevanja in obveščanja članov o različnih možnostih, kar ne bo pomembno samo za velika, temveč predvsem za manjša podjetja in obrtnike brez izdelanih poslovnih strategij o poslovnih naložbah. »Za ljudi, ki se ukvarjajo s podjetništvom, so najpomembnejša obvestila o možnostih konkretnih naložb; tako v obdobju pred kot v obdobju po pristopu Slovenije v Evropsko unijo bo treba v te namene nujno organizirati različne okrogle mize, predavanja in druge oblike srečanj. Različne možnosti sodelovanja bo treba ljudem predstaviti tako z gospodarskih, s kulturnih kot političnih vidikov.

»Po mojem mnenju je na področju obveščanja veliko premalo narejenega. Če povprašate kogar koli v Pliberku ali Borovljah o položaju po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, nihče ne ve odgovora. Veliko več o spremembah, ki jih bo prineslo združevanje, vedo v Sloveniji, kjer se o celotnem konceptu veliko diskutira. Tudi Avstrija je pred svojim vstopom v Evropsko unijo veliko naredila na področju obveščanja ljudi, česar pa danes, ko se pridružujejo nove članice iz vzhodnih držav, ne dela. To pa bi bila naloga ne le uradne Koroške, temveč tudi manjšinskih organizacij.«

Koroška se je z izjemo nekaterih podjetij, predvsem pa bank, na gospodarskem področju zelo pozno začela povezovati s Slovenijo in

tam investirati, k čemur je prispeval tako relativno slab gospodarski položaj na Koroškem s šibko gospodarsko strukturo kot mentaliteta tega obmejnega prostora, ki se odpiranja proti jugu boji mnogo bolj kot na primer dežela Štajerska; izmed vseh avstrijskih dežel v Sloveniji največ vlaga prav dežela Štajerska in ne Koroška, kar bi glede na njeno bližino pričakovali. »Na to gotovo vplivajo tudi Karavanke, ki slovenski prostor še dodatno ločujejo od južne Koroške, tako da se ta prostor težko primerja s tistimi, kjer naravna meja poteka po reki, kot je to primer Mure med posameznimi deli Štajerske. Kljub geografskim oviram pa ima ta prostor dobre možnosti za sodelovanje.«

Po Hrenovem mnenju se bo zelo tesno sodelovanje vzpostavilo med Podjuno in Mežiško dolino. »To bo pomembno predvsem za Podjuno, kjer je delež slovenskega prebivalstva med največjimi. Pliberk se bo najbrž razvil v neke vrste regionalno središče Podjune in Mežiške doline, kar je nekoč v preteklosti že bil. To območje bo igralo tudi pomembno vlogo pri gospodarski povezavi med koroško regijo in osrednjo Slovenijo. Vedeti moramo, da ima prometna odrezanost slovenske koroške regije od osrednjega slovenskega avtocestnega omrežja, na primer od Slovenj Gradca in Raven na Koroškem, močan vpliv na povezavo z deželo Koroško. Slovenska manjšina na avstrijskem Koroškem bi morala biti zelo zainteresirana za to, da je slovenska koroška regija čim bolj povezana s Celjem oziroma s celotnim slovenskim avtocestnim omrežjem. V zvezi s karavanškim predorom pa bi bilo pametno, da njegova uporaba za bližnje prebivalce – radius od 50 do 100 km – ne bi bila povezana s tako visokimi stroški, kar še dodatno otežuje že tako geografsko ovirano sodelovanje.«

Karli Hren nadaljuje: »Če povzamem, je za sodelovanje poleg dobrega obveščanja potrebna še izgradnja infrastrukture kot temelja nadaljnjega načrtovanja. Prav tako se je treba dogovoriti, kdo je za kaj pristojen: gospodarske zveze za gospodarstvo, kulturne za kulturo, šele na tem temelju se lahko dogovarjamo za konkretne projekte.«

Koroška gospodarska zveza, pri kateri je Karli Hren ravnokar prevzel mesto poslovodje, se pomena svojega delovanja močno zaveda. Njihov dolgoročni načrt predvideva konkretno delo prav na področju obveščanja in izboljšave ter izgradnje za sodelovanje nujne infrastrukture. Prav tako tudi Enotna lista v mesecih pred vstopom Slovenije v Evropsko Unijo zaradi obveščanja že načrtuje konkretne prireditve. »Po mojem mnenju se slovenska manjšina na Koroškem zaradi notranjih in generacijskih problemov strateško sploh ne ukvarja z razmišljanjem o svoji vlogi v bližnji prihodnosti. Položaj je takšen predvsem zaradi nerešenih različnih vprašanj, ne le zastopniškega, tako da se z bistvenimi razvojnimi vprašanji sploh še ne ukvarja.«

Po mnenju Karlija Hrena bi se slovenska država morala zavedati, da ni le prihodnja monolitna članica Evropske unije, temveč je država, katere del prebivalcev živi tako v sosednjih državah kot po svetu. Slovenija bi morala v svoje strateško načrtovanje življenja v skupni Evropi vse te ljudi vključiti in se zavedati tako bogastva tega kapitala kot težav, ki jih lahko predstavljajo v odnosih s sosednjimi državami. Na tem področju lahko tudi tako imenovani manjšinci marsikaj ponudijo, saj imajo – predvsem to velja za tržaške in koroške Slovence – dobre povezave tako z drugimi manjšinami po Evropi kot z Brusljom, predvsem pa z državami, v katerih živijo. »Koroški Slovenci imamo svoje ljudi tako na Dunaju, v Gradcu in drugih mestih, ki jih je, da bo lažje zaživel, treba vključiti v ta proces.«

Narod, regija, država

Ideja Evropske unije vključuje zelo idealistično željo po čim bolj nadnacionalni državi, katere državljani bi bili Evropejci. V realnem življenju pa posamezniki v Evropi ohranjajo predvsem lastno identiteto. Tendenca stapljanja vseh v skupnem evropskem loncu bi najbolj škodovala številčno najmanjšim narodom. »Slovenci kot narod imamo glede tega vprašanja najboljše izkušnje iz časov avstro-ogrske monarhije, v kateri je razvoj pokazal, da je treba upoštevati predvsem komponento narodne in ne le regionalne pripadnosti. Iz propadle monarhije so izšli posamezni narodi kot njen pomemben konstitutivni element; ker monarhija tega ni spoznala, je razpadla. Znotraj prve Jugoslavije se je vse skupaj ponovilo, saj se je teza o tem, da biti Slovenec ni pomembno, prav tako kmalu izkazala za napačno. Zanimivo je, da so v tem obdobju komunisti – čeprav je bilo izhodišče njihovega delovanja povsem nadnacionalno – uvideli, da Jugoslavijo konstituirajo samostojni narodi.« Pomen narodne zavesti, ki se po njegovem mnenju tudi v naslednjem stoletju še ne bo bistveno spremenil, utemeljuje s poznavanjem zgodovinskega razvoja in usode slovenskega naroda v zadnjih dvesto letih. »Treba je sprejeti dejstvo, da Evropo sestavljajo posamezni narodi, ki se znotraj Evropske unije med seboj ne želijo stopiti, temveč želijo čim tesneje in čim bolj enakopravno sodelovati na ekonomskem, kulturnem in političnem področju. Po tem motu pa Evropska unija že deluje in tudi gradi svoje cilje.«

Pomen regionalnega razvoja

Regije se povsod v Evropi vedno bolj uveljavljajo, predvsem v do sedaj najbolj centralistično urejenih državah; tako na primer Francija in Španija dajeta regijam vedno več pristojnosti. Gledano v celoti pa v evropskem prostoru ni najpomembnejši dejavnik Evropska unija, temveč tudi posamezne države in regije. Vedno večji pomen regij je v vseh evropskih državah povezan predvsem s povečanim pomenom čezmejnega sodelo-

vanja. S čezmejnim sodelovanjem se rahljajo tudi še obstoječe meje med posameznimi državami, regije same pa – ker nimajo več nekdanjega statusa obmejnih prostorov – vedno bolj postajajo avtonomen subjekt sodelovanja s sosednjo državo. Na ta način se tako Evropska unija kot posamezna država bolj približata vsakemu državljanu, saj država »ne kraljuje« več samo v svojem glavnem mestu. Nadregionalna Evropska unija mora razvoj posameznih regij prav zaradi tega še bolj poudarjati, saj je s tem tudi sama bolj povezana z državljani posameznih držav.

Raznolikost evropskih manjšin

Položaj vsake od evropskih manjšin je kljub nekaterim skupnim imenovalcem precej specifičen. Karli Hren misli, da položaj koroških Slovencev le ni preveč rožnat. Uradni rezultati zadnjih ljudskih štetij kažejo na zaskrbljujoč demografski razvoj – le še nekaj več kot 12.000 ljudi naj bi govorilo slovensko – že precej marginalizirane manjšine, katere dolgoročna ohranitev je vprašljiva. Prav zato je njeno povezovanje s Slovenijo in z vsemi prostori, v katerih živijo Slovenci, še toliko pomembnejše. Slovenska narodna skupnost na Koroškem je znotraj avstrijske države dosegla kar nekaj formalno pravnih pravic, ki pa se v praksi ne izvajajo. Na Koroškem pa žal še vedno deluje tudi prastrah pred Slovenci. Manjšina bi se morala po njegovem mnenju odločiti za izdelavo analize svojega dejanskega današnjega položaja in na tej podlagi konkretnega razvojnega koncepta, ki je v času vzpostavljanja skupnega slovenskega kulturnega prostora znotraj Evropske unije še toliko bolj pomemben. »Koroški Slovenci bi morali o svoji prihodnosti razmišljati predvsem vsebinsko in dolgoročno.«

Nadaljuje, da je v Evropi kar nekaj številčno še manjših manjšinskih skupnosti, ki so zaustavile tok svojega negativnega razvoja. Med njimi so zanimivi Irci; kljub temu, da je bil njihov jezik že skoraj pozabljen, se ga danes ponovno učijo. Podobno je tudi na Škotskem, kjer so keltski jezik po skoraj popolnem izumrtju ponovno obudili. O njihovih uspešnih pristopih pri reševanju teh vprašanj pri nas ne razmišljamo. Ne samo Škoti in Irci, tudi Valežani so izdelali strategijo, imenovano »language planning«, s katero načrtujejo zgodnje načine učenja jezika. Še pred otrokovim rojstvom posebni regionalni odbori posredujejo staršem informacije o tem, zakaj je potrebno, da se že otroci naučijo jezik, in načine, po katerih to lahko dosežejo, predvsem v primerih, ko starši jezika svojih prednikov ne govorijo več. Iz podatka, da so nekatere evropske manjšinske jezike, ki so imeli podoben položaj kot slovenščina na Koroškem, ponovno obudili, bi se lahko tudi na Koroškem naučili, da je določen zaskrbljujoč status quo mogoče preseči z dobro izdelano strategijo. Dober zgled ponuja tudi maloštevilčna ledinska manjšina v Italiji, katerih jezik je bil že skoraj pozabljen, danes pa se

njihovo število dviga od enega ljudskega štetja do drugega. Njihov status se vedno bolj izboljšuje tako v provinci Bozen kot v provinci Trento. Furlanščino pri razvoju precej ovira njen status dialekta, se pa tudi njeni govorci ne pojmujejo kot manjšina v nekem klasičnem pomenu besede. Kljub vsemu pa je v Italiji ne le precej italijansko-slovenskih krajevnih napisov, ampak tudi italijansko-furlanskih.

Čeprav je ozemlje z nekaj tisoč Slovenci leta 1918 po sklepu Rapalske pogodbe pripadlo Italiji, je Slovencem v Italiji kljub hudi represiji uspelo ohraniti zelo močno narodno zavest in se s tem upreti asimilaciji. »Po mojem je eden glavnih razlogov tudi dejstvo, da razlika med Slovenci in Italijani v Italiji ni temeljila zgolj na jeziku, temveč predvsem na kulturi. Slovenci, katerih mentaliteta je mnogo bolj srednjeevropska, se dosti bolj razlikujejo od Italijanov, kot pa od nemškega prebivalstva v Avstriji. Na Koroškem in Štajerskem lahko Slovenec postane ›dober Nemec‹ že samo z zamenjavo slovenskega jezika z nemškim.« Nadaljuje, da nam ta razlaga pomaga razumeti tudi izjemen položaj južnih Tirolcev v Italiji, ki so se zaradi svoje – za Nemce značilne – mentalitete počutili superiorni v odnosu do svojih italijanskih sodržavljanov. Superiornost v odnosu do Italijanov je tako slovenski kot nemški narodni skupnosti dajala večjo samozavest za zahteve, potrebne za lastno ohranitev. »Južni Tirolci na nek način tako politično kot gospodarsko obvladujejo celotno regijo, v kateri živijo. Vsega tega pa nam na Koroškem manjka.«

Prepoznavnost slovenščine

Tako kot drugi manjšinski jeziki, tudi slovenski pridobiva na ugledu predvsem zaradi splošnih demokratičnih procesov. K izboljšanemu statusu slovenskega jezika še dodatno prispevata tako ekonomska okrepitev Slovenije kot njena skorajšnja vključitev v Evropsko unijo. Pred tem je slovenščina predvsem na Koroškem imela status tako imenovanega družinskega jezika, neprimernega za javno rabo. Pomemben kazalec izboljševanja jezikovnega statusa je tudi število prijav nemško govorečih otrok k slovenskemu jeziku v dvojezičnih šolah. Kljub opaznim razlikam pa s položajem slovenščine še ne smemo in ne moremo biti zadovoljni, prav tako pa ne z obstoječim šolskim sistemom.

Hren dobro pozna delovanje evropskega parlamenta. Pravi, da je sporazumevalni jezik v glavnem angleščina, uporabljata pa se tudi francoščina in nemščina. Za nadaljnji razvoj Evropske unije je pomembno tudi vprašanje rabe jezikov v Bruslju. »Ko bo majski širitvi Evropske unije čez nekaj let sledila ponovna razširitev, bo treba najbrž ponovno razmisliti o delovanju sedanjega sistema v zvezi z rabo jezikov.« Razvoj gre namreč vse bolj v smer, ki poudarja pet delovnih jezikov, ostali jeziki, ki imajo prav tako status uradnega jezika, pa se bodo uporabljali

zgolj v uradnih dokumentih. Vse bolj se uveljavljajo angleščina, francoščina, nemščina, španščina in italijanščina, v prihodnje pa bo zaradi števila svojih govorcev imela precejšen pomen tudi poljščina.

Status enega od uradnih jezikov Evropske unije – ne glede na to, da zaradi števila svojih govorcev ne spada med delovne jezike – pa daje slovenskemu jeziku dodatno vrednost. »Slovenci so lahko s svojim znanjem jezikov dober zgled drugim: ljudi, ki bi govorili toliko jezikov kot Slovenci, srečaš le med maloštevilčnimi narodi. To je seveda določena prednost, saj Korošec kljub svojemu znanju slovenščine in nemščine v Bruslju brez znanja angleščine nima kaj početi. To je ena od prednosti majhnega naroda, čeprav je številčno tako šibak, da je že zelo zgodaj prisiljen k učenju tujih jezikov. Samozavest govorcev nekdanjih ›velikih‹ evropskih jezikov pa današnji stvarnosti ne ustreza več.«

Različne mreže povezav

Velik problem za slovensko manjšino in celoten skupni slovenski prostor je povezovanje vseh pripadnikov te skupnosti. Republika Slovenija bi morala ne samo vedeti, kje vse zunaj Slovenije živijo in delujejo Slovenci, predvsem bi morala intenzivno razmišljati o načinu njihove vključitve in povezave. Mreža diplomatskih izpostav je sicer zelo pomembna, vendar pa je treba vedeti tudi za ljudi, ki delujejo zunaj strnjenih območij poselitve. Tudi veliko število koroških Slovencev, ki živijo na Dunaju in v Gradcu ni vključenih niti v politično, niti v gospodarsko in niti v kulturno delovanje svoje narodne skupnosti. »Ena naših pomembnejših nalog je tudi čim prejšnja in čim boljša vključitev teh ljudi. Tarnanje nad dejstvom, da se jih toliko in toliko ne vrne, je veliko premalo. Ekonomski položaj na Koroškem je tak, da je vrnitev za največ ljudi ali nemogoča ali pa ne dovolj privlačna. Današnje komunikacijske povezave omogočajo tudi vključevanje ljudi, ki ne živijo blizu. Od njihovega vključevanja je odvisno tudi delovanje skupnega slovenskega kulturnega prostora. Biti samo statistična številka v enem od prostorov, kjer zunaj meja Republike Slovenije živijo Slovenci, je mnogo premalo.«

Eno od pomembnih področij, ki bi že zdaj znižalo še obstoječo mejo, je možnost spremljanja programov slovenskih televizijskih in radijskih programov, kar se ne bo spremenilo niti z uradnim članstvom Slovenije v Evropski uniji. Večina južnokoroških krajev zaradi tehničnih razlogov signala ne more sprejemati. Pri spremljanju dogodkov v Sloveniji, predvsem pa za povečanje jezikovne usposobljenosti slovenskega koroškega prebivalstva bi bilo gledanje in poslušanje slovenskega televizijskega in radijskega programa nujno. Predvsem pa bi bili zaradi boljšega poznavanja političnega, gospodarskega in kulturnega dogajanja v Sloveniji slovensko govoreči lahko med seboj mnogo bolj povezani, kar še po-

sebno velja za ljudi, ki niso poklicno povezani s Slovenijo. Predvsem je treba vedeti, da so bili ljudje z obeh strani meje med seboj ločeni več kot osemdeset let. »Sam poznam veliko koroških Slovencev, ki jih Slovenija ne zanima in imajo do nje podobne predsodke kot del nemško govorečih. K izboljšanju tega odnosa bi lahko v današnjem medijskem času veliko naredili tudi z možnostjo spremljanja slovenskega radia in televizije.«

Nevidne meje

Malo se že boji, da bodo koroški Slovenci kljub pristopu Slovenije k Evropski uniji in redefiniciji skupnega slovenskega kulturnega prostora v očeh Slovenije še naprej ostali »del Slovencev, ki živi za sedmimi gorami« in na folklorističen način ohranja arhaične spomine na Korotan. Ne glede na to, da se nekateri koroški Slovenci v tej vlogi dobro počutijo in se v aktualno sodobno dogajanje vse premalo vključujejo, upa, da bo takšna podoba o koroških Slovencih v prihodnje vedno bolj bledela. »V trenutnem položaju nam ne pomaga nikakršno objokovanje zaradi izkušenj iz preteklosti; pomaga nam le izdelava dobre strategije preživetja v današnjih pogojih. Drugače lahko izgubimo še tisto, kar smo si že pridobili. Na kakšno pot se bomo podali, pa je naša povsem zavestna odločitev. Tudi Slovenci v Benečiji – ustanovitev dvojezične šole in vrtca v Špetru Slovenov in postavitev dvojezičnih krajevnih napisov – so dober dokaz, da se lahko tudi skoraj povsem odpisana manjšina ponovno postavi na noge in se aktivno vključuje v slovenski prostor.«

Glede na veliko število različnih manjšin v Evropi in njihove različne strategije preživetja bi koroški Slovenci lahko dosti bolj upoštevali njihove bogate izkušnje. »Koroški Slovenci smo bili v zadnjih desetletjih zelo močno zastopani v FUEN – Federalistični uniji evropskih narodnosti. Že kmalu smo namreč razumeli, da se morajo posamezne evropske manjšine med seboj povezovati in biti v teh skupnih organizacijah tudi aktivne. Koroški Slovenci smo v teh asociacijah številčneje močneje zastopani kot druge manjšine. Prav zaradi našega povezovanja se mi zdi, da bi se lahko iz izkušenj drugih še precej več naučili. Poznavanje položaja drugih evropskih manjšin pomaga razumeti, da naš položaj ni med najboljšimi; predvsem na področju dvojezične topografije je marsikje urejeno bolje kot na uradno dvojezičnem Koroškem. Tri glavna mesta od petnajstih članic Evropske unije imajo že sedaj dvojezično topografijo, in sicer Bruselj, Dublin in Helsinki. Prav tako so dvojezični krajevni napisi skoraj v vseh državah petnajsterice. Kljub Grčiji, edini negativni izjemi, je to eden izmed evropskih standardov manjšinske zaščite. Bi pa koroški Slovenci na tem področju lahko pokazali več samoiniciativnosti oziroma bi se lahko z malo bolj samozavestno držo bolje predstavljali v javnosti.«

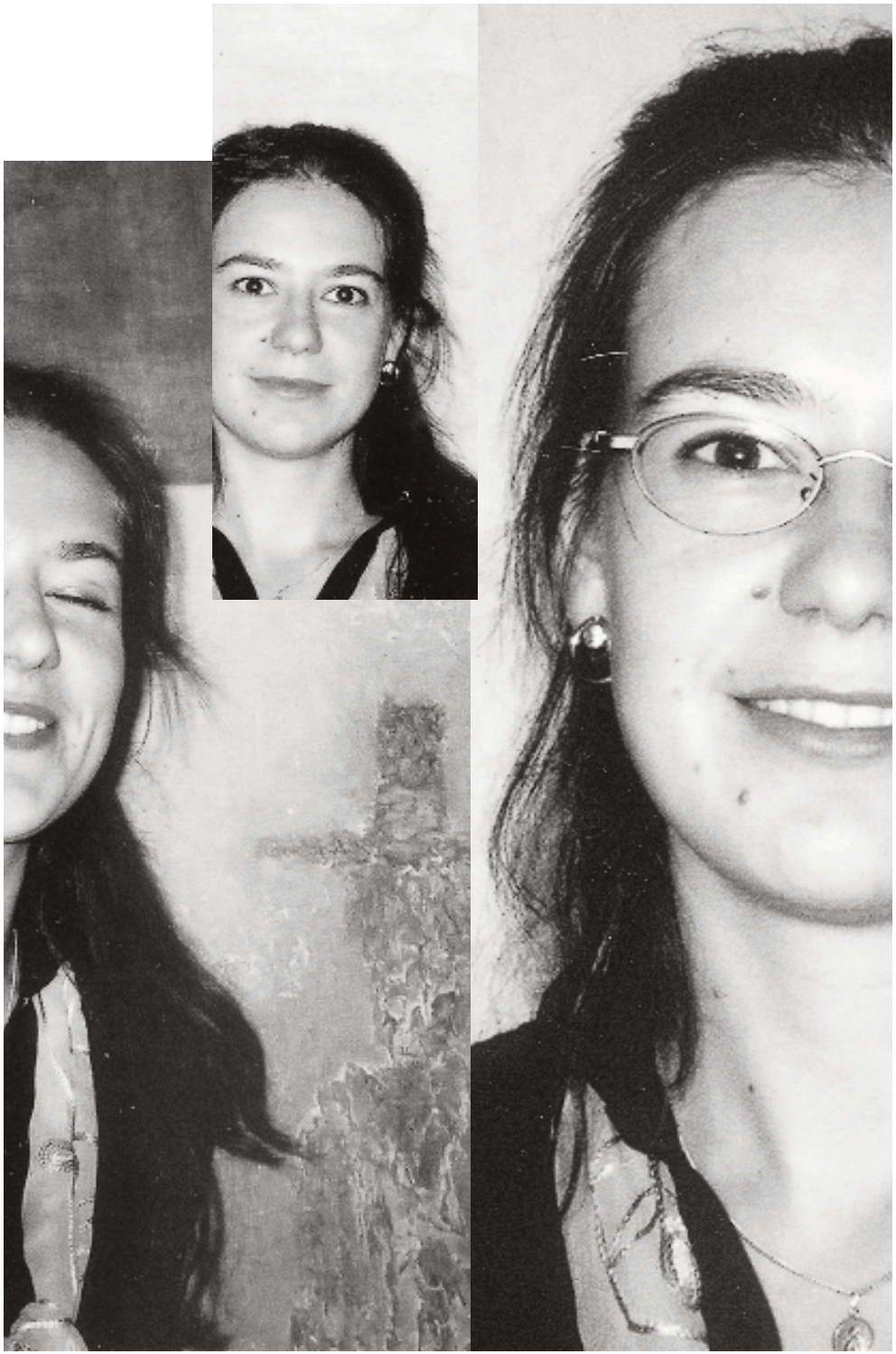

Susanne Weitlaner

Časa ne moremo zavrteti nazaj

Susanne Weitlaner sem prvič srečala pred nekaj meseci v Lešah pri Šentjakobu na posvetu o etnološki dediščini Slovencev v Avstriji. Na vse je naredila vtis s svojo neposrednostjo, z dobrim poznavanjem položaja štajerskih Slovencev in z znanjem slovenščine. V Gradcu, kjer se je rodila leta 1975, končuje študij slovenskega in ruskega jezika. Z mamo, ki je v Avstrijo prišla z Gorenjske, je vse do vstopa v ljudsko šolo govorila slovensko; ko pa ji je začela pripovedovati o svojih doživetjih z nemško govorečimi prijatelji, je tudi z njo spregovorila nemško. Pri *Kulturnem društvu člen 7* je redno zaposlena kot podpredsednica društva – v odsotnosti zastopa predsednika, ki pri Društvu ni redno zaposlen – in blagajničarka. Skrbi tudi za organizacijo prireditev, prevaja ter opravlja tajniška in blagajniška dela. Njeno delovno mesto je sicer v pisarni Društva v Gradcu,[1] v Pavlovi hiši[2] v Potrni/Laafeldu pri Radgoni/Bad Radkersburgu pa sprejema skupine, ki v vedno večjem številu prihajajo iz Slovenije.

1 Pisarna *Kulturnega društva člen 7* v Gradcu deluje od leta 1993.

2 Društvo je leta 1995 odkupilo hišo, ki jo je tudi s pomočjo Republike Slovenije v letu 1997 obnovilo in v njem uredilo kulturni dom, ki se je poimenoval po Avgustu Pavlu – Pavlova hiša.

Kulturno društvo člen 7

Slovenci na Štajerskem[3] živijo na treh območjih, največ jih je v petih vaseh okrog Radgone/Bad Radkersburga in v okolici Lučan/Leutschach, manjša skupina pa živi tik ob koroški meji v Ivniku/Eibiswald-u.[4] Susanne Weitlaner pravi, da je asimilacija pri štajerskih Slovencih v zadnjih desetletjih tako močno napredovala, ker zanje nihče ni skrbel in so se s svojim jezikom skrili v domove. Slovenščino so le redko posredovali potomcem oziroma so jo govorili le znotraj svojih domov, saj so menili, da je manj vredna od nemščine, zaradi katere naj bi otroci ne občutili negativnih posledic. Prav zaradi takšnega razmišljanja so štajerski Slovenci v preteklih desetletjih izgubili precejšen del svoje dediščine.

Kulturno društvo člen 7[5] za avstrijsko Štajersko je bilo ustanovljeno leta 1988 s ciljem ohranitve slovenske manjšine na Štajerskem. Politiki namreč od konca druge svetovne vojne niti za njihovo priznanje niti za izobraževanje v slovenskem jeziku niso storili ničesar. Ustanovitelji Društva so bili znanstveniki iz Maribora in Gradca ter prebivalci Radgone/Bad Radkersburga. Pri ustanovitvi so si zastavili tri glavne cilje.

3 Slovenci na avstrijskem Štajerskem so manjšinsko slovensko prebivalstvo v južnih predelih avstrijske zvezne dežele Štajerske, ki je leta 1919 ob razpadu avstro-ogrske monarhije po oblikovanju avstrijsko-jugoslovanske meje na podlagi saintgermainske mirovne pogodbe ostalo v okviru avstrijske države. (Jesih, Boris 2003: Slovenci na avstrijskem Štajerskem. V: Politična participacija narodnih manjšin na primeru koroških Slovencev. Doktorska disertacija na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.)

4 Po podatkih uradnega popisa prebivalstva iz leta 1910 je na avtohtonem naselitvenem območju avstrijske Štajerske živelo 2644 oseb s slovenskim pogovornim jezikom, na celotnem območju avstrijske Štajerske pa 5146. Njihovo število se je v naslednjih letih zmanjševalo. Leta 1991 je slovenski jezik govorilo le še 246 oseb. Po ocenah *Kulturnega društva člen 7* živi danes vključno z glavnim deželnim mestom Gradcem na avstrijskem Štajerskem med 3000 in 5000 dvojezičnih prebivalcev, kar so potrdili tudi podatki iz popisa prebivalstva leta 2001, ko je na celotnem Štajerskem 2192 avstrijskih državljanov navedlo kot pogovorni jezik slovenščino. (Jesih, Boris 2003: Slovenci na avstrijskem Štajerskem. V: Politična participacija narodnih manjšin na primeru koroških Slovencev. Doktorska disertacija na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.)

5 Ko je že kazalo, da Slovenci na Štajerskem tudi znotraj svojih vrst ne bodo našli dovolj moči za preživetje, je skupina mlajših aktivistov v sedemdesetih letih 20. stoletja v imenu 19-članskega komiteja predlagateljev iz Radgonskega kota oblikovala idejo o lastni manjšinski organizaciji in politični oblasti v Sloveniji predlagala okvirni program revitalizacije manjšine. Ideja je bila zavrnjena, kar je izkazovalo »mačehovski« odnos države matičnega naroda do štajerskih Slovencev skozi celotno povojno obdobje. K sreči je nekaj let kasneje sledil še en poskus. Leta 1988 je bilo namreč ustanovljeno *Kulturno društvo člen 7*. Društvo je ob izrednih težavah, med drugim je bilo na naslov društva leta 1994 naslovljena pisemska bomba, uspelo preživeti in se uveljaviti kot organizacija štajerskih Slovencev. Prelomnica v obravnavanju slovenske narodne manjšine na avstrijskem Štajerskem je bilo znanstveno srečanje z naslovom Slovenci v avstrijski zvezni deželi Štajerski, ki so ga v Mariboru leta 1993 skupno pripravili Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Univerza v Mariboru in Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo oziroma njegova izpostava v Ljubljani. Pomen tega srečanja je bil predvsem v tem, da so poleg slovenskih o štajerskih Slovencih prvič javno razpravljali tudi avstrijski znanstveniki. (Jesih, Boris 2003: Slovenci na avstrijskem Štajerskem. V: Politična participacija narodnih manjšin na primeru koroških Slovencev. Doktorska disertacija na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.)

Njihov prvi politični cilj je uresničitev pravic, ki so za vse avstrijske manjšine zapisane v sedmem členu Avstrijske državne pogodbe iz leta 1955. Po tej pogodbi bi morali imeti štajerski Slovenci iste pravice kot koroški Slovenci in gradiščanski Hrvati, pa je žal politiki tako na deželni kot na zvezni ravni nikoli niso upoštevali.

Tudi za svoj drugi najpomembnejši politični cilj, to je pridobitev sedeža v sosvetu za slovensko narodno skupnost pri Uradu zveznega kanclerja,[6] se borijo že nekaj časa in upajo, da bo njihova ponovna prošnja uspešno rešena na naslednjem srečanju Sosveta. Sosvet kot neke vrste posvetovalni organ informira vlado o potrebah v Avstriji živečih narodnih manjšin. »Upamo, da bomo v Sosvetu uspeli dobiti sedež, ker menimo, da se lahko za svoje pravice potegujemo sami in ne le preko koroških Slovencev.« To je trenutno njihov glavni cilj, saj so prepričani, da še ni primeren trenutek za postavljanje drugih zahtev, s katerimi bi si po njihovem prepričanju lahko naredili več škode kot koristi, tudi zaradi tega, ker jim sedaj ljudje zaupajo. »Če bi sedaj zahtevali na primer postavitev dvojezičnih krajevnih napisov, bi najbrž dobili odgovor, da si na Štajerskem ne želijo podobnega položaja kot je na Koroškem. S tem bi bilo najbrž vse tisto, kar smo dosegli v preteklih letih, zaman.«[7]

Tretji cilj Društva je povezan z organiziranjem pouka slovenskega jezika. Trenutno se otroci na nekaterih obmejnih šolah lahko učijo slovenščino kot izbirni predmet. »Žal še nimam točnih podatkov, ker se je šolsko leto šele dobro začelo, vem pa, da je le ena šola, in sicer glavna šola v Arnežu/Arnfelsu, na kateri se okoli 50 učencev uči slovenščino kot obvezni izbirni predmet. Učitelj na tej šoli se za slovenščino ne zavzema le na svoji šoli, temveč sodeluje tudi z dvema partnerskima šolama v Sloveniji.« Žal je pouk slovenščine organiziran le na maloštevilnih ljudskih šolah, med njimi v Ivniku/Eibiswaldu, kjer se vsako leto prijavi okoli 20 otrok. Težava slovenščine kot izbirnega predmeta je, da

6 Sosvet za slovensko narodno skupnost pri Uradu zveznega kanclerja je osrednje posvetovalno telo na ravni avstrijske države. Avstrijska vlada je leta 1998 zavrnila predlog razširitve sosveta za slovensko narodno skupnost pri Uradu avstrijskega zveznega kanclerja, kot tudi ustanovitev posebnega sosveta za štajerske Slovence z utemeljitvijo, da ni dokazano, da so v delu manjšine, ki živi na Štajerskem, zastopane politične in svetovnonazorske usmeritve, ki jih ne bi bilo na Koroškem. (Jesih, Boris 2003: Slovenci na avstrijskem Štajerskem. V: Politična participacija narodnih manjšin na primeru koroških Slovencev. Doktorska disertacija na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.)

7 Problem slovenske manjšine na avstrijskem Štajerskem so poleg nepriznavanja s strani dežele Štajerske tudi nenehni poskusi Avstrije, da uresničitev njihove zaščite pogojuje s politiko Slovenije do tako imenovanih nemško govorečih državljanov, ki predstavljajo ostanek nemške manjšine v Sloveniji. Še posebej se je to avstrijsko stališče nazorno pokazalo ob pogajanjih za podpis kulturnega sporazuma med obema državama. (Jesih, Boris 2003: Slovenci na avstrijskem Štajerskem. V: Politična participacija narodnih manjšin na primeru koroških Slovencev. Doktorska disertacija na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.)

se je učenci lahko učijo le eno šolsko leto in da niso ocenjeni. Ker je za učence učenje slovenskega jezika precej naporno, jih je težko motivirati, še posebno, ker vedo, da pouka slovenščine v naslednjem šolskem letu ne bodo mogli nadaljevati. Le na ljudski šoli v Radgoni/Bad Radkersbergu so v zadnjem šolskem letu prvič pripravili dva nadaljevalna tečaja. Med najaktivnejšimi je glavna šola v Gomilici/Gamlitzu, ki sodeluje tako z osnovno šolo v Kungoti v Republiki Sloveniji kot pri Comeniusu, skupnem šolskem projektu Evropske unije.

Učenci obeh šol vsako leto na maloobmejnem prehodu organizirajo skupno praznovanje ljudi iz obeh obmejnih občin. »Pred desetletjem, ko so prvič organizirali skupno praznovanje, je bilo veliko ljudi proti, ker je bila Slovenija takrat še v Jugoslaviji.[8] Nekateri starši pa tudi učitelji so menili, da je pomembnejše sodelovati v projektih, povezanih z Afriko ali Azijo, kot s Slovenijo. Kljub vsemu so vztrajali in sedaj žanjejo uspehe vloženega dela.« V Radgoni so si začeli prizadevati za vzpostavitev stikov z gimnazijo iz Ljutomera in na ta način med seboj povezati obe šoli.

V zvezi s poukom slovenščine si predvsem prizadevajo, da bi jih močneje podprla deželna vlada, da bi bil tako na posamezne šole ustvarjen večji pritisk od zgoraj. »Po našem mnenju bi morala prav avtonomija, ki jo Avstrija omogoča posameznim šolam, omogočiti, da se nekatere šole, na primer v Radgonskem kotu, usmerijo na poučevanje jezikov juga, to je slovenščine, hrvaščine in madžarščine. Po mojem mnenju šolske ustanove zapravljajo velike možnosti, ki jih ponujajo novi časi. V Gradcu imamo namreč zelo dobro univerzo, kjer študentje lahko študirajo slovenščino oziroma tolmačenje. Možnosti za napredovanje s tem jezikom obstajajo, je pa tako, da šole za uresničevanje teh možnosti nudijo zelo slabo osnovo.«

Priznanje štajerskih Slovencev kot narodne skupnosti

Na vprašanje, kakšne so možnosti za priznanje štajerskih Slovencev kot narodne skupnosti, moja sogovornica navede izjavo deželne glavarke Waltraud Klasnic, da namreč v Avstriji obstaja ena slovenska narodna skupnost, ki živi v dveh zveznih deželah, na Koroškem in Štajerskem. »Torej je s to svojo izjavo indirektno že priznala, da smo, ampak zares pa ni rekla, da so Slovenci na Štajerskem priznani kot narodna

8 O hudem odporu do Slovenije znotraj Jugoslavije s strani štajerskih Slovencev je pisal Anton Trstenjak. (V: Narodne manjšine 3. Slovenci v avstrijski zvezni deželi Štajerski. Zbornik referatov na znanstvenem srečanju v Mariboru, 25.–27. maja 1993. SAZU, INV, Univerza v Mariboru, Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo na Dunaju. Str. 286–287.)

skupnost.« Odgovor bi lahko ocenili kot diplomatski, čeprav je bil tudi pismeni odgovor Upravnega sodišča, na katerega so se pritožili, češ da pravice štajerskih Slovencev še vedno niso uresničene, podoben, da namreč slovenska narodna skupnost živi v dveh deželah. Po mnenju Susanne Weitlaner se je uradni odnos dežele Štajerske v zadnjem času izboljšal, k čemur naj bi največ prispevala tudi spremenjena politična situacija v Sloveniji.

Deželna glavarka Waltraud Klasnic je Pavlovo hišo prvič – in to na pobudo takratnega slovenskega veleposlanika na Dunaju, Iva Vajgla, ki se je med svojim mandatom zelo zavzemal za pravice štajerskih Slovencev – obiskala leta 2001. Po razgovoru v Pavlovi hiši je Društvo prvič prejelo subvencijo štajerske deželne vlade. »Po tistem smo deželno vlado še večkrat zaprosili za subvencioniranje, ker se nam zdi, da za nas nista odgovorni le Avstrija in Slovenija, ampak predvsem dežela Štajerska. Po obisku se je naš finančni položaj precej izboljšal, saj sedaj subvencionirajo nekatere naše projekte; financiranje pa žal še ni sistemsko urejeno.[9] Ugotovili so, da dobro delamo in da naš cilj ni slovenizacija Štajerske, ampak da se predvsem trudimo povečati zavest o tem, da dežela ni samo nemška in da le poudarjamo tudi njen tako imenovani slovanski del. To zavest želimo ohranjati. Vemo, da časa ne moremo zavrteti nazaj, tako da nimamo niti folklorne skupine niti pevskega zbora; takšna dejavnost mora izhajati iz narodove duhovne dediščine, ki pa se je v več kot štirih desetletjih počasi izgubila. Ta čas je za nas dobesedno izgubljen. Lahko pa počasi gradimo od leta 1988 naprej, pri tem pa, razen da delamo na novih projektih, skušamo ohraniti obstoječe.«

Slovenska narodna zavest

Zavest o slovenskem poreklu se zadnje čase močno spreminja tudi zaradi zamenjave družbenega sistema v Sloveniji. »Odnos do slovenstva se je po osamosvojitvi prav zares izboljšal. Brez te spremembe bi bil najbrž še vedno isti kot v 80. letih. Starejša generacija, ki je preživela drugo svetovno vojno in vse težave, povezane z življenjem ob na novo postavljeni meji, se bo težje znebila strahu. Kljub izginjanju meja ne bodo mogli kar tako pozabiti nekdanjih dogodkov, prav tako pa bodo ohranili nekatere predsodke, čeprav morda o njih ne bodo na glas govorili; strahov in spominov se ljudje najtežje znebijo. Pogled mlajše ge-

9 Največ finančnih sredstev prispevata Narodnostni sosvet za Slovence pri Uradu zveznega kanclerja in Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Zadnja leta del sredstev za posamezne projekte prispevata tudi dežela Štajerska in Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

neracije na Slovenijo je že drugačen; ker niso odraščali z omenjenimi konflikti, si želijo medsebojnega sodelovanja. Veliko mladih vzpostavlja nove povezave in se uči slovenski jezik. Tudi razna mladinska društva veliko sodelujejo z društvi in mladinskimi centri s slovenske strani meje. Upam, da bodo mladi začeli pisati novo zgodovino, saj je večina, če jih ni prevzela od staršev, brez predsodkov.«

Kaj pa se je kljub vsemu na Štajerskem dogajalo do ustanovitve *Kulturnega društva člen 7*? »V Gradcu je vedno bila skupina Slovencev – že v času monarhije jih je tu živelo večje število – ki so se združevali v društva in krožke. V Gradcu je še danes v minoritski cerkvi slovenska maša, ki jo vodi slovenski duhovnik pater Martin.[10] V Gradcu so Slovenci že od nekdaj organizirano delali, vendar je v mestu takšno delovanje nekaj povsem drugega; prvič je to drugačna skupina ljudi, drugič pa je zaradi anonimnosti mesta drugačno tudi njeno delovanje. Na vasi vsak ve, kakšen jezik govori njegov sosed, ljudje so mnogo bolj izpostavljeni, drugačna pa je tudi socialna struktura.«

Gornje dejstvo pojasnjuje zgodovinski razvoj na Štajerskem, ki je bil povsem drugačen kot na Koroškem.[11] »Ne vem, morda je za neangažiranje ljudi na Štajerskem kriva tudi mentaliteta ljudi, ki so se zaradi prepričanja, da je zavzemanje za slovenski jezik zaman, ker v okolju nima nobene vrednosti, raje poskrili za stene svojih domov.«

10 Čeprav so bile še v 19. stoletju maše latinske, je bilo za razširjanje in utrjevanje vere potrebno, da je župnik pridigal in spovedoval v jeziku, ki so ga govorili farani. Takratni župniki z dvojezičnega območja – v župnijah Ivnik/Eibiswald, Arnež/Arnfels, Lučane/Leutschach, Šentilj in Radgona/Bad Radkersburg – so morali obvladati tako nemško kot slovensko. Nova verska zavest, ki je nastala v nasprotju z modernimi cerkveno-kritičnimi tokovi, je pripeljala do ustanovitve vrste religioznih laičnih društev, v katerih so negovali slovenščino, kot npr. Društvo rožnega venca v slovenskih vaseh okoli Radgone. Pod vplivom naraščajočega pritiska na ljudi na dvojezičnem območju v zadnji četrtini 19. stoletja cerkev ni več zmogla obdržati svoje nevtralne pozicije v sredi med nacionalnima skupnostma. V Lučanah/Leutschach je župnik l. 1889 omejil slovenske pridige, ker naj bi vedno več ljudi razumelo nemško. V sosednji župniji Sveti Duh/Hlg.Geist, čigar takratno območje je segalo do današnjega severno od meje ležečega območja, pa je župnik skušal vzgojiti svoje občestvo v slovensko-nacionalnem duhu. Kot edina župnija sekavske škofije je veljala župnija Sveti duh za „vendsko trdnjavo«. (Povzeto po besedilu z razstave Zgodovina štajerskih Slovencev v Pavlovi hiši v Potrni/Laafeld.)

11 Čeprav je saintgermainska mirovna pogodba manjšinam v Avstriji zagotavljala določeno raven manjšinskih pravic, jih Avstrija Slovencem na Štajerskem – za razliko od Koroške – ni priznala. Prav tako niso imeli nobenih možnosti organiziranega delovanja. Edina manjšinska organizacija je bilo leta 1910 ustanovljeno Slovensko izobraževalno društvo. Njegov predsednik je bil ubit leta 1919, društvo pa razpuščeno. Slovenci na Štajerskem so tako živeli brez organiziranega kulturnega življenja in brez stikov tako z matičnim narodom kot s koroškimi Slovenci in slovenskim jezikom.

Prepoznavnost v prostoru

Da večina Slovencev – ne glede na to, kje živimo – precej malo ve o štajerskih Slovencih, priča tudi moje prepričanje, da prav *Kulturno društvo člen 7* organizira vsakoletno tudi v Sloveniji medijsko dobro pokrito kulturno prireditev z naslovom Meja na reki, ki poteka v obeh Radgonah. Susanne Weitlaner pojasni, da niso oni prireditelji in da v program prireditve dolga leta – kljub poskusom nekaterih posameznikov – niso bili vključeni. Leta 2002 so prvič – in za zdaj tudi zadnjič – sodelovali z gledališko predstavo. »Najbrž je razlog v tem, da nismo samo kulturno društvo, ampak imamo tudi politične cilje. Čeprav veliko delamo na kulturnem področju, pa svojih političnih ciljev niti ne moremo, niti nočemo zatajiti. Poskusili smo sodelovati, potrudili smo se ... Kljub temu, da nas na nek način izključujejo iz dogajanja, pa je za nas pomembno, da so prav ob tej prireditvi nekateri prvič slišali, da ima Radgona razen nemške tudi slovensko stran.« Poudari, da sicer posamezna kulturna društva obmejne regije med seboj dobro sodelujejo, pri čemer pa se je treba zavedati, da gre pri te vrste sodelovanju za neko drugo raven, ki jo ocenjuje kot »nežno«, saj na tem področju vse vedno zelo dobro deluje.

V zvezi s slabim informiranjem o življenju Slovencev zunaj meja Republike Slovenije moja sogovornica pravi, da v zadnjem času v Pavlovo hišo prihaja vedno več skupin, največ iz Slovenije. »Pred kratkim nas je obiskala tudi večja skupina ljudi iz Gradca, ki se zavzema za večjezičnost v Evropi. Povedali so, da so kljub temu, da živijo v Gradcu, prvič slišali za nas. Na Štajerskem je za nek določen krog ljudi Pavlova hiša zdaj že znana kot kulturni prostor z zanimivim programom. Drži pa, da med manjšinami, ki živijo v Avstriji, večina tistih, ki se vsaj malo zanimajo za manjšinsko problematiko, najprej pomisli na koroške Slovence in gradiščanske Hrvate. Ko zvedo za nas, je večina ljudi presenečenih. Prav zato veliko delamo na informiranju ljudi, in to ne le z organiziranjem kulturnih prireditev, ampak tudi z brošuro *Signal*, v kateri objavljamo prispevke o manjšinski problematiki tako v Avstriji kot v Sloveniji.«

»Ljudje te prispevke z zanimanjem berejo tudi zato, ker ne pišemo samo o štajerskih Slovencih, ampak o vseh manjšinah okolja, v katerem živimo, saj smo prepričani, da je treba govoriti o vseh, ne le o nas samih. Med drugimi v svoje raziskovanje vključujemo tudi Rome iz Murske Sobote ali Žide iz Lendave, od koder so bili med drugo svetovno vojno v celoti izgnani. Letos smo po naključju o tej skupini videli zanimivo razstavo v lendavski sinagogi; to pa so zadeve, o katerih tudi Avstrijci ničesar ne vedo. V skladu z našo usmeritvijo teme za *Signal*

izbiramo in obravnavamo nevtralno; ljudje o dogajanju v svoji bližini ne želijo biti zgolj enostransko obveščeni. Vse, kar se dogaja v tem prostoru, želimo obravnavati z različnih vidikov.«

Susanna Weitlaner pravi, da se Štajerski Slovenci lažje sporazumejo s Slovenci iz Radgone, Ljutomera ali Porabja, kot pa s koroškimi Slovenci, saj imajo z ljudmi iz omenjenih območij nekatere skupne značilnosti. »Medsebojno sodelovanje ovirajo predvsem razdalje. Madžarska nam je bližje, zdaj smo začeli vzpostavljati stike z društvom Avgusta Pavla iz Szombathelya. Največ sodelujemo z raznimi slovenskimi društvi iz Prekmurja in Maribora. Z drugimi slovenskimi narodnimi skupnostmi se med seboj predvsem dobro informiramo, pretok informacij med kolegi, ki delamo na istem področju, se mi zdi najpomembnejši, saj je časovno nemogoče z vsemi ves čas delovati pri skupnih projektih oziroma njihovi izmenjavi. To, da vemo, kaj kdo dela, pa prav tako ustvarja dobre pogoje za sodelovanje.«

V Pavlovi hiši so pred desetimi leti postavili stalno razstavo o zgodovini in načinu življenja štajerskih Slovencev. »Kljub temu, da stoji šele dobro desetletje, pa se je med tem zgodilo toliko novega, da je na neki način že zastarela. Morda bi bilo bolje reči, da ji je treba dodati nadaljevanje. Prav zdaj s pomočjo zunanjih sodelavcev – ki jih vključujemo tudi v druge naše raziskovalne projekte – intervjuvamo ljudi, ki živijo ob meji, vse od Lučan/Leutschach ob Vinski cesti do Radgone/Bad Radkersburga. Beležimo tudi razgovore z Nemci s slovenske strani in z Romi. Upamo, da bomo že naslednje leto odprli sodoben, prenovljen muzej, v katerega bomo poleg slovenske vključili tudi druge manjšine z našega območja. S takšnim pristopom bi radi dosegli, da bi ljudje našo regijo doživljali bolj celovito.«

Prekinitev razvoja in skupni kulturni prostor

Vstop Slovenije v Evropsko unijo bo *Kulturnemu društvu člen 7* za štajerske Slovence na nekaterih ravneh olajšal sodelovanje predvsem zaradi spremenjenega odnosa do Republike Slovenije, ki bo skupaj z Avstrijo del neke večje skupnosti. »Hkrati pa dobro vemo, da naše zahteve ne bodo kar čez noč realizirane, ampak bo potrebno še veliko energije, da bodo vse manjšine imele enake pravice. Kljub vsemu kolesa zgodovine ne moremo zavrteti nazaj. Ljudje zaradi tega, ker bo Slovenija v Evropski uniji, ne bodo nič bolj zagreti Slovenci. Morda se bo ta ali oni bolj zavedal svojih korenin in mu bo to, da je Slovenija v Evropski uniji, olajšalo priznanje, da je bila njegova babica Slovenka. Zgodovina je bila nasilno prekinjena, ljudje se počutijo kot Avstrijci. Morda bo k drugačnemu razmišljanju pripomogla tudi zavest, da ljud-

je spet spadajo skupaj in da posamezne regije pridobivajo na pomenu. Najpomembnejše je, da ljudje najdejo skupne točke in povezave. O vstopu Slovenije v Evropsko unijo se tukaj na Štajerskem veliko govori in ljudje – seveda predvsem z gospodarskega vidika – komaj čakajo, da Slovenija postane polnopravna članica. Od nikogar še nisem slišala, da bi temu nasprotoval.«

Aleš Debeljak

Manjšine kot arhaični dekorativni dodatek

Aleš Debeljak[1] se je rodil na božični večer leta 1961, po končani gimnaziji je v Ljubljani študiral primerjalno književnost in filozofijo, v Ameriki, kjer je živel pet let, pa je na Syracuse University v New Yorku leta 1993 doktoriral iz sociologije kulture. Že zelo mlad je začel pisati in kot pravi, tudi zelo zgodaj izdelal svoj rokopis. Na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani je izredni profesor – predava predmeta Sodobne kulturološke smeri in Sociologijo umetnosti – in direktor Centra za proučevanje kulture in religije. Je tudi predavatelj na podiplomskem študiju. V kratkem bo pri celovški založbi Wieser v nemščini izšlo *Iskanje izgubljenega paradiža* z že objavljenimi besedili. V letošnjem letu je bil za zbirko esejev o kulturi in tranziciji z naslovom *Lanski sneg*[2] spet nominiran za Rožančevo nagrado, ki jo ljubljanska založba Nova revija vsako leto podeli za najboljši esej preteklega leta.

1 Dr. Aleš Debeljak je v slovenščini izdal 9 knjig esejev in 6 pesniških zbirk. Med deli, ki so izšla v Ameriki, so najbolj znana *Twilight of the Idols: Recollections of a Lost Jugoslavia*, ki je bila prevedena v 12 jezikov, *Reluctant Modernity: The Institution of Art and its Historical Forms* (1998) in antologija *The Imagination of Terra Incognita: Slovenian Writing 1945–1995* (1997). Na svojih raziskovalnih področjih – zgodovinski avantgardi, modernizmu, instituciji umetnosti v 20. stoletju, religioznem fundamentalizmu, nacionalni identiteti in etničnih konfliktih, o vlogi intelektualcev in literarni imaginaciji – je objavil nepregledno število prispevkov doma in v tujini. Je dobitnik nagrade Prešernovega sklada, nagrade Miriam Lindberg Israel Poetry for Peace v Tel Avivu in Chiqyu Poetry Prize v Tokiu.

2 Zbirka esejev o kulturi in tranziciji *Lanski sneg* je leta 2002 izšla pri mariborski založbi Aristej.

Pravi, da ne pripada nobenemu taboru, ne političnemu, ne ideološkemu in tudi ne v smislu žanrov oziroma disciplin. Za sociologa naj bi bil preveč spekulativen, saj kultura, s katero se ukvarja, velja za »mehko« področje. Za pisatelja premalo literaren, saj ga zanimajo tudi socialni in politični konteksti, za kulturologe, ki se ukvarjajo z modnimi stili in analizo blagovnih znamk, pa je preveč tradicionalen, ker v svojih premišljevanjih ne zanemarja romantike, klasicizma, realizma in sploh 19. stoletja. Za zgodovinarje je amater, za pesnike teoretik, za teoretike pa pesnik. »Ne vidim dosti javnih osebnosti, ki bi zavestno nastopali kot reflektirani nacionalisti – bolje rečeno: patrioti, kajti prav patriotizem bo preživel smrt nacionalizma – in hkrati kot kozmopoliti: to je sicer protislovna drža, o kateri pa sam pogosto premišljam prav zato, ker jo doživljam kot lastno.«

Bralcem svojih knjig omogoča vpogled v zasebno življenje. Ko pokaže na polico, polno svojih knjig v različnih jezikih, pravi: »Ob pogledu nanje se vedno bolj zavedam, da je v njih ›vse‹ moje življenje. V celi vrsti besedil črpam iz neposrednega izkustva in v njegovi naključnosti poskušam najti zakonitosti širših ritmov časa. Nimam se kaj opravičevati, normalno se mi zdi, da pišem o svojem življenju, o čem pa naj bi, če ne o tem, kar se mi dogaja in mi je najbližje. Kljub temu pa priznam, da je to naporno branje, podobe in anekdote iz vsakdanjega življenja so pogosto žal samo ilustracije za razvijanje abstraktnih argumentov.«

Enotnost v različnosti

Alešu Debeljaku kot prebivalcu tako imenovane matice pomeni skupni slovenski kulturni prostor predvsem raznovrstnost oziroma enotnost v različnosti. Misli, da premalo Slovencev iz Republike Slovenije pozna najbolj skrajne zahodne ali pa severozahodne dele slovenskega etničnega prostora, ki niso samo privlačna eksotika z rabo slovenščine v njeni arhaični obliki, ampak predvsem bogastvo, ki ga Slovenci ne znamo izkoristiti. Pravzaprav v zvezi s temi prostori in slovenskimi etničnimi manjšinami v sosednjih državah, v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, razen floskul o tem, kako naj bi predstavljale svojevrsten most v procesu širitve Evropske unije, ne obstaja ničesar drugega.

»Obstajata dva nacionalistična pogleda: prvi je konservativen, izhaja iz teorije mistične enosti oziroma enega narodovega telesa, in pričakuje, da se bo povsod, kjer živijo Slovenci, govoril isti jezik, lojalnost do struktur politične države pa pušča ob strani. Drugi, liberalni pogled na svet pa celo pretirano poudarja lojalnost do državnih struktur in spoštovanje pozitivnih zakonov, pri tem pa pozablja, da je sodobna indivi-

dualna eksistenca razpeta med skrajnosti republikanskega modela ›etnično slepe‹ identitete in romantičnega organicističnega modela. Po moje se niti enemu niti drugemu ni smotrno odpovedati, žal pa je za oba tabora, tako liberalnega kot konservativnega, ta odpoved prvi pogoj njunega delovanja. Tako kot se liberalci odpovedujejo vsemu, kar je slovensko in ni povezano z državo, to pa so zlasti narodne manjšine – ob besedi narod bi mnogi liberalci najraje takoj zgrabili za revolver – pa konservativci ne znajo drugega kot vzklikati ›arduš, ali smo Slovenci ali nismo‹. Vsi pa so pozabili, da nacionalizem pomeni vsaj tri stvari: izražanje pripadnosti svojemu narodu; politično gibanje naroda brez države, usmerjeno v pridobitev le-te; pa seveda tudi vzdrževanje večvrednosti, izbranosti, izvoljenosti lastnega naroda.«

Debeljak nadaljuje, da med obema skrajnostma kratko potegnejo prav manjšine, saj se zdi, kot da so v sodobni javni zavesti navzoče izključno kot nekakšen dekorativni dodatek, eksistencialno pa z življenjem v matici niso povezane. Celo nasprotno, polpretekla zgodovina različnih držav, ki so se oblikovale na tleh slovenskega etničnega prostora, pripoveduje, da so državne meje pravzaprav naključne in da mora zato narodna zavest, to je zavest pripadnosti narodnemu kolektivu, biti načrtno vzgajana. Tudi med intelektualci – bili naj bi sol naroda – ni zadosti učvrščena zavest o potrebi po gojenju skupnega slovenskega kulturnega prostora, v katerem državne meje niso že tudi substancialne ločnice.

Pomen kulturne raznolikosti

Zakaj je potrebna ta zavest? »Že v slovenskem kulturnem prostoru namreč najdemo vso raznolikost načinov življenja, ki jih prakticirajo Slovenci. Na ta način bi se lahko zavedali, da mnogo tiste, tolikokrat pogosto površno razumljene raznolikosti, ki naj bi bila primerjalna prednost evropskega kontinenta pred ostalimi geopolitičnimi celotami, v bistvu lahko srečamo že v slovenskem kulturnem prostoru. Če bi le znali razpoznati razlike med na primer skrajnim severovzhodnim koncem slovenskega prostora s porabskimi Slovenci na eni in s skrajnim zahodnim koncem skupnega slovenskega kulturnega prostora z Rezijani na drugi strani, bi videli, da je narod, ki govori jezik, dostopen približno dvema milijonoma ljudi, v sebi globoko razplasten. Pogosto celo različne verzije narečij med seboj niso zlahka razumljive, kar pripoveduje o nekem velikem kulturnem in duhovnem bogastvu, ki pa žal ostaja mrtva črka na papirju, dokler rabi le za redna letna ritualistična trkanja po prsih in za občasno pokroviteljsko trepljanje po rami premiera slovenske države, ki se za bežen hip ustavi bodisi v Trstu bodisi v Celovcu,

rekoč: ›Kar dobro se držite, le tako naprej‹. To pa je pa tudi vse.«

V zadnjih letih naj bi se Republika Slovenija vse preveč osredotočila izključno na državne strukture. »To sicer razumem, z osamosvojitvijo se je vzpostavila povsem nova situacija. Ob tem nismo imeli lahkega dela, morali smo se izviti iz več ovojnic, iz večje državne celote in izpod komunizma, hkrati pa se pripravljati za vstop v strukture Evropske unije. Slovenska samozavest se je začela s Trubarjevim nagovorom *»lubi Slovenci«*, čeprav se je zares aktualizirala šele pri Koseskem,[3] ki je prvi uporabil besedo Slovenija, pri tem pa mislil na celoten prostor, kjer se govori slovenščina. Ambicija po bodisi politično-upravni bodisi kulturni združitvi – zaradi arbitrarnosti politično-upravnih meja je ta še bolj pomembna – je os, okoli katere se suka tkivo slovenskega kulturnega življenja, oziroma okrog katerega se razvijajo različni kulturni stili na Slovenskem. In ko rečem na Slovenskem, nimam v mislih Slovenije kot neodvisne, samostojne in suverene države, ampak rečem na Slovenskem tako, kot če bi rekel na Slovenčevini, se pravi, prostor, ki zajema vse kraje, kjer se govori slovenski jezik in živi slovenski živelj.«

V čem je torej pomen skupnega slovenskega kulturnega prostora v času vsemogočih združevanj in premeščenih meja? V čem je njegov pomen, ko pa naj bi bila kot znamenje večvrednih norm v tem trenutku najpomembnejša naša evropskost? «Ja, razumem, da je za mnoge prosvetljene intelektualce ideja skupnega slovenskega kulturnega prostora s sklicevanjem na narodno identiteto nekaj brezupno zastarelega, antikvarnega in po 19. stoletju ter naftalinu pomladi narodov dišečega! Vendar prav te vrste politična slabovidnost onesposablja levičarje in liberalce, da bi se zmogli soočiti z veliko eksplozivno močjo in s čustvenim nabojem, ki ju v sebi nosi pripadnost narodu. Dejstvo je, da je nacionalizem kot pripadnost posebni narodni skupini tista ideologija, ki je izšla iz spopada različnih ideoloških programov v moderni dobi kot zmagovalka. Prav nič si ne bomo pomagali s tem, da si bomo, tako kot bi od nas želeli marksisti, zatiskali oči pred tem vprašanjem, ga pometali pod preprogo bodisi mednarodnega proletarizma bodisi ›Basic English‹ bodisi ›globalnega državljanstva‹.«

3 Jovan Vesel Koseski (1798–1884) je študiral pravo na Dunaju in dolga leta služboval v Trstu. Leta 1818 so natisnili njegov sonet *Potožba*, ki je prvi v slovenščini objavljen sonet. Svoje pesmi – o sebi kot pesniku ni imel najboljšega mnenja – je objavljal v Bleiweisovih Novicah. Litararno-zgodovinski spomin ga ohranja, ker ga je Bleiweisov krog nekaj časa označeval za boljšega pesnika od Prešerna.

Vsi pomeni nacionalizma

»Najpomembnejše pri razumevanju nacionalizma,« posebej poudarja Debeljak, »je, da je ta uspel naturalizirati zgodovino in zavestne izbire, s pomočjo katerih se sestavlja zgodba posameznega naroda. Za samoumevne jih je naredil do te mere, da jih ne vidimo več kot zavestne izbire in smo prepričani, da so posledica neke neposredne narojenosti. Seveda vem, da je bila v imenu nacionalizma zagrešena cela vrsta katastrofalnih dejanj, ampak tako kot ne bomo vsem prepovedali rabe avtomobila, če je nek mladoletnik zlorabil očetovo zaupanje, vzel avto in se zaletel, tako tudi ne bomo zavrnili psihosocialnega in emocionalnega naboja, ki se skriva v narodni pripadnosti samo zato, ker je bil nacionalizem pogosto zlorabljen. Druge zgodbe danes pravzaprav ni na sceni. Dvojno državljanstvo in evropska identiteta – o tem sem precej pisal – se na horizontu pojavljata zelo počasi. Že dejstvo, da v javnosti ne kroži nobena šala o Evropejcih, pač pa ›le‹ cela vrsta šal o posameznih narodih, kaže na to, kako krhka identiteta je evropejstvo; kaže, kako še ni naturalizirana tako, kot je naturalizirana ideologija nacionalizma. Evropejec je na žalost še vedno fikcija.«

Ko hodi po obrobju slovenskega etničnega prostora, ima vedno znova občutek, da razen nekaterih profesionalcev iz Slovenije, ki se poklicno ukvarjajo z vprašanji manjšin, vsi drugi dojemajo zgodbo manjšinskega prostora kot zgodbo, obsojeno na životarjenje in počasno umiranje. »Povsem nedopustno je, da se je v zadnjih desetih letih ta implicitna drža še okrepila. Po eni strani propad ali razkrajanje vseh mogočih meja v množičnih komunikacijah – v potovanjih, političnih sistemih – krepi posameznikovo željo, da bi se razgledal po širokih horizontih in ga to, kar je domače, tukaj zraven, neposredno, pravzaprav ne zanima in animira, po drugi strani pa mladi ›kul‹ posamezniki, ki odraščajo pod vedno večjimi vplivi globaliziranih množičnih kultur večinoma ameriškega izvora, odraščajo brez vsakega občutka za vprašanja naroda. Celo več, rekel bi, da je vse, kar ima zvezo z narodno identiteto, za celo vrsto mladih, pametnih, lepih in zanimivih posameznikov nekaj, kar ima opraviti z mučnim zadahom preteklosti. Lažje se je predajati neobveznemu brbljanju o skupni usodi človeštva nasploh, kot pa konkretno skrbeti, da bi se vsaj informiral, če ne že tudi mobiliziral na strani slovenskih manjšin.«

Z opisanim odnosom je zlasti povezano veliko pomanjkanje historične zavesti in informiranosti o genezi slovenske države, ki je intimno povezana s svojima sosedama, z Italijo in Avstrijo, oziroma njunimi predhodnicami. »Empirično sem preveril pol ducata svojih mlajših inteligentnih in z doktorati opremljenih kolegov, ali vejo, da je ena četrti-

na slovenskega življa ječala pod italijansko okupacijo v obdobju med dvema vojnama; ali vejo, koliko Slovencev je bilo priključenih Videmski pokrajini in Italiji že v drugi polovici 19. stoletja, kako pomembno je bilo slovensko svobodno tržaško ozemlje ter coni A in B za konstitucijo slovenskega elementa na Obali in na Krasu? Večina na vsa dogajanja okoli sebe gleda z današnjega vidika in ne vidi daleč nazaj v zgodovino; če ne vidimo v zgodovino, pa tudi ne moremo videti v prihodnost, ker če se ne zavedamo dejstva, da se slovenski kulturni prostor ne konča na Opčinah in na Ljubelju, potem smo se seveda temu prostoru že odpovedali. Da se ne bi narobe razumeli: ne govorim o državnih ambicijah po ozemlju, govorim o zavesti pripadnosti narodu in njegovim kulturnim praksam.«

Debeljak nadaljuje, da si marsikdo zastavi vprašanje, kaj pa imamo tako imenovani matični Slovenci od skupnega slovenskega prostora? »Kot reflektirani Evropejci moramo, da bi lahko dejavno sodelovali pri oblikovanju nastajajoče evropske identifikacije, nujno poznati svojo lastno mikrozgodovino. Posameznik ne more biti Evropejec v nekem neposrednem, direktnem, neposredovanem smislu, ampak je vedno Evropejec najprej skozi posvojitev koncentričnega kroga lastne soseske, lokalne skupnosti, regije, naroda in kasneje tudi trans-nacionalne identitete evropejstva. To pa pomeni, da se moramo, da bi jih znali smotrno predelati, zavedati vseh krogov identitet, ki nas določajo. Zakaj pa je pomembno, da jih znamo smotrno predelati in vključiti v svojo simbolno ekonomijo? Zato, ker se samo informirani in kritični posamezniki, ki jim zgodovina ni terra incognita, lahko tudi politično kvalificirano odločajo in sodelujejo v procesu upravljanja z zadevami skupnega življenja tako, kakor to terja demokratični red. Če pa tega soočanja z različnimi plastmi posameznikovih identitet ni, potem tudi ne moremo upati, da bomo lahko dejavno sodelovali pri razpravah o zadevah, ki se tičejo nas vseh, ampak bomo zdrsnili bodisi v plemensko trkanje po prsih, ki razen pripadnikov lastnega naroda ne pozna in ne prizna nikogar drugega, bodisi v pišmeuhovsko potrošništvo, ki ravno tako kot plemenski posameznik ni opremljeno za demokratične procese. Niti član plemena, niti potrošnik nimata namreč posluha za drugo in drugačno, razen v izrazito eksotičnih legah, kar pa je usoda manjšinskega prostora v očeh večine matičnih Slovencev.«

»Seveda smo vsi slovensko govoreči še kako povezani med seboj. Že vsaka knjiga, ki nastane v slovenščini, načelno potuje po vseh kapilarnih žilah slovenskega etničnega kolektiva. Tisti, ki ne pozna lastnega praga, tudi velikega belega sveta ni vreden, oziroma pride v veliki beli svet preslabo opremljen, da bi v njem lahko preživel še kako drugače kot pevec v katatoničnem zboru potrošnikov.«

Aleš Debeljak današnji odnos do slovenskih avtohtonih manjšin primerja z odnosom, ki smo ga bili deležni Slovenci znotraj nekdanje Jugoslavije, ali točneje, Slovenci po letu 1991 obravnavamo slovenske manjšine v sosednjih državah tako, kot je Slovence v Jugoslaviji obravnaval Zahod. »Dojemamo jih na razvojno nižji stopnji, kot prostor, kjer sta doma predvsem homogenost in organska povezanost, ne sme pa se vzpostaviti politična diferenciranost. To pa zato, ker so neprepoznavni in brez zaščite slovenske države. To je bila tudi nenehna žalostinka Slovencev do leta 1991, da nas namreč nihče ne pozna in ne razlikuje med etničnim in državljanskim načelom, da smo mi po državljanstvu Jugoslovani, etnično pa Slovenci. Isti problem imajo slovenski Avstrijci in slovenski Italijani. Hočem povedati naslednje: tako smo si prizadevali za razlikovanje med tema dvema načeloma, tako pretanjeno smo poskušali izdelati instrumente za razlikovanje med narodom, se pravi med etnično skupino brez svoje države na eni, in nacijo, se pravi narodom z državo na drugi strani zato, da bi reflektirali lastno situacijo. Upirali smo se preprostemu prevajanju iz angleščine, ki zaradi navezave na zgodovino britanskega imperija ni razvila jezikovnih mehanizmov za razlikovanje med narodi brez države in narodi z državo. Saj te na mejah vedno vprašajo po ›nationality‹, to pa je v angleškem predstavnem pomenu državljanstvo, ne pa narodna identiteta, ›ethnicity‹.

Žalostno je, da bi se zdaj, ko imamo Slovenci svojo državo, naši nekdanji pretanjenosti kar tako odpovedali, kot da je na kakšnih glinenih tablicah napisano, da bo sedanja slovenska država večno trajala. Slovencu, ki je živel v 20. stoletju, se ni bilo treba niti premakniti s svojega praga, pa je kljub temu živel v najmanj štirih državah ali celo osmih, če upoštevamo vse začasne tvorbe, kakršna je bila na primer enomesečna Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. Zdaj, ko bi tovrstno razlikovanje med narodom brez države in z njo, v povezavi s Slovenci v Avstriji, Italiji in na Madžarskem lahko še naprej kultivirali, pa nenadoma ni več pomemben, kljub temu, da se je za vzpostavitev slovenske nacionalne države prav ta politični in teoretični instrument pokazal za še kako plodnega. Moram pa še enkrat poudariti, da precej oklevanja v zvezi z večjim zanimanjem do slovenskih manjšin izvira iz pomislekov liberalne pameti, da ne bi slučajno spodrsnila na izpitu politične primernosti in da ne bi padla v to, kar liberalci in levičarji vidijo kot nastavljeno past zastarelega zamišljanja naroda.«

Vendar pa brez poznavanja tega, kako so se oblikovali narodi v Evropi, tudi Slovenci ne moremo razumeti samih sebe. V Evropi so se narodi oblikovali tako, da je bodisi ekonomsko, bodisi duhovno močnejše narečje na danem območju predstavljalo neke vrste gorišče, v ka-

terem so bila vsa ostala narečja podrejena, iz vodilnega narečja pa je nastal uradni jezik. Zelo dober primer za to je italijanščina s toskanskim narečjem kot osnovo za italijanski knjižni kod. To pa tudi pomeni, da je narodna identiteta nekaj, za kar se ve, da je stvar zavestne konstrukcije. »Ne vidim nobenega razloga, zakaj ne bi še naprej sodelovali v zavestni konstrukciji narodnega življenja. Ta konstrukcija je zavestna do mere, do katere pomeni krpanko, sestavljeno iz koščkov mitov, legend, pravljic, mistificirane zgodovine in sposojanj pri drugih narodnih pokrajinskih in regionalnih tradicijah. Jezijo me ljudje, ki si prezirljivo zatiskajo nos spričo vsega, kar menda smrdi po nacionalnem, sami pa blazno navdušeno razkazujejo nacionalizem v navijanju na nogometnih stadionih; to je tudi za liberalce dovoljena oblika nacionalistične prakse. Če pa nekdo reče, poglejte problem slovenske knjige, ga takoj obtožijo, da govori o že preživetem nacionalnem vprašanju. Konservativni ekskluzivizem opazovanja lastnega popka in povzdignjenost nacije na raven metafizične ideje, ki opravičuje vsa uporabljena sredstva: to me ne zanima, saj ga dovolj kritizirajo že drugi. Ker sem tudi sam izšel iz levičarske teorije, dosti večjo pozornost, kritično analizo in tudi zavračanje usmerjam v levo-liberalno slepoto, ker tradicija progresivnih teorij, med drugim tudi marksizma, vse prerada pozablja, da je bila narodna identiteta izredno pomembna v 19. stoletju zato, ker je bila napredna in liberalna in ker se je borila proti fevdalnim in monarhičnim strukturam.«

Debeljak se sprašuje, ali ta potencial v narodni identiteti obstaja tudi danes? »Zanesljivo obstaja, do mere, do katere na terenu identitet moderne Evrope narodna identiteta ne nastopa sama, ampak v tekmovanju in rivalstvu z identiteto, ki črpa iz klasičnega republikanizma in se oblikuje v državljanstvu, ko posamezniku ni treba biti več etnično Slovenec, zato da bi sodeloval v debati o skupnem dobrem v slovenski državi. Narodna identiteta je v nenehni tenziji z republikansko identiteto lahko plodotvorno uporabljena zato, da posamezniku ne bi bilo treba živeti v praznem prostoru formalno proceduralnih pravil, kakršne postavlja pred modernega posameznika ideal ›Verfassungpatriotismus‹, kakor ga je razvil Habermass, ampak mu omogoča, da živi v nekem specifičnem, čutno nazorno dostopnem kulturnem in jezikovnem tkivu.«

Evropska unija in regije

Aleš Debeljak podpira stvaritev tesne Evropske unije – slovenski prevod »Evropska zveza« sugerira večjo samostojnost posameznih enot – zaradi skupnega pravnega sistema, ki bi omogočil ustvarjanje in razvoj enotne javne sfere, česar Evropejci nimamo. Množične medijske sfere so namreč nacionalne po karakterju, niso pa transnacionalne, se pravi, evropske. V tako povezani Evropski uniji pa se mora na eni strani oblikovati evropsko državljanstvo, na drugi pa ohraniti državljanstvo države, v kateri posameznik živi. Vse to ima zvezo s političnimi razlikami in specifičnostmi, med tem ko je skupni slovenski kulturni prostor navezan na starejše oblike pripadnosti, ki ne bodo propadle, ko in če propade ideja nacionalizma, zato ker so v resnici vezane na nekatere skupne poteze. Debeljak se sprašuje, ali je najpomembnejša skupna poteza res jezik? Za srednjeevropsko izkušnjo je le-ta gotovo ključen kriterij za oblikovanje narodne pripadnosti. Ni pa ključen na primer pri Ircih, ki so se obdržali kljub temu, da so svoj jezik pravzaprav izgubili. Vodila jih je namreč velika kohezivna želja, navzven podprta z odporom proti angleškim kolonizatorjem, navznoter pa s spoštovanjem tradicije, ki jo vsaka generacija na sebi lasten način prisvoji, reflektira in uporabi v vsakdanjem življenju.

Tukaj se postavi vprašanje, zakaj ne bi za kulturno tkivo zadoščalo, da bi se istovetilo s tako imenovanimi regijami, saj Evropa regij dobiva vse večji pomen? »Odgovor je negativen. Regije so zgodovinsko brez tradicije državljanske identitete in zato lahko zelo hitro metastazirajo v zaprte, avtarktične skupnosti, kjer se večkulturnost oblikuje, če se sploh, na mikroravni, navzven pa je skupnost nasršena in defenzivna. Mnogi hočejo države ukiniti in ustvariti Evropo regij, ampak regije imajo pozitivno vlogo samo takrat, ko se postavljajo po robu unificiranemu centru posamezne državne strukture. Same na sebi pa nimajo tradicij državljanske identifikacije, v kateri je odločilna etnično, jezikovno in religiozno slepa identiteta. Zato je narodna identifikacija tista, katere pozitivni naboj lahko prepoznamo šele v napetosti, v dialogu z republikansko identiteto. Vsi poskusi povzdigniti republikansko identiteto na raven edinega kriterija – ›homo sovjeticus‹ na primer – so se končali s katastrofo. Prav tako se je končalo s katastrofo tam – najboljši primer tega je nacistični tretji rajh – kjer so isto poskušali z etničnim načelom. Zgodovinsko gledano to pomeni, da moramo hkrati upoštevati obe identifikaciji, državljansko na eni in narodno na drugi. Državljanstvo zaradi upoštevanja antičnega načela, da ›kdor ni državljan, ni človek‹, narodno pa zato, da ne bi živeli zgolj v formalnem prostoru zgolj proceduralnih pravil. Narodna identifikacija torej predstavlja ne-

posredno tkivo vsakdanjega življenja, državljanska oziroma republikanska identifikacija pa posameznikom pomaga, da prepoznavajo potrebo po oblikovanju skupnega dobrega tam, kjer se učimo sobivanja, življenja drug z drugim, ne pa življenja drug ob drugem, kot poudarja popularni ›liberalni multikulturalizem‹. Zanj je značilna pasivnost, ker ob sebi trpno dopušča ostale jezikovne, verske in etnične skupine, s čimer pa se ne more znebiti neke bistveno pokroviteljske drže. Torej ne brezzoba relativistična večkulturnost, ampak medkulturnost, v kateri se posamezne kulturne, verske in jezikovne identifikacije med sabo prežemajo. Te vrste več kulturnost, ki nam lahko obogati življenje, pa lahko razvijemo samo, če se znamo postaviti v čevlje drugega; če lahko gledamo svet vsaj za nekaj trenutkov skozi oči drugega. Ne gre zato, da nekoga pasivno dopuščamo ob sebi, trpimo, toleriramo, ampak da se v njegovem spoznavanju dejavno in radovedno angažiramo. Tukaj pa je izkušnja obmejnih pokrajin oziroma robnih prostorov skupnega slovenskega prostora še kako pomembna, četudi je ta izkušnja v matici slabo vključena v mentalno formo. Žal smo to dvojezičnost in medkulturno kompetenco, neke vrste pravi laboratorij za preizkušanje različnih načinov sobivanja, ki ga imamo na dosegu roke, raje zavrnili in izbrali prostovoljno slepoto, ki se nam lahko samo maščuje.«

Obmejni prostori

V svoj mentalni svet nismo sposobni vključiti niti Slovencev, ki živijo v naši neposredni bližini, Debeljak pa na nekem drugem mestu razmišlja celo o ustanovitvi univerze jugovzhodne Evrope na našem prostoru. »Zelo radi raziskujemo oddaljene dežele, s čimer ni nič narobe, vendar pa ne vidim razloga, zakaj ne bi raziskovali tudi različnih urbanih načinov življenja, ki jih na primer razvijajo tržaški ali ljubljanski Slovenci. Ko omeniš etnologijo, ljudje žal še vedno najprej pomislijo na stare skrinje, čeprav se je med tem močno razvil urbani način življenja, ki ga etnologija prav tako mora raziskovati. Mi se sami oropamo možnosti, da bi vzpostavljali bodisi Trst bodisi Celovec kot eno od središč v tem pluralnem razsrediščenem prostoru. Saj ni prisotno samo nenehno in večno rivalstvo med Ljubljano in Mariborom, obstajajo tudi drugi mejniki slovenskega prostora. Zakaj je Henrik Tuma[4] hotel prvo univerzo s slovenščino kot poučevalnim jezikom postaviti v Trst, in ne v

4 Henrik Tuma (1858–1935) je sooblikoval sociološko in demokratično misel svojega časa in vtisnil močan pečat politiki in pravu. Znan je tudi po svoji veliki ljubezni do gora in skrbi za ohranitev slovenskega jezika. Iz učiteljske službe so ga odpustili zaradi pretiranih republikanskih nazorov. Ljubljano je zapustil zaradi njene zatohlosti in se preselil na Primorsko, kjer je postal poslanec v

celinsko, provincialno Ljubljano? Zato, ker je bil Trst takrat kozmopolitsko pristaniško mesto.«

Italijanska država je v obmejni prostor s Slovenijo postavila ugledne znanstvene in kulturne institucije, Avstrija pa ne. »Drži, vendar pa kljub temu, da jih Avstrija ni postavila v obmejnem pasu, še kako razmišlja o tem prostoru. Na dunajski univerzi je zelo dober oddelek za balkanistiko, v Gradcu močan oddelek za zgodovino jugovzhodne Evrope, ki trenutno s celovško založbo Wieser pripravlja obsežno enciklopedijo evropskega vzhoda v 15 knjigah. Na Dunaju je inštitut za gospodarske primerjave, ki natančno študira Balkan, diplomatska akademija in cela vrsta institucij in pobud, ki mogoče niso v mislih vsakdanjega državljana, ampak obstajajo. Nakopičeni rezultati raziskav teh institucij kažejo, da Avstrija ta prostor obvladuje bolje kot Slovenija, ki se rada hvali, kako dobro pozna Balkan, hkrati pa nimamo niti oddelka za njegovo proučevanje, kaj šele kakšen razvojni raziskovalni park, v katerem bi lahko zbirali, identificirali, klasificirali in analizirali informacije iz različnih plasti življenja manj srečnih pokrajin nekdanje Jugoslavije in Balkana.«

Po njegovem mnenju je Italija vse te institucije postavila ob meji, ker je bistveno večja država in Rim o Sloveniji pravzaprav ničesar ne ve. Doda, da tudi Dunaj ne ve kaj dosti več, na Dunaju je celo še vedno prisoten tihi občutek donavske večvrednosti. Avstrijska zunanja ministrica si je dolgo prizadevala, da bi imela njena država znotraj Evropske unije posebno težo kot nekakšna voditeljica malih vzhodnoevropskih držav, kar seveda kaže na značilno avstrijsko »Ostpolitik«. Italija pa je svojo vzhodno politiko zasnovala predvsem na sodelovanju s Srbi, kar zelo dobro pokaže tržaški zgodovinar Jože Pirjevec v svoji knjigi o razpadu Jugoslavije. Šele ko so ugotovili, da je Slovenija neizbrisno tukaj, so začeli s postavljanjem ogrlice univerz oziroma šolskih središč ob meji. Ko sem ocenjeval programe visokošolskega študija na novo ustanovljeni primorski univerzi, sem videl, da načrtujejo povezave z regionalnimi visokošolskimi središči od Pule do Reke, ne pa s Trstom, ker so jih Tržačani gladko zavrnili. V Trstu je Slovencem marsikaj onemogočeno, Koper vzpostavlja mnogo boljše odnose v Vidmu kot v Trstu, in to zaradi kriptofašistične podlage tržaškega mentalnega okolja.«

goriškem deželnem zboru. Nekaj časa je bil član jugoslovanske socialdemokratske stranke, po filozofskem prepričanju pa je bil avstromarksist. (www.zalozba-tuma.si/b01.html)
Pri založbi Tuma v Ljubljani so izšle naslednje knjige Henrika Tume: *Iz mojega življenja* (1997); *Planinski spisi* (2000); *Imenoslovje Julijskih Alp* (2000).

Koncentrični krog identitet

Kako bi Aleš Debeljak opisal svojo lastno identiteto? »V sodobnem času sicer res obstajajo transnacionalne mreže upravljavcev s simboli in idejami, ki razvijajo višjo stopnjo lojalnosti do pravil v njihovem mednarodnem sloju, kakor pa do recimo manj izobraženih pripadnikov naroda, ki mu tudi sami pripadajo. Ampak to je le ena od plasti, ki ni izključna. Sam svojo identiteto razlagam s pomočjo koncentričnega kroga identitet, pojma, ki lepo prikazuje tako mnogoterost kot tudi zasidranost. Koncentrični krog identitet namreč ni krpanka, kjer je vseeno, kje je kaj, ampak se ti krogi širijo iz enega samega centra. Kje je ta center? Center je seveda posameznik, ki ne živi v praznem prostoru. Sam sem recimo Zelenojamčan, Ljubljančan, absolutno Slovenec, tukaj ni nobene dileme, tudi Srednjeevropejec. Kar se individualne izbire tiče, sem tudi Evropejec, čeprav v zvezi z evropsko identiteto obupujem, ker opažam šibko podlago in slabe možnosti, da bi kdaj zares zaživela. Zaradi svoje transatlantske navezave[5] imam še dodaten krog, ki ni nujno dostopen vsakomur. Tako da nenehno, ko govorim, prevajam iz različnih jezikov. Ne mislim samo na prevajanje iz angleščine in slovenščine kot naravnih jezikov, ampak tudi iz profesionalnega jezika v jezik, ki ga govorim z otroki ali s prijatelji. Vsi posegamo v različne slovarje in upoštevamo različna sintaktična navodila, ko se pogovarjamo z različnimi ljudmi. Posameznikov jaz sestavljajo vse te plasti identitet, čeprav je pri tem, ker gre za proces, bolje reči, da gre za identifikacijo. Če rečemo identiteta, se namreč zdi, da gre za nekaj stalnega, če pa uporabimo besedo identifikacija, pa dobimo nenehno obnavljajoči se proces.«

Poudari, da so ti koncentrični krogi identitet najpreprostejši odraz zdrave pameti, saj vsak človek med odraščanjem najprej prepoznava meje svojega sveta; od tod tudi srednjeveški ›imago mundi‹, mesto kot podoba sveta – rojstno mesto posameznika kot podoba vsega njegovega sveta. »Prav te podobe, slike, vonji in vtisi naših prvotnih socializacij nam izdelajo kriterije za način gledanja vsega, s čimer se kasneje v življenju srečamo. Predstavno obzorje etničnega Slovenca, ki odrašča v New Yorku, bo bistveno drugačno od nekoga, ki odrašča na slovenskem podeželju. Sam se še zdaj ne morem znebiti – pa tudi potrebe nimam po tem – podob svojih prvotnih socializacij za merjenje ›dalj in nebeških strani‹. Niagarske slapove nezavedno primerjam s slapom

5 Žena Aleša Debeljaka, Erica Johnson Debeljak je do selitve v Ljubljano delala in živela v New Yorku. O svojih izkušnjah tujke v Sloveniji je napisala duhovito in za Slovence poučno knjigo z naslovom *Tujka v hiši domačinov*, ki je leta 1999 izšla pri Založbi Obzorja v Mariboru.

Savica, ker imam v sebi vsajeno neko mero iz prvotnega okolja. Vse to je stvar zdrave pameti, s tem samo artikuliram nekaj, kar ta že predpostavlja, ne da bi se o tem jasno izrekla. Koncentrični krogi identifikacij – kakor koli so mi že ljubi kot pojmovna metafora – tako niso nekaj, kar terja reflektivni napor, da bi ugotovili, kaj hočejo povedati, saj vsi živimo podobno. Najbližji so nam partner in otroci, družina, sledi jim soseska, prijatelji – nekateri bolj, drugi manj intenzivno prisotni v naših življenjih. Vsi so pomembni za oblikovanje celovitega jaza, ampak bolj ko so oddaljeni od centra – jaza, manjši je njihov pomen.«

Irena Šumi

Slovenstvo kot kulturna kategorija

Antropologinja dr. Irena Šumi, letnik 1959, je kot raziskovalka zaposlena na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani. V preteklosti je raziskovala Kanalsko dolino, trenutno pa se ukvarja z begunsko problematiko in imigracijami v Sloveniji. Na ISH – Fakulteti za podiplomski humanistični študij v Ljubljani predava socialno antropologijo.

Irena Šumi pove, da ima termin skupni slovenski kulturni prostor svojo zgodovino in da se je v današnjem pomenu začel uporabljati nekako v 70. letih 20. stoletja. Raba termina te vrste – kot tudi drugih, podobnih – jo pri Slovencih vedno na nek način skrbi. Slovenci si namreč slovenstvo predstavljajo kot nekaj vrojenega, biološkega. Prav tako pri njih ne zazna niti malo ekspanzivnosti in širokogrudnosti, ki bi, če bi ju posedovali vsaj malo, zmanjšali npr. nekatere ideološke probleme zamejskih Slovencev. Namesto, da bi vso paleto različnosti, ki jo izkazujejo, vkorporirali v slovenstvo, se o razlikah raje molči in poudarja le slovenstvo po krvi.

Trdi, da tudi stroka tako imenovanega slovenskega narodnostnega vprašanja nikoli ni domislila. »V takšnem stanju se Slovenija vključuje v federacijo,[1] ki me osebno spominja na močno ideološko tvorbo, kakršna je bila Jugoslavija v najtrših časih. Bojim se, da Slovenci v takšnem položaju ponovno ne bodo znali dobro reagirati. Žal tudi v družboslovju ideološko strahovito močan center v Bruslju spominja na nekdanje beograjske partijske direktive. Tudi na raziskovalnem področju vladajo ideologemi, saj je treba v vsak projekt vgraditi tako ime-

1 Irena Šumi s federacijo poimenuje Evropsko unijo.

novano novo evropsko razsežnost, za katero se izumlja vedno nove parole.[2] Po njenem mnenju tudi domača stroka ni dovolj zrela, da bi te razmere skušala korigirati ali vsaj obrniti sebi v prid. »Skupni slovenski kulturni prostor v novi federaciji mi zbuja dvome in strahove, da se bomo še bolj razparcelirali, nevaren pa je tudi specifičen slovenski ekskluzivizem, ki nenehno govori o hlapčevstvu, potujčevanju, izumiranju in podobnem.«

Irena Šumi poudarja, da Slovenijo po velikosti lahko primerjamo z Izraelom, ima pa trikrat manj ljudi in je pravzaprav prazna; vendar pa se ne demografi ne sociologi ne morejo izviti iz biološke paradigme, da je treba zgolj pospeševati razmnoževanje Slovencev po krvi. »To je napak, Slovence je treba ›delati‹ in to v pomenu izgrajevanja kulturne identitete, za kar ima slovenstvo vse razloge. Imamo krasen, star jezik, enega najbolj zapletenih na svetu, in še številne druge posebnosti. Ljudi od drugod bi morali v ta svoj poseben prostor vabiti, ne pa, da se jih bojimo, jih odganjamo, tiste pa, ki pridejo in ostanejo, označujemo za neprave Slovence.« Misli, da ima Slovenija resne rasistične probleme s priseljenci in z izbrisanimi,[3] boji pa se tudi, da se bodo znotraj Evropske unije te paradigme še bolj utrdile, kar pa je po njenem mnenju lahko že kar katastrofalno.

Kot razlog za pesimizem navaja pomanjkanje politične volje in nepresežena, starinska strokovna stališča, ki vztrajajo na narodu kot psevdobiološki kategoriji. Povsod v zamejstvu se je ta kategorija ideologizirala, ljudi pa označevalo kot Slovence, napol Slovence, izjavljene Slovence, Slovence po poreklu, potem pa se je o tem matematično špekuliralo. Tako dobljeni podatki izvirajo iz napačne paradigme, ki je sama po sebi neuporabna. Tudi v zamejstvu ni bilo kaj prida politične

2 Samo za tako imenovani razvoj čezmejnih regij se – brez pravega učinka – uporabi milijarde evrov, ker se nihče ne potrudi na terenu ugotoviti dejansko funkcioniranje že vzpostavljenih socialnih mrež in način njihove širitve preko meje. V Evropi obstajajo tromeje, kjer države financirajo brezplačne krožne avtobuse, na katerih se dnevno pelje pet ljudi. Na Švedskem in Danskem so zgradili mostove, po katerih se vsak dan peljejo trije avtomobili. Iz tega izhaja, da je ideološke projekte treba znati delati in da uporabljene metode niso dovolj, temveč je treba razumeti, kako tamkajšnji ljudje zares živijo. Tam, kjer so bile uporabljene tako kvantitativne kot kvalitativne metode, so bili rezultati diametralno različni. Evropa s svojo znanstveno politiko družboslovje popolnoma trivializira in s svojimi birokratskimi in ideološkimi diktati ogroža znanstvenost te produkcije.

3 Ob osamosvajanju je Republika Slovenija državljanom nekdanjih jugoslovanskih republik, ki so živeli v Sloveniji, ponudila slovensko državljanstvo. Slovenija – razen s Hrvaško nima sporazuma o dvojnem državljanstvu – vztraja na pridobitvi slovenskega državljanstva pod pogojem, da se kandidat prej odpove svojemu prejšnjemu državljanstvu, kar hkrati pomeni odpoved vsem pravicam, ki iz njega izhajajo, na primer dedovanju. Država Slovenija, ki ni ustvarila pogojev za dvojno državljanstvo, je kasneje vse, ki se niso odločili za odpoved svojemu in prevzemu slovenskega državljanstva, izbrisala iz registra stalnega bivališča, s čemer jim je hkrati odvzela pravico do dela. Problem še vedno ni rešen, skupino tako imenovanih izbrisanih pa skuša država v javnosti kriminalizirati kot protidržavne elemente.

volje za drugačno razumevanje samih sebe. »Slovenci v Trstu se pritožujejo zaradi fašističnih in drugih pritiskov, še zdaj pa se tam Neslovenec praktično ne more učiti slovenščine. Ta ekskluzivizem, ki razume slovenstvo kot nekaj, ›kar je samo za nas, nečiste bomo pa izločali‹, je pristop, ki bo, če se ne bo spremenil, povzročil, da bo slovenstvo kmalu res obstajalo samo še v ljubljanski provinci.«

Nadaljuje, da slovenstvo nima kulturne samozavesti, se ne širi in med svoje članstvo ne vključuje po poreklu drugačnih. »Kljub temu, da iz zamejstva prihajajo alarmantni podatki, da materni jezik izumira in da je asimilacija na pohodu, pa vse kvalitativne študije na terenu kažejo, da ta podatek ne drži, da je to nekakšna ideologizacija, ki je sama sebi namen. Ljudi, katerim je slovenščina njihov zasebni kod, javni pa na primer nemščina, se stigmatizira. Slovenska državna ideologija, pogosto pa tudi manjšinska politična elita, nista ravnali pametno, ko sta pri koroških Slovencih eksorcirali avstrijska patriotska čustva. Kot tudi nista marali ljudi, ki so se počutili Slovence, radi pa so pisali in predavali v nemščini. Če slovenstvo v razumevanje samega sebe ne bo vključilo vseh načinov svojega realnega bivanja, res nima prihodnosti.«

Tudi termini kot so mono- in multikulturnost so po njenem brez pomena. »Vsi ljudje imajo namreč zelo razširjene – eni bolj, drugi manj – kulturne repertoarje, v bistvu pa gre za to, kam se prištevajo. V večini okolij – biti Slovenec v zamejstvu dejansko ni prijetno – so odnosi postavljeni na ekskluzivistične in zamejene paradigme. Šele njihova sprememba bi omogočila vzpostavitev skupnega slovenskega kulturnega prostora. Tudi večino drugih pojmov ljudje razumevajo zgolj na laični osnovi. Patriotizem na primer je državljanska zadeva, ki ni vezana na izvor, kri in kulturo. V tako imenovani stari Avstriji je bil avstrijski patriotizem celo del slovenskih političnih programov. »Tudi nacionalizem ni vse tisto, kar smo mu slabega pripisovali. Za nekatere ožje, bolj ekskluzivistične grupacije je bil, ker je govoril o enakosti pred zakonom, morda celo kozmopolitski, na primer nekateri tipi državnega nacionalizma. Tega pa se spet zamenjuje z nacionalizmom v smislu etnocentričnega občutka pri ljudeh. Nacionalizem je torej zadeva, vezana na moderno državo, prepogosto pa ga zamenjujemo s predsodkovno držo, kar je narobe, saj gre za etnocentričen ekskluzivizem, ki si domišlja, da ima biološke korenine – tovrstni nacionalisti namreč govorijo o čistosti, rodu, zgodovini ...«

Nadaljuje, da se v Sloveniji vsi ti pojmi mešajo predvsem na politični ravni. »V zadevah, ki se tičejo slovenstva, bodisi kot kulturne bodisi kot psvedobiološke kategorije, pri nas ni razlike med levico in desnico. Levica nima levih pogledov na vprašanja izvora, ›krvi‹ in kulture. V enem zadnjih političnih srečanj pri predsedniku republike se je govori-

lo o nevarnosti izgube slovenske identitete v Evropski uniji, kar je navadna floskula. Identitete se ne da izgubiti, ker je nekaj odnosnega – nekaj, kar se zgodi med menoj in še nekom v nekem odnosu. Tovrstna laicizem in sentimentalizem zelo škodita, hkrati pa se v političnem prostoru ne more uveljaviti neka bolj analitska misel, ki bi bila hkrati bistveno bolj življenjska, pa tudi optimistična.«

Nove federacije se boji tudi zaradi povečane ekonomske imigracije, na katero Slovenci niso pripravljeni. »Bojim se pravega, trdega rasizma z izgredi. Niti slovenska politika niti stroka ne reagirata na zelo pogosta poročila Evropskega sveta in raznih komisij, ki kritizirajo tovrstne ekscese v Sloveniji. Ljudi, ki te nevarnosti prepoznavajo, bi lahko preštela na prste ene roke. Ne samo, da je Slovenija v celoti provinca, enako provincialno razmišlja tudi politična elita, leva prav tako kot desna. V parlamentu so še vedno aktualne parole o zamejstvu, izseljenstvu ali slovenstvu, ki se uporabljajo brez poznavanja njihovega časovnega in ideološkega konteksta, kot na primer – manjšina, most med narodi.«

Po njenem mnenju je slovenska levica v Avstriji bistveno bolj formirana in pametna. »Ne vem, zakaj svojih tez ne povedo bolj na glas. Predvsem dr. Marjan Sturm je dober primer neslišanega politika in sijajnega intelektualca. V Italiji pa je levica med Slovenci še manj profilirana, saj ima s sociološkega stališča preveč zastarela stališča, pa tudi antiitalijanizem ji perspektivo močno zamegljuje.« Ko pripomnim, da so navzven Slovenci v Italiji profilirani mnogo bolj levo od koroških Slovencev, odgovori, da ta občutek zavaja zato, ker je demokracija vedno situacijska stvar, absolutnih meril, kakšno stališče je v dani situaciji najbolj demokratično, pa ni. V današnji postkomunistični Evropi se levica in desnica bistveno ne razlikujeta in povprečen slovenski neoliberalen politični oblastnik ima probleme, ki v ničemer ne vključujejo dejstva, da po nekih kazalcih kar 70 odstotkov prebivalcev Slovenije živi tako rekoč v revščini. Ta neoliberalističen sistem brezskrbne, povsem odtujene elite parazitira na socialističnih pravnih ostankih in se potreb po spremembah ne zaveda.«

Po njenih raziskavah povprečni Slovenci zelo težko razumejo, da je njihovo prevladujoče pojmovanje slovenstva rasistično, saj se jim zdi povsem naravno. Družba s takšnimi prevladujočimi stališči potrebuje osveščeno politično akcijo. Do te pa ne pride, ker po mnenju Irene Šumi razmišljanje politične levice ni bistveno drugačno. »To pa ni struktura postsocializma ali številčne majhnosti, temveč nečesa bolj dolgoživega: province. Po mojem mnenju so bili naši predniki ob razpadu Avstro-Ogrske na življenje v Jugoslaviji bistveno boljše pripravljeni kot pa so današnji Slovenci za vstop v Evropsko unijo. Njihova etnocentrična ideologija je imela v nasprotju z današnjim položajem neke

razločne demokratične potenciale. To pomeni, da je slovenstvo v nekem trenutku lahko zelo demokratična ideja, v nekem drugem pa rasistična paradigma.«

O pomanjkanju politične pripravljenosti v Sloveniji priča tudi vztrajanje na tem, da je manjšinska problematika, ki za svoje področje priznava le ustavno priznane narodne manjšine, isto kot tako imenovano etnično vprašanje. »To ni res; dejanski procesi etničnega razločevanja danes v Sloveniji potekajo drugje. Žive situacije etničnih odnosov na primer tvori dejstvo, da je v Sloveniji nekaj tisoč priseljencev s Kitajske in da tukaj že raste generacija, katere materni jezik je slovenščina. Slovenci vanje niso usmerili svojega rasističnega žela predvsem zaradi ekonomske niše, ki so jo ti ljudje našli, in nemara tudi zato, ker se domačini in kitajski priseljenci še ne poročajo med seboj.«

Očitek državi je tudi naslednji: država hoče verjeti, da rasističnih izgredov ni, če ji le uspe posamezne primere pomesti pod preprogo. Tudi izgrede s popolnoma razločnim rasističnim ozadjem – proti Slovencem afriškega porekla na primer –je sodišče popolnoma ignoriralo. »Kjer stvari zahtevajo strokovno presojo, država kolapsira, ker nima strokovnega znanja. Tako da v primeru našega sodstva po mojem mnenju ne gre za koruptivnost, temveč predvsem za pomanjkanje znanja.«

Na koncu poudari, da je zelo težko prebijati miselnost glede reči, kakršna sta nacionalizem in slovenstvo, ker se pri vsakem človeku vežeta na neke osebne, zelo močne emocije, ki jih prav država s svojo ideologijo zelo spretno izkorišča. »Večina ljudi take vrste analitsko razmišljanje razume kot moralno transgresijo; ne torej kot nekaj nestrokovnega, temveč kot nekaj nemoralnega.«

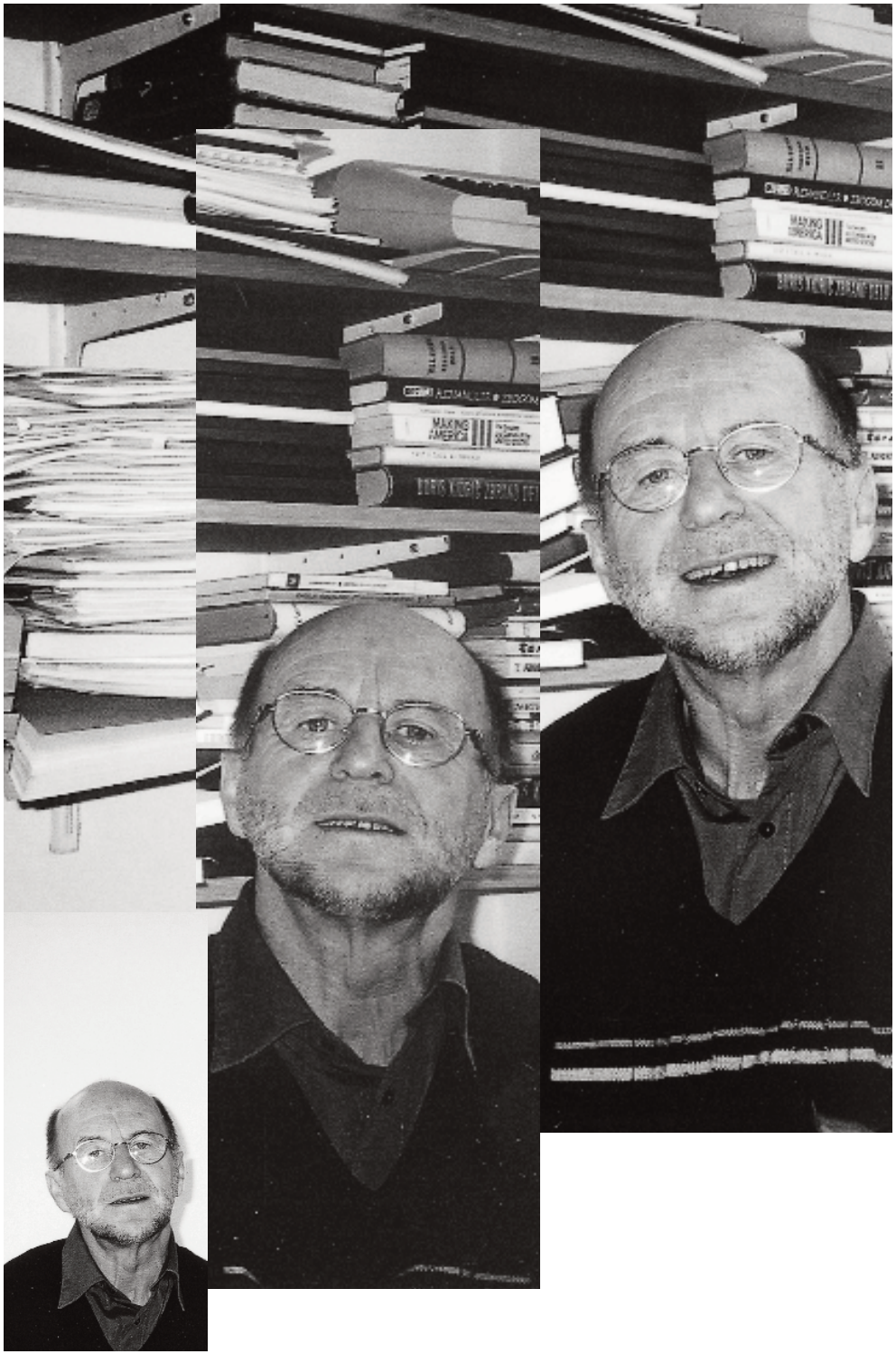
MAKING AMERICA

Rudi Rizman

Možnosti so na strani majhnih

Sociolog dr. Rudi Rizman, letnik 1944, je redni profesor za občo sociologijo na Oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Kot član Russelovega razsodišča se je že v 60. letih ukvarjal s področjem človekovih pravic. V zadnjem času se ukvarja z vprašanji razpada Jugoslavije, postkomunistično tranzicijo ter nacionalno identiteto pred izzivi združevalnih procesov v Evropski uniji. Je gostujoči profesor na več svetovnih univerzah.

Skupni slovenski kulturni prostor

Rudi Rizman pravi, da čas, v katerem živimo, od nas zahteva soočenje z izzivi članstva v Evropski uniji, da pa je tudi ta le odgovor na proces svetovne globalizacije kot ene velikih tem današnjega časa. Tudi kategorijo skupnega slovenskega kulturnega prostora je treba obravnavati v tem novem svetovnem in evropskem kontekstu. »Ta nova konfiguracija od nas zahteva nove načine razmišljanja: tako kot se ob prehodu od pisalnega stroja k računalniku nismo učili le nove veščine, ampak smo zaradi novih pogojev morali spremeniti tudi paradigmo mišljenja. Predvsem moramo videti, kaj je ta pojem pomenil nekdaj in kje se kot tak lahko pojavlja še naprej, kje pa ta paradigma zahteva novo razumevanje. Zaradi napredka informacijske družbe imajo danes celo najmanjše skupnosti vsaj potencialno več priložnosti za lastno, celo mednarodno afirmacijo. Možnost napredovanja je v tem smislu celo bolj na strani ›majhnih‹ kot ›velikih‹, ki se v teh novih komunikacijskih mrežah veliko težje premikajo. Vendar pa je nove možnosti treba znati izkoristiti, kar je odvisno tako od manjšinske skupnosti kot od

posameznikov v njej, predvsem pa od njihove imaginacije in zmožnosti za razumevanje novih znamenj in priložnosti današnjega časa.«

Rizman nadaljuje, da bomo kljub vsemu pri vzpostavljanju skupnega slovenskega kulturnega prostora morali govoriti tudi drugim razumljiv jezik. »Ni nujno, da bomo pri sintagmi skupnega slovenskega kulturnega prostora vztrajali, kadar nekdo drug tega ne bo razumel oziroma mu to ne bo ničesar pomenilo. Morda bo to kdo razumel kot sklepanje kompromisa. Kadar človek dela kompromise, mora vedno vedeti, v imenu kakšnih načel ali strategij jih sklepa; naša misel v ozadju bo, da se ne bi slovenstvo v združeni Evropi razgubilo še bolj kot kdaj koli prej v preteklosti. Torej, kompromise lahko sklepamo samo v imenu ohranjanja slovenstva ob hkratnem sprejemanju novih izzivov, prilagajanju novim okoliščinam, kar vse nam bo pomagalo graditi neko novo vsebino in identiteto.«

Skupni prostor nekoč in danes

Zgodovina vsake skupine je sestavljena iz sočasnih in zaporednih ter prekinjenih in neprekinjenih trenutkov in dogodkov. Rizman pravi, da smo Slovenci v zgodovini imeli srečo, saj smo kljub vsemu uspeli ohraniti slovenstvo. »Zgodovinarji pogosto omenjajo primer Bretoncev, ki so bili v 19. stoletju v podobnem položaju kot Slovenci. Vendar pa so Slovenci kljub vsemu vse do danes ohranili svojo kulturno in politično subjektiviteto, medtem ko Bretoncem to ni uspelo. Slovenci k sreči nismo bili izpostavljeni takšni centralizaciji, ki je bila na delu v francoskem primeru. Po drugi strani pa so različni razdiralni trenutki pred Slovence, ki smo relativno maloštevilen narod – da smo zmogli primerjavo oziroma da smo vzdržali v skupni igri z nekajkrat številčnejšimi narodi – postavljali vedno nove izzive. To breme zgodovine je hkrati treba razumeti tudi kot neke vrste priložnost za mobiliziranje nekih dodatnih moči.«

Rizman nadaljuje, da nam kot dober primer takšnega mobiliziranja lahko rabi judovska zgodba, saj jih kljub njihovemu nizkemu številu lahko srečamo povsod, prav tako pa na številnih področjih briljirajo. Tudi med prejemniki Nobelovih nagrad jih je neprimerno več kot je njihov delež v svetovnem prebivalstvu. »Včasih prav številčna majhnost in nepravična zgodovina za neko skupino predstavljata dodaten izziv za povečano investiranje v lastno delovanje. Z nekaj podobnimi zgodbami iz preteklosti bi se lahko pohvalili tudi Slovenci in s tem svojo skupno zgodbo naredili bolj reprezentativno tudi za druge.« Po Rizmanovem mnenju je Evropska unija priložnost za Slovence, ki zgolj v lastnih okvirih niso imeli priložnosti, da bi v večji meri razvili

vse svoje talente in sposobnosti. »Poleg tega pa smo Slovenci močno nagnjeni k zavisti, k temu, da tlačimo lastne ljudi oziroma jim ne damo zasluženega priznanja. Okvir naše nacionalne zgodbe se prav z njimi lahko bistveno razširi. Šele te vrste feed-back bi omogočil, da bomo tudi doma znali bolj ceniti najbolj sposobne posameznike, ki pa jim je hkrati – če tega ne bomo zmogli – skupna Evropa priložnost za odhod iz prostora, ki je s svojimi ljudmi in z njihovim znanjem tako težko prijazen in spoštljiv.«

Doda, da tega ne pripoveduje zaradi potrebe po vzpostavljanju hierarhij v smislu novih kast, ali ker bi bilo treba nekatere ljudi bolj spoštovati od drugih. Gre le za priznavanje neizpodbitnega dejstva o neenakomerni porazdeljenosti talentov in delitve dela ter želje, vsakemu dati tisto, kar mu gre, ne glede na delo, ki ga opravlja in ne glede na to, kje se trenutno nahaja znotraj nacionalne zgodbe. Slovenci se po njegovem mnenju pri izkazovanju nacionalne pripadnosti oziroma patriotizma ne moremo primerjati z narodi, ki imajo že dalj časa svojo državo. »Prav gotovo pa se nacionalna pripadnost tudi pri Slovencih aktivira v trenutku groženj, ko se zavejo, da za dihanje potrebujejo več kisika. Slovenci smo vedno, kadar smo bili pred takšnimi izzivi, znali izraziti skupno voljo in pripadnost neki skupni zgodovinski usodi in priznati svojo etnično pripadnost.« V tem smislu pa se mu to zdi pomembnejši kapital kot pa stalno dokazovanje.

Slovenci in politične skupnosti

Slovenci radi izhajajo iz predpostavke, da so majhen in v svetu nepomemben narod. »Ta predpostavka je seveda napačna, na nek način skorajda patološka in se v nekem trenutku nujno izrodi v aroganco oziroma iskanje nekoga, ki je še manjši in se do njega lahko obnašaš na način, nevreden civiliziranega človeka v svetu, ki spoštuje elementarne norme človekovega dostojanstva. To je eden od problemov, ki me navaja k misli, da v bistvu mi celo bolj rabimo Evropsko unijo kot ona nas, s čimer imam v mislih širino, ki jo le-ta omogoča. Po mojem mnenju sta naša zaprtost in samozadostnost do neke mere samodestruktivni. Ne upam si sicer trditi – v Sloveniji se tragično visoka umeščenost na lestvici suicidalnosti vleče skozi njeno celotno zgodovino – da je tudi ta podatek povezan z neko zaprtostjo, s premajhno možnostjo za komuniciranje z drugimi in za soočanje z različnimi življenjskimi stili. Odpiranje v neki širši politični prostor je morda možnost za razvoj večje samozavesti in s tem drugačnih možnosti iskanja rešitev iz stisk. To so bolj želje kot pa nekaj, o čemer bi bil prepričan, da se bo zgodilo. Upam pa si investirati v neko tako pričakovanje.«

Ko ga povprašam, koliko ljudi sploh ve, da skoraj petina pripadnikov slovenske narodnosti živi v tujini, in kako dobro poznajo Slovence v sosednjih državah, odgovori, da večina ljudi slabo pozna že svoje sosede, kaj šele posamezne kraje znotraj Slovenije. »Po mojem mnenju se morata obe strani nekoliko potruditi, prav zato, ker druga drugo potrebujeta. V dokazovanje tega, da druga drugo potrebujeta, pa bosta morali investirati kar nekaj energije. Naša pot v Evropo ne bi smela iti mimo tako imenovanih slovenskih manjšinskih skupnosti, saj nas bo Evropa verjetno potrebovala kot nekakšne zaveznike v razumevanju ohranjanja identitete, saj bo kljub neke vrste integrirani celoti to vendarle Evropa, ki bo priznavala razlike. V sklopu tega bo Slovenija, ki je do sedaj politično predstavljala samo tisti del prebivalstva ter političnih mnenj in kulture, ki so bili znotraj njenih meja, na nek način morala prezentirati tudi svoje zamejce, saj bomo zedinjeni in moralno dolžni predstavljati slovenstvo v širšem pomenu besede, pri tem pa iskati tiste komplementarne točke, ki nas hkrati povezujejo z drugimi kulturami. Najbolj samoumevno je, da bodo poznavalci teh komplementarnih kultur tisti Slovenci, ki so živeli, ali živijo v zamejstvu. Izraz zamejec bo zaradi bivanja v Evropski uniji počasi še bolj neuporaben kot je že, saj razkriva naš kompleks in omejenost. Ker bomo nekakšna integrirana celota – seveda nas ne bo organiziral nihče od zunaj in namesto nas pisal razvojnih programov – temveč bomo morali to delati sami, pri čemer zna biti nekaj problemov predvsem glede na tipično slovensko razklanost in pogojenost, da si med sabo nismo najbolj ljubi sogovorniki. Tudi izraza manjšina in matica izražata neko nesprejemljivo hierarhijo, ki v bistvu postavlja tako ljudi kot skupine v odnose podrejenosti in nadrejenosti, oziroma zato, ker to ni politični diskurz, na katerem naj gradi Evropa prihodnosti in s čimer bi se obrnila proč od znane, vsem precej nenaklonjene preteklosti.«

Med ZDA in Evropo

Rudi Rizman način življenja v Združenih državah Amerike dobro pozna. V čem sta si z Evropo podobni in v čem se razlikujeta? »Ob razmišljanju o Ameriki vedno najprej pomislim na to, da so sprva tja odhajali ljudje, ki so bili z načinom življenja v Evropi nezadovoljni in so bili na neki način tja dobesedno pregnani. Zato so v Ameriki skušali zgraditi nekaj, kar naj ne bi spominjalo na Evropo. Vendar pa ima Amerika tako svojo pozitivno kot negativno plat. Na nekaterih področjih je lahko zgled, vreden posnemanja, spet drugje – na področju zdravstvenega in socialnega zavarovanja – pa je nima smisla posnema-

ti. Prav modele zagotavljanja socialne varnosti, ki so se razvili v Evropi, je treba ne samo ohranjati, temveč razvijati še naprej.«

»Nič pa ne bi bilo narobe, če bi Evropa Ameriko posnemala na področju drugačnega odnosa do različnih kulturnih identitet. To za Ameriko tako značilno dejstvo sem opazil takoj, ko sem prišel, ker je bilo tako različno od tistega, kar sem poznal iz svojih evropskih izkušenj. Človeka sprejmejo ne glede na to, kako dobro ali slabo govori angleško. Vsi, ki smo se kdaj učili katerega od evropskih jezikov in smo se kasneje preizkušali v njem v državi njegovih govorcev, vemo, kako neprijetno smo se počutili ob stalnih pripombah na naše napake, ob tej tako nizki stopnji tolerance, ki jo evropske države izkazujejo do tujcev. Takega odnosa v Ameriki enostavno ne moreš srečati. Za Ameriko je značilna prav pripravljenost, da te sprejmejo takšnega, kot si, in da v seznam norm ›pravega Američana‹ ne zapišejo, da je treba odlično govoriti angleško. Ta multikulturalizem je dosežek ameriške civilizacije, kjer se lahko Evropa, ki je bila vedno v zgodovini primer kontinenta, polnega sovraštva in ksenofobije ne samo na političen, temveč tudi na genocidalen način, samo česa nauči. Žal je židovska zgodba le vrh ledene gore. V tem smislu hoče novi projekt Evropa zapustiti svojo neslavno preteklost. Zaradi tega prihaja do zbliževanja med ameriško izkušnjo multukulturalizma in načinom, kakor ga danes razume Evropa. Med njima pa prihaja v zadnjem času tudi do konfliktov, ki pa ne bi smeli zamegliti dejstva, da moramo v Ameriki še vedno znati razbrati tisto, kar je naše prednike pred stoletji poslalo v ta novi svet.«

Jezik in identiteta

Ali lahko nekdo izjavi, da je Slovenec, slovenskega jezika pa ne govori? »Za te stvari sem odprt. Ljudje, ki se imajo kljub neznanju jezika za Slovence, s svojim opredeljevanjem izražajo tudi pripravljenost za učenje jezika ali za različne oblike njene promocije. Ob osamosvojitvi ni bilo nepomembno, da so številni Američani slovenskega porekla navijali za priznanje s strani Združenih držav Amerike. Danes Sloveniji ne morejo pomagati ne klasičen način, lahko pa precej naredijo na področju tehnološke ali informacijske izmenjave, kar je bistveno bolj realna, hkrati pa nesebična pomoč. Ko sem se ob svojih zadnjih obiskih v New Yorku srečal s Slovenci, mi niso mogli več povedati nekaj povsem novega, kot se mi je to dogajalo pred dvajsetimi ali tridesetimi leti. Današnji globalni svet mi z rabo modernih komunikacijskih sredstev omogoča, da doma že ob osmi uri – v ZDA je takrat dve zjutraj – na internetu prebiram New York Times. Najbrž ga le redko kdo v Ameriki

bere ob tej zgodnji uri. Ta malce karikiran primer pove, da danes ne potrebujemo posredovanja na aktualistični ravni, potrebujemo pa medsebojno oplajanje nekih višjih znanj. Ni nepomembno, če ljudje, ki se imajo za Slovence – ne glede na to, ali govorijo slovensko ali ne – delajo v vrhunskih ameriških laboratorijih. Za nas je dragoceno, da so nam ti ljudje, ki vzdržujejo stike z ameriškimi vrhunskimi ustanovami, to svoje znanje pripravljeni posredovati. Žal je pripravljenost z njihove strani vedno dosti večja od naše. Pri nas je precej bojazni pred ljudmi, ki veliko vedo in nas utegnejo zasenčiti, zato opažam, da ni pripravljenosti, da bi jih vabili v svoj prostor.«

Rizman upa, da bodo novi izzivi – če bomo hoteli preživeti – pred nas postavili tudi to normo kot nekaj običajnega, predvsem pa, da bomo znali izkoristiti ves intelektualni kapital Slovencev v svetu, tako tistih, ki so etnično Slovenci in govorijo slovensko, kot tistih, ki se identificirajo le s politično identiteto slovenstva, so s Slovenijo solidarni, jo cenijo, poznajo kvalitete njenega življenja, jo radi obiščejo in so pripravljeni pomagati. »V tem smislu ne vidim, da bi bil ta svet sestavljen samo iz nekega etničnega nepotizma v smislu, da bi si med seboj pomagali samo tisti, ki so povezani ali s slovenskim jezikom ali s slovensko etnično identiteto.«

Nacionalizem v pozitivnem pomenu

Izrazu nacionalizem se vedno radi izognemo. »Drži, ponavadi se temu izrazu izogibamo, ampak ob priložnostih, ko je nekaj za svoj narod vredno narediti, je to hkrati tudi prispevek k nekemu bolj normalnemu svetu, kot je tisti, ki ga imamo danes. Vse, karkoli se dobrega naredi za slovenstvo, je na nek način dobro tudi za širšo mednarodno okolje. Če ti nekdo odreka pravico do pozitivne nacionalne zavesti, potem se je treba boriti za temeljne predpostavke normalnega sodelovanja, komuniciranja in enakopravnih odnosov. Takrat je treba dvigniti glas in poudariti svojo identiteto. Po mojem mnenju je to neka zelo iskrena drža, če nekdo reče, da je nacionalist. Številni Američani ob izražanju svojih apetitov nikoli ne govorijo o nacionalizmu, pa znajo vendar dobro poskrbeti za interese ne samo svoje države, ampak – predvsem v odnosu do manj razvitih, nenazadnje v Iraku – tudi drugih držav. Nič ni narobe, če manjši narodi v tem smislu pokažejo večjo stopnjo samozavesti.«

Evropa regij

»Povezovanje Evrope samo na ravni nacionalnih držav bi bil premajhen domet njenih možnosti. Naše identitete so namreč strukturira-

ne tudi na drugih ravneh. Poleg neke nacionalno-državne identitete, kot pripadnik določene države in naroda, in individualne identitete, to, kar je vsak kot posameznik, so vmes še številne identitete. Sam za opis cele vrste identitet, ki jih v sebi združuje posameznik, uporabljam pojem pluralna ali kompleksna identiteta. Dejstvo je, da je identiteta nekaj, kar je konstruirano na več ravneh, če izpustim državnega in individualnega, sem po subnacionalni identiteti Štajerc, po nadnacionalni Srednjeevropejec – kadar sem v Bratislavi ali Budimpešti, nisem v popolnoma tujem svetu – sem pa tudi prebivalec mesta, v katerem živim.« Pravi, da ima za te stvari veliko razumevanja in po njegovem se mora Evropa kulturno konstituirati na vseh teh različnih ravneh. Pripadnost regiji razkriva hkrati subnacionalno in širšo mednacionalno identiteto, ker je regionalno območje lahko tudi nek srednjeevropski svet. Nekatere regije – Alpe-Jadran z Avstrijo, Italijo in Slovenijo – se medsebojno povezujejo v smislu transcendiranja nacionalnih držav, s tem pa postajajo nekakšen subjekt z lastno ekonomsko, kulturno in psihološko vlogo. Moje razumevanje za nastanek regij in njihovo vključitev v mozaik Evropske unije temelji na tej osnovi.«

Pomen decentralizacije

»Decentralizacija je nekakšen pogoj za enakopravno sodelovanje z – pogojno rečeno – zunanjim svetom. Če se Slovenija ne bo tudi intelektualno decentralizirala in bosta znanje in kultura še naprej koncentrirana samo v Ljubljani, potem bo obrobje prepuščeno vplivom močnejših centrov v bližini.« Po njegovem mnenju je tudi v smislu avtentičnega mednarodnega znanstvenega sodelovanja pomembno, da se Slovenija enakomerno razvija; da bo lahko Primorska enakopravno sodelovala z univerzami v Vidmu, Gorici, Trstu, Benetkah, kar je najbrž tako v našem kot v italijanskem interesu. »Slovenija na tem področju prav gotovo zaostaja, ker ne zna mobilizirati vseh moči in potencialov, ki obstajajo v njenih obmejnih regijah. Prav tu obstaja velika možnost za mobilizacijo zamejskih intelektualcev, da ne ostajajo še naprej zgolj objekt našega občudovanja ali ignoriranja, ampak da se dejansko vključijo v živo tkivo znanstvene, kulturne in vseh drugih produkcij. Te nastajajoče univerze in ostale ustanove v posameznih regijah so hkrati priložnost za integracijo slovenstva na ravni raznolikega intelektualnega, znanstvenega in kulturnega sodelovanja. Šele na ta način lahko pride do odprtega sodelovanja z drugimi na enakopravni osnovi in ne na osnovi nekega polkolonialnega statusa. Nesmiselno bi bili tak pretok razumeti kot prvenstveno nacionalistični projekt v še tako pozitivnem pomenu besede.«

Nacionalni pomen ekonomije

Čeprav ekonomija danes prisega zgolj na svobodo trga, je le ne smemo enačiti zgolj s tržiščem in trgom. Predvsem za velike države je značilno, da se ekonomija prekriva s strateškimi interesi vodilnih elit, tako da ekonomijo v tem smislu lahko razumemo kot kulturni, etični in etnični fenomen. »V nasprotju s splošnim prepričanjem je ekonomija nekakšna mehka sfera z vsemi omenjenimi komponentami. Če je povezana zgolj s slepim zasledovanjem profita, lahko postane destruktivna. Dolgoročna ekonomija pa priznava tudi neke druge vrednote. Samo pridobivanje profita kratkoročno deluje, dolgoročno je pa seveda destruktivno, tako za tistega, ki prejema, kot za tistega, ki se mu nekaj na ta način odvzema.«

Moj sogovornik dodaja, da imajo evropske nacionalne države še vedno v rokah škarje in platno in v bistvu določajo pogoje ekonomskega delovanja. »V posamezne manj bogate države prihajajo različen kapital in ponudbe, od najbolj običajnih, veljavnih za civiliziran svet, do najbolj roparskih. Funkcija nacionalnih držav je, da zavarujejo svoje državljane oziroma etnično prebivalstvo pred poskusi, da bi ekonomijo izrabljali za drugačne namene, ki so brez povezave z interesi tistega, ki živi tam, kjer se takšne investicije skušajo realizirati. Vstop Slovenije v Evropsko skupnost razumem tudi kot priložnost za nabiranje izkušenj tudi pri drugih. Moralo bi nas zanimati, kako so se v tem pogledu znali zavarovati drugi. Nekatere države so znale zavarovati svoje interese, druge, kot na primer nekdanje komunistične države v vzhodni Evropi, pa so na slepo sprejemale vse ponudbe, ki so prišle z Zahoda. Velika razprodaja bank najbrž ne spada k političnemu pristopu, ki bi nas smel preslepiti. Kolega Mencinger je omenil, da ostajajo banke v zahodnoevropskih državah večinoma v rokah teh držav, medtem ko so v vzhodni Evropi celotni bančni sistem predali v roke bank iz drugih držav, ki pri tem očitno mislijo le na svoje lastne interese in ne interese vzhodnih držav.«

Simbolni pomen slovenščine kot uradnega jezika

Dejstvo, da bo slovenščina eden od uradnih jezikov znotraj Evropske unije, ima posebno težo tudi v simbolnem pomenu. »Na ta način bo slovenščino spoznalo mnogo več ljudi, kot pa do sedaj, ko smo jo govorili v nekem relativno zaprtem prostoru, kjer je bila na nek način sicer varovana, vendar obsojena na nekakšen geto. V preteklosti – še ob začetku jugoslovanske tragedije – marsikdo ni vedel, da Slovenci znotraj Jugoslavije, tako kot tudi drugi narodi, govorimo svoj jezik. Za njegovo

usodo bi se bal samo v primeru, če se ne bi vključevali v evropska združevanja. Tudi angleščina, ne glede na to, da jo govori skoraj ves svet, opušča marsikaj od jezika starega Shakespeara; tudi oni niso najsrečnejši, da danes lahko z angleščino vsak počne, kar hoče. Tisti, ki se zavedajo njenih estetskih in drugih prednosti, imajo kar precej razlogov za zaskrbljenost. Vidimo torej, da slovenščina kljub razvoju lahko ohrani svojo avtonomijo. Če bomo poleg slovenščine obvladali še kak drug jezik, nam bilingualizem ne bo naredil posebne škode. Zaradi posebne pozornosti ga bomo znali mnogo bolje reflektirati, v soočenju z drugimi jeziki pa bomo spoznali njegove prednosti.«

Študijske izmenjave

S tako imenovano bolonjsko deklaracijo se znotraj Evropske unije ureja različna problematika z izobraževalnega področja. Po drugi strani pa so vse univerze že sedaj vpete v različne oblike sodelovanja, pri katerih so ene bolj, druge pa manj uspešne. »Verjetno ni težko napovedati, da bo članstvo Slovenije v Evropski uniji to medsebojno sodelovanje še pospešilo. Sam imam že sedaj veliko priložnosti; pišem več priporočil za svoje študente, ki študirajo znotraj programov, kot je na primer Erasmus in drugi, ki jih finansira Evropska unija, kot sem jih doslej. Vsako leto pošljem od tri do pet dodiplomskih ali podiplomskih študentov na bolonjsko univerzo, sodelujem pa tudi z dunajsko. Tudi naši podiplomski študentje lahko vpišejo posamezne predmete pri profesorjih na eni od omenjenih univerz, kar se jim kasneje prizna. To je seveda mogoče, kadar predmet v tujini zadosti določenim našim kriterijem. Če današnjo situacijo primerjam s situacijo pred desetletjem ali iz časa mojega študija, ko sem tudi sam iskal podobne priložnosti za študijsko izmenjavo, ugotavljam, da je bil to takrat povsem individualen projekt, zdaj pa se z organizacijo študijskih izmenjav ukvarjajo posebne institucije.«

Marina Lukšič-Hacin

Slovenke in Slovenci po svetu

Marina Lukšič-Hacin, od leta 1999 predstojnica Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU,[1] se je leta 1965 rodila v Novem mestu. Na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo je leta 1989 diplomirala iz sociologije, doktorirala leta 1998, dve leti kasneje pa je bila na isti fakulteti, ki se je med tem preimenovala v Fakulteto za družbene vede, habilitirana v docentko za socialno in politično antropologijo, kjer je nosilka predmeta kot zunanja sodelavka. Na Inštitutu, kjer je zaposlena, proučuje način življenja Slovencev po svetu, njeno delovno področje so evropske države s poudarkom na Švedski. Primerjalno se ukvarja s socializacijo, resocializacijo in akulturacijo tako na ravni skupine kot posameznika. Z namenom primerjave s sredinami, ki jih sama proučuje, interpretira sekundarne vire, se pravi materiale drugih raziskovalcev. Predvsem jo zanima, kako se v različnih sredinah med Slovenci po svetu ohranjata izvorna kultura in občutek pripadnosti ter kateri mehanizmi so prineseni iz domovine, kateri pa se pojavljajo v novem okolju; pri tem jo zanimajo razlike v načinu ohranjanja občutka pripadnosti slovenstvu med posameznimi generacijami.[2] Zanimalo jo je tudi, ali je človek – predvsem ženske, formirane znotraj ozkih stereotipov – sposoben kasneje v življenju spremeniti v otroštvu pridobljena sistem vrednot in osebnostno strukturo; po njenem mnenju je nekatere fenomene lažje raziskovati v izseljenskih sredinah, kjer se izražajo v še bolj radikalnih oblikah. Trenutno dela na projektu »Vloga in pomen žensk

1 Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

2 Predvsem v Združenih državah Amerike, kjer že peta generacija Slovencev živi v eni najstarejših priseljenskih skupin, trenutno opaža močno vračanje h koreninam. Kljub dolgoletnemu bivanju v ZDA, so se preko vseh generacij ohranili mehanizmi vzdrževanja zavesti o poreklu.

za ohranjanje kulturne tradicije med izseljenci«, kjer proučuje vlogo izseljenk za ohranjanje nacionalne identitete v kontekstih, ki jih konstituirajo patriarhalni odnosi in spolna dihotomija.[3]

Inštitut za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani med drugim hrani tudi dokumentacijo in arhivsko gradivo o Slovencih. Skupaj z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu so po nekaj letih uspeli postaviti ciljno raziskovalni projekt o arhivsko-dokumentacijski knjižnični dejavnosti med Slovenci po svetu, čeprav je velik del te dediščine že uničen. S terenskim delom iščejo in dokumentirajo še ohranjeno dokumentacijo, ob podpori in interesu naše države pa iščejo rešitve za ohranitev in arhiviranje te dediščine. Pomembna je tudi njihova raziskovalna dejavnost na področju izseljevanja, kjer pokrivajo različne discipline in tiste teritorije, kamor so se Slovenci bolj množično izseljevali. Ena od študij je namenjena izdelavi morebitnih predlogov za strategije tako Ministrstva za kulturo kot Ministrstva za zunanje zadeve v odnosu do slovenskih skupnosti po svetu in v zvezi z ohranjanjem slovenske identitete. Njihov trenutni projekt je usmerjen k povratnikom, ki imajo precejšnje težave pri vključevanju v slovensko okolje predvsem zaradi nelogičnega in predvsem nesistemskega delovanja slovenske birokracije.

Razširitev pojma skupnega slovenskega kulturnega prostora

Skupni slovenski kulturni prostor je v zadnjem času pogosto izrečen pojem. Lukšič-Hacin pod tem pojmom ne razume samo zamejskega oziroma manjšinskega prostora, ki se teritorialno stika z mejami Slovenije; temu prostoru je treba nujno dodati tudi izseljenske sredine, v katerih Slovenci ohranjajo s seboj prineseno kulturo. V ta prostor sodijo tudi posamezniki, ki novemu okolju s svojim delom posredujejo slovensko tradicijo, način delovanja in pogled na svet. »Mi vsi smo konstituirani znotraj slovenskega prostora in hočemo ali ne, nas te vrednote, ki se jim nikoli v življenju ne moremo povsem izviti, opredeljujejo. Tako mislim, da sem spadajo tudi slovenski diplomati in njihove družine, slovenski umetniki, pa osameli popotniki, ki dalj časa potujejo po svetu, in seveda misijonarji, ki predstavljajo nek prav poseben most med domovino in svetom. Individualno početje vseh naštetih je podobno procesom, ki bi jih našli tudi v prepoznanih in priznanih izseljen-

3 Spolna dihotomija zajema percepcijo, razumevanje in vrednotenje anatomskih in fizioloških razlik med spoloma v kulturnem/družbenem kontekstu. (Južnič, Stane 1993: Identiteta. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana, str. 34.)

skih sredinah. Pojem skupni slovenski kulturni prostor je s takšnim razmišljanjem mogoče precej razširiti.«

Marina Lukšič-Hacin poudari, da je v Sloveniji prisotno zelo trdo stališče o povezavi slovenskega jezika s slovensko identiteto. Iz svojih izkušenj z izseljenskimi skupinami pa se je naučila, da je kulturni prostor pomensko mnogo širši od jezikovnega, predvsem pa, da skupinska identifikacija ni tako enostavna. Človek namreč pripada nekemu narodu, če se za pripadnost odloči sam, izbrani narod pa mu mora to odločitev priznati – najpomembnejši je vzajemni odnos. »Tudi ljudje brez znanja slovenskega jezika se identificirajo kot Slovenci. Zaradi tega se pogosto znajdejo v položaju, da jim Slovenci – ker jezika ne znajo – tega ne dovolijo. Kljub temu pa prav ta izkušnja dokazuje, da je kulturno izročilo še nekaj drugega, ne zgolj jezik. Jezik je zelo pomemben, vendar pa se v nekaterih situacijah identifikacija lahko vzpostavi mimo jezika kot komunikacijskega sredstva.«

Prekrivanje naroda in nacije

Takšno razumevanje kulturnega prostora v svetu ni nič novega; Avstrija je morala zgradili lastno identiteto – drugačno od nemške; tudi prebivalci Švice govorijo štiri jezike, pa se počutijo kot Švicarji, dober primer pa so tudi Združene države. »Tudi Slovenci smo prav zaradi svoje tradicije – jezik nam je omogočil konstituiranje in razlikovanje v odnosu do drugih – na tem, da bi morali narediti korak naprej. Imamo pa nacionalno državo, ki se žal imenuje enako kot narod. Po mojem mnenju smo pred osamosvojitvijo – bili smo narod znotraj drugače poimenovane politične tvorbe – imeli prednosti pred klasičnimi nacionalnimi državami. Z omenjeno dvojnostjo smo se lahko izognili močnemu nacionalizmu. Ker smo bili Slovenci vse do osamosvojitve del večjih političnih skupnosti, imamo dobre zgodovinske nastavke za tako imenovane dvojne lojalnosti. Prav zato, ker smo bili socializirani v okolju, kjer smo bili hkrati pripadniki neke politične organizacije – države, in slovenskega naroda, smo sposobni razumeti ta dvojni princip. Ta nastavek pripadniki slovenskih narodnih skupnosti v Avstriji, Italiji in na Madžarskem še vedno imajo; so namreč pripadniki slovenskega naroda in državljani različnih držav. S tem, da smo Slovenci svojo državo leta 1991 poimenovali Slovenija, smo ta dvojni nastavek izgubili; po mojem mnenju je povečana nestrpnost do priseljencev eden od rezultatov te izgube. Kot pripadnike slovenskega naroda z jugoslovanskim državljanstvom nas ni motilo, da v neki politični skupnosti živimo z drugimi narodi; če bi se slovenska država po osamosvojitvi imenovala drugače, Slovenci na vsakdanji ravni življenja ne bi imeli

težav s priznavanjem pravice drugim, da so pripadniki iste države, ne pa hkrati slovenstva. Ugibam, ampak po mojem mnenju bi lahko vsi, ki so po poreklu drugačnih narodnosti, bili brez težav državljani drugače poimenovane države, čeprav jim ne priznamo, da so Slovenci. Pred poimenovanjem države bi morali narediti dobro analizo s pomočjo proučitve različnih etničnih študij.« Moja sogovornica poudari, da gre za dve enako poimenovani pojavnosti, ki sta se prekrili. Njuno delovanje in prikrivanje lahko razumejo analitiki, pri ljudeh pa na vsakdanji ravni razumevanja to povzroča probleme, ker je ena pojavnost izpostavljena do te mere, da nima mehanizmov druge. »Slovensko okolje po mojem mnenju do osamosvojitve ni bilo nestrpno do te mere, kot smo lahko opazovali v okoliških prostorih.«

Vzpostavitev nacionalne države in nestrpnost

Po njenem mnenju se je nestrpnost Slovencev do pripadnikov drugih narodov po osamosvojitvi močno povečala. »Zanimiv je primer slovenske slikarke iz Argentine, ki pravi, da ›pravi Slovenci‹ po njenih izkušnjah Slovence delijo na prave, prvorazredne Slovence, ki živijo v Sloveniji, za drugorazredne imajo zamejske Slovence, šele na tretjem mestu pa so izseljenci, ki jih razlikujejo glede na znanje jezika. Tisti, ki jezika ne znajo, so namreč precej sumljivi. Če bi razmišljali po tej logiki, bi priseljencem z znanjem slovenščine brez težav priznali, da so Slovenci. Tukaj pa ta logika ne deluje. S tem lepo pokažemo, da znamo preklapljati, ampak žal v napačno smer. Tudi to, da naj bi bili ljudje bolj naklonjeni ljudem z Zahoda kot z Vzhoda in iz prostorov nekdanje Jugoslavije, ne drži, kajti glede na to, kar mi pripovedujejo ljudje iz zahodnoevropskih držav, naj bi bili Slovenci nestrpni po definiciji.«

Ob tem pove ilustrativno zgodbo o državljanki ene od držav zahodne Evrope, že 15 let poročeni s Slovencem. Ker je želela slovensko državljanstvo, je opravljala izpit iz znanja slovenščine. »Izpitne pole sem videla. Jaz, pa najbrž več kot polovica ›prvorazrednih‹ Slovencev, tega izpita, pri katerem je bilo treba poznati predvsem posebnosti slovenskega jezika, ne bi opravilo.« Ob tem pa odlično govori slovensko. Slovenska država s svojo zakonodajo pravzaprav ustvarja apatride, to je ljudi brez državljanstva. Ljudje, ki hočejo pridobiti slovensko državljanstvo, se morajo, preden ga dobijo, svojemu dosedanjemu državljanstvu odpovedati. Ti ljudje so v vmesnem obdobju, ki lahko traja neomejeno dolgo, apatridi. Pravno gledano s tem pristopom ustvarjamo zelo nemogoče situacije. Apatrida, človeka brez državljanstva, pravno povsem nezaščitenega, na nek način sploh ni. Glede na princip podeljevanja državljanstva v svetu imamo tako na eni strani apatride, na

drugi pa ljudi z dvema ali več državljanstvi. Države, ki dovoljujejo več državljanstev, si s tem, koliko državljanstev ima posamezen človek, ne belijo glave, pomembno je le, da izpolnjujejo svoje državljanske dolžnosti. Mi več kot eno državljanstvo striktno prepovedujemo, po drugi strani pa tarnamo, da nas je premalo. Ne maramo preveč ljudi drugih narodnosti, čeprav sploh ne vemo, kaj vse smo ... profesor Južnič mi je vedno govoril, da niti ne vemo, kaj vse smo Slovenci, čez naše ozemlje je namreč šlo toliko različnih vojsk ...«

Kultura kot dedna kategorija

»Problem s kulturo nastane,« nadaljuje, »ko se začne kulturo in znotraj nje pripadnost neki etnični skupnosti dojemati kot dedno kategorijo, tako kot raso in spol. Ko se začne tudi narod dojemati na ta način, začne zadeva delovati podobno kot rasizem. To vse so v bistvu rasistični koncepti, ki se sicer napenjajo na druga sidrišča, v realnosti pa funkcionirajo kot biološke kategorije. Čeprav novejše študije kažejo, da je tudi koncept rase kulturni koncept. Barva kože je res gensko pogojena, vendar se nanjo ne veže nobena druga lastnost, se pravi, da so v obdobju rasističnega duha in imperialne politike za znak razlikovanja povsem naključno izbrali barvo kože, ne pa barvo oči. Hitler je na barvo kože vezal tudi barvo oči in las, po čemer naj bi bili modrooki in plavolasi duhovno bolj razviti od drugih. Od vseh kategorij, o katerih govoriva, je spol, čeprav je prav tako kulturna kategorija – z največ posredovanimi genskimi lastnostmi še najbolj biološko pogojen, čeprav je na drugi stopnji prav tako kulturno posredovan. Vsi ti koncepti so v našem prostoru zelo trdo zastavljeni in zato posebno problematični. S tem ponesrečenim poimenovanjem države pa so se še dodatno medsebojno prekrili.«

Izseljevanje Slovencev

Zakaj so se v preteklosti Slovenci izseljevali? Prvi Slovenci, ki so odšli po svetu proti koncu 19. stoletja, so bili del tako imenovanega drugega evropskega izselitvenega vala. Prvi val so predstavljali ljudje iz zahodnoevropskih kolonizatorskih držav – drugi val pa iz srednjeevropskega prostora, katerega del smo bili tudi Slovenci –, ki so se izseljevali v Severno in Južno Ameriko. Razlogi za izseljevanje so bili predvsem ekonomski; Slovenijo so na primer pestile suša in različne bolezni. Vendar pa po mnenju moje sogovornice razloge za izseljevanje med seboj težko ločuješ. »Veliko Slovencev je odšlo zaradi nezadovoljstva s položajem znotraj države, tisti del Slovencev, ki je po prvi svetovni vojni živel pod Italijo, pa je zaradi bega pred fašizmom odhajal predvsem iz poli-

tičnih razlogov. Prav tako bi lahko ljudi, ki so po nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev bežali zaradi verskih razlogov, označili kot politične ubežnike. Po drugi strani pa so Ribničani, ki so svojo suho robo prodajali ne samo po vsej Evropi, ampak tudi v Ameriki, postali neke vrste informatorji, saj so za seboj potegnili tudi druge.

V 20. in 30. letih so se ljudje po Evropi spet razseljevali predvsem zaradi dela. Nekateri so šli tudi preko luže, ampak ne več v Združene države, ki so omejile priseljevanje, temveč v Južno Ameriko. Temu sledi gospodarska kriza v 30. letih in pojav nacizma. Veliko Slovencev je iz Nemčije zbežalo v druge države, predvsem Francijo ali pa nazaj v Slovenijo. Med drugo svetovno vojno so se ljudje mešali po evropskem kontinentu, po vojni pa je iz političnih razlogov bežala tako imenovana kolaboracija, ki je najprej bivala v begunskih taboriščih, potem pa se je razselila po svetu. Sredi 20. stoletja prihaja do prvih ilegalnih prehodov, ki so mešanica ekonomsko-političnih razlogov. Po letu 1960, ko je Jugoslavija odprla meje tudi za potovanja po svetu in izseljevanje, je spet v ospredju močan ekonomski dejavnik. V tem obdobju so tudi zavodi za zaposlovanje institucionalno vzpodbujali tako imenovano začasno delo v tujini, in to predvsem v Nemčiji, Franciji, Švedski, Švici in Avstriji. Po naftni krizi letu 1974 so se zaprla tudi vrata evropskih držav, dovolijo le še selitve zaradi združevanja ločenih družin ali pa tako imenovani beg možganov, ko nekatere evropske države rabijo prav določeno kadrovsko strukturo in s tem na nek način kontrolirajo pritok delovne sile.

Vsi poznamo tudi aleksandrinke,[4] ki so na prelomu 19. v 20. stoletje iz povsem ekonomskih razlogov odhajale v Egipt. »Po drugi strani pa se sprašujem, koliko je izseljevanje žensk povezano tudi z zelo močnim slovenskim patriarhalnim okoljem. Kamorkoli so slovenske ženske takrat prišle, so naletele na za njih mehkejše, prijaznejše okolje, tako v državah zahodne Evrope, v Ameriki ali pa v muslimanskem Egiptu. Da je bil tudi islam do naših žensk prijaznejši kot njihovo izvorno okolje, lahko sklepamo iz številnih ohranjenih pisem. Če bi bilo drugače, se ne bi tako pogosto odločale za ločitev od svojih mož in ne bi zapuščale svojih otrok. Prvi razlog za odhod od doma je bil gotovo ekonomski, po prihodu v novo okolje pa so si nekatere ustvarile novo družino. Tega prav gotovo ne bi naredile, če se ne bi v novem okolju počutile bolje. Že to je bil radikalen korak, prestop v islam pa še bolj.

4 V slovenski zgodovini je kar nekaj primerov tipično ženskega izseljevanja. Poleg aleksandrink poznamo tudi ženske, ki so šle za delom v Italijo, prekmurske misijonarke so odhajale v Francijo, druge Prekmurke pa so bile kmečke sezonske delavke v Nemčiji in Franciji. Prav tako so se v ZDA izseljevale slamnikarice iz okolice Domžal.

Popolnoma sem prepričana, da jih v prestop vere nihče ni silil, ampak so se za to odločile same – pomembno je, da jim je novi način življenja bolj ustrezal, kar pomeni, da so se morale počutiti svobodnejše. Vse to je razbrati tudi iz pisem njihovih otrok. Že v *Aleksandrinkah* Dorice Makuc[5] je omenjeno pismo hčerke neke Slovenke. V njem opisuje, kako je njen oče, Musliman, skrbel za to, da bi ona ostala Slovenka, kako jo je vozil v katoliško cerkev in na slovenske shode. Ti ›grozni‹ Muslimani so torej poskrbeli, da so bili otroci vzgajani v kulturah obeh staršev – in to v začetku 20. stoletja.«

Marina Lukšič-Hacin posebej poudari, da se razlogov za izseljevanje ne more postavljati tako striktno, saj se med seboj prepletajo – v nekaterih situacijah je bil močnejši politični, v drugih ekonomski faktor. Pri tem nikakor ne smemo zanemariti osebne nagnjenosti k avanturizmu, ki človeku omogoča, da se v življenju hitreje odloča za spremembe. Takšni ljudje so tudi zahtevnejši od okolja, v katerem živijo in močneje občutijo željo po svobodi. »To pomeni, da svoje potrebe doživljajo drugače kot večina ljudi, s katerimi živijo, tisto, kar jim ponuja okolje, pa jih ne zadovoljuje. Novejše študije evropskega prostora kažejo, da klasična pull-push teorija, po kateri se ljudje selijo zaradi revščine in nezagotovljenih življenjskih pogojev, ne drži. Po tej teoriji bi se morali izseljevati najrevnejši. Novejše študije pa dokazujejo, da se največ selijo ljudje iz srednjih slojev. Pri njih je namreč razkorak med tem, kako živijo, in tem, kako si želijo živeti, največji. Še danes, ko imamo zelo visok standard, so nekateri zelo preprosti ljudje zadovoljni z zelo slabimi življenjskimi pogoji in se ne izselijo.«

Zamenjava kulturnega okolja za nikogar ni enostavna, saj so tujci v novem okolju hendikepirani na mnogih področjih. Še posebno za žensko ta preskok iz tradicionalnega v tako imenovano moderno okolje predstavlja hudo dodatno obremenitev. Kakor koli se moderna država kiti s tem, da žensko osvobaja, jo dejansko dodatno bremeni. To dokazujejo tudi razgovori z ženskami, ki v določenih vidikih in državah zagovarjajo vrednote islama. V zahodnoevropskem svetu je danes ženska dvojno obremenjena, ni pa se vzpostavila taka delitev dela, ki bi ustrezala omenjenemu preobratu, hkrati pa so ženske v tem prostoru izgubile podporo nekdanjih socialnih mrež. Ženske med sabo namreč niso organizirane tako, kot so bile v tradicionalnem svetu. V patriarhalnem svetu je ženska res bila doma, ampak ni bila doma ženska – doma so bile ženske. Skupaj so gradile nek določen socialni in komunikacijski

5 Makuc, Dorica 1993: *Aleksandrinke*. Goriška Mohorjeva družba. Gorica, 171 str. Glej tudi: Tomšič, Marjan 2002: *Grenko morje: roman o aleksandrinkah*. Kmečki glas. Ljubljana, 295 str.

svet, ki jim je omogočal vzpostavitev samo njihovega prostora. Vzgoja otrok ni bila prepuščena samo materi, znotraj socialne mreže je bila deležna različnih oblik pomoči. Islam vse to še danes ima; ima moški in tudi dobro organiziran ženski svet. Ženske v modernem svetu so kot osamljeni otoki, ki jih, kar se tiče preživljanja, podpira lahko samo država. Prijateljskih in socialnih mrež ni več, ker je zaradi načina življenja 24 ur na dan pokritih. Če država težave, ki izhajajo iz tega, organizira tako, kot na primer Švedska, potem ni težav, če pa se to ureja tako kot v večini držav, potem ženska ob dvojni zaposlitvi pozabi nase in se na nek način izgubi. Po mojem mnenju je največje število ločitev prav v sredinah, kjer so ženske ta le njim namenjen čas izgubile. S tem, ko izgubijo del sebe, živijo neko vkalupljeno ritualno življenje. Marsikdaj prav obdobja po ločitvi, ko si ženske morajo vzeti čas zase, prinesejo radikalni rez v življenju. »Da so vloge iz zasebnega sveta nezamenljive in da je tudi zasebnost pomemben del življenja, se v izseljenstvu pokaže še dosti prej. V izseljenstvu so namreč nekatere situacije zaradi neznanega okolja še mnogo bolj zaostrene, marsikdaj celo ekstremne, zato so ljudje bolj odvisni drug od drugega.«

Omejevanje priseljevanja samo na izobraženi del populacije moja sogovornica oceni kot rasističen. Na podoben način ocenjuje tudi tako imenovani kvotni sistem, ki so ga v dvajsetih letih uvedle ZDA, ki so za doseljevanje določile kvote po rasnem in etničnem ključu. Do močne kritike kvotnega sistema, češ da je rasističen in ga je treba odpraviti, je prišlo s povečanjem etničnih študij v 60. letih. »Od takrat naprej Amerika z neke vrste pavšalom določa, koliko ljudi bo sprejela, in to ne glede na etnično, rasno, versko in drugo poreklo. Število priseljencev torej še vedno regulirajo. Zdaj tudi Evropska unija za regulacijo priliva razmišlja o kvotnem sistemu. Evropska unija je sedaj v istem položaju, v kakršnem je bila Amerika pred sto leti in uvaja sistem, ki ga je Amerika zato, ker je bil rasističen, ukinila. Razlika je le v tem, da ne uvajajo kvotnega kriterija na etnije, ker je to le preveč očitno nacionalistično, ampak na kadrovsko strukturo. Kljub temu pa je odločitev, da se bodo v Evropsko unijo lahko priseljevali samo bolj izobraženi, izrazito diskriminatorna in bo v praksi pripeljala do specifičnega delovnega rasizma. Pravzaprav je že Hitler želel v svojem rajhu imeti le najbolj inteligentne in sposobne, ki bi se med seboj reproducirali. Ker tehnologija genskega inženiringa takrat še ni bila dovolj razvita, je svoje cilje hotel uresničiti po naravni poti. Tudi v Evropi se bo na nek način izvajal genski inženiring po naravni poti, ki ga bo omogočala selekcija po sposobnosti ...«

Način življenja Slovencev po svetu

Slovenci, ki so šli po svetu, so se priselili v različne sredine. »Tisti, ki so se priselili v socialno dobro organizirana okolja, pripovedujejo, da so bili ne glede na razloge, zaradi katerih so odšli, izpostavljeni določenim kontrolam, kar je pri njih porodilo odpor do države, ki so ji pripadali, in se niso radi vračali. Nekateri so razvili močne politične predsodke do Jugoslavije, nekateri pa so imeli v izseljenskih okoljih negativne izkušnje s skupnostmi drugih jugoslovanskih republik. Ponekod so se namreč Slovenci povezovali s pripadniki drugih jugoslovanskih narodov, drugod spet so imeli svoja društva. Slovenska tako politična kot kulturna društva so povsod veljala za mirna in tolerantna. Slovenci nikoli niso delovali v agresivnih, militantnih sredinah, ki bi posegale po terorističnih mehanizmih. Določene izseljenske skupnosti drugih narodnosti Jugoslavije so delovale tudi teroristično. Slovenska argentinska skupnost velja za eno najmočnejših političnih povojnih skupnosti, sredstva, ki so jih uporabljali pri svojem delovanju, pa so bila kulturna in intelektualna. V tem se Slovenci zelo razlikujemo od drugih narodov. Prvič se močno razselimo in razpršimo in se med sabo nimamo najbolj radi. Od drugih priseljencev se razlikujemo po tem, da nismo nagnjeni k ustvarjanju getov. Argentinska slovenska skupnost je ena redkih, ki je ostala koherentna do te mere. Nekaj podobnega lahko trdimo za Cleveland v 30. letih, ki je bil pravzaprav slovensko mesto, saj so mu rekli ameriška Ljubljana. Tam so se Slovenci priseljevali v skupne soseske, si med sabo pomagali in se tudi institucionalno organizirali. Edino pri njih najdeš neke elemente geta. Tudi Slovenci v Avstraliji živijo zelo razpršeno.«

Marina Lukšič-Hacin takšen način bivanja pri Slovencih razlaga z njihovim velikim zasebni krogom, ki ne prenaša tujega vdora. »Človek, ko pride v tuje okolje, kjer nikogar ne pozna, je pred veliko preizkušnjo, da bi vdrl v zasebni krog svojih slovenskih prijateljev. Prav zato pride do močne odbojnosti. Slovenci se sicer srečujejo enkrat na teden, hkrati pa živijo precej narazen. Tudi če so v prvih letih po prihodu še živeli skupaj, so se ob prvi priložnosti razselili. Tudi v Argentini se nekateri ljudje iz druge generacije že selijo iz skupnosti, pogostejši so tudi mešani zakoni. Zdaj, ko se je možno vsak dan pogovarjati s pomočjo interneta, je potreba po fizičnem druženju še manjša.«

O manj- in večvrednosti Slovencev

»Jaz mislim, da je bila identifikacija s kulturno skupnostjo pri Slovencih že od nekdaj zelo močna, drugače ne bi preživeli. Če Slovenci nikoli v

preteklosti nismo izumrli, tudi zdaj ne bomo, ko imamo svojo državo, pa naj še toliko govorijo o izumrtju slovenske kulture znotraj Evrope. Slovenci nikoli nismo imeli težav z manjvrednostnim kompleksom, ampak prej z večvrednostnim, in to nikakor ne po Freudu, ki večvrednostni kompleks razlaga s sprevrženim manjvrednostnim. Če imaš torej po mnenju psihoanalitikov lahko kar tako manjvrednostni kompleks, imaš lahko kar tako tudi večvrednostnega. Mislim, da se Slovenci skoraj do vseh narodov obnašamo kot več vredni, pa naj bo do Italijanov, Francozov, Špancev, celo v odnosu do Angležev. Edini, ki bi lahko temu kulturnemu prostoru predstavljali nek ideal, ali bili celo nekoliko boljši od nas, so Nemci. Tudi če analiziramo šale in stereotipe o tujcih, ne moremo govoriti o nikakršnem manjvrednostnem kompleksu.«

Marina Lukšič-Hacin nadaljuje: »Vse to govorjenje o manjvrednosti je zgolj pesek v oči, saj imamo po definiciji težave s svojo večvrednostjo. Mislim, da se z govorjenjem, da je naša večvrednost izraz manjvrednosti, pravzaprav tolažimo oziroma opravičujemo. V bistvu si nočemo priznati, da smo po definiciji majčkeno netolerantni in se imamo za nekaj več. Prepričana sem, da bi se odgovori pri poskusu, v katerem bi morali Slovenci najprej opisati vrednote, ki jih najbolj cenijo pri drugih ljudeh, potem pa vrednote, ki jih pripisujejo Slovencem, prekrivali. Meni so teorije o sprevrženem kompleksu tuje. Tudi slovenski kmet ali delavec bi te ob tej trditvi pogledala precej čudno. Oni teh težav nimajo, po mojem mnenju jih imajo intelektualci s svojimi sprevrženimi kompleksi v odnosu do tujine. Prav intelektualci pa so avtorji koncepta sprevržene manjvrednosti. Pravzaprav je univerza sama uzakonila te komplekse, s tem da predavanja svojih profesorjev na tujih univerzah, ne glede na njihovo kvaliteto, vrednoti mnogo višje.«

Po mnenju moje sogovornice je vsaka nestrpnost lahko rezultat življenja v nestrpni sredini. »Človek, ki kot otrok nosi stigmo zaradi etnične pripadnosti, prav tak odnos prenaša na druge. Včasih pride celo do sprevrženosti, do alternacije, ko se odpoveš svoji pripadnosti zato, ker se zaradi nje počutiš slabo in to hočeš prikriti. To se pojavlja tudi pri izseljencih. V državah z zelo visokim številom priseljencev so priseljenske skupnosti med seboj manj tolerantne, kot je večinsko okolje do njih, tako da etnično stratifikacijo vzpostavljajo priseljenci sami. Dober primer je Švedska, kamor so netoleranco zanesli priseljenci. S tem se marsikdo, ki pozna samo današnji položaj, ne strinja, Slovenci, ki pa so v 60. letih prišli na Švedsko, pripovedujejo, da je bilo Švedom povsem vseeno, ali prihajaš iz sosednje vasi, mesta ali pa iz druge države. Za vse vrste priseljencev so namreč imeli isti izraz. Jezik kot odraz življenja dokazuje, da na Švedskem ni bilo razlikovanja po etnični pri-

padnosti in da je bil v državo prineseno naknadno.«

Milena Domjan

Združitev vseh potencialov

Prof. Milena Domjan se je leta 1950 rodila v Celju. V Ljubljani je na Filozofski fakulteti zaključila študij slovenščine in angleščine. Na Ministrstvu za kulturo je pred sedanjo zaposlitvijo delala najprej kot svetovalka za glasbo, kasneje pa kot svetovalka za arhive; nekaj let je bila tudi sekretarka Odbora za pripravo državnih proslav, tako da se je dodobra seznanila tudi z drugimi področji kulture. Od leta 1996 se na Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije ukvarja s Slovenci, ki živijo zunaj meja Republike Slovenije. Življenje Slovencev v drugih državah dobro pozna tudi iz lastne izkušnje, saj je kar nekaj let kot žena diplomata preživela v treh tujih državah – štiri leta v Avstraliji, tri leta v Grčiji in dve leti v Angliji.

Oddelek za Slovence zunaj Republike Slovenije

Milena Domjan pove, da je že pred vzpostavitvijo Ministrstva za kulturo znotraj Republiškega komiteja za kulturo obstajal resor za Slovence, ki ne živijo v tako imenovani matični domovini. Kasneje je bil omenjeni resor znotraj Ministrstva za kulturo vpet v različne organizacijske enote, med drugim tudi v sektor za mednarodne odnose. »Počasi pa se je izkristaliziralo, da to posebno, dragoceno in občutljivo delovno področje rabi posebno pozornost in ne more biti vpeto v neke splošne pogoje delovanja. Sodelavci in takratne članice Strokovne komisije[1] smo

1 V obdobju, ki ga omenja Milena Domjan, so bile članice omenjene komisije dr. Irene Mislej, ki sama izhaja iz diaspore, dr. Vera Klopčič in dr. Irena Gantar – Godina. Vse se tudi službeno ukvarjajo s področjem, povezanim s Slovenci zunaj meja Republike Slovenije. Člani sedanje komisije so: mag. Polona Sketelj, dr. Boris Jesih (predsednik) in dr. Milan Bufon.

si zelo prizadevali za organizacijsko spremembo nekdanjega resorja v samostojen oddelek; to se je znotraj Ministrstva za kulturo uresničilo šele z reorganizacijo pred dvema letoma, ko se je nekdanji resor hkrati preimenoval v Oddelek za Slovence zunaj Republike Slovenije. Za novo poimenovanje smo se odločili zaradi neprimernosti pojmov, kot so: zamejci, zdomci, izseljenci, matica, na katere niso opozarjali le Slovenci iz sosednjih držav, temveč tudi Strokovna komisija za Slovence zunaj Republike Slovenije, v zadnjem času pa tudi strokovna javnost. Ustreznejša nova poimenovanja so uporabljena tudi v osnutku Slovenskega nacionalnega kulturnega programa.«

Slovenci zunaj meja Republike Slovenije so zajeti v tri kategorije. Slovenci, ki živijo v sosednjih državah – Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem – so tam avtohtono prebivalstvo, za katero veljajo povsem druga pravila kot za Slovence, ki so se iz Slovenije iz kakršnega koli razloga izselili. »Slovenske manjšine imajo že utečene oblike sodelovanja z matico in lastne kulturne ustanove ter združenja. Za njihovo kulturno dejavnost je značilna razčlenjenost, ki je, tudi zaradi neposredne geografske bližine in tesnejše povezanosti z matično domovino, še najbolj primerljiva z razčlenjenostjo kulturnega delovanja v sami Republiki. Gre predvsem za lastno ustvarjalnost na naslednjih področjih: literarnem, založniškem, knjižničarstvu, glasbeni, gledališki, filmski in likovni umetnosti, zajema pa tudi premično in nepremično kulturno dediščino ter radijske oddaje.«

Bistvo, ki obe skupini druži, je nujnost njihovega priznavanja, vključevanja in ohranjanja, ločuje pa ju dejstvo, da bodo tisti, ki živijo tik ob meji, tako rekoč jutri postali del slovenskega narodnega telesa. Slovenci iz Južne Amerike, Združenih držav, Avstralije in ostalih evropskih držav – tako imenovani Slovenci po svetu – pa ne bodo del tega telesa na isti način, saj bodo vedno prisotni bolj v duhovnem – v smislu ustvarjalnega prispevka – kot fizičnem smislu. Tudi skupino, ki se je predvsem v 60. letih 20. stoletja začasno izselila predvsem iz ekonomskih razlogov, in ki smo jo poimenovali zdomci, Milena Domjan prišteva med izseljence. »Za to skupino Slovencev velja, da delujejo v glavnem po kulturnih društvih, vendar tudi društva večine rojakov ne zajamejo; ponekod so predvsem intelektualci tisti, ki se v organizacije ne združujejo, tudi zaradi teženj društev po političnem udejstvovanju.«

Milena Domjan nadaljuje, da so naštete organizacijske kategorije formalna posledica zgodovinskih okoliščin. Vsebinsko pa vse te kategorije, skupaj z ustvarjalnostjo na vseh področjih umetniškega snovanja in kulturnega delovanja v širšem smislu, dopolnjujejo tako imenovani skupni slovenski kulturni prostor. »Skupna značilnost vseh Slovencev po svetu je, da njihovo kulturno identiteto določata dva elementa, po

eni strani je to pripadnost kulturi lastnega, po drugi pa tudi pripadnost kulturnemu prostoru večinskega naroda. Dejstvo, da so tako rekoč razpeti med dve domovini, samo po sebi oplaja obe kulturi, iz katerih izhajajo oziroma ji pripadajo. Med njimi se kažejo različni elementi narodne identitete, jezik in kultura sta zagotovo na prvem mestu kot pomembna dejavnika skupinske, pa tudi osebne identifikacije. Za skupni slovenski kulturni in duhovni prostor je pomembno, da vanj vsi ti Slovenci prispevajo svoj delež.«

Po osamosvojitvi Slovenije se je pokazalo, da tudi v večini nekdanjih jugoslovanskih republik – sedaj samostojnih državah – živijo posamezne skupine Slovencev, ki so se na ta območja izseljevali v različnih obdobjih in iz različnih vzrokov. »Strokovna komisija je mnenja, da so Slovenci, ki živijo na obmejnih območjih s Hrvaško avtohtona manjšina, čeprav jih država Hrvaška ne šteje med svoje manjšine. Ostali Slovenci v državah nekdanje Jugoslavije pa so nov segment, ki ga do sedaj ni bilo. Tudi na to skupino Slovencev, ki živi v težkih povojnih razmerah in ki se je začela združevati šele po nastanku novih držav, ne smemo pozabiti. Pogosto ne dosegajo kriterijev za subvencije, postavljene z javnim razpisom, saj je pomoč, ki jo dostikrat potrebujejo, še vedno predvsem humanitarne narave. To pa jim glede na pogoje svojega delovanja lahko nudi Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki deluje v sestavi zunanjega ministrstva.«

Odločanje o kulturnih vsebinah

Najbolj splošno zavzemanje za položaj Slovencev zunaj Slovenije zagotavljajo 5. člen Ustave Republike Slovenije, leta 1996 sprejeta Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije ter Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu, sprejeta leta 2002.

Ministrstvo za kulturo naj bi bilo matično ministrstvo za kulturne programe Slovencev v sosednjih državah, kot so nekdanje Slovence »v zamejstvu« tudi uradno preimenovali. Kar se tiče odločanja o kulturnih vsebinah – glede na to, da jih financirajo tudi nekatera druga ministrstva – si Ministrstvo za kulturo prizadeva imeti neke vrste glavno besedo, za kar so tudi strokovno usposobljeni. Še pred desetletjem so se prošnje za dodelitev finančnih sredstev obravnavale preko celega leta; sedaj se tudi Slovenci, ki živijo zunaj meja Republike Slovenije, prijavljajo na javne razpise, katerih kriteriji so v primerjavi z drugimi administrativno poenostavljeni. »S tem, da je razpis za Slovence zunaj Republike Slovenije ločen od ostalih, lahko sami – znotraj splošnih

pravil – kreiramo nekatere posebne pogoje, kar je še ena od prednosti sedanje organiziranosti.«

Moja sogovornica je prepričana, da je bil z reorganizacijo in ustanovitvijo samostojnega Oddelka za Slovence zunaj Republike Slovenije znotraj Ministrstva za kulturo narejen pomemben korak k ozaveščanju o posebnem pomenu tega področja. »Velja namreč splošna ugotovitev, da je v slovenski notranji in zunanji politiki ter javnosti premalo poznan pomen vprašanja ohranjanja slovenske identitete v zamejstvu, še manj v izseljenstvu. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se bo moralo tudi to področje še spremeniti. Tako sama kot člani Strokovne komisije opažamo, da o tem delu Slovencev še vedno razmišljamo kot o nekom, ki živi ›tam nekje v tujini‹.«

»Treba je še enkrat poudariti,« nadaljuje Milena Domjan, »da se Oddelek za Slovence zunaj Republike Slovenije po vsebinski plati ukvarja s celim nizom kulturnih ustvarjalnosti; od bazične ljubiteljske kulture[2] do najbolj vrhunskih dosežkov na vseh področjih kulturnega delovanja. Med Slovenci zunaj Republike Slovenije najdemo med drugim odlične glasbenike, kiparje in slikarje, ki so pomembno zaznamovali glasbene in likovne trende v tujini. Tudi slovenska izseljenska literatura predstavlja dragocen ustvarjalni prispevek slovenskih izseljencev k skupni slovenski književnosti in kulturi.[3] Žal pa se njihovih dosežkov iz različnih razlogov ne umešča samoumevno med skupne dosežke slovenske kulture. Sami ustvarjalci tudi povedo, da imajo premalo priložnosti za predstavitev svojega dela v Sloveniji. Zato sta v Nacionalnem programu za kulturo zapisana dva prioritetna splošna cilja z ukrepi, in sicer integracija kategorije Slovencev v sosednjih državah v skupni slovenski kulturni prostor in ohranjanje kulturne identitete Slovencev po svetu. V Nacionalnem kulturnem programi smo opredelili tudi tri bolj dolgoročne cilje, in sicer zagotavljanje pogojev za trajno izgrajevanje skupnega slovenskega kulturnega prostora, spodbujanje kulturne dejavnosti pripadnikov druge in tretje generacije Slovencev zunaj Republike Slovenije in nenazadnje intenzivnejše povezovanje področja kulturnega ustvarjanja Slovencev zunaj Republike Slovenije z nadgraditvijo z drugimi sferami – gospodarstvom, turizmom, športom itd. – in njegova uporaba za promocijo slovenske kulture v tujih okoljih.«

2 Ljubiteljsko kulturno dejavnost organizacijsko pokriva Sklad za ljubiteljsko dejavnost Republike Slovenije.

3 Pisatelj Ted Kramolc, ki živi v Kanadi, je bil za svoj roman *Ples v svilenih coklah* letos nominiran za Kresnikovo nagrado, ki jo vsako leto za najboljši roman preteklega leta podeljuje dnevnik *Delo*.

Ustanavljanje kulturnih centrov

Predstavniki slovenskih narodnih skupnosti v sosednjih državah si že nekaj časa postavljajo vprašanja o uradnih načrtih Republike Slovenije v zvezi z njimi po vstopu Slovenije v Evropsko unijo. Uradni pristop, ne samo Ministrstva za kulturo, temveč tudi drugih pristojnih državnih služb, temelji predvsem na krepitvi institucij v obmejnih prostorih. V ta sklop spadata na primer sprememba statusa mariborskega gledališča v nacionalnega in ustanovitev Univerze na Primorskem. Ministrstvo za kulturo je v Nacionalnem kulturnem programu navedlo prioritete pri delu s Slovenci zunaj Republike Slovenije. Prioritetno naj bi se v prostorih, kjer v sosednjih državah živijo Slovenci, ustanavljali posebni kulturni centri – v Celovcu je bil pravkar ustanovljen kulturni center *Haček*, podoben projekt se pripravlja v Trstu – s katerimi bi vzpostavili tesnejšo medsebojno povezanost in ta način udejanili idejo o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, v katerem bi morali vsi Slovenci, kjer koli na svetu kar koli počnejo, združiti vse svoje potenciale tako na kulturnem kot na gospodarskem področju. Prav tako pomembna je krepitev tako imenovanega regionalnega sodelovanja, ki bo znotraj skupne Evrope prišlo še bolj do veljave.

»Opazen je tudi trend upadanja števila aktivnih članov izseljenske skupnosti, saj ni novega priseljevanja, tipični slovenski izseljenci na drugih kontinentih pa zaradi zamenjave generacij na nek način izumirajo. Kljub temu, da v Združenih državah Amerike le še redki potomci izseljenih Slovencev govorijo jezik svojih starih staršev, pa se je pri njih predvsem v zadnjem času povečala želja po tem, da bi bolje poznali svoje korenine oziroma družinski izvor. Kot zanimivost – veliko jih pri tem svojem iskanju išče pomoč slovenskih genealogov.[4] Glede na to, da se jezik še vedno razume kot najpomembnejši del identitete, bi ta interes slovenska država lahko izkoristila tudi za kvalitetnejšo ponudbo in boljše možnosti učenja materinščine predvsem pri mlajši generaciji. O različnih pristopih in metodah dela bi se lahko poučili pri drugih narodih, ki imajo prav tako kot Slovenija del prebivalstva v tujini.«[5]

4 V nekaterih evropskih državah se z izdelavo genealoškega debla predvsem ameriških izseljencev ukvarjajo posebna društva, ki delujejo znotraj civilne družbe. Ob kongresu slovenskih genealogov je del sredstev prispeval tudi Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu.

5 Splošna ocena je, da vsaj ena petina, to je okoli pol milijona Slovencev živi zunaj meja Republike Slovenije.

Krepitev narodne zavesti kot kriterij

Milena Domjan pove, da je Strokovna komisija med osnovna načela pri odločanju za dodeljevanje finančnih pomoči umestila načelo ohrajanja in krepitve narodne zavesti, kulturne identitete in z njo povezanega ohranjanja materinega jezika ter načelo kontinuitete kulturnih dejavnosti. »V praksi je to tako, da komisija svojih odločitev ne sprejema izključno na podlagi kriterija kvalitete, temveč nek projekt podpre tudi, ko ugotovi, da prvenstveno prispeva k ohranjanju narodne zavesti, kar je v popolnem nasprotju s kriteriji drugih programov znotraj kulturnega ministrstva. Cilja ohranjanja slovenstva se namreč ne da doseči, lahko mu le sledimo, tako da čim bolj podpiramo različne dejavnosti. Nekdanja država je močno razločevala med ljubiteljsko in institucionalizirano kulturo – ter prvo v odnosu do druge nekako podcenjevala – tako da so me sprva, ko sem se z delovnim področjem šele seznanjala, močno presenečale samokritične izjave ›zamejskih‹ Slovencev o njihovi kulturni ustvarjalnosti, ki da je le na ljubiteljski ravni.« Po njenih besedah se je Strokovna komisija takemu načinu odločanja odrekla in svoje kriterije za financiranje kulturnih projektov postavila na drugačno podlago. »Znotraj kriterijev, veljavnih za institucionalizirano umetnost, ki dostikrat temeljijo na številčnih kazalcih, je bilo namreč težko delovati. Strategija do Slovencev zunaj Republike Slovenije se ne more opirati na kvantitativne kazalce stanja oziroma število Slovencev po svetu, ker so take ugotovitve nezanesljive in za ta namen tudi brezpredmetne. Na tem področju gre v prvi vrsti za ohranjanje in vzpodbujanje. Pri postavljanju strategije se moramo zavedati, da ni možna neka univerzalna rešitev, ampak je nujno odnos do Slovencev v sosednjih državah in do izseljencev načrtovati diferencirano, pri čemer moramo upoštevati različne razmere, v katerih živijo Slovenci po različnih državah priselitve. Zato tudi ni možno generalno rangiranje prioritet, ki so lahko po različnih državah oziroma okoljih različne.«

Organizacijska večtirnost

Največja slabost tega področja je prevelika razdrobljenost odločanja in neenoten pristop k reševanju problematike, tako po posameznih ministrstvih kot drugih organizacijah, ki delujejo na tem področju. Posledica tega je, da se o velikem delu kulturnih vsebin odloča drugje, kulturna sfera – Ministrstvo za kulturo – pa na to dostikrat nima velikega vpliva.

Dejavnosti Oddelka za Slovence zunaj Slovenije na Ministrstvu za kulturo se financirajo iz proračuna, v katerem je približno dvesto milijonov tolarjev,[6] Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu pri Mini-

strstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije pa razpolaga z milijardo in pol tolarji. Podatki iz Analize stanja na področju kulture s predlogom prednostnih ciljev[7] kažejo, da kultura obsega tudi precejšen del dejavnosti Urada. Takšna dvo- ali večtirnost naj bi bila v Sloveniji nekaj običajnega, iz samega Nacionalnega kulturnega programa pa je tudi razvidno, da je zaradi pomembnosti področja skrb za ohranjanje in razvoj kulture pri Slovencih zunaj Republike Slovenije poverjena vladi kot celoti, zato za njegovo izvajanje poleg kulturnega v večji ali manjši meri skrbijo tudi vsa druga ministrstva.

Med cilji Nacionalnega kulturnega programa v zvezi s Slovenci v sosednjih državah je njihova integracija v slovenski kulturni prostor, ohranjanje njihove kulturne identitete ter podpiranje njihovega vključevanja v širšo družbo,[8] pri čemer se morajo upoštevati razlike med posameznimi državami. Za poenostavitev dela na tem področju Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu pripravlja Zakon o odnosih med Slovenijo in Slovenci zunaj meja Republike Slovenije.[9]

Milena Domjan doda, da se je sodelovanje med Ministrstvom za kulturo in Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu vzpostavilo precej pozno, saj sta pred tem s Slovenci zunaj meja sodelovala vsak na svoj način, ločeno in nepovezano. Pred osamosvojitvijo so bili namreč podatki o financiranju različnih dejavnosti Slovencev v Avstriji in Italiji tajni. »Leta 1997 je bila v Cankarjevem domu javna razprava o kulturni politiki, na kateri sem predstavila referat, ki sem ga pripravila s pomočjo prej omenjene Strokovne komisije. V njem sem izpostavila predvsem potrebo po nujnem združevanju vseh, ki se ukvarjamo s problematiko, povezano s Slovenci zunaj Slovenije, predvsem pa po nujni koordinaciji našega dela. Na ta način ni bilo na državni ravni vzpostavljeno samo medsebojno sodelovanje z Uradom, temveč so vsi podatki o načinu in višini financiranja postali javni, k čemur je veliko pripomogla tudi zahteva Računskega sodišča o javni objavi teh podatkov.«

6 Od tega je kulturnemu delovanju Slovencev v sosednjih državah namenjena malo več kot tretjina vsega denarja, tretjina gre v prekomorske države, tretjina pa institucijam in društvom v Sloveniji, ki sodelujejo s Slovenci zunaj Republike Slovenije.

7 Na osnovi Analize stanja na področju kulture s predlogom prednostnih ciljev je Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije pripravilo osnutek Nacionalnega kulturnega programa. Jeseni leta 2002 sprejeti Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo namreč zahteva, da Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije najkasneje do 29. 11. 2003 sprejme Nacionalni kulturni program, ki načrtuje razvoj slovenske kulture od leta 2004 do 2007.

8 Ker so se avtorji Nacionalnega kulturnega programa zavedali težav pri integriranju Slovencev iz drugih držav v slovenski kulturni prostor, so vanj zapisali, da bo morala do leta 2007 najmanj polovica vseh javnih zavodov na področju kulture v svoje programe vključiti načine sodelovanja s Slovenci iz drugih držav. Na to področje sodijo tudi že dobro vpeljani gledališki abonmaji, izmenjave muzejskih razstav, različna gostovanja ...

9 Več o delovanju Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu pri Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije v intervjuju z Rudijem Merljakom na straneh 159–167.

Sedaj je Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu neke vrste koordinator med posameznimi službami, pristojnimi za Slovence zunaj Slovenije. »Do tega je prišlo tudi na našo pobudo; sedaj smo prisotni tudi v njihovi komisiji, tako da je nad našim skupnim delom na ta način vzpostavljen nekakšen nadzor. Vendar pa je treba vlogo koordinatorja razumeti v smislu relativne samostojnosti posameznih ministrstev. Na Ministrstvu za zunanje zadeve poleg Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu deluje tudi Oddelek za kulturo, ki se ukvarja s promocijo slovenske kulture v tujini. Kulturna izmenjava med matično državo in Slovenci zunaj Republike Slovenije vedno pogosteje dobiva mednarodne razsežnosti, saj je v veliko primerih, kadar gre za vrhunske umetniške dogodke, ciljna publika večinski narod dotične države. »Po mojem mnenju nikjer na svetu ne more biti promocije slovenske kulture brez Slovencev, ki tam živijo.«

Nadaljuje, da je to že tretja enota, ki s svojim delom posega na skupno delovno področje. »Tako da je na nek način današnje stanje zelo podobno stanju, opisanem v referatu iz leta 1997. Na samem Ministrstvu za kulturo pa se je zaradi omenjene reorganizacije marsikaj spremenilo v pozitivno smer. Kljub temu,« nadaljuje, »pa je kritičnost na mestu, saj nam pogled s strani na tem področju ne dokazuje neke konsistentne državne politike.«

Različni pogoji delovanja

Ko se je začela ukvarjati z delom na tem področju, se je soočila tudi z dejstvom, da v takratnih programih nikjer niso bili omenjeni porabski Slovenci, tako da je bila o njihovem kulturnem ustvarjanju seznanjena najprej preko medijev. »Uradno stališče države Jugoslavije pred osamosvojitvijo Slovenije je bilo, da je za Porabce v prav tako socialistični Madžarski dobro poskrbljeno. V resnici pa je prav tam prišlo do najhujše asimilacije, saj je bil stik s slovenskim prostorom za nekaj desetletij popolnoma prekinjen, znotraj madžarske države pa niso smeli imeti niti lastnih organizacij. Po izkušnji iz Beneške Slovenije, kjer jim je z ustanovitvijo dvojezične šole z vrtcem uspelo obuditi neko že skoraj izumrlo slovenstvo, verjamem, da je tok razvoja možno obrniti v drugo smer v katerem koli prostoru. V Porabju bi Slovenci potrebovali pomoč predvsem na področju gospodarstva. Na državni ravni je bilo že več razgovorov na to temo, žal pa ni bilo storjeno nič konkretnega. Podobno, vendar iz drugih razlogov, se je dogajalo tudi s Slovenci na Štajerskem.«

Po drugi strani pa je večina kulturne ustvarjalnosti na Koroškem in v Italiji na zelo visoki kakovostni ravni, ki zahteva tudi precejšnja finančna sredstva. »Po mojem bi za to delovanje morali več prispevati

tudi državi Avstrija in Italija. Če mi na določenih področjih v celoti poskrbimo za narodne skupnosti, ki živijo na ozemlju Republike Slovenije, imamo od sosednjih držav pravico zahtevati, da na isti način poskrbijo tudi za naše manjšine, ki živijo na njihovem ozemlju. Republika Slovenija naj bi kot matična država Slovencem v sosednjih državah financirala določene projekte, vsaj za socialno varnost svojih državljanov pa naj bi poskrbele države njihovega bivanja.«

In za konec: »Delovno področje, s katerim se ukvarjam, in ki je po mojem mnenju žal še precej marginalizirano, bo z vstopom Slovenije v Evropsko unijo gotovo pridobilo na ugledu. Upam, da se bo to najprej odrazilo na ravni uradne slovenske politike.«

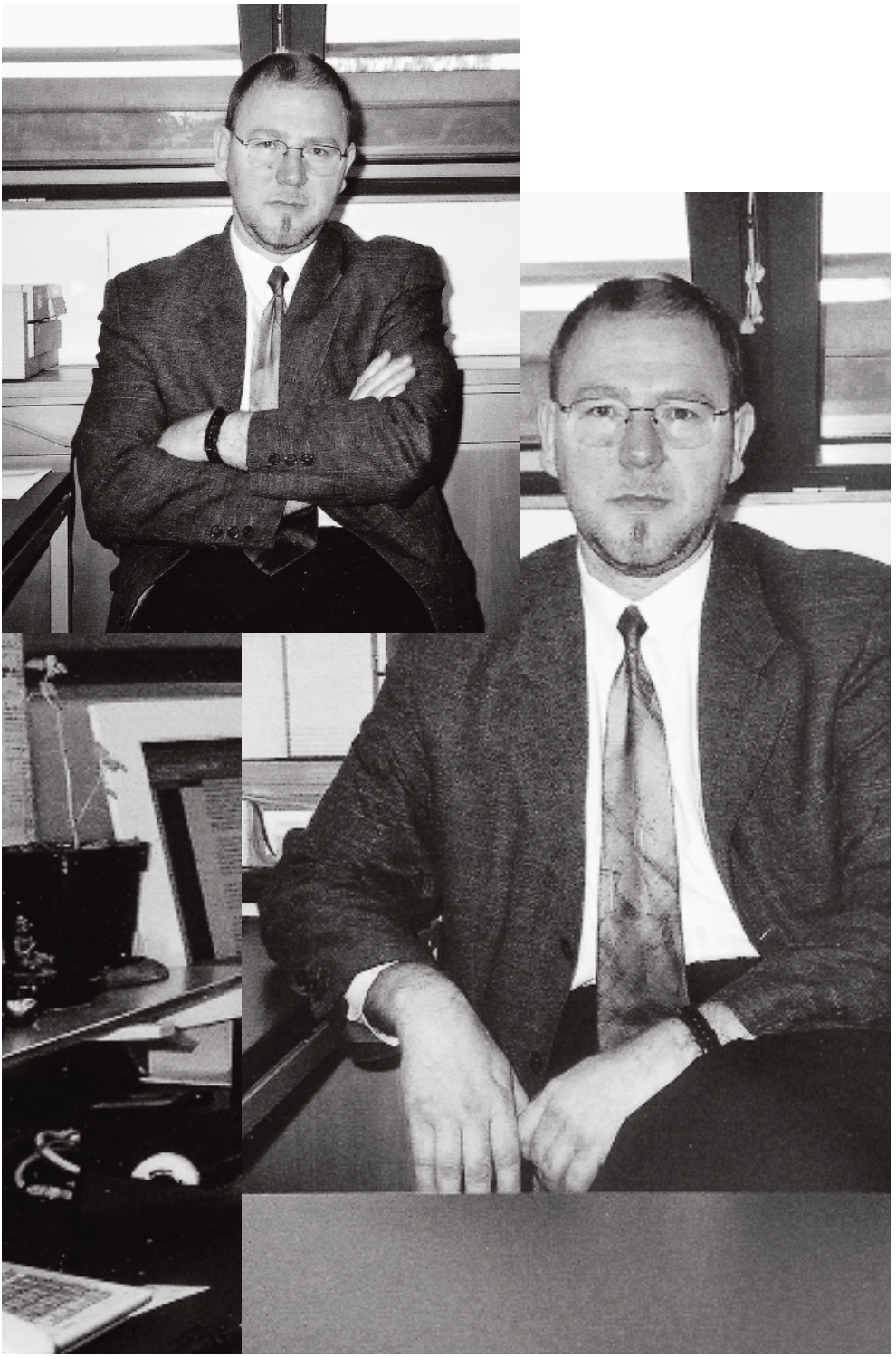

Rudi Merljak

Urad kot osrednji koordinator

Rudi Merljak, letnik 1956, je v Ljubljano, kjer je študiral pedagogiko oziroma andragogiko in sociologijo kulture, prišel z Goriške. Zase pravi, da je v političnem pogledu demokrat in – čeprav zveni zastarelo – narodnjak. Ideja neodvisne slovenske države ga je pritegnila že v mladosti. Bil je republiški podsekretar na tedanjem Republiškem sekretariatu za obrambo. Po mednarodnem priznanju Slovenije si je želel svojo poklicno pot nadaljevati na področju sodelovanja s Slovenci v zamejstvu. »Osebna nagnjenost in zanimanje za področje dela sta na mojem mestu še posebej koristna, saj je sodelovanje z zamejstvom zelo občutljiva dejavnost, samo zamejstvo pa izredno kompleksna stvarnost.« Rudi Merljak je na Uradu Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije zadolžen za razvijanje vsestranskega sodelovanja s slovensko narodno skupnostjo v zamejstvu.

Razvoj skrbi za slovenske narodne skupnosti

Trditev, da je bilo za Slovence zunaj Republike Slovenije pred ustanovitvijo Urada RS za Slovence v zamejstvu in po svetu pristojno posebno ministrstvo, zavrne. »Za to področje nikoli ni bilo posebnega ministrstva.« Ko je Demos leta 1990 postavil vlado, je za ministra za Slovence v zamejstvu in po svetu imenoval dr. Janeza Dularja. Dular je bil minister brez listnice, kar pomeni, da ni imel svojega ministrstva. Med prvo Drnovškovo vlado je bil minister za Slovence v zamejstvu in po svetu dr. Janko Prunk. Po volitvah konec leta 1992 so mesto ministra brez listnice za Slovence v zamejstvu in po svetu odpravili, vlada pa je sklenila to področje prenesti v zunanjepolitični resor – takrat je bil zu-

nanji minister Lojze Peterle – v obliki Sektorja za Slovence v zamejstvu in po svetu. Sektor je bil ena od približno dvajsetih organizacijskih enot zunanjega ministrstva. »Videl sem, da takšna organiziranost ni najboljša. Predstojnik sektorja in hkrati državni sekretar za Slovence v zamejstvu in po svetu je bil dr. Peter Vencelj, sam pa sem bil njegov namestnik in najožji sodelavec. Ko sem razmišljal, kako rešiti problem neustrezne organiziranosti, sem prišel do zaključka, da bi bila najboljša rešitev oblikovanje upravnega organa v sestavi zunanjega ministrstva. Za zamisel upravnega organa v sestavi sem najprej pridobil dr. Venclja, skupaj pa sva nato prepričala še ministra Peterleta. Minister je pristal, vendar pod pogojem, da se hkrati ustanovi še Urad za evropske zadeve.[1] Parlament je leta 1994 sprejel Zakon o organizaciji in delovnem področju ministrstev in s tem zakonom ustanovil tudi Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, kot upravni organ v sestavi zunanjega ministrstva. Urad, ki ga je do sedaj vedno vodil državni sekretar,[2] obstaja še danes.« Rudi Merljak je prepričan – od ustanovitve Urada bo kmalu minilo deset let – da je ta organizacijska oblika najprimernejša in najboljša.

Nadaljuje, da so imeli ob izpeljavi upravne reforme spomladi 2003 določene težave s težnjami, da se Urad kot upravni organ v sestavi zunanjega ministrstva ukine. »Naše zavzemanje, da Urad ostane samostojen organ v sestavi zunanjega ministrstva, so Slovenci zunaj meja Republike Slovenije množično podprli. Nekateri menijo, da bilo bolje, če bi bil Urad povsem samostojen organ, vezan direktno na vlado. Takšna pozicioniranost bi zagotovo imela svoje prednosti, vendar ima Urad v sestavi zunanjega ministrstva neposredno na razpolago celotno diplomatsko-konzularno mrežo Republike Slovenije, kar je za naše delo izredno koristno. Dejstvo, da smo del zunanjega ministrstva, se pozitivno odraža v možnostih za učinkovitost našega dela.«

1 Ta se je pozneje preimenoval v Službo Vlade Republike Slovenije za Evropske zadeve, ki ima danes zaposlenih 120 ljudi, za predstojnika pa ministra brez listnice.

2 Zadnji državni sekretar Urada je bil Črtomir Špacapan, ki odhaja na mesto generalnega konzula v Trst. V času razgovora – oktobra 2003 – je imel Urad vršilko dolžnosti predstojnika. Zadnjih deset let je bil predstojnik Urada hkrati tudi državni sekretar, kar je politična funkcija, ki je dajala tako področju kot Uradu neko določeno težo in veljavo. Žal je zadnja upravna reforma to možnost ukinila, kar pomeni, da bo v prihodnje predstojnik Urada samo njegov direktor, ne pa tudi državni sekretar. To bo strokovna funkcija z mandatom petih let, oseba bo izbrana po posebnem postopku, za katerega je zadolžen uradniški svet.

Poimenovanje Urada

Zanimalo me je njegovo mnenje o pripombah v zvezi s poimenovanjem Urada, ki na enem mestu združuje tako imenovane zamejske Slovence in Slovence po svetu. »S takšnimi pripombami se deloma strinjam, saj res gre za dve zelo različni populaciji. Slovenci v zamejstvu seveda nikakor niso Slovenci po svetu; živijo na svojih tleh in domovih od vselej, medtem ko so se Slovenci po svetu iz svoje domovine izselili in se naselili na tujem. Vendar pa obe skupini živita zunaj meja Republike Slovenije, ki je matična domovina tako enim kot drugim. To pa je tudi razlog, da je za obe, čeprav med seboj v marsičem različni skupnosti, odgovoren isti urad.«

Razdrobljenost institucij

Predstavniki slovenskih narodnih skupnosti v zamejstvu so kritični tudi do razdrobljenosti za njih zadolženih institucij v Sloveniji. Rudi Merljak pravi, da naj bi bil prav Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu osrednja državna institucija, kar bo zelo jasno definirano v novem Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. Ne zagovarja mnenja, da naj bi resorji za kulturo, šolstvo, znanost ali gospodarstvo ne bili vključeni v delo s Slovenci v zamejstvu. »Prav nasprotno,« nadaljuje Merljak, »to področje morajo pokrivati tudi drugi resorji, in mislim, da to dobro delajo. Res pa je, da se mora vloga Urada kot koordinatorja med različnimi resorji še bolj uveljaviti in da v preteklih letih te svoje vloge iz različnih razlogov ni opravljal v celoti.« Med pomembnejšimi razlogi omeni pogosto menjavanje predstojnikov. Upa, da bo v prihodnje drugače in bodo predstojniki na svojih funkcijah ostajali dalj časa. »Urad bo s tem dobil vlogo osrednjega povezovalca in usmerjevalca sodelovanja z zamejskimi Slovenci, v katerega naj bi se vključila večina vladnih resorjev.«

Slovenski nacionalni koncept

Idejo Skupnega slovenskega kulturnega prostora Rudi Merljak osebno pojmuje zelo pozitivno. Zanj je to najdragocenejši slovenski nacionalni koncept; pomembnejši od pakta Nato in Evropske unije, ki sta nadnacionalna projekta. Dejstvo, da se zamisel Skupnega slovenskega kulturnega prostora ponovno uveljavlja, mu dokazuje, da se Slovenci še vedno čutimo eno s svojimi rojaki, ki živijo na obmejnih območjih sosednjih držav. »Skupni slovenski kulturni prostor kot koncept se po mojem prepričanju navezuje na naš prvi narodnopolitični program, ki

smo ga sredi 19. stoletja imenovali Zedinjena Slovenija,[3] in ki mora biti ter ostati naše vodilo.«

V zvezi z uradnimi razmišljanji o Skupnem slovenskem kulturnem prostoru Merljak pravi, da je treba vedeti, da zadnja leta ta koncept ni bil ravno v ospredju političnih diskusij in prizadevanj. »To lahko nekako razumemo, tudi če tega ne odobravamo. Slovenija je mlada država in znano je, da se mlade nacije vsaj deset do dvajset let ukvarjajo predvsem same s seboj. Država se mora izgraditi, urediti, najti svoje mesto, to pa nikakor ni enostavno. Slovenija obstaja kot neodvisna država šele dvanajst let, kar je kratko obdobje. V tem času je morala postoriti veliko stvari, hkrati pa se intenzivno posvečati še vključevanju v nekatere kontinentalne in čezkontinentalne integracije, kot sta Evropska unija in Nato. Ker smo številčno majhen narod in zato naši človeški ter kadrovski resursi niso brezmejni, se hkrati nismo mogli v dovolj veliki meri posvečati tudi drugim, sicer za Slovence prav tako pomembnim ciljem.«

Po mnenju mojega sogovornika je bilo v Sloveniji precej prisotno razmišljanje, da se je treba najprej osamosvojiti, se vključiti v Evropsko unijo, druge pomembne naloge pa bodo prišle na vrsto pozneje. »Zato verjamem, da se bo zdaj, ko bo Slovenija v najbližji prihodnosti postala članica Evropske unije, tudi na udejanjanju skupnega slovenskega kulturnega prostora kot nacionalno-političnega projekta začelo delati kolikor mogoče intenzivno. Razočaran bom, če se to ne bo zgodilo. Vse slovenske zamejske skupnosti od vstopa Slovenije v Evropsko unijo zelo veliko obetajo. Jaz sem, tega ne skrivam, precej evroskeptičen, sem se pa v zadnjem času vseeno nekoliko nalezel navdušenja slovenskih zamejcev. Njihovo prepričanje, da bomo lahko Slovenci po vključitvi Slovenije v Evropsko unijo bolj povezano zaživeli v skupnem slovenskem kulturnem prostoru, vpliva tudi name.«

Slovenci v Italiji, na Koroškem in v Porabju

»Za drugačno doživljanje do sedaj močno razdeljenega prostora, bo potreben čas. Najbrž bo moralo s tem novim prostorom živeti kar nekaj generacij, preden bo postalo samo po sebi umevno, da je to neka celota. Generacije, ki so živele in odrasle z mejo, pa ne le tisto v glavah, ampak s še kako resnično mejo, se bodo starega načina razmišljanja težje otresle. Po drugi strani pa se človek hitro privadi novim situacijam. Tudi tisti, ki so bili zelo zadržani do osamosvajanja Slovenije, so se

3 Glej opombo št. 1 v intervjuju z dr. Avguštinom Mallejem na str. 67.

spremembi kmalu prilagodili. Slovenijo kot suvereno državo, ki se je že po nekaj letih dobro uveljavila, občutijo kot nekaj samoumevnega celo nekdanji veliki skeptiki. Upam, da bo tako tudi z našimi občutki do zamejskih Slovencev, ki pravzaprav sploh ne bodo več zamejski. Pri tem bo marsikaj odvisno tudi od njih samih.«

Rudi Merljak iz svojih izkušenj pripoveduje, da med posameznimi slovenskimi narodnimi skupnostmi opaža določene razlike. »Slovenci v Italiji so zelo povezani in navezani na Republiko Slovenijo; Slovenci na Koroškem nekoliko manj. Večja ali manjša povezanost izhaja iz cele vrste razlogov: od naravno-geografskih, zgodovinskih, sociooloških in političnih. Malo bolj zaveden tržaški Slovenec dandanes doživlja Ljubljano že skoraj kot svoje domače mesto. Tržačani in Goričani v Ljubljani študirajo, v njej ostajajo po študiju, redno obiskujejo gledališča in so s Slovenijo nasploh zelo povezani. Večina Koroških Slovencev pa je s Slovenijo povezana nekoliko manj. Koroška ni bila na tak način ločena od matičnega narodnega telesa kot Tržaška in Goriška, kjer so bili po drugi svetovni vojni praktično vsi prebivalci slovenske narodnosti za priključitev k Sloveniji oziroma tedanji Jugoslaviji. Na Koroškem se je plebiscit leta 1920 odvil drugače.

Opažam, da so se tudi Slovenci v Porabju po padcu železne zavese zelo hitro povezali in navezali na Slovenijo, čeprav so od Ljubljane precej oddaljeni. Še posebej močno so povezani s Prekmurjem. Skratka, železna zavesa, ki je bila ostra meja, je že del preteklosti, in to mi vzbuja zadovoljstvo ter zaupanje v prihodnost.«

Slovenci v Zvezni deželi Štajerski

Slovenska narodna skupnost v Zvezni deželi Štajerski bi morala imeti vse pravice, ki jih ima slovenska narodna skupnost v Zvezni deželi Koroški; tako določa Avstrijska državna pogodba iz leta 1955. »Dejanski položaj pa je svetlobna leta daleč. Slovenci na Štajerskem ne uživajo nobenih kolektivnih pravic. Organizirani so v *Kulturnem društvu člen 7*. Ime je pomenljivo, saj opozarja na 7. člen Avstrijske državne pogodbe, kjer so opredeljene pravice slovenskih manjšin v Avstriji, in kjer sta navedeni tako manjšina na Koroškem kot na Štajerskem. *Kulturno društvo člen 7* ima sedež v Gradcu, v Potrni pri Radgoni pa kulturni center, imenovan Pavlova hiša. Lahko povem, da je bil ta kulturni center v celoti urejen s sredstvi iz Republike Slovenije.

V nekaterih obmejnih krajih na Štajerskem (Arnež, Gomilica, Račane na Vinski cesti, Cmurek, Ivnik) obstajajo na glavnih in ljudskih šolah zametki slovenskega dopolnilnega pouka, ki je v glavnem prepuščen dobri volji ter iniciativnosti posameznikov. Kaže, da se bo

položaj počasi le spremenil na bolje. Naj omenim premik, ki je za Slovence na Štajerskem zelo pomemben. Po dolgoletnih prizadevanjih, tako Slovencev v Avstriji kot tudi Republike Slovenije, bo gospod Wolfgang Schuessel v Sosvet za slovensko narodno skupnost pri Uradu zveznega kanclerja, ki je osrednje državno posvetovalno telo za posamezno manjšino, le imenoval tudi predstavnika štajerskih Slovencev. S to potezo bo avstrijska država posredno priznala Slovence na Štajerskem kot avtohtono kolektiviteto, česar doslej formalno ni hotela storiti.«[4] Do sedaj namreč niti Gradec niti Dunaj nista želela, da bi bil v Sosvet vključen tudi predstavnik tistega dela enotne slovenske narodne skupnosti, ki živi v Zvezni deželi Štajerski.

Razveseljiv je podatek, da se je število štajerskih Slovencev v desetih letih povzpelo za več sto posameznikov. Ti ljudje so bili tam že prej, toda zaradi političnega in splošnega ozračja se niso upali priznati k slovenstvu. Če so zdaj to le storili, pomeni, da se družbena atmosfera spreminja na bolje. Na teh pozitivnih premikih je treba graditi tudi nadaljnja prizadevanja, s stalnim dialogom med Slovenijo in Štajersko oziroma Avstrijo pa poglabljati, spodbujati in utrjevati odnose.«

Slovenci na Hrvaškem

Tudi Slovenci na Hrvaškem spadajo med tako imenovane zamejce. »Sam sem se leta 1996, ko smo v slovenskem parlamentu oblikovali resolucijo o Slovencih v zamejstvu, zelo zavzemal za njihovo vključitev. Takrat so nekateri poslanci in strokovnjaki dvomili o vključitvi Slovencev na Hrvaškem v to kategorijo. Mojemu mnenju pa se je kmalu pridružilo nekaj drugih poslancev in dosegli smo, da so se v »zamejsko« resolucijo uvrstili tudi Slovenci na Hrvaškem, s tem, da smo njihov status definirali nekoliko natančneje. Veliko Slovencev živi in v slovenskih društvih deluje tudi v Šibeniku, Splitu, Zadru ter Dubrovniku, vendar njih ne moremo prištevati med Slovence v zamejstvu. Iz statistike, zgodovinskih virov in konkretnega življenja samega pa vemo, da na določenih območjih Republike Hrvaške vzdolž meje z Republiko Slovenijo obstajajo – uporabil bom izraz, ki morda ni najlepši – ostanki avtohtone slovenske skupnosti. V Resolucijo smo potem zapisali, da Slovenci živijo predvsem v severni Istri, Gorskem Kotorju in Medmurju. Če smo natančnejši: v krajih in okolici krajev Savudrija, Kaštel, severno od Buzeta, v Črnici, Percih, Klani, Rupi, Šapjanah, Prezidu, Čabru, Štrigovi in Banfih. Na teh območjih živi avtohtono slo-

4 Glej razgovor s štajersko Slovenko Susanne Weitlaner na straneh 97–105.

vensko prebivalstvo, ki pa zaenkrat še ni organizirano. Vemo, da živijo v naštetih krajih, da se počutijo Slovence, vendar pa zaenkrat, po vseh vojnih travmah, najbrž menijo, da za organiziranje še ni čas. V neposredni bližini teh območij so Slovenci že precej organizirani; na Reki imamo ›Bazovico‹, zelo dejavno in dobro organizirano slovensko društvo s 55-letno tradicijo, prav tako dobro so organizirani tudi v Zagrebu, pred kratkim so se organizirali v Puli, pripravljajo se v Bujah ...

Iz zgodovine vemo, da so bili Prezid, Čabar in območje Gorskega Kotarja nad Reko stoletja dolgo del dežele Kranjske. Šele ko je bila ustanovljena Vojna krajina, je to območje prišlo pod njeno upravo, po ukinitvi pa je pripadlo Hrvaški. Tisti, ki te kraje poznajo, vedo, da se mnogi domačini počutijo Slovence. Prebivalci medmurske Štrigove so decembra leta 1990 celo želeli sodelovati na našem plebiscitu in se priključiti k Sloveniji, kar je močan dokaz o narodni pripadnosti tamkajšnjih ljudi. Ti ljudje niso zdomci ali izseljenci, ampak zamejski Slovenci. Kako se bodo zadeve razvijale v prihodnje, je danes težko napovedovati. Vidimo, da so odnosi s Hrvaško po eni strani dobri, po drugi manj ... pustimo času čas, vendar pa na ljudi ne smemo pozabiti.«

Nujnost decentralizacije

Kako Rudi Merljak ocenjuje decentralizacijo Slovenije in utrjevanje njenih obmejnih regij? »Osebno si želim, da bi bil proces decentralizacije v Sloveniji intenzivnejši. Kljub želji po intenzivnejših in hitrejših premikih pa ne morem in ne smem prezreti, da se v tem smislu marsikaj že dogaja. Prav pred kratkim je v Kopru začela delovati Univerza na Primorskem. Po prepričanju Goričanov je sicer center Primorske že od nekdaj Gorica, kar pomeni, da bi primorsko univerzo morali ustanoviti na Goriškem. Zanimivo je, da ima Gorica, kot staro deželno središče, toliko moči in vitalnosti, da se je odločila za samostojno razvijanje manjše univerze. Okrog Politehnike kot jedra celotnega procesa nastaja nekakšen visokošolski grozd in nekega dne utegnemo zares dobiti močno podružnico primorske ali pa celo samostojno goriško univerzo. Opažam torej pomembno obogatitev prostora ob zahodni slovenski meji. Na ta način postajajo pomembnejši tudi drugi obrobni deli Slovenije.

Za prostor ob koroško-slovenski meji, zlasti za Rož, bi bilo dobro, če bi se Jesenice razvile v močno kulturno, izobraževalno in znanstveno središče, kar pa se zaradi pomanjkanja tradicije ne bo zgodilo. Kraji brez ustrezne tradicije ne morejo razviti neke duhovne nadgradnje, še posebno, če so bili ustvarjeni kot industrijska naselja. Spet drugače je na podjunsko-mežiškem koncu. Krajem v okolici Prevalj zaradi bližine

s kraji v okolici Pliberka ne bo težko ponovno vzpostaviti močnejšega povezovanja tamkajšnjega prebivalstva.«[5]

Načrti države Slovenije

Za realizacijo idej na področju sodelovanja s slovenskimi narodnimi skupnostmi zunaj njenih meja mora država imeti konkretne načrte. »Če bi rekel, da ima Slovenija že razvit in do kraja izdelan dolgoročen koncept sodelovanja s Slovenci v zamejstvu, bi pretiraval. Pretiraval bi tudi, če bi rekel, da le tava v praznem. Obstajajo ustrezni dokumenti, ki nakazujejo smer njenih prizadevanj. Ponovno moram na prvem mestu omeniti Resolucijo o Slovencih v zamejstvu, ki jo je Državni zbor Republike Slovenije sprejel leta 1996. Ta dokument je politična podlaga, na osnovi katere lahko delujejo strukture, odgovorne za to področje. Ker je od njenega sprejetja minilo že sedem let, v tem obdobju pa so nastale nove okoliščine, je Resolucija prav sedaj[6] v ponovni obravnavi parlamentarne komisije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu. Osnutek Resolucije naj bi v najkrajšem času šel v javno razpravo, tako da pričakujemo, da bo spomladi 2004 sprejeta prenovljena Resolucija, ki bo še bolj konkretna, sodobna, predvsem pa zavezujoča politična platforma za delovanje države na področju sodelovanja in odnosov s Slovenci v zamejstvu. Hkrati nastaja tudi zakon o Slovencih zunaj Republike Slovenije, ki se ne bo nanašal samo na Slovence v zamejstvu, pač pa tudi na Slovence po svetu. To bo pravni akt v ožjem pomenu besede, ki bo – če bo njegova končna oblika obdržala vsebino osnutka – zelo natančno definiral obveznosti posameznih političnih in drugih institucij do zamejstva. Po moji oceni bo s sprejetjem tega zakona narejen velik korak naprej.

Resolucija in zakon spadata med politične oziroma pravno-normativne zadeve, nekaj drugega pa je aktualno politično dogajanje, ki ni z ničemer predpisano, in ki nastaja iz političnega prepričanja ljudi na najvišjih političnih položajih. »Med drugim se izraža tudi v tem, da se naši državniki pred vsakim srečanjem z državniki sosednjih držav vedno najprej srečajo s predstavniki Slovencev v zamejstvu. To je dragocena praksa, ki tudi zamejskim Slovencem veliko pomeni. Rezultati so enkrat boljši, drugič slabši, vendar že to, da se predstavniki zamejskih Slovencev pred vsakim uradnim srečanjem na najvišji ravni pogovorijo

5 V Gledališki abonma, ki ga je v sezoni 2003/04 Slovenska prosvetna zveza skupaj z večino gledaliških hiš iz Slovenije razen v Šentjanžu v Rožu organizirala tudi v Pliberku, je v letošnjem letu vpisanih okoli 50 ljudi z Raven na Koroškem in okolice.

6 Konec oktobra leta 2003.

s predsednikom države, vlade ali parlamenta, je izjemne vrednosti. Javnost te dogodke ponavadi prezre, zato rada reče, da se na tem področju nič ne dogaja. Tudi finančna podpora Slovencem v zamejstvu je – za tako majhno državo kot je Slovenija – velika. Če bi uradni predstavniki Slovencev, ki vodijo politične in kulturne institucije v zamejstvu, hoteli priznati, kaj bi se zgodilo, če bi iz takega ali drugačnega razloga nenadoma presahnila finančna podpora iz Slovenije, bi najbrž povedali, da bi delovanje večine struktur padlo na raven, ki ne bi bila niti približno takšna, kot je danes.«

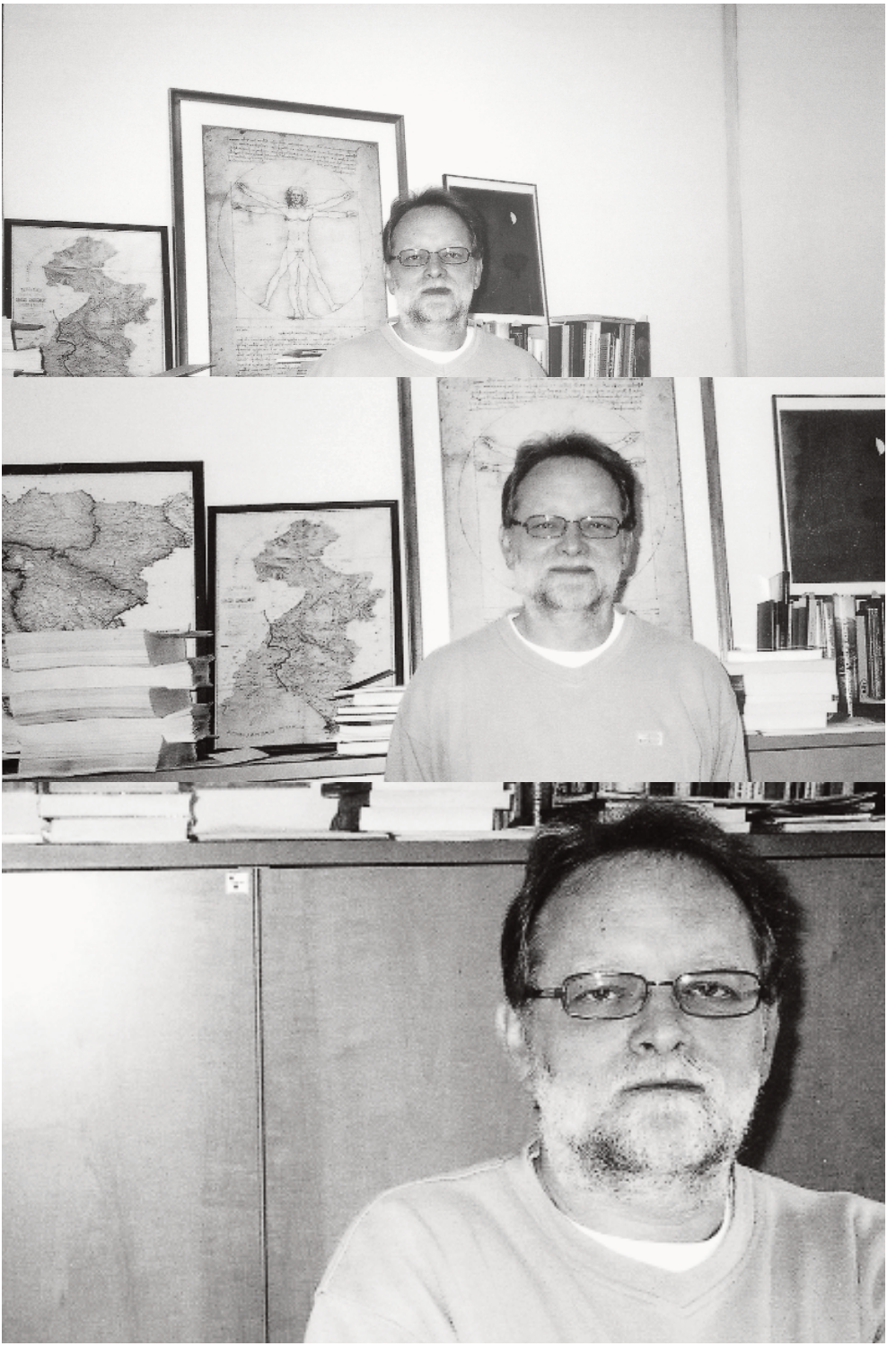

Miran Komac

Pomanjkanje kritičnega razmisleka

Dr. Miran Komac, letnik 1953, je raziskovalec na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani – njegov trenuten projekt z naslovom »Percepcije slovenske integracijske politike« je povezan s populacijo imigrantskega izvora iz območij nekdanje Jugoslavije, – na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani pa je nosilec predmeta varstvo manjšin.

Miran Komac je mnenja, da je razprava o skupnem slovenskem kulturnem prostoru, ki se je v Sloveniji začela v osemdesetih letih 20. stoletja, vse do danes ostala bolj na ravni teoretičnega razmisleka. Spominja se, da se je takrat precej razpravljalo predvsem o pasteh različnega poimenovanja – ali je to enotni ali skupni kulturni prostor – in o odnosu med tako imenovano matico[1] in zamejstvom. Razmišlja, da je pojem ostal nedorečen tudi zato, ker »vloga« manjšinskih skupnosti v njem nikoli ni bila povsem jasno opredeljena. Razprave na to temo pa je lahko hitro konec, če pod skupni kulturni prostor razumemo samo kulturo v najožjem pomenu besede, torej kulturno ustvarjanje in poustvarjanje s predznakom slovenstva kot izvora ali pripadnosti. Nadaljuje, da si je za boljše razumevanje pojma dobro zastaviti tudi vprašanje o vlogi Slovenije; ali to zanjo pomeni zgolj financiranje, vključevanje kulturne produkcije manjšincev v njen kulturni fond, ali pa se sprašuje, kateri državi ta kulturna produkcija pripada. Gre torej za vprašanje: »Ali na primer Slovenci v Italiji producirajo za državo Slovenijo, ali pa je ta produkcija ›last‹ prostora, v katerem nastaja?«

1 Miran Komac se spominja, da je Reginald Vospernik v svojem prispevku duhovito zapisal, da bi »matica pravzaprav morala biti na Koroškem, saj se je na nek način tam vse narodilo«.

Bolj kot vključevanje v skupni slovenski kulturni prostor se mu zdi pomembno vsestransko vključevanje v prostor, v katerem nekdo živi; ta prostor je dosti bolj kritičen in ljudi druge narodnosti skuša odrivati na obrobje. »Bolj kot karkoli bi moral kulturni prostor pomeniti iskanje tehnik promocije lastne produkcije, kajti s tem se promovira tudi jezik. Vsi, ki se ukvarjamo z manjšinsko problematiko, smo živeli v neki iluziji, da smo z doseženo stopnjo pravne zaščite dosegli tudi njihovo realizacijo. Nikoli pa se stvari nismo lotili z njene druge plati, kaj moramo namreč za realizacijo pravic narediti sami. Vse preveč smo ponavljali, na kakšne načine nam nasprotujejo, nismo pa se spraševali o tehnikah promoviranja lastnih kulturnih proizvodov. Ker se vse dogaja v krogu manjšinskih skupnosti, se ljudje tako na kulturnem kot jezikovnem področju na nek način sami getoizirajo.« Prav tako se mu ne zdi nepomemben niti način promoviranja oblik tako imenovanega zamejskega slovenstva znotraj Slovenije. »Najbrž nas malo redno gleda redni tedenski televizijski oddaji dveh slovenskih narodnih skupnosti na Koroškem in v Porabju – Dober dan, Koroška in Hidak –, v katerih izgleda, kot da ti ljudje živijo v nekem laboratoriju in ne na ravni vsakdanjega življenja. Oddaji sta dober primer, kako pripadniki slovenskih narodnih skupnosti ne razmišljajo o načinu bolj realne lastne promocije. Ne se promovirati le kot narodna, temveč mnogo bolj kot kulturna skupnost, predvsem pa se zavedati, da vsaka taka skupnost za svoje oplajanje in promocijo potrebuje stik in sodelovanje z drugimi kulturami in jeziki.«

Miran Komac trdi, da bi morale manjšinske skupnosti od sedanje defenzivne vloge ohranjanja lastne promocije na način, da od države nekaj zahtevajo, preiti k samoaktiviranju v smislu promocije lastne produkcije. »S tem ne mislim samo kulturne produkcije v najožjem pomenu besede, ampak vsega znanja. Treba bo delati na prodajanju lastne produkcije s poudarkom na prostoru, v katerem te skupnosti živijo.«

Večinski narod v Sloveniji se po vstopu Slovenije v Evropsko unijo lahko začne spraševati o vzrokih in ciljih sofinanciranja dejavnosti manjšinskih skupnosti v drugih državah. »Zakaj naj Slovenija financira manjšinsko kulturo v Avstriji, Italiji in na Madžarskem? Odgovor, da so Slovenci, ne zadostuje. Zavedam se, da razmišljanje o tem, da tisti, ki daje denar, od tega tudi nekaj pričakuje, deluje grobo liberalistično. Slovenija pravzaprav niti sama ne ve, na kakšen način naj o tej problematiki razmišlja. Nikoli se ni nihče spraševal, za kakšne vrste kulture se je uporabil izplačani denar in kako, ali zgolj za poustvarjanje iz slovenske klasične zakladnice, ali za kaj bolj ustvarjalnega. To je vprašanje, ki me že ves čas ukvarjanja z manjšinsko problematiko bega, ›pravega‹ odgovora pa še vedno nimam.«

Po 1. maju 2004 bodo dokončno odpadli razlogi, ki so bili do sedaj izhodišče financiranja, kot je na primer zatiranje držav, v kateri je posamezna narodna skupnost živela. »V iskanju ›opravičila‹ se bo najbrž izkristalizirala pestrost pojavnih oblik slovenstva – kar je sicer v nasprotju z doktrino o narodnem vprašanju na Slovenskem, po katerem je to homogena celota. V prihodnosti se bo treba opirati na problemski in ne narodni pristop. Slovenske manjšinske skupnosti iz drugih držav naj bi v Sloveniji konkurirale za podobne projekte s sorodnimi dejavnostmi: raziskovalci z raziskovalci, kulturniki s kulturniki, ljubitelji z ljubitelji ... Seveda se pojavi vprašanje financiranja obstoječe infrastrukture, ki ga bo treba reševati na temelju podobnih kriterijev, kot se v Sloveniji uporabljajo za vzdrževanje celotne javne dejavnosti, kulture, šolstva, znanosti in knjižničarstva. Čeprav je po mojem mnenju celoten obstoječi model potreben prevetritve, pa prav resno o tem nihče ne razmišlja in je na to temo žal premalo kritičnih razmislekov, manjka pa tudi dobrih raziskav. Vse gre po določeni inerciji, tako v raziskovalnih kot v uradniških krogih. Trenutno pišem članek z naslovom ›Zaton slovenskega narodnega vprašanja, da ali ne?‹, pri katerem se še bolj zavedam, da moraš pri spraševanju o relevantnosti enega segmenta opredeliti tudi relevantnost lastnega področja.«

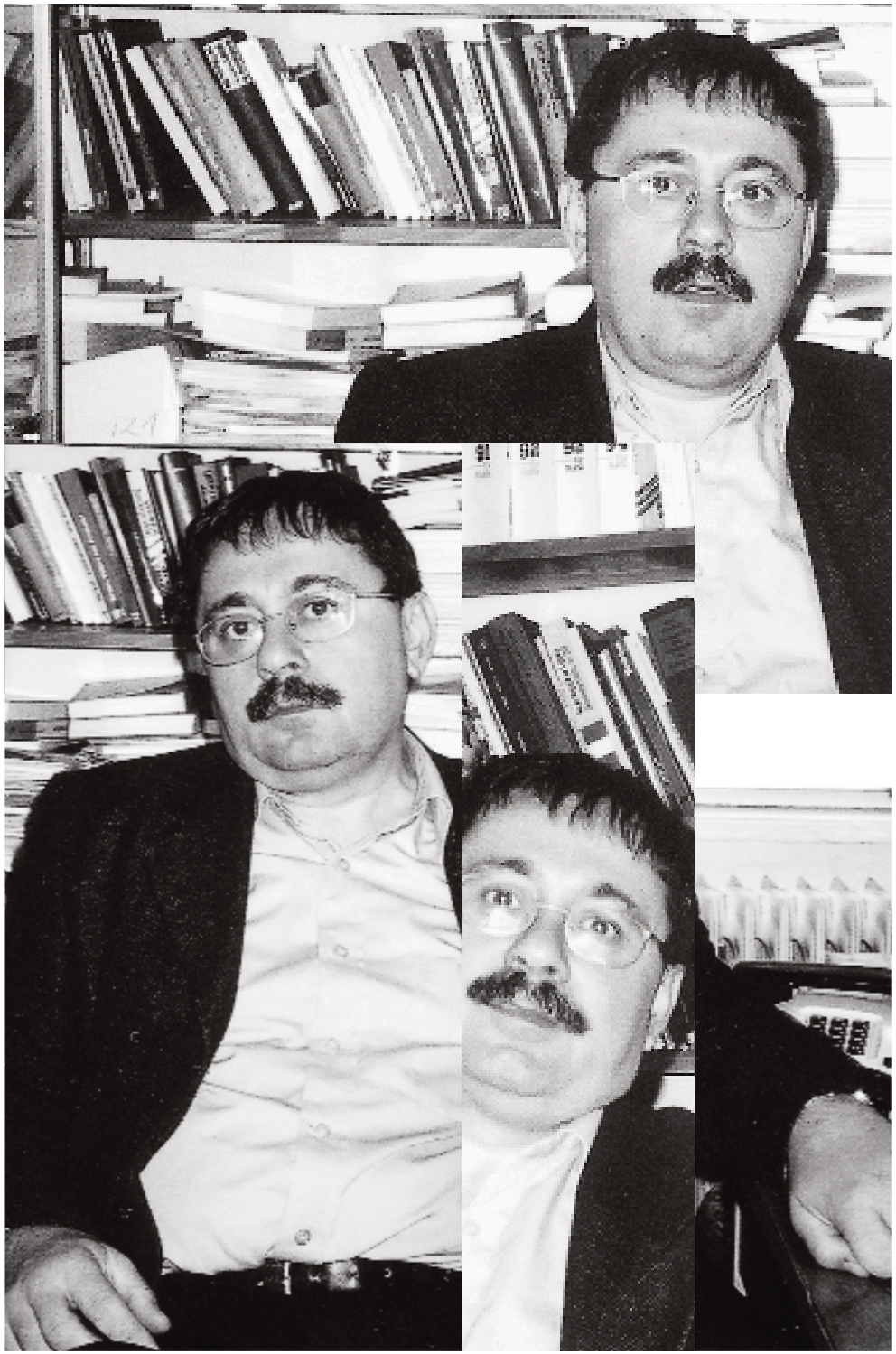

Boris Jesih

Preseganje starih pojmov

Politolog dr. Boris Jesih, letnik 1956, se kot raziskovalec na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani ukvarja predvsem s položajem koroških Slovencev. Pred kratkim je zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom Politična participacija narodnih manjšin na primeru koroških Slovencev.

Po mnenju Borisa Jesiha je treba razlikovati ožji in širši pomen pojma skupni slovenski kulturni prostor. Ožji vključuje Slovence, ki živijo v sosednjih državah, širši pa kulturno dejavnost Slovencev po vsem svetu. »Korenine pojma vsekakor izhajajo iz ideje o Zedinjeni Sloveniji,[1] pri delu intelektualcev – med njimi pri Josipu Vilfanu – pa se je pojavljal že med obema vojnama. Razprave so se konec 60. let nadaljevale na Filozofski fakulteti v Ljubljani, dokončno pa so se konec 80. let izoblikovale znotraj Socialistične zveze delovnega ljudstva,[2] kjer je bila osrednja tema skupni slovenski kulturni prostor, ki so ga opredelili kot duhovno in kulturno združenost in sožitje vseh delov in vseh pripadnikov slovenskega naroda ne glede na to, kje živijo in delajo.« V Novi Gorici je bilo poudarjeno, da ideja skupnega slovenskega kulturnega prostora povezuje vse pripadnike slovenskega naroda ne glede na njihovo politično, idejno, versko ali kakršno drugo pripadnost, pri tem pa so izvzeli narodne izdajalce iz druge svetovne vojne.

Jesih nadaljuje, da je idejo skupnega slovenskega kulturnega prostora naprej razvijala tudi samostojna slovenska država, kar je še najbolj razvidno iz Resolucije o položaju avtohtonih slovenskih manj-

1 Glej opombo št. 1 v intervjuju z dr. Avguštinom Mallejem na strani 76.

2 Leta 1985 je bil v Novi Gorici 13. sklic Plenuma kulturnih delavcev Osvobodilne fronte.

šin v sosednjih državah iz leta 1996. »Vzporedno s Slovenijo se je ideja razvijala tudi v zamejstvu. Leta 1987 je tržaški Primorski dnevnik opravil anketo z naslovom Enotni slovenski kulturni prostor ali enotna kulturna floskula, v kateri so se do pojma opredelili nekateri vidni intelektualci – med njimi Boris Pahor in Alojz Rebula – ki so, čeprav previdno, pozdravili potrditev koncepta v Sloveniji.« V letih po osamosvojitvi je ideja za nekaj časa zamrla, v obdobju, ko se je Slovenija začela pripravljati za vstop v Evropsko unijo, pa je ponovno predmet številnih razprav.

Jesih je mnenja, da je izhodišče za oblikovanje skupnega slovenskega kulturnega prostora predvsem dejstvo, da je Slovenija država, ki ima manjšine v vseh sosednjih državah, kar je do sedaj vse prevečkrat motilo dobre odnose med njimi, meja pa je včasih predstavljala nepremostljivo oviro. »Predvsem pa vse prevečkrat pozabljamo, da je del Slovencev, ki živi v sosednjih državah, že nekaj let v Evropski uniji in da je za Slovenijo kulturna dejavnost slovenskih narodnih skupnosti iz sosednjih držav obogatitev nacionalne kulture, še posebno, ker le-ti živijo pod vplivom dveh kulturnih prostorov, v katerih razvijajo večplastno identiteto.«

Kaj torej Slovencem na področju kulture prinaša 1. maj 2004? »Na prvi pogled ne prav veliko. Pretok kulturnih dobrin iz ene države v drugo je že sedaj nemoten predvsem zaradi možnosti novih tehnologij; v prihodnje se bo ta pretok zaradi odprave administrativnih ovir samo še povečal. Z vstopom v Evropsko unijo postaja tudi Slovenija zanimivejša za sosednje regije, s čimer lahko pričakujemo povečane možnosti za uveljavitev slovenske kulture v tem prostoru. Prav zaradi nekaterih novih pogojev pa bo Republika Slovenija morala pripraviti nove koncepte sodelovanj s slovenskimi skupnostmi v drugih državah, še posebej s slovenskimi manjšinami v sosednjih državah. Pri uresničevanju zastavljenih ciljev bo treba natančno opredeliti tudi vlogo državnih in civilnih institucij, ki se ukvarjajo predvsem z uresničevanjem ciljev novega Nacionalnega kulturnega programa, ki načrtuje področje kulture od leta 2004 do 2007.«

Boris Jesih poudarja, da koncept skupnega slovenskega kulturnega prostora ne pomeni, da hočemo z njim preseči zgodovinske »krivice«, ki so se kazale tudi kot izguba delov nacionalnega teritorija. Evropska skupnost po njegovem mnenju to stanje brez velikih travm in nacionalističnih izpadov s svojimi svoboščinami najbolj presega prav na področju kulture. »Samo od nas bo odvisno, kako bomo s pomočjo modernih konceptov in kvalitetnih projektov uspeli dvigniti in obenem povezati slovensko kulturo v celotnem skupnem slovenskem kulturnem prostoru. V zvezi z integracijo Slovencev iz različnih delov sveta

in sosednjih držav v tako imenovani skupni slovenski kulturni prostor pa nikakor ne smemo pozabiti na njihovo hkratno neločljivo povezanost s prostorom, v katerem živijo.«

Po osebnem mnenju Borisa Jesiha ideja skupnega slovenskega kulturnega prostora skriva pasti nacionalističnega pogleda na svet, zato mu je treba dati novo vsebino, predvsem pa ga očistiti romantičnih pogledov na vseslovensko kulturno in duhovno skupnost – nikakor ne enotnost – ki se pojavlja v delu njegovih zagovornikov. »Poudariti je treba, da pojem nikogar ne izključuje, še posebno pa, da se ne izključuje niti z multikulturnimi in interkulturnimi koncepti; prav s slednjimi se namreč dopolnjuje.

Jesih za konec opozori še na zastarelost pojma »manjšina«, ki bo predvsem po vstopu Slovenije v Evropsko unijo vse bolj izgubljal pomen. »Nekateri že uporabljajo pojem, ki se tudi meni zdi najustreznejši, to je: Slovenci v sosednjih državah. Prav tako sta povsem zastarela izraza »matica in matični narod«, ki sta hkrati še škodljiva, saj sta vse prevečkrat v službi nacionalistične retorike.«

Mitja Žagar

Okvir za uveljavljanje slovenske kulture

Dr. Mitja Žagar, letnik 1961, pravnik, je zadnjih šest let direktor Inštituta za narodnostna vprašanja. Znotraj etničnih študij se ukvarja z ustavno-pravnim urejanjem medetničnih odnosov, zaščito manjšin in s preprečevanjem in z razreševanjem etničnih konfliktov.

Po mnenju Mitje Žagarja o samem pojmu skupni slovenski kulturni prostor že od njegovega nastanka obstajajo zelo različna razumevanja. Sam ga ne razume v prostorskem smislu, ampak kot neke vrste okvir, znotraj katerega se uveljavlja slovenska kultura v svojem najširšem smislu in katere del so ljudje slovenskega etničnega izvora, kot tisti, ki slovenskega jezika ne govorijo in iščejo le svoje korenine; pa tudi tisti, ki po etničnem ključu niso Slovenci, se pa iz različnih razlogov čutijo povezane s prostorom, ki jih zanima tako v geografskem, kulturnem kot političnem smislu. Zanj je ta prostor izrazito notranje kulturno, etnično in tudi drugače pluralen in poleg slovenske kulture v etničnem smislu vključuje tudi italijansko, madžarsko, romsko; kulture različnih drugih etničnih skupin, ki so se priselile v Slovenijo iz območja nekdanje Jugoslavije in tudi novih imigrantov, ki stalno prihajajo z vseh delov sveta in bodo v ta prostor prav tako prispevali in ga sooblikovali. »Skupni slovenski kulturni prostor je predvsem nek imaginaren okvir, ki omogoča sožitje, medsebojno povezovanje in sodelovanje vseh različnih kultur, hkrati pa na politični ravni vzpostavlja posebne ukrepe, s katerimi na eni strani omogoča razvoj slovenske etnične kulture, na drugi pa zagotavlja bistvene pogoje, ki so potrebni za ohranjanje, razvoj in prezentacijo vseh ostalih kultur. V evropskem okviru bi ta koncept najlažje poimenovali multikulturnost oziroma interkulturnost, saj ne gre samo za soobstoj različnih kultur, temveč tudi za njihovo medsebojno prepletanje, povezovanje in oplajanje.«

Žagar poudarja, da so manjšine ključen del skupnega slovenskega kulturnega prostora. »V zvezi s slovenskimi manjšinami v sosednjih državah se bo po vstopu Slovenije v Evropsko unijo nekoliko spremenil pravni vidik njihovega položaja, medtem ko se ta z gledišča kulture in marginalnega položaja ne bo bistveno spremenil, saj bo v geografskem smislu to še vedno robno območje, kjer si bo slovenska država še naprej prizadevala za ohranitev slovenske etnične kulture. Ta koncept skupnega slovenskega prostora je v tem pomenu lahko povsem praktično orodje za sodelovanje s sosednjimi državami znotraj Evropske unije pri razvijanju skupnih programov v okviru medregionalnega in drugega sodelovanja ter za iskanje novih možnosti, ki bodo temu geografskemu območju prinesle določeno primerjalno prednost. Dolgoročno je treba poskrbeti za ekonomsko in socialno razvitost ter vitalnost tega območja v smislu preživetja.«

Po njegovem mnenju je Slovenija zainteresirana za tak koncept skupnega slovenskega kulturnega prostora, kjer se zagotavljata pluralnost in sožitje ter pogoji za razvoj različnih oblik kulture tako večinskega naroda kot avtohtonih in novih manjšin. »Vsi lahko le skupaj z nekim strpnim vzdušjem in sodelovanjem vzpostavijo dolgoročno vizijo razvoja, ki ne bo izključujoča, temveč vključujoča, in bo kot takšna omogočala ohranjanje vseh raznolikosti in različnih interesov. Pogosto se namreč pozablja, da tudi znotraj nacionalnih kultur obstajajo zelo velike razlike in različni interesi. Sodobna kulturna politika mora omogočati izražanje različnih interesov. Mene ne moti zanimanje mladih za tako imenovano internetno kulturo, ki je sestavni del tako življenja in razvoja v svetu kot tudi slovenske kulture. Kulture tudi ne delim na institucionalno in alternativno. Kadar govorimo o pluralizmu na področju kulture, mora ta pokrivati vsa različna področja in interese ter omogočati ljudem, da jih zadovoljujejo.« Zanj pojem skupnega slovenskega kulturnega prostora ni le nekaj, kar je povezano izključno s kulturo, temveč je nekaj integralnega, kar lahko prispeva k pluralnosti tako v Sloveniji, kot v območjih ob slovenskih mejah pa tudi v evropskih okvirih. »Tukaj obstaja prostor za razvoj različnih projektov ekološkega in interkulturnega razvoja, za oblikovanje kulturnih, ekonomskih in družbenih centrov, ki bi ne bili namenjeni le ožjemu, temveč tudi širšemu območju, zlasti v smislu ponujanja določene infrastrukture.«

»Zame je takšen skupni slovenski kulturni prostor hkrati nekakšen prispevek k razmišljanju o etnično pluralni Evropi in obenem instrument, ki jo omogoča doseči. Dolgoročno gledano ni rešitev v izolaciji, temveč le v integraciji. To pa pomeni, da se lahko ta prostor ohrani le, če je zanimiv in zadovoljuje različne interese ljudi. Prav v tem kontekstu je zame skupni slovenski kulturni prostor nekaj pozitivnega; kot

nekaj izrazito negativnega pa ga razumem le, kadar se ga razume kot absolutno nepredušen branik, kot nekakšno trdnjavo Slovenijo, ki bi celotno družbo zamrznila in jo s tem ohranila. Ta pogled v Sloveniji k sreči nima večinske podpore in ga je tam, kjer se pojavlja, treba predstaviti le kot enega možnih pogledov, hkrati pa opozoriti na vse možne napake in probleme; zlasti pa si je treba prizadevati, da ne bi postal monopolen in ne bi obvladoval celotnega prostora in diskurza.«

Žagar zaključi, da je Slovenija že sredi 20. stoletja začela uveljavljati koncept policentričnega razvoja, ki ga je v obdobju osamosvajanja malce zanemarila. »V kontekstu že omenjenega pluralizma je bistveno, da se zagotovi možnost ne samo preživetja, ampak tudi razvoja posameznih regij. Številne evropske države, ne samo Slovenija, imajo težave zaradi praznjenja določenih območij in staranja prebivalstva. To se dogaja tudi na obrobnih območjih, kjer živijo manjšine. Ena ključnih nalog je razvijanje projektov, ki bodo omogočili vsestranski razvoj teh območij in preživetje ljudi v njih.

Janez Stergar

Kaj se lahko naučimo iz zgodovine

Janez Stergar, letnik 1948, profesor zgodovine in geografije, je svetnik na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani, kjer proučuje novejšo zgodovino koroških Slovencev.

Janez Stergar pravi, da so se v preteklosti predvsem vodile dolge terminološke razprave o tem, ali je to slovenski skupni ali enotni kulturni prostor in ali je poleg kulturnega in jezikovnega lahko to tudi gospodarski prostor. »To ni stvar terminologije, temveč predvsem različnih bolj ali manj ambicioznih konceptov. Da je to hkrati prostor, ki meji ob sosednje tako državne kot jezikovne, kulturne in gospodarske prostore in da to povzroča številne odmeve, se je nazadnje pokazalo v živčnih reakcijah koroških nemškonacionalnih krogov,[1] ki jih je slovenska ministrica za kulturo opozorila, da bo Slovenija s prvim majem leta 2004 ob vstopu v Evropsko zvezo[2] odprto povezana z drugimi članicami. Tudi druge izjave, predvsem na slovenski ministrski ravni ugotavljajo, da bo znižanje pregrad – državne in politične meje ostajajo – učinkovalo ne samo na gospodarstvo in politiko, temveč predvsem na kulturo in jezik.« Slovenski zunanji minister je na primer za enega od slovenskih mesečnikov[3] izjavil, da se bo slovenski kulturni prostor prvič vzpostavil v vsej svoji celovitosti, zaradi česar bomo morali vsi skupaj, še posebno pa tisti, ki živijo v Italiji in Avstriji, nehati ugotavljati, da imajo nek poseben položaj ali pa da pri slovenskem nacionalnem ali kulturnem življenju sodelujejo na drugačen način, iz česar je sklepal, da na nek način, če meje ni več, tudi zamejstva ni več. Stergar

1 Ob praznovanju 83-letnice koroškega plebiscita 10. oktobra 2003.
2 Stergar nasprotuje rabi izraza unija.
3 Revija Ampak, ki jo izdaja Nova revija, št. 3/2003.

doda, da je bilo o vprašanju, kaj se bo po vstopu Slovenije v Evropsko zvezo zaradi znižanja mej dogajalo v tako imenovan zamejstvu, samo v zadnjem letu nekaj simpozijev.[4]

Po Stergarjevem mnenju so tako bojazni kot upanja, izražena na različnih srečanjih strokovnjakov, upravičena, realna in hkrati neizogibna. Težave povezuje predvsem z italijanskimi in nemškimi vplivi, ki po njegovem mnenju že sedaj v različnih oblikah sevajo v naš kulturni prostor. »Samo iz obmejnega prostora z Italijo s pomočjo štipendij in različnih študijskih izmenjav na stotine študentov študira na italijanskih univerzah. Morda se bo v prihodnje več študentov tega območja zaradi novo ustanovljene primorske univerze v Kopru odločilo za študij doma, vendar pa se vsaj zaenkrat potrjuje odhajanje in navezovanje teh mladih ljudi na sosednji gospodarski in zaposlitveni ter s tem tudi jezikovni in kulturni prostor. Torej ne gre le za zamejstvo, temveč tudi za Slovence nasploh.«

Stergar meni, da se bomo Slovenci po vstopu v Evropsko zvezo znašli v podobnem položaju kot v preteklosti, ko smo bili del Avstro-Ogrske. Čeprav bomo na območju Republike Slovenije še naprej ohranili oblast, pa bo obstajala še najprej možnost tako imenovanih kapilarnih vplivov. Ob tem omeni avtorja Haasa in Stuhlpfarrerja, ki sta s tem v zvezi v družboslovje vpeljala termin strukturno nasilje, ki ni več fizično, temveč mnogo bolj subtilno. »To vplivanje se in se bo še dogajalo predvsem na obmejnih območjih, sega pa lahko tudi preko meje, saj je predvsem Maribor – in ne nazadnje tudi Ljubljana – zelo blizu.«

Moj sogovornik je na simpoziju, ki ga je v začetku novembra 2003 sklical Slovenski svetovni kongres, predstavil referat na temo, ali bo slovenstvo v Evropski zvezi 21. stoletja še vrednota. »Vprašanje ni zgolj retorično, ampak vsebuje moje zavedanje možnih negativnih vplivov na Slovence ali slovenstvo tako znotraj države kot zunaj nje. Prednosti so znane, pogosto omenjane, med njimi ta, da bo slovenščina postala eden od uradnih jezikov Evropske zveze, jezik, s katerim se bodo lahko uslužbenci Evropske zveze habilitirali.« Doda, da v kratkem odhaja iz Slovenije v Bruselj okoli 150 ljudi, in se sprašuje, kaj se bo v novem okolju dogajalo z njihovimi otroki; v kakšnem jeziku se bodo šolali in socializirali. Vprašanje kasnejšega oblikovanja njihove identitete pa je zelo odprto, evropsko, globalno vprašanje o njihovi povezavi s slovenstvom. Ali ga bodo občutili kot breme ali kot vrednoto, pa si ne upa napovedati, saj bo to odvisno predvsem od vsake družine in od vsakega posameznika posebej.

4 Zadnja dva – konec leta 2003 – sta sklicala Slovenski svetovni kongres in Odbor za manjšine Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Zaradi vzpostavitve večjega prepiha med posameznimi državami znotraj Evropske zveze se vse omenjeno lahko še intenzivira. »Slovenci smo se v zgodovini nesporno obdržali tudi zaradi svoje geografske zaprtosti oziroma majhne pretočnosti, saj je bil germanizacijski tok najhitrejši ob prometnicah. Mislim, da ne gre za preplašenost in pesimizem, če rečem, da se človek na podlagi zgodovinskih dejstev lahko marsičesa zaveda, če že ne nauči. Hkrati pa strokovnjaki za evropsko integracijo opozarjajo, da v Evropi zmagujejo ne le veliki in bogati, temveč predvsem hitri in pametni. Slovenci se lahko oprimejo same druge alternative, ki pa je stvar treninga, prizadevanj, iniciativ in izrabe možnosti.«

Nadaljuje, da z vstopom Slovenije v Evropsko zvezo predvsem v zvezi s tako imenovanim zamejstvom ni razloga niti za pretirano evforijo niti za pretirano skeptičnost. Prepričan pa je, da bosta zatohlost in mir – tam, kjer sta – v prihodnje dodobra prevetrena. »Zavedati se moramo obojega in o tem čim več razmišljati. Nesporno je zunaj Slovenije slovenstvo težko gojiti, v njem vztrajati in se kot zamejca priznavati. Za zmanjšanje tega bremena in povečanje njegovih prednosti pa so potrebni razmislek, organizacija, inventivnost, vztrajnost, bistrost, podjetnost ...«

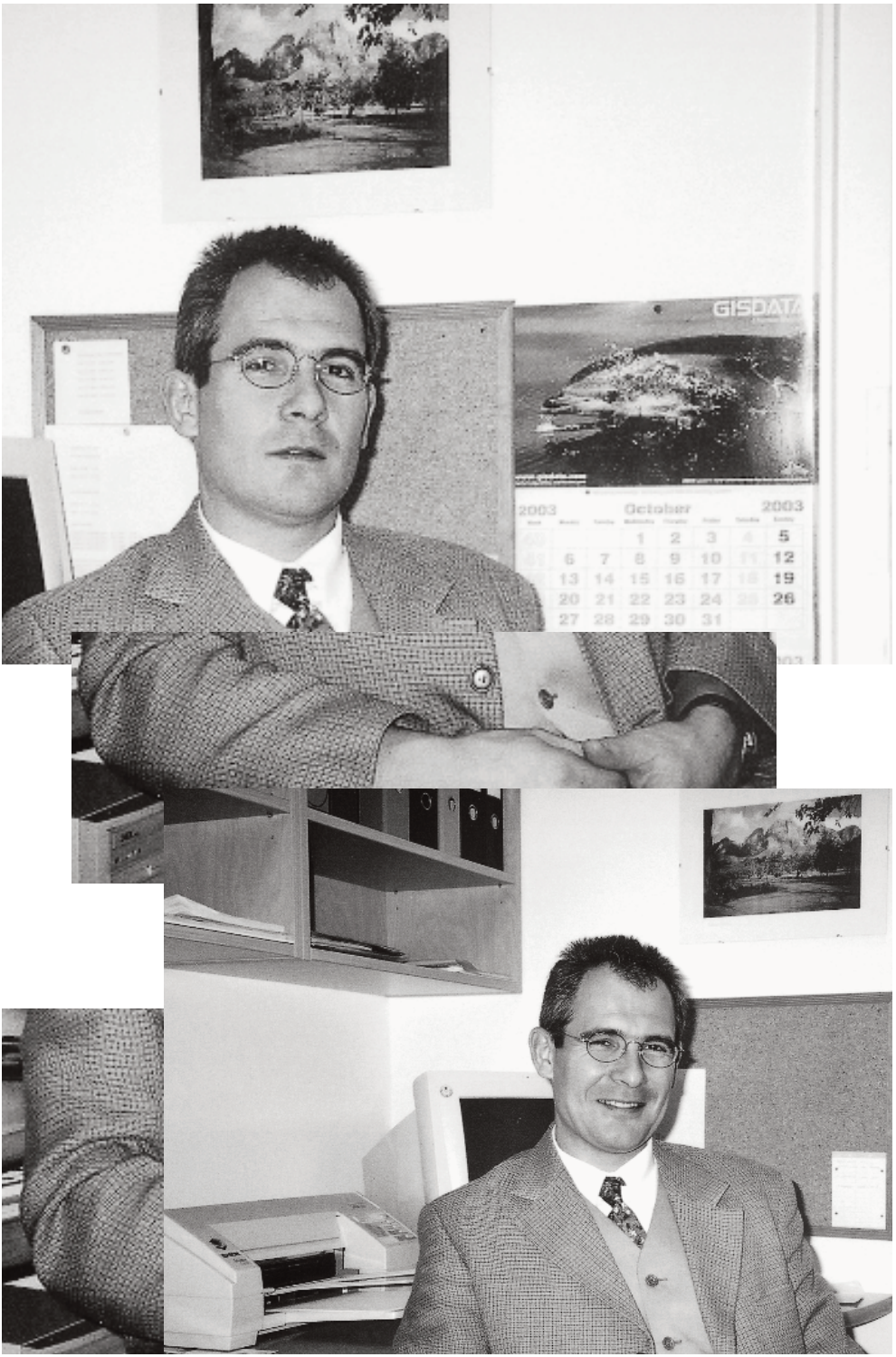
GISDATA
2003
October
2003

Jernej Zupančič

»I'm Slovene«

Dr. Jernej Zupančič, letnik 1963, je docent na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, kjer predava politično geografijo, in višji znanstveni sodelavec na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani.

Jernej Zupančič odnos do Evropske unije ocenjuje kot nekoliko preveč romantičen, češ da nam bo le-ta ponudila združitev celotnega slovenskega prostora kot nekakšno uresničitev programa Zedinjene Slovenije, kar pa še zdaleč ne drži. Sloveniji se z vstopom v Evropsko unijo sicer odpirajo široke možnosti, hkrati pa bo v skupnosti z drugimi državami izpostavljena tako preizkušnjam kot konkurenci in najbrž bo marsikaj drugače, kot si danes predstavljamo. »Slovenskega kulturnega prostora ne smemo razumeti le v smislu tako imenovanega avtohtonega slovenstva tu in onstran meje – na območju avtohtone poselitve slovenskih manjšin, kajti zaradi selitvenih procesov se je ta prostor temeljito razredčil in razširil in danes obsega vsa tista območja, kjer živijo Slovenci.« Osebno ga precej razjezi izrecno enačenje skupnega slovenskega kulturnega prostora z jezikovnim prostorom. »Jezik sicer je ena najpomembnejših identitetnih vsebin narodne pripadnosti in hkrati koda, po kateri smo Slovenci razpoznavni, je pa takšno razmišljanje hkrati lahko tudi ovira za vse, ki nimajo priložnosti govoriti slovenščine in vsak dan živeti z njo, njihov sporazumevalni jezik pa ni slovenski. Čeprav govorim o slovenstvu, ki je daleč od naših klasičnih predstav, pa bi se znašli v težavah, če bi tem ljudem odrekli pravico do pripadnosti slovenstvu, tako v čustvenem smislu kot v smislu njihove želje po sodelovanju, ki jo slovenski kulturni prostor omogoča na te-

melju vzajemnih interesov. Vsak Slovenec bi se najbrž znašel v osebni zagati, ko bi se mu sredi Amerike predstavil mlad, izobražen človek iz četrte generacije Slovencev z besedami: »I'm Slovene.«

Zupančič nadaljuje, da so dileme neločljivi del današnjega sveta. »Sam slovenski kulturni prostor razumem v vsej tej širini in razsežnosti; njegov nujni sestavni del pa je tudi notranja slovenska toleranca. Najprej se moramo naučiti spoštovati raznolikost znotraj Slovenije, tako da ne priznamo samo njenega jedra, temveč tudi tako imenovano obrobje.« Poudari, da ne samo pogledi običajnih ljudi, tudi pogledi politikov dostikrat ne sežejo dlje od Trojan. »Takšna iz lokalizma izvirajoča razmišljanja je treba preseči. Ne kritiziram lokalizma samega na sebi, saj ta v evropskem kontekstu in znotraj povečanih integracijskih tokov postaja celo vedno pomembnejši, vendar pa le-ta ne sme omejevati tolerance znotraj raznolikega slovenskega prostora. Raznolikost v najbolj običajnem pomenu besede bogatijo še različne generacije, kulturna okolja, razlike političnih stališč ...«

Prepričan je, da bi večja toleranca znotraj slovenskega prostora vplivala tudi na večjo toleranco do ljudi, ki v tem slovenskem kulturnem prostoru živijo skupaj z ljudmi slovenskega porekla in želijo slovenski kulturi pripadati na najrazličnejše načine. Takšno toleranco imenuje vzajemnost. Zadnji pol te razsežnosti pa sega v sam skupni evropski kulturni prostor. »Slovenija, Slovenci in slovenska kultura vstopajo v Evropo tako de iuro kot de facto, s čimer si bodo delili tudi usodo evropske kulture. Neka že vnaprej pripravljena obrambna pozicija v odnosu do močnih sosednjih narodov, s katerimi smo bili do sedaj v najpogostejših konkurenčnih in konfliktih odnosih, nikakor ni na mestu, saj nas mora zanimati predvsem skrb za evropsko identiteto. Relativni majhnosti navkljub bomo odgovorni ne le za slovensko, temveč tudi za evropsko kulturo, kar od nas na eni strani zahteva določeno širino in toleranco, na drugi pa spoštovanje lastnega jaza. Morda se v poplavi evropocentričnih želja, ki naj bi vse čudežno razrešile, to sliši malce zapleteno, ker Evropa sama po sebi ne bo ničesar razrešila, saj se bomo skupaj z različnimi možnostmi v evropskem prostoru srečali tudi z različnimi zapleti, ki jih bomo morali prav tako reševati.«

Prihodnost slovenskega kulturnega prostora je po mnenju Jerneja Zupančiča v prvi vrsti stvar našega zavestnega odnosa oziroma zavestnega prizadevanja za preživetje slovenske kulture, vendar ne le v smislu ohranjanja tradicije. »V ta prostor moramo poseči s svojo lastno ustvarjalnostjo, ob čemer moramo kulturo razumeti v njenem najširšem pomenu. Kot geograf pojem kulture pojmujem najprej v prostorsko-populacijskem smislu, v katerem so ljudje nosilci, izvajalci, prenašalci in tudi uporabniki neke kulture; potem kot prostor, na katerem se vse

omenjeno dogaja in ki je že sam po sebi kulturen. Danes vsaj v Evropi ni kotička, na katerega še ne bi segel človekov vpliv, živimo namreč v kulturni krajini, preoblikovani po človeku.

Skupni slovenski kulturni prostor je vrednota, hkrati pa kakovost našega življenja. Tega dejstva nikakor ne sme omejevati razmišljanje o majhnosti slovenskega prostora ter o njegovem stalnem zmanjševanju. Če hočemo, da nas bo okolje sprejemalo, potem moramo najprej sprejeti sami sebe. Če pa se bomo obnašali zgolj normativno in obrambno ter se skorajda nevrotično usmerjali proti drugim, potem nam naše kulture ne bo uspelo prenašati tudi na tiste, ki bivajo z nami in bi lahko bili njeni uporabniki. V tem je prihodnost skupnega slovenskega kulturnega prostora, ki ga ne smemo razumeti zgolj kot slovenskega, slovensko-zamejskega in evropskega, saj smo prisotni na vseh kontinentih. Tudi tam se ustvarja drugačna, vendar zelo avtentična in prav tako slovenska, čeprav na nek način neevropska kultura.«

Zupančič poudari potrebo po globalnem razmišljanju, saj globalizacija kot proces sama po sebi ni slaba, le njenih posledic ne smemo ignorirati, temveč se jim moramo izogibati, jih blokirati, popravljati. »Sam osebno se za skupni slovenski kulturni prostor v združeni Evropi in v globaliziranem svetu informacijske družbe ne bojim; če bomo seveda upoštevali nekaj pogojev. Na prvem mestu, kot sem že omenil, odprtost znotraj slovenskega kulturnega prostora in upoštevanje njegovih razlik, na drugem večja toleranca do drugih, na tretjem pa upoštevanje globalnih svetovnih tokov, ki so na eni strani povezani z razvojem informacijske tehnologije, na drugi strani pa z nekaterimi tako imenovanimi protitokovi, kamor spadata na primer individualizacija in regionalizacija kot proces z vsemi svojimi mentalnimi, gospodarskimi, političnimi in kulturnimi razsežnostmi.

Lahko bi zaključil z mislijo, da skupni slovenski kulturni prostor ni nekaj, za kar bi si morali patetično prizadevati, temveč neka kvaliteta, za katero je treba marsikaj postoriti.«

Koroška bibliografija za leto 2002/2003

SESTAVILA IN UREDILA MARJETA DOMEJ
SLOVENSKA ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA CELOVEC

Pričujoča bibliografija popisuje publikacije, ki jih je knjižnica dobila do zaključka redakcije 31. julija 2003.

Bibliografija popisuje monografske publikacije (to je knjige, videokasete, zvočne kasete, CD, slikovno gradivo) in pa serijske publikacije (tj. časnike, časopise, koledarje, zbornike, almanahe, ki izhajajo vsaj enkrat letno), katerih avtor je koroški Slovenec, ki jih je založila koroška slovenska založba in so pisane v slovenščini ali pa obravnavajo koroško slovensko tematiko. Ne popisuje pa tistih publikacij, ki jih je sicer založila slovenska koroška založba, vendar niso v slovenščini, njihov avtor ni Slovenec in ne govorijo o Slovencih. Izjema so le publikacije, ki so izšle v šteti zbirki, ki večinoma prinaša koroško sloveniko. Bibliografija upošteva tudi publikacije in članke, ki govorijo o Slovencih na avstrijskem Štajerskem in v italijanski Kanalski dolini, nekatere publikacije o slovenski Koroški ter nekatere splošnejše publikacije, ki govorijo o manjšinskem vprašanju. Beleži tako tiskane publikacije kot tudi polpublikacije, deloma drobni tisk in razmnožene tipkopise. Prinaša tudi izbor člankov iz revij, koledarjev in zbornikov, predvsem z namenom, da bi bila v pomoč pri strokovnem delu. Članke v časnikih upošteva le izjemoma. Kot vsak izbor je tudi ta subjektiven in nepopoln. Popis monografskih publikacij in člankov je urejen po strokah univerzalne decimalne klasifikacije (UDK), dodano je naslovno kazalo monografij ter imensko in predmetno kazalo monografij in člankov.

Bibliografija je sestavljena na podlagi gradiva, ki ga SŠK pridobiva v glavnem z obveznim izvodom publikacij iz Republike Sloveniji in pa z nakupi koroške slovenike. Za izdelavo je bila uporabljena računalniška baza podatkov COBISS, vzajemna bibliografska in kataložna baza vseh slovenskih knjižnic, pri izgradnji katere Slovenska študijska knjižnica od leta 1997 aktivno sodeluje. Prizadevala sem si narediti kar najbolj popoln pregled, vendar je možen tudi kakšen izpust zaradi tega, ker SŠK ne dobiva obveznega izvoda od slovenskih koroških založnikov in pa zaradi možne nepopolnosti obveznega izvoda iz Republike Slovenije. Posebno mogoče je, da sem spregledala kak članek, ki bi v bibliografijo sicer sodil, pa ga nisem mogla upoštevati, ker periodične publikacije ali zbornika SŠK nima, možnosti popisovanja v drugih knjižnicah pa so zaradi ostalih službenih dolžnosti omejene. Ob tej priložnosti prosim avtorje za podatke o prispevkih v avstrijskih strokovnih revijah, ki bi v bibliografijo sodili.

Katalog Slovenske študijske knjižnice je dosegljiv na spletni strani knjižnice na Internetu in sicer na spletnem naslovu http://sikra.rav.sik.si/~www_sskcel/, prav tako pa je na tem naslovu za naše člane možno tudi naročanje in pa podaljševanje izposojenega gradiva.

E-mail: COBISSKCEL@rav.sik.si

SERIJSKE PUBLIKACIJE

BEGEGNUNG mit den Kärntner Theologen = Srečanje s Koroškimi Bogoslovci. – Graz (Bürgergasse 2) : Priesterseminar der Diözese Gurk, 1956–. – 21 cm
Popisano po let. 32 (1987). – Vzp. nasl. od 1984. – Do let. 40 (1995) kraj založbe Salzburg. – Nekateri prispevki tudi v slov.
COBISS.SI-ID 86484 1

BILDUNGSPLUS : Info-Blatt des Elternkreises ABCČ = Plus za izobrazbo : informacijski list Združenja staršev ABCČD . – Klagenfurt : Elternkreis zweisprachige Volksschule Klagenfurt = Celovec : Skupnost staršev dvojezične ljudske šole v Celovcu (Karawankenblickstrasse 267/C1), 1991– . – 43 cm
Prva št. izšla kot nemška izd. Slovenskega vestnika (s prevzetim štetjem), v izdaji Zentralverband slowenischer Organisationen. – Popis po [1992], no. 3 (marec)
COBISS.SI-ID 30351616 2

BILTEN KKZ : informacije, servis, prireditve. – 1999, št. 1– . – Celovec = Klagenfurt (10.-Oktober-Str. 25) : Krščanska kulturna zveza, 1999–. – 30 cm
Občasno
COBISS.SI-ID 265940 3

BISTRIČAN = Der Feistritzer. – Let. 1 (1998), št. 1– . – Bistrica nad Pliberkom : Enotna lista, 1998–. – 30 cm
Občasno
COBISS.SI-ID 314580 4

DIALOG. – Letn. 1, št. 1 (1981)– . – Tinje = Tainach : Katoliški dom prosvete Sodalitas = Kath. Bildungsheim Sodalitas, 1981–. – 30 cm
Petkrat letno
COBISS.SI-ID 30647041 5

DOMOFON : list Modestovega doma! = die Zeitschrift des Modestushеimes!. – Št. 1 (1996)– . – Celovec = Klagenfurt : Modestov dom, 1996–. – 30 cm
COBISS.SI-ID 71205888 6

DRUŽINA in dom : neodvisni mesečnik = unabhängige Monatszeitschrift = independent monthly. – [1], št. 1 (1949)– . – Celovec = Klagenfurt : Mohorjeva družba, 1949– (Viktringer Ring 26). – 32 cm
Mesečnik; julija in avgusta ne izhaja. – Od let. 50 (1999) št. 1 dvomesečnik. – Od l. 1950-1966: Vera in dom. – Od let. 49 (1998) št. 1 Literarna priloga
ISSN 0012-6764
COBISS.SI-ID 857860 7

DVOJEZIČNA zvezna trgovska akademija (Celovec)
Report. – 1990/1991– . – Klagenfurt : Leitung der Zweisprachigen Bundeshandelsakademie = Celovec : Vodstvo Dvojezične zvezne trgovske akademije, [1991]–. – 23 cm
Letnik
COBISS.SI-ID 27091200 8

[Enotna lista]
EL novice : Enotna lista = EL news = EL Neuigkeiten. – Letn. 1, [št.] 1 (1990)– . – Suha = Neuhaus : EL – Novice, 1990–. – 30 cm
Občasno
COBISS.SI-ID 31712513 9

GWL-Info. – 2002, Feber– . – St. Kanzian = Škocjan (Vesielach/Vesele 1, 9123 St.Primus/Šentprimož) : GWL, 2002–. – 30 cm
Nadaljevanje publikacije Naša občina : GL informira
COBISS.SI-ID 849876 10

INFORMACIJE, komentarji : tedenski info-bilten Slovenskega znanstvenega inštituta. – Leto 1 (1979), št. 1– . – Celovec : Slovenski znanstveni inštitut, 1979–
Tedensko. – V letih 1989-1991 ni izhajalo. – Od leta 1992 novo štetje letnikov: leto 1 (12)
COBISS.SI-ID 29493248 11

INFORMATOR. – Gradec = Graz (Mondscheingasse 9) : Klub slovenskih študentk in študentov, [199-]–. – 30 cm
Občasno. – Ov. nasl. – Popis po letn. 5, št. 6 (16. nov. 2000). – Neurejeno štetje letnikov
COBISS.SI-ID 266196 12

JAHRBUCH der Diözese Gurk = Zbornik krške škofije. – Klagenfurt : Bischöfliches Gurker Ordinariat, 1978–. – 23 cm
Letnik
COBISS.SI-ID 11853 13

KOLEDAR Mohorjeve družbe v Celovcu. – 1992– . – Celovec : Mohorjeva družba, 1991–. – 24 cm
Letnik. – Nadaljevanje publikacije Koledar Družbe sv. Mohorja
ISSN 1024-1493
COBISS.SI-ID 6733 14

KOROŠKI koledar. – 1963– . – Celovec : Založba Drava, 1963–. – 24 cm
Letnik. – Leta 1964, 1968 in 1969 ni izšel. – Nadaljevanje publikacije Koledar slovenske Koroške
COBISS.SI-ID 8089344 15

LETNO poročilo : šolsko leto... – 1985/1986– . – Celovec : Glasbena šola na Koroškem, 1987–. – 21 cm
Letnik. – Popis po št. 8 (šol.leto 1992/93)
COBISS.SI-ID 28805377 16

LETNO poročilo Zvezne gimnazije in Zvezne realne gimnazije za Slovence v Celovcu = Jahresbericht des Bundesgymnasiums und Bundesrealgymnasiums für Slowenen in Klagenfurt. – Let. 1 (1957/1958)– . – Celovec = Klagenfurt : Zvezna gimnazija za Slovence, 1957/1958–. – 25 cm
Letnik
COBISS.SI-ID 32425729 17

MINIMIDIMAXI : Schuljahr ... im Hort ABCČ = šolsko leto ... v varstvu [ABCČ]. – Klagenfurt : Schülerhort ABCČ = Celovec : Varstvo ABCČ, [2000-]. – 30 cm
Letnik. – Ov. nasl. – Besedilo nem. in slov.
COBISS.SI-ID 777940 18

MISIJONSKA obzorja : koroška priloga. – 1989, [1]– . – [Celovec : Dušnopastirski urad Krške škofije], 1989–. – 31 cm
Občasno. – Pril. je enaka kot Misijonska obzorja : priloga Družine
COBISS.SI-ID 30178817 19

NAŠ tednik. – Let. 1, št. 1 (1949)-let. 55, (13. jun. 2003). – Celovec = Klagenfurt : Narodni svet koroških Slovencev, 1949-2003. – 31 cm
Tednik. – Od leta 1949 do leta 1967 je izhajal pod naslovom Naš tednik: Kronika. – Numeracija letnikov včasih nepravilna. – V l. 55 po št. 13 (28. marec 2003) do št. 17 izhajajo tedenski izvodi brez numeracije. – Nadaljevanje publikacije Naš tednik – Kronika. – Nadaljuje se kot Novice
ISSN 1024-1477
COBISS.SI-ID 1869 20

NAŠ upokojenec : priloga Našega tednika. – Letn. 1, št. 1 (1991)-2002, dec. – Celovec = Klagenfurt : Naš tednik, 1991-2002. – 31 cm
Občasno
COBISS.SI-ID 30664705 21

NAŠA občina = Unsere Gemeinde : bistriški občinski list = Feistritzer Gemeindezeitung. – Let. 1 (1980), št. 1– . – Bistrica v Rožu = Feistritz i. R. : Volilna skupnost, 1980–. – 30 cm
Četrtletno
COBISS.SI-ID 31780609 22

NAŠA vas : glasilo Slovenskega prosvetnega društva Radiše = Unser Dorf : Mitteilungsblatt des slowenischen Kulturvereines Radsberg. – Radiše : Slovensko prosvetno društvo = Slowenischer Kulturverein »Radiše«, 1990–. – 30 cm
Občasno. – Popis po let. 3, št. 6 (nov. 1992)
COBISS.SI-ID 33464832 23

NEDELJA : cerkveni list krške škofije. – Let. 1, št. 1 (1926)– . – Celovec (Viktringer Ring 26) : Ordinariat krške škofije, Slovenski dušnopastirski urad, 1926–. – 32 cm
Tednik. – Ima priloge: Misijonski list; Misijonska obzorja; Let. 64 (1994) od št. 36 dalje Otroška stran – nadaljevanje Naše mavrice
ISSN 1024-1485
COBISS.SI-ID 24321280 24

NOVA družinska pratika . – Celovec : Mohorjeva družba, [1951]–. – 14 cm
Letnik
ISSN 0546-7667
COBISS.SI-ID 30791169 25

NOVICE : slovenski tednik za Koroško. – 2003, št. 1 (11.apr.)– . – Celovec = Klagenfurt (Villacher Straße 127/I) : Slomedia, 2003–. – 35 cm
Tednik
COBISS.SI-ID 1000660 26

NOVINE : proza, esejistika in kritika s Koroškega. – 2001/2002, [št.] 1/2– . – Celovec = Klagenfurt (Ringstraße 10) : Edicija Rapial, 2001/2002–. – 21 cm
Letnik. – Podnasl. na ov.: Literarna revija Društva slovenskih pisateljev in pisateljic v Avstriji
COBISS.SI-ID 789716 27

PLAMEN : glasilo slovenskih koroških skavtinj in skavtov. – [1978], št. 5– . – Celovec : Slovenski koroški skavti in skavtinje, 1978–. – 30 cm
Občasno. – Neenotno štetje letnikov. – Nadaljevanje publikacije Plamen ljubezni
COBISS.SI-ID 86996 28

PLIBERŠKI časopis : z občinami Pliberk, Bistrica, Suha in Ruda = Bleiburger Zeitung : mit den Gemeinden Bleiburg, Feistritz, Neuhaus, Ruden . – Pliberk : Enotna lista = Bleiburg : Die Einheitsliste, 1981–. – 30 cm
Občasno. – Popis po let. 15, št. 1 (apr. 1993). – Nadaljevanje publikacije Naš pliberški časopis
COBISS.SI-ID 31789057 29

PREPIH : list Mladinskega doma. – Let. 1, št. 1 (junij 1982/1983)– . – Celovec = Klagenfurt : Mladinski dom SŠD, 1983– (Mikschalle 4). – 15 x 21 cm
Letnik. – Popis po l. 1998/99. – Pred 1998/1999 format 21 cm
COBISS.SI-ID 43338240 30

PUNT : informacije & obvestila KSŠŠD. – 1988/1989, št. 1– . – Dunaj : Klub slovenskih študentk in študentov, 1988/1989– . – 30 cm
Občasno
COBISS.SI-ID 54168064 31

SIGNAL : zweisprachig ist besser = dvojezično je boljše . – Graz : Artikel VII Kulturverein für Steiermark : Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko, [1995]–. – 30 cm
Občasno. – Dvojezično. – Popis po Winter/zima 1995
COBISS.SI-ID 60609792 32

SLOVENSKI vestnik : tednik za Slovensko Koroško. – Leto 1, št. 1 (1946)-letnik 58, št. 12 (2003). – Celovec = Klagenfurt : Zveza slovenskih organizacij na Koroškem, 1946–2003. – 42 cm
Tednik. – Se nadaljuje kot Novice
ISSN 1024-1450
COBISS.SI-ID 30005761 33

SOVA : list Strokovnega pedagoškega združenja. – Št. 1, (1996)– . – Celovec (Tarviser Strasse 16) : Strokovno pedagoško združenje = Klagenfurt = Pädagogische Fachvereinigung, 1996–. – 30 cm
COBISS.SI-ID 62663424 34

ŠPORTNI bilten. – 1997– . – Celovec (Wulfengasse 10 H) : Slovenska športna zveza, 1997–. – 30 cm
Letnik. – Popis po l. 1999
COBISS.SI-ID 326612 35

TO smo mi ... = Das sind wir ... . – Celovec : Dvojezični vrtec slovenskega šolskega društva = Klagenfurt : Zweisprachiger Kindergarten des slowenischen Schulvereines, [19??]– . – 21 cm
Let. 1992 30 cm. – Nadaljevanje publikacije Vrtiljak = Ringelspiel
COBISS.SI-ID 63690240 36

ZVEZA bank (Celovec)
Letno poročilo ... = Geschäftsbericht ... = Annual report ... . – Celovec : Zveza bank, 19??– . – 30 cm
Letnik. – Popis po letu 1996. – Na ovoju pri nekaterih letnikih nasl.: Poslovno poročilo
COBISS.SI-ID 71067648 37

ZVON : kulturno-družbena revija. – Let. 1, št.1 (maj 1998)– . – Ljubljana ; Celovec : Mohorjeva družba Celovec, 1998– (Poljanska 97, Ljubljana). – 22 cm
Četrtletnik. – Nadaljevanje publikacije Celovški zvon = ISSN 1024-1469
ISSN 1408-645X
COBISS.SI-ID 12733586 38

MONOGRAFIJE

0 SPLOŠNO. KULTURA. BIBLIOGRAFIJA. KORPORACIJE

DEVETDESET
90 let slovensko prosvetno društvo Bilka : 1912-2002 = [90] Jahre [Slovensko prosvetno društvo Bilka] / [pripravili, vorbereitet von Anna Ferk-Gasser ... [et al.]]. – Bilčovs : Slovensko prosvetno društvo Bilka ; Ludmannsdorf : Slowenischer Kulturverein Bilka, 2002. – 60 str. : ilustr. ; 21 cm
Ov. nasl.: Bilka Bilčovs. – Povzetki v nemščini pri vsakem prispevku
COBISS.SI-ID 905684 39

DVA tisoč tri
2003 [Slikovno gradivo] : umetniška znamenja južne Koroške = Kunststätten in Südkärnten / Foto J. Čertov, V. Rehsmann. – [Celovec] : Posojilnica : Zveza bank, 2003. – 1 koledar (13 listov) ; 25 x 23 cm
COBISS.SI-ID 986324 40

ETNOLOŠKI muzej Kostanje
Kraj spomina in učenja : vodnik / Etnološki muzej Kostanje = Ein Ort der Erinnerung und des Lernens : Museumsführer / Museum für Alltagsgeschichte Köstenberg ; [uredila Vito Hazler [in] Martina Piko-Rustia ; avtorici besedil Polona Sketelj, Uši Serajnik ; prevodi v nemščino Miha Vrbinc, Uši Sereinig]. – Kostanje : Slovensko prosvetno društvo Drabosnjak = Köstenberg : Slowenischer Kulturverein SPD Drabosnjak ; Celovec : Krščanska kulturna zveza : Slovenska prosvetna zveza : Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik = Klagenfurt : Christlicher Kulturverband : Slowenischer Kulturverband : Slowenisches Volkskunde-Institut Urban Jarnik, 2002. – 45 str. ; 24 cm
Ov. nasl. – Na ov. tudi: Drabosnjakov dom. – Besedilo slov. in nem.
ISBN 3-85013-939-5
COBISS.SI-ID 938708 41

KOLEDAR 2003 [Slikovno gradivo]. – Celovec : Krščanska kulturna zveza, 2003. – 1 koledar (13 listov) ; 21 x 30 cm
COBISS.SI-ID 980692 42

1 FILOZOFIJA. PSIHOLOGIJA

HAECKER, Theodor
Kierkegaardova grba : (izbrani spisi o Kierkegaardu) / Theodor Haecker ; prevedel Tim Oliver Wüster. – Celovec ; Dunaj ; Ljubljana : Mohorjeva, 2002. – 192 str. ; 21 cm. – (Sokratovi otroci)
O avtorju na zavihku
ISBN 3-85013-918-2
COBISS.SI-ID 9150369 43

2 VERSTVO. RELIGIJA

ICH bin bei dir : Religionsbuch [1] = Jaz sem pri tebi : veroučna knjiga 1 / Autoren, avtorji Heribert Diestler ... [et al.] ; Redakteur der zweisprachigen Ausgabe, urednik dvojezične izdaje Božo Hartmann ; graphisch gestaltet von, grafično oblikovala Christine Wuchse ; die handschriftlichen Lieder besorgte, ročno napisane pesmi poskrbela Ruth Lamprecht ; aus dem Deutschen übersetzt von, iz nemščine prevedel France Vrbinc ; herausgegeben von Interdiözesanen Katechetischen Fonds = izdal medškofijski katehetski sklad. – 1. Aufl. = 1. naklada. – Klagenfurt = Celovec ; Wien ; Ljubljana : Hermagoras = Mohorjeva založba, 1995. – 119 str. : ilustr., note ; 24 cm. – (Schulbuch = Šolska knjiga ; Nr. = št. 4030)
Vzporedno nem. in slov. besedilo
ISBN 3-85013-417-2
COBISS.SI-ID 1013972 44

MIT dir auf dem Weg : Religionsbuch 3 = S teboj na poti : Veroučna knjiga 3 / Autoren, avtorji Ingrid Brachmeier ... [et al.] ; Redakteur der zweisprachigen Ausgabe, urednik dvojezične izdaje Božo Hartman ; aus dem Deutschen übersetzt von, iz nemščine prevedel France Vrbinc ; Notographie, notografija Milena Jarc. – 1. Aufl. = 1. naklada. – Klagenfurt = Celovec ; Wien ; Ljubljana : Hermagoras = Mohorjeva založba, 1997. – 137 str. : ilustr., note ; 26 cm. – (Schulbuch = Šolska knjiga ; Nr. = št. 4092)
Besedilo v slov. in nem.
ISBN 3-85013-560-8
COBISS.SI-ID 44691201 45

MIT dir kann ich wachsen : Religionsbuch 2 = S teboj morem rasti : veroučna knjiga 2 / Autoren, avtorji Heribert Diestler ... [et al.] ; Redakteur der zweisprachigen Ausgabe, urednik dvojezične izdaje Božo Hartman ; graphisch gestaltet von, grafično oblikovala Christine Wuchse ; Notographie, notografija Milena Jarc ; aus dem Deutschen übersetzt von, iz nemščine prevedel France Vrbinc ; herausgegeben von Interdiözesanen Katechetischen Fonds = izdal medškofijski katehetski sklad. – 1. Aufl. = 1. naklada. – Klagenfurt = Celovec ; Wien ; Ljubljana : Hermagoras = Mohorjeva založba, 1996. – 128 str. : ilustr., note ; 24 cm. – (Schulbuch = Šolska knjiga ; Nr. = št. 4029)
Vzporedno nem. in slov. besedilo. – Ilustr. na notr. str. platnic
ISBN 3-85013-486-5
COBISS.SI-ID 1014228 46

TROPPER, Christine
Das Christentum in Kärnten : von den Anfängen bis zur Gründung des Bistums Gurk / von Christine Tropper. – [S. l.] : Sadifa Media, cop. 2002. – 49 str. : ilustr. ; 30 cm
Ov. nasl. – Bibliografija: str. 49
ISBN 3-88786-188-4
COBISS.SI-ID 973012 47

30/31 DEMOGRAFIJA. STATISTIKA. SOCIOLOGIJA

UJETI trenutki življenja : o fotografijah Bilčovsa 1900-1970 / [besedilo Polona Sketelj ; izbor in ureditev fotografij Polona Sketelj in Hanzi Reichmann ; povzetek v nemščino pripravil Miha Vrbinc]. – Celovec : Krščanska kulturna zveza : Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, 2000 ([Ljubljana] : Littera picta). – 231 str. : fotogr. ; 20 x 26 cm
Bibliografija: str. 208–209. – Zusammenfassung. – Kazalo
ISBN 3-85013-879-8
COBISS.SI-ID 116971264 48

32 POLITIKA. NARODNE MANJŠINE

AVSTRIJA – Slovenija : preteklost in sedanjost / izdajatelja Ferdinand Mayrhofer-Grünbühel & Miroslav Polzer. – 1. izd., 1. natis. – V Ljubljani : Cankarjeva založba ; Klagenfurt = Celovec : Wieser, 2002 (Ljubljana : Kurir). – 242 str. : ilustr. ; 23 cm. – (Pravo & politika)
Uvodno besedilo v slov. in nem. jeziku. – Opombe z bibliografijo na dnu str.
ISBN 961-231-272-9
COBISS.SI-ID 116369152 49

DOKUMENTATION zur Ortstafelfrage / [Redaktion Günther M. Trauhsnig ; Fotos Eggenberger ... [et al.]]. – Klagenfurt : Amt der Kärntner Landesregierung, [2002]. – [24] str. : ilustr. ; 21 x 15 cm
Ov. nasl.
COBISS.SI-ID 840404 50

ENTNER, Brigitte
Die Kärntner Slowenen / [Autoren Brigitte Entner, Augustin Malle]. – Klagenfurt = Celovec : Amt der Kärntner Landesregierung, Volksgruppenbüro = Biro za Slovensko[!] narodno skupnost, cop. 2003. – 23 str. : ilustr. ; 22 cm
Ov. nasl. – Avtorja navedena v uvodu. – Potiskana hrbtna str. ov.
COBISS.SI-ID 1011924 51

HALBRAINER, Heimo
Das andere Radkersburg = Drugačna Radgona = O aver Radkersburg : Rundgänge auf den Spuren der Protestanten, Juden, Roma und Slowenen in und um Bad Radkersburg / [Text Heimo Halbrainer ; Fotos Lenart ... [et al.]]. – Graz : Artikel-VII-Kulturverein, [1998]. – 1 list : ilustr., 2 zvd. ; 55 x 42 cm, zganjeno na 9 x 21 cm
COBISS.SI-ID 994004 52

HALBRAINER, Heimo
Auf den Spuren der Protestanten, Juden, Roma und Slowenen in und um Bad Radkersburg : ein Rundgangführer / von Heimo Halbrainer. – Graz : Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark = Kulturno društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko, [1998?]. – 70 str. : ilustr. ; 21 cm
COBISS.SI-ID 2093619 53

LAMBERT Ehrlich: Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20. Ehrlichova spomenica za Vatikan 14. aprila 1942 / [obe deli] za objavo pripravila Marija Vrečar. Lambert Ehrlich za slovenski narod / Metod Benedik. – Ljubljana : Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti Univerze, 2002. – 702 str. ; 24 cm. – (Acta Ecclesiastica Sloveniae, ISSN 0351-2789 ; 24)
Priloge v različnih jezikih. – Predgovor / Metod Benedik: str. 13–14. – Spremna beseda ; Uvodna razprava / Marija Vrečar: str. 17–52. – Lambert Ehrlich: Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20 : priloge k posameznim poglavjem: str. 219–618. – Povzetki v slov., angl., nem. in it. – Kazalo
COBISS.SI-ID 3740000 54

LEHMANN-Horn, Knut
Meist erfolgreich : 44 Jahre Landeshauptmannpartei SPÖ Kärnten : 1945-1989 / Knut Lehmann-Horn. – Klagenfurt : Kärntner Druck– und Verlagsgesellschaft, cop. 2003. – 384 str. : ilustr. ; 24 cm
Bibliografija: str. 371–375. – Kazalo
ISBN 3-85391-210-9
COBISS.SI-ID 1011156 55

MEDETNIČNI odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük ; avtorji Albina Nećak Lük ... [et al.] ; uredili Albina Nećak Lük, Vladimir Wakounig, Boris Jesih ; prevod povzetka v nemškem jeziku Janja Ogris]. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002 ([Ljubljana] : Eurota). – 220 str. : graf. prikazi ; 24 cm
Bibliografija pri vseh prispevkih. – Interethnische Beziehungen und ethnische Identität im slowenischen Raum Eisenkappel-Vellach: str. 207–220
ISBN 961-6159-22-4
COBISS.SI-ID 121706240 56

OBID, Vida
Haiders Exerzierfeld : Kärntens SlowenInnen in der deutschen Volksgemeinschaft / Vida Obid, Mirko Messner, Andrej Leben. – Wien : Promedia, cop. 2002. – 167 str. ; 21 cm
Bibliografija: str. 165–167. – Poročila: E. Ries, Stimme 2002, št. 42 ; B. Entner, Kärntner Jahrbuch für Politik 2002
ISBN 3-85371-174-X
COBISS.SI-ID 838612 57

PRÜGER, Heidelinde
Zigeuner sein / Heidelinde Prüger. – Klagenfurt : Hermagoras = Mohorjeva, cop. 2001 ([Ljubljana : Euroadria]). – 112 str. : ilustr. ; 21 cm
ISBN 3-85013-814-3
COBISS.SI-ID 114941952 58

ZAKAJ? : gladovna stavka = Warum? : warum Hungenstreik. – [Celovec : Radio dva, 2003]. – 9 str. : ilustr. ; 21 cm
Čelni nasl. – Tekoči nasl.: Radio dva – gladujemo – wir hungern :: Dnevnik. – Na dnu str.: http://www.korotan.at/log/index.php?cat 07.02.2003. – Besedilo v slov., samo uvod tudi v nem.
COBISS.SI-ID 980180 59

33 GOSPODARSTVO

HAUPTMAN, Manica
Pobude Evropske unije za razvoj podeželja : izkušnja avstrijske Koroške / [avtorja Manica Hauptman, Gregor Krajc ; foto Bojan Velikonja in Foto Spring]. – Ljubljana : Center Evropa, 2003. – 1 zgibanka (8 str.) : barvne fotogr. ; 21 cm
COBISS.SI-ID 123782656 60

TURNŠEK, Janez
Turizem za praktično rabo / Janez Turnšek. – Celovec ; Ljubljana : Mohorjeva = Hermagoras, 2002 (Ljubljana : Littera picta). – 79 str. : ilustr. ; 30 cm
Napotki za uporabo / založba: str. 2. – Bibliografija: str. 77
ISBN 3-85013-938-7
COBISS.SI-ID 119924224 61

34 PRAVO

HILPOLD, Peter
Modernes Minderheitenrecht : eine rechtsvergleichende Untersuchung des Minderheitenrechtes in Österreich und in Italien unter besonderer Berücksichtigung völkerrechtlicher Aspekte / von Peter Hilpold. – Wien : Manz ; Baden-Baden : Nomos ; Zürich : Schulthess, 2001. – 448 str. ; 23 cm
Bibliografija: str. 427–444. – Kazalo
ISBN 3-214-00069-1 (Manz) ISBN 3-7890-7518-3 (Nomos) ISBN 3-7255-4304-6 (Schulthess)
COBISS.SI-ID 992212 62

HILPOLD, Peter
Der Ortsnamenstreit in Kärnten und in Südtirol aus rechtsvergleichender und völkerrechtlicher Sicht / Peter Hilpold. – Wien ; New York : Springer, 2003. – Str. 92-105 ; 30 cm
Separat iz časopisa Juristische Blätter, ISSN 0022-6912, letn. 125, zv. 2, februar 2003. – Bibliografija v op. na dnu str.
COBISS.SI-ID 991700 63

PAN, Christoph
Minderheitenrechte in Europa : Handbuch der europäischen Volksgruppen, Band 2 / Christoph Pan, Beate Sibylle Pfeil. – Wien : Braumüller, cop. 2002. – XXX, 583 str. : graf. prikazi ; 23 cm. – (Ethnos ; 61)
Bibliografija: str. 549–581
ISBN 3-7003-1422-1
COBISS.SI-ID 990932 64

SLOVENIJA & evropski standardi varstva narodnih manjšin / [uredniški odbor Miroslav Polzer, Liana Kalčina, Mitja Žagar]. – Ljubljana : Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK : Inštitut za narodnostna vprašanja : Avstrijski inštitut za vzhodno in jugovzhodno Evropo, 2002 (v Ljubljani : Simčič). – 291, 161 str. : ilustr., tabele ; 24 cm. – (Zbirka Slovenija in Svet Evrope ; št. 21)
Dokumenti v jezikih manjšin. – Bibliografija pri posameznih tekstih. – Vsebuje tudi angl. besedilo, tiskano v obratni smeri: Slovenia & European standards for the protection of national minorities / [English language translation Dean De Vos, Lidija Šega]
ISBN 961-6285-21-1 (Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope)
COBISS.SI-ID 117139456 65

WINKLER, Günther
Zweisprachige Ortstafeln und Volksgruppenrechte : kritische Anmerkungen zur Entscheidungspraxis des Verfassungsgerichtshofs bei Gesetzesprüfungen vom Amts wegen aus den Perspektiven seines Ortstafelerkenntnisses / Günther Winkler. – Wien ; New York : Springer, cop. 2002. – 104 str. ; 23 cm. – (Forschungen aus Staat und Recht ; 140)
Bibliografija: str. 101–104
ISBN 3-211-83825-2
COBISS.SI-ID 898772 66

37 ŠOLSTVO

DNEVNIK Mateja Rudarja / 1. D ; [uredila] Gabi Frank. – [S. l.] : 1 D, 2002/03. – [51] f. : ilustr. ; 30 cm
Čelni nasl. – Ov. nasl.: Matejev dnevnik
COBISS.SI-ID 1009108 67

DOBRO jutro! / Ausarbeitung Marica Antoni-Janach ... [et al.] ; Koordination und Redaktion Andrea Santner, Michael Vrbinc ; [Teilillustrationen Ernst Weihs]. – Klagenfurt : Bundesministerium für Unterricht und Kunst, Zentrum für Schulversuche und Schulentwicklung, [2002?]. – 382 f. : ilustr. ; 32 cm + 4 učni listi + CD-ROM
Ov. nasl. – Besedilo slov. in deloma nem.
– – »Dobro jutro!« [Elektonski vir] : verzija 1.0 / [Koordination und Redaktion Magdalena Angerer-Pitschko, Michael Vrbinc]. – 1 optični disk (CD-ROM) ; 12 cm
COBISS.SI-ID 1006548 68

INTERKULTURNI radijski krožek »Jeziki odpirajo« [Zvočni posnetek] : projekt koroškega medijskega centra in Pedagoškega instituta v Celovcu. – [Klagenfurt] : Kärntner Medienzentrum : Pädagogisches Institut des Bundes in Kärnten, [2002]. – 1 CD (43 min 1 sek) ; 12 cm
Ov. nasl. – Besedilo slov., nem. in ital. – Sodelovale so Glavna šola Kötschach-Mauthen, Glavna šola Železna Kapla, Osnovna šola Preddvor, Scuola Media Paluzza, Scuola elementare Cleulis ; vodja projekta Hans Marizzi
COBISS.SI-ID 901076 69

KATZ, Danilo
Koroška [Elektronski vir] : spoznaj svojo domovino / Danilo Katz, Stefan Lo-

gar. – Celovec : Strokovno pedagoško združenje = Klagenfurt : Pädagogische Fachvereinigung, cop. 2002. – 1 optični disk (CD-ROM) : barve, zvok ; 12 cm
Nasl. z enote. – Na enoti tudi: LOKA.at creatif prod's. – Govorec Sigi Kolter
COBISS.SI-ID 978900 70

KUKOVICA, Franc
Dvojezična ljudska šola na Koroškem od začetka do danes = Die zweisprachige Volksschule in Kärnten von Beginn an bis heute / Franc Kukovica. – Celovec : Strokovno pedagoško združenje, 2002. – 168 str. : ilustr. ; 25 cm
Besedilo slov. in nem.
COBISS.SI-ID 967124 71

KUNČIČ, Mili
Skozi leto / Mili Kunčič [in] Miriam Strmenik. »Den Kindern ein Sprachenbad bieten« : sprachpädagogisches Konzept und Tagesstruktur = »Otrokom je treba ponuditi jezikovno kopel« : jezikovnopedagoški koncept in dnevna struktura / Georg Gombos ; [prevod v slovenščino, Übersetzung ins Slowenische Marjeta Domej ; risbe, Zeichnungen Miriam Strmenik ; fotografije Mili Kunčič]. – Celovec : Slovensko šolsko društvo : Slovenski znanstveni inštitut = Klagenfurt : Slowenischer Schulverein : Slowenisches wissenschaftliches Institut, 2003. – 1 mapa (16 str., 69 f.) : ilustr. ; 31 cm
Besedilo G. Gombosa v nem. in slov. prevod, ostalo besedilo samo slov.
ISBN 3-85435-407-X
COBISS.SI-ID 1008084 72

LEHRPLAN der Volksschulen (Volksschulklassen, Volksschulabteilungen) mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache = Učni načrt ljudskih šol (ljudskošolskih razredov, ljudskošolskih oddelkov) z nemškim in slovenskim učnim jezikom / [Redaktion Dieter Antoni ... [et al.] ; Übersetzung Michael Vrbinc ; Glossar Michael Vrbinc]. – Wien : Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur ; Klagenfurt : Landesschulrat für Kärnten, 2003. – 135, 135 str. ; 31 cm
Vzporedno nem. in slov. besedilo. – Minderheiten-Schulrecht: str. 116–135. – Slovar: str. 92–114
COBISS.SI-ID 984276 73

OPETNIK, Jurij
Poslušam, berem, govorim : slovenščina za najmlajše / Jurij Opetnik, Danilo Katz, Janja Trap-Kert ; [ilustracije Simona Krajger]. – Celovec : Strokovno pedagoško združenje = Klagenfurt : Pädagogische Fachvereinigung, cop. 2001. – 75 str. : ilustr. ; 30 cm + [37] delovnih listov
– – Poslušam, berem, govorim [Zvočni posnetek]. – 1 CD ; 12 cm
Glasba Edi Oraže
COBISS.SI-ID 941524 74

ROVŠEK, Simona
Z igro se učimo : didaktične in družabne igre za mlajše / Simona Rovšek in Christine Masopust ; [ilustracije Marjeta Cvetko]. – Klagenfurt = Celovec : Strokovno pedagoško združenje, [2001?]. – 76 str. : ilustr. ; 30 cm
Vsebina na nasl. str.: Spoznavanje barv, spoznavanje števil in številk, jezikovne igre. – Spremna beseda / Franc Kukovica: str. [5]
COBISS.SI-ID 941780 75

TANJIN cajtng : almanah petih skupnih let / [osnovna ideja Tanja Rogaunig ; izvedba in grafična prireditev Alois Paulin ; opisi oseb Irmgard Paulitsch ... [et al.]]. – Celovec : [s. n.], 2003. – 40 str. : ilustr. ; 30 cm
Ov. nasl. – Avtorji navedeni v kolofonu. – Besedilo slov. in nem.
COBISS.SI-ID 1012180 76

TROMEJA brez meja = Tre Confini senza confini = Grenzenloses Dreiländereck / [Projektkoordinator, coordinatore del progetto, coordinator projekta Stefan Schellander]. – St. Peter ; Radovljica ; Tarvisio : Partnerschulen = partnerske šole = scuole partner, [2003] (Klagenfurt : Hermagoras = Celovec : Mohorjeva). – [68] str. : ilustr. ; 16 x 24 cm
Ov. nasl. – Izdajatelji (Višja šola za gospodarske poklice zavoda šolskih sester v Št. Petru, Instituto d'instruzione superiore »Ingeborg Bachmann«, Srednja ekonomsko-turistična šola Radovljica, Srednja gostinska šola Radovljica) nevedeni na hrbtni ov. str. – Besedilo v slov., nem. in ital.
COBISS.SI-ID 1007828 77

UNTER der Linde : Schulprojekt der Volksschule Zell-Winkel = Pod domačo lipo : šolski projekt ljudske šole Sele-Kot / [Fotos, slike Heribert Kulmesch, Cäcilia Regouz, Nina Einspieler]. – Zell = Sele : Expositurklasse Zell Winkel/Sele-Kot, 2003 (Viktring : Hermagoras = Vetrinj : Mohorjeva). – 40 str. : barv. ilustr. ; 30 cm
Ov. nasl. – Na nasl. str. tudi: Schule und Umwelt – Šola in okolje. – Besedilo v nem. in deloma sloven.
COBISS.SI-ID 997332 78

VOSPERNIK, Reginald
Šole mojega življenja / Reginald Vospernik. – Celovec : Mohorjeva, cop. 2002. – 255 str. : ilustr. ; 22 cm
Kazalo
ISBN 3-5013-00-X
COBISS.SI-ID 947668 79

39 ETNOLOGIJA. ETNOGRAFIJA

DESTOVNIK, Irena
Moč šibkih : razstava Ženske v času kmečkega gospodarjenja = Die Stärke der Schwachen : Ausstellung Frauen in der Zeit des bäuerlichen Wirtschaftens / [avtorica razstave, Autorin der Ausstellung Irena Destovnik ; prevod v nemščino, Übersetzung ins Deutsche Sonja Wakounig]. – V Celovcu : Slovenska prosvetna zveza = Klagenfurt : Slowenischer Kulturverband, [2002]. – 1 zgibanka ([6] str.) : ilustr. ; 45 x 21 cm, zloženo na 15 x 21 cm
»Prva postavitev razstave v k & k centru v Šentjanžu v Rožu, maj-julij 2002« —> kolofon. – Besedilo v slov. in nem.
COBISS.SI-ID 929748 80

DESTOVNIK, Irena
Moč šibkih : ženske v času kmečkega gospodarjenja / Irena Destovnik. – Klagenfurt = Celovec : Drava, 2002. – 240 str. : ilustr. ; 21 cm
Bibliografija: str. 234–240
ISBN 3-5435-97-9
COBISS.SI-ID 8481101 81

JENČIČ, Katja
Jernej Šušteršič, etnolog s fotografskim aparatom : (fotografije iz Podjune, Roža in Zilje) : seminarska naloga 2 / Katja Jenčič. – Ljubljana : [K. Jenčič], 2001. – 47, [148] f. :ilustr. ; 30 cm
Tipkopis. – Bibliografija: f. 45-46. – Sem. naloga, Univ. v Ljubljani, Filozofska fak., Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo
COBISS.SI-ID 20534882 82

KOPF hoch und halt die Ohren steif : Geschichten aus Istrien / [herausgegeben von] Marjan Tomšič ; [aus dem Slowenischen von Andrea Haberl-Zemljič]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva = Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras, cop. 2001/2002. – 185 str. ; 21 cm
O avtorju na zavihku ov.
ISBN 3-85013-842-9 (broš.) ISBN 3-85013-876-3
COBISS.SI-ID 5317428 83

KOTNIK, Bertrand
Zgodovina hiš južne Koroške = Die Geschichte der Häuser in Südkärnten. [Knj. = Bd. 7], Občina in župnija Šmar-

jeta v Rožu = Gemeinde und Pfarre St. Margareten i. R. / Bertrand Kotnik ; [uredil in spremno besedo napisal Janko Krištof ; izdala Kulturno društvo Šmarjeta-Apače/Kulturverein St. Margareten-Abtei ter Krščanska kulturna zveza v Celovcu]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 2001/2002. – 131 str. : ilustr. ; 16 cm
Uvodne besede = Vorwort / Janko Krištof: str. 7–9. – Besedilo slov. in nem. – Kazalo
ISBN 3-85013-872-0
COBISS.SI-ID 13583419 84

KOTNIK, Bertrand
Zgodovina hiš južne Koroške. [8], Občina Sele / Bertrand Kotnik ; [slike zbrala in uredila Christina Čertov in Franci Kropivnik ; spremna beseda Ivan Olip]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2002/2003. – 75 str. : ilustr. ; 16 cm
Nasl. v kolofonu: Občina in župnija Sele. – Kazalo
ISBN 3-85013-903-4
COBISS.SI-ID 977364 85

MODRIČ, Janez
Pesmarica / Janez Modrič ; [spremna besedila Danica Hanuna, Jozi Pack, Marija Vrečar, Marija Smolić]. – Köttmannsdorf = Kotmara vas : SPD Gorjanci, cop. 2002 (Klagenfurt = Celovec : Norea Repro Druck). – 138 str. : ilustr. ; 22 cm
»Zbrane najnavadnejši slovenske narodne pesmi«—> ov. in nasl. str. faksimila. – Faksimile rokopisne izdaje iz l. 1890. – Vsebuje tudi: Modričevi rokopisni zbirki na pot = Begleitwort zur handschriftlichen Liedersammlung von Janez Modrič / Danica Hanuna : str. 117–118 ; Podoba kotmirškega kulturnika = Die Gestalt eines Köttmannsdorfer Kulturschaffenden / Jozi Pack : str. 119–126 ; Zgodovinski trenutek, v katerem je živel Janez Modrič = Zum historischen Umfeld / Marija Vrečar : str. 127–129 ; O rokopisni pesmarici Janeza Modriča = Über die handschriftliche Liedersammlung von Janez Modrič / Marija Smolić : str. 130–131
ISBN 3-85312-023-7
COBISS.SI-ID 6411934 86

NA poti skozi čas. Vsakdanja kultura v Libučah in okolici : bilten etnološke delavnice učencev in dijakov iz Ljubljane in s Koroškega / [avtorice besedil Irena Destovnik, Saša Poljak, Anja Serec, Jasna Simoneta, Nataša Visočnik ; uredila Irena Destovnik]. – [Pliberk] : Moški pevski zbor Kralj Matjaž ; v Celovcu : Slovenska prosvetna zveza, [2003?]. – 86 str. : ilustr. ; 24 cm. – (Naša regija)
Ov. nasl. – Bibliografija pri nekaterih poglavjih
COBISS.SI-ID 1015252 87

SAGENHAFTES Eisenkappel = Pripovedke iz Železne Kaple. – Bad Eisenkappel : Volksschule = Železna Kapla : Ljudska šola, 2000/2001. – 87 str. : ilustr. ; 30 cm
Na nasl. str. tudi: Projekt »Mit allen Sinnen« (BM für Bildung, Wissenschaft und Kultur, Kärntner Volksliedwerk). – Besedilo v nem. in slov.
COBISS.SI-ID 991188 88

STORIJE pod Peco / [[uredniki] Pepej Krop, Marica Kušej, Lena Budin]. – Pliberk : GŠ, 2002. – 32 str. : ilustr. ; 30 cm
COBISS.SI-ID 1007316 89

6 UPORABNE VEDE

ANGERER, Tatjana
Od ovce do preje, preproge, odeje ... / [besedilo in risbe] Tatjana Angerer ; [fotografije Alojz Angerer, Franc Kattnig, Marjan Paternoster]. – Celovec : Mohorjeva družba, 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 52 str. : ilustr. ; 23 cm
Bibliografija: str. 49
ISBN 3-85013-775-9
COBISS.SI-ID 8856741 90

PISCHL, Josef
Žganjekuha / Josef Pischl ; [fotografije podjetje Binderberger ... [et al.] ; risbe in skice Klaus Galuschka ; iz nemščine prevedel Stanislav Bahor], z dodatkom Žitno žganje / avtor Peter Jäger. – Celovec : Mohorjeva družba, cop. 2003 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 187 str. : ilustr., tabele ; 22 cm
Prevod dela: Schnapsbrennen, 8. dopolnjena izd. – Bibliografija: str. 158. – Kazalo
ISBN 3-85013-840-2
COBISS.SI-ID 8618141 91

POLER, Anton
Veselo po gobe / [[besedilo in] fotografije] Anton Poler. – Celovec : Mohorjeva, 2002 (Hoče : Leykam). – 363 str. : ilustr. ; 22 cm
5.000 izv. – Bibliografija: str. 360–361. – Kazali
ISBN 3-85013-902-6
COBISS.SI-ID 47184385 92

POTOČNIK, Vekoslav
Gospodarsko poslovanje 2. Program trgovec / avtor Vekoslav Potočnik. – Celovec ; Ljubljana : Mohorjeva = Hermagoras, 2002 (Celovec ; Ljubljana : Mohorjeva družba ; Ljubljana : Littera picta). – 193 str. : ilustr. ; 28 cm
ISBN 3-85013-922-0
COBISS.SI-ID 118837504 93

PRAKTIKUM 3 iz Gospodarskega poslovanja : gradivo za vaje iz Gospodarskega poslovanja v učnem podjetju : 3. letnik trgovske akademije / Josef Löschenberger ... [et al.] ; [prevod in priredba Vekoslav Potočnik]. – [1. izd.]. – Celovec ; Dunaj ; Ljubljana : Mohorjeva = Hermagoras, 2003 (Celovec : Mohorjeva = Hermagoras). – 198 str. : ilustr., preglednice ; 30 cm
Prevod in priredba dela: Betriebswirtschaftliches Praktikum III, 3. izd.
ISBN 3-8501-3976-X
COBISS.SI-ID 123930880 94

SCHNEIDER, Wilfried
Gospodarsko poslovanje 3. Srednješolska programa: ekonomski tehnik, podjetniško poslovanje / [avtorji izvirnika Wilfried Schneider, Karl Schwankhart, Helga Wirth ; avtorji prevoda in priredbe Vekoslav Potočnik, Ivan Ribnikar, Milena Furlan ; soavtor poglavja Turizem Janez Turnšek]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva = Hermagoras, 2003 (Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva družba ; Ljubljana : Littera picta). – 263 str. : ilustr., tabele ; 28 cm
Prevod in priredba dela: Betriebswirtschaftslehre 3. – Avtorji navedeni v kolofonu. – 3.000 izv.
ISBN 3-85013-697-3
COBISS.SI-ID 121547264 95

SCHNEIDER, Wilfried
Gospodarsko poslovanje 4. Srednješolski program: ekonomski tehnik : [učbenik za 4. letnik za predmet Gospodarsko poslovanje v izobraževalnem programu ekonomski tehnik] / [Wilfried Schneider, Vekoslav Potočnik]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva = Hermagoras, 2003 (Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva družba ; Ljubljana : Littera picta). – 208 str. : ilustr. ; 28 cm
Prevod in priredba del: Betriebswirtschaftslehre 4 ; Betriebswirtschaftslehre 5. – Avtorja in podnasl. navedeni v kolofonu
ISBN 3-85013-767-8
COBISS.SI-ID 121547008 96

7 UMETNOST. ARHITEKTURA. GLASBA. ŠPORT

ABONBONČEK : Pogled dlje : otroški gledališki abonma 2003 Podjuna / Slovenska prosvetna zveza s kra-

jevnimi prosvetnimi društvi v Podjuni, Javni sklad RS za kulturne dejavnosti – Ravne. – [S. l. : s. n., 2003]. – 1 zgibanka ([6] str.) : ilustr. ; 21 cm
COBISS.SI-ID 993492 97

ARTAČ, Hanzi
Dežela mojih sanj [Glasbeni tisk] : 44 pesmi za moški zbor / Hanzi Artač ; [uredil Pavel Uršič]. – Grosuplje : Partner graf, 2002 (Grosuplje : Partner graf)
ISMN M-709006-03-8
COBISS.SI-ID 120990464 98

CERKVENI zbor (Šmarjeta v Rožu)
Vzbuja naj spomine [Zvočni posnetek] = I leg alls in dei Hand / Cerkveni zbor Šmarjeta v Rožu, Kirchenchor St. Margareten im Rosental. – Šmarjeta v Rožu : Cerkveni zbor = St. Margareten im Rosental : Kirchenchor, [2002]. – 1 CD (64 min, 56 sek) ; 12 cm
Besedila slov. in nem.
AUME ST4-033-1102
COBISS.SI-ID 974036 99

CIGAN, France
»... da ne pojdejo z nami v grob!« : poljudno-strokovne razprave o slovenski koroški ljudski pesmi / France Cigan. – Celovec : Krščanska kulturna zveza, 2002 (Ljubljana : Planprint). – 247 str. : notno gradivo ; 25 cm
COBISS.SI-ID 116189696 100

CIGAN, France
Samospevi [Zvočni posnetek] = Lieder = Songs / France Cigan, Anton Nagele. – Celovec : Krščanska kulturna zveza = Klagenfurt : Christlicher Kulturverband, 2002. – 1 CD (71 min, 48 sek) ; 12 cm + 1 spremna knjižica (31 str.)
Izdano v sodelovanju z Glasbenim programom Radia Slovenija. – Prevodi besedil v nemščino Miha Vrbinc, v angleščino Stefan Schellander. – Izvajajo: Bernarda Fink, Marcos Fink, Nataša Valant, Špela Filipič
107306 SAZAS
COBISS.SI-ID 953044 101

CIUHA, Jože
Akvareli na pesmi Georga Trakla / Ciuha Jože ; [avtor pesmi] Georg Trakl ; [spremna beseda] Peter Baum, Hans Weichselbaum ; [prevodi Kajetan Kovič, Stanislav M. Maršič]. – Celovec : Mohorjeva, 2002. – 46 str. : ilustr. ; 31 cm
Lirika v svobodni likovni refleksiji / Peter Baum str. 2–3. – Georg Trakl. Majhen portret / Hans Weichselbaum: str. 4–5
ISBN 3-85013-869-0
COBISS.SI-ID 8594077 102

DRUŽINA Artač
Od Obirja do Triglava [Zvočni posnetek] / družina Artač. – Galicija : Družina Artač, [2002]. – 1 CD (28 min, 26 sek) ; 12 cm
Pojejo Marija, Mira in Hanzi Artač. – Vsebina: Od Obirja do Triglava ; Mami ; Rada bi zapela vam ; Ko zjutraj vstanem ; Atej ; Rada bi s palčki še igrala se ; Na koroški zemlji
AHCD 001
COBISS.SI-ID 935124 103

GODBA na pihala Šmihel / St. Michael
Na rajžo [Zvočni posnetek] = Um die Welt / Godba na pihala Šmihel/St. Michael. – Šmihel = St. Michael : Društvo Godba na pihala, 2002. – 1 CD (50 min, 11 sek) ; 12 cm
Ov. nasl.: Na rajžo z godbo na pihala Šmihel = Um die Welt mit der Blasmusik St. Michael
SP-9945
COBISS.SI-ID 960468 104

HABERL-Zemljič, Andrea
Machen Sie mir dieses Land wieder ... = Naredite to deželo spet ... = Make this country ... again : 19. 10. 2001-9. 11. 2001, Pavel-Haus, Laafeld, Multimediacenter KIBLA, Maribor / [Katalogbeiträge Andrea Haberl-Zemljič, Rastko Močnik, Hans Georg Zilian ; Katalogredaktion Michael Petrowitsch ; Übersetzungen Susanne Weitlaner, Elfriede Cagala, Darko Čuden ; Fotobeiträge Rainer Max Wegscheidler]. – Laafeld = Potrna : Pavel-Haus, cop. 2002. – [58] str. : ilustr. ; 30 cm
Na nasl. strani navedeni sodelujoči umetniki. – Besedilo v nem., slov. in angl.
ISBN 3-9501567-0-4
COBISS.SI-ID 994516 105

HARTMAN, Milka
Pesmi in napevi Hartmanove Milke [Glasbeni tisk] : moški zbori / Milka Hartman ; [urednik Tone Ivartnik]. – Celovec : Krščanska kulturna zveza, 2002 (Ljubljana : Accordia). – 1 partitura (63 str.) ; 30 cm
Milka Hartman in njen glasbeni svet / Nužej Tolmajer: str. 5. – Zborovska obdelava pesmi in napevov Hartmanove Milke / Tone Ivartnik: str. 6–7. – Predstavitev skladateljev: str. 8–10. – Vsebina: Pojdem med polja / Mirko Filej. Veseli ptiček / Mirko Filej. Zato pa sončka ni / Mirko Filej. Bandrovka / prir. Božo Hartman. O Podjuna / Radovan Gobec. Oj, šmentano dekle / Hanzi Artač. Slovenska zemlja / Hanzi Artač. Zmierom moram bondrati / Lojze Lebič. Materi / prir. Engelbert Logar. Moj rodni brat / Engelbert Logar. Noč na morju / prir. Engelbert Logar. Pr Jerci / Engelbert Logar. Pojdi bratec / prir. Engelbert Logar. Vinski bratje / Engelbert Logar. Zeleni Jurij / Engelbert Logar. Kralj orač / Viktor Mihelčič. Žarni maj / Viktor Mihelčič. Davi / Janez Petjak. Domotožje / Janez Petjak. Domotožje / Janez Petjak. Kam odšla mladost si moja / Janez Petjak. Karantanija / Janez Petjak. Libuški sejem / Janez Petjak. Meglica / Janez Petjak. Mlada Marička / Janez Petjak. Mlin / Janez Petjak. Moja kitara / Janez Petjak. Moja Marička / Janez Petjak. Nekoč / Janez Petjak. Očna hišica / Janez Petjak. Pojdem med polja / Janez Petjak. Senožet / Janez Petjak. Slavljencu / Janez Petjak. Slovo / Janez Petjak. Store dekve težva / Janez Petjak. V kresni noči / Janez Petjak. Oj, pridi, pridi, ljuba beva smrt / prir. Julijan Strajnar. Greda / Ante Tevž. Libuški sejem / harm. Matija Tomc. Večerne meglice / harm. Matija Tomc. Zeleni Jurij / prir. Matija Tomc
ISBN 3-85013-920-4
COBISS.SI-ID 118374656 106

KULTURLANDSCHAFT : Bäuerliche Architektur und Volkskunst in den Karawanken = Kulturna pokrajina : kmečka arhitektura in ljudska umetnost v Karavankah / [Verfasser, uredili Ignac Primožič, Igor Roblek, Egon Wassner ; Fotos, slike Franz Kropivnik ... [et al.]]. – Zell : Gemeinde = Sele : Občina, [2002?] ([Celovec] : Mohorjeva). – 76 str. : ilustr. ; 28 cm
Besedila v nem. ali slov. – Bibliografija pri nekaterih prisp. – Pri nem. prisp. povzetek v slov., pri slov. pa v nem.
COBISS.SI-ID 997076 107

MAKAROVIČ, Gore
Vija vaja bučijaja [Zvočni posnetek] : pesmice za najmlajše in vse, ki si zanje vzamejo čas / [uglasbil, recitiral, zapel, zaigral] Gore Makarovič. – Celovec : Krščanska kulturna zveza, 2002. – 1 CD (26 min, 59 sek) ; 12 cm
Kitaro igral Peter Gruden. Pesmice napisala Bučibica
KKZC CD001
COBISS.SI-ID 952532 108

MEŠANI pevski zbor Danica
Znamenje [Zvočni posnetek] / Mešani pevski zbor Danica. – [S. l.] : MePZ Danica, cop. 2002. – 1 CD (63 min, 28 sek) ; 12 cm
Zborovodja Stanko Polzer
AUME ST4-032-0902
COBISS.SI-ID 978644 109

MOŠKI pevski zbor Foltej Hartman (Pliberk)
Pevci smo koroški mi ... [Zvočni posne-

tek] / MoPZ »Foltej Hartman« Pliberk. – Pliberk = Bleiburg : SPD »Edinost«, 2001. – 1 CD (43 min, 11 sek) ; 12 cm
Vsebina: Je na Dravce m'hva ; Smo fantje ; Na poljani ; Kam odšla mladost si moja ; Pevci smo koroški mi ; Zelenica ; O Podjuna ; Moja ljubca je pošto posvava ; S'm pod vokencem stav ; Oj le prebudi se ; Imel sem ljubi dve ; Jes s'm ta ljepi Šiman ; Kmečka ; S Triglavskega veter ; Ribari sa Jadrana ; Ti puebeč, ja kna lumpaj ; Moj očka ima konjča dva ; Saj či frajda ; Vse manj je dobrih gostiln
ST 4 025-1001
COBISS.SI-ID 967380 110

NAGELE, Anton
Iz srca mi vre lepa pesem [Glasbeni tisk] : duhovne pesmi / Anton Nagele ; uredil Egi Gašperšič. – Celovec : Krščanska kulturna zveza, 2001 (Ljubljana : Accordia). – 1 partitura (XXVI, 101 str.) : ilustr. ; 30 cm
Uvodna beseda / Nužej Tolmajer: str. V. – Anton Nagele, spregledani slovenski glasbenik / Jasna Nemec Novak: str. VI-XVI. – Anton Nagele (dunajska leta 1929-1931) / Jože Ropitz: str. XVII. – Pogledi v Nageletov glasbeni svet / Egi Gašperšič: str. XVIII-XXVI. – Vsebina: Molite mašo ; Ob božjem oltarju ; Sveška maša ; Mašni spevi ; Božični mašni spevi ; Velikonočni mašni spevi ; Binkoštni mašni spevi ; Mašni spevi (za praznik Rožnovenske Matere božje) ; Gospod govori ; O Bog, ki si podaril ; O hvali, duša moja ; Communio ; Častimo te ; Evharistično srce ; Gledam jo, sveto hostijo ; Hostija ; Jezus, hrana naše duše ; Jezus, Ti me vabiš ; Najsvetejša Hostija ; Odgovori k molitvi Duša Kristusova ; Najsvetejša hostija ; O sladki Jezus ; Pange, lingua ; Prav častimo ; Srce Jezusovo ; Tantum ergo ; Kot zvezdic žar ; Novoletna ; Zdi se mi ; Sveti Jakob ; Oh, kak vendar hitro mine ; Beseda večna ; O Jezus, radost ; O večni in najvišji Kralj ; Praznika svetega ; V čast presvetemu Rešnjemu telesu ; Jaz sem vstajenje ; Novomašnik ; Oče naš ; Pri mrtvaški maši ; Marija in mlinar ; Ave Marija ; Hvala Mariji ; Marija, naše upanje ; Marija, tvoji smo otroci ; Marija, žlahtna roža ; Marija, nebeška Kraljica ; Ti najlepša ; Zdrava Marija ; Zdrava, o nebes Kraljica ; Trije kratki preludiji ; Marija, nebeška Kraljica ; Medigra – Zwieschenspiel ; Zdaj razsvetljena je noč ; Poslan z nebes je angel ; Nikar ne dremajte ; Tam stoji pa hlevček ; Tam na vrtu ; Tisočkrat pozdravljena ; Že kliče nas venčani maj
COBISS.SI-ID 115275264 111

NAGELE, Anton
V tujini doma [Glasbeni tisk] : samospevi / Anton Nagele ; [uredil Egi Gašperšič]. – Celovec : Krščanska kulturna zveza, 2002 (Ljubljana : Accordia). – 1 partitura (42 str.) : ilustr. ; 30 cm
Uvodna beseda / Nužej Tolmajer: str. V. – Anton Nagele in njegovo glasbeno delovanje / Jasna Nemec Novak: str. VI-VIII. – Anton Nagele – njegovi samospevi / Anton Feinig: str. IX-X. – Uvodne misli k Nageletovim pesmim za glas in klavir / Egi Gašperšič: str. XI-XII. – Vizitke k skladbam. – Vsebina: Glück ; Ruf ; Wo gehen wir hin? ; Pod klančkom sva se srečala ; Ko sem k njej pršov ; Nocoj pa, oh, nocoj ; Šmarska vas (Sonce nizko je prisjalo) ; So ptičice zbrane ; Roža tam na vrtu ; Ko lani sem tod mimo šel ; Kaj ti je, deklica ; Pri mrzlem(u) studencu ; Pa j´ upihnila luč ; Tako tiho je jo prcaplov ; Dva puba sta prša ; Eno samo tiho rožo ; Je pa krajčeč posvava ; Voda tače (1) ; Voda tače (2) ; V tujini doma ; Ko lani sem tod mimo šel ; Med cvetlicami ; Oj, le šumi ; Ti si ur'ce zamudila
ISBN 3-85013-927-1
COBISS.SI-ID 118795264 112

PODAJAMO si roko in pesem : 40 let sodelovanja Kropa-Radiše / [urednik Egi Gašperšič]. – Kropa : Kulturno društvo, 2003 (Radovljica : Tiskarna knjigoveznica). – 52 str. : ilustr. ; 21 cm
Nadnasl. na ov.: 1963-2003 Radiše-Kropa. – Ilustr. na notr. str. ov.
COBISS.SI-ID 124240896 113

SODJA, Lovro
Mojih dvajset glasbenih let na Koroškem (1979-1999) : tudi kratek oris zgodovine glasbenopedagoških srečanj slovenskih učencev in učiteljev glasbe s področja avstrijske Koroške, Furlanije-Julijske krajine in Slovenije / Lovro Sodja. – Celovec : Mohorjeva družba, 2002 (Ljubljana : Littera picta). – 251 str. : ilustr. ; 25 cm
Bibliografija dosegljivih člankov o slovenski »glasbeni šoli na Koroškem«: str. 223–234. – Kazalo
ISBN 3-85013-882-8
COBISS.SI-ID 115677184 114

ST. Peter's Rock Train
That's it! [Zvočni posnetek] = Tako je! = Fertig! / St. Peter's Rock Train. – Št. Peter : Višja šola, [2003?]. – 1 CD (35 min, 02 sek) ; 12 cm
Izvajalci: pojejo Tanja Furlan, Judith Dolinšek, Carmen Košutnik. Spremljava: Michael Erian, Tonč Feinig, Jens Loh, Klemens Marktl, Primus Sitter, Marija Oraže, Toni Boschitz
COBISS.SI-ID 1008340 115

STO
100 let tamburanja na Koroškem / [uredil Hanzi Weiss]. – Šentjanž : Slovensko prosvetno društvo ; v Celovcu : Slovenska prosvetna zveza, 2002. – 31 str. : ilustr. ; 21 cm
Besedilo večinoma slov., uvod tudi nem.
COBISS.SI-ID 936404 116

VILHAR, Breda
Dies irae : upodobitve poslednje sodbe na Koroškem = Darstellungen des Jüngsten Gerichts in Kärnten / Breda Vilhar ; fotografije Bojan Barbir ; [prevod v nemščino Miha Vrbinc]. – V Celovcu : Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik : Krščanska kulturna zveza, 2002 ([Ljubljana : Planprint]). – 111 str. : ilustr. ; 26 cm
Besedilo v slov. in deloma nem. – O avtorici: str. 2. – Bibliografija: str. 80
ISBN 3-85013-905-0
COBISS.SI-ID 939220 117

VULGATA : Pavel-Haus, Pavlova hiša, Pavel House, Laafeld, Potrna, 23. september – 4. november 2000, september 23 – november 4, 2000 / [Katalogredaktion, urednika kataloga, editors Michael Petrowitsch, Gregor Podnar ; Texte, besedila, texts Michael Pertowitsch, Gregor Podnar ; Übersetzungen, prevodi, translated by Elfriede Cagala, Špela Virant]. – [S. l.] : Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark, 2000 (Ljubljana : Stane Peklaj). – 48 str. : ilustr. ; 27 cm
Vzpor. nem. besedilo ter slov. in angl. prevod. – 1.000 izv.
COBISS.SI-ID 120622848 118

ZBOR slovenskih študentk in študentov na Dunaju
Razno [Zvočni posnetek] / Zbor slovenskih študentk in študentov na Dunaju = Chor des Klubs slowenischer Studentinnen und Studenten in Wien. – [S. l.] : KSŠŠD, cop. 2002. – 1 CD (41 min, 17 sek) ; 12 cm
Zborovodja Anja Kapun
COBISS.SI-ID 978388 119

80 JEZIKOSLOVJE

JENKO, Elizabeta M.
Zvočna čitanka za pouk slovenščine = Slowenisch hören und verstehen = Slovenian listen and understand / Elizabeta M. Jenko, Daniela Pečnik, Michael Reichmayr ; [Illustrationen Niko Popitsch]. – [Celovec = Klagenfurt] : Drava, cop. 2002. – 143 str. : ilustr. ; 28 cm + 1 CD
Uvod v slov., nem. in angl. – »Z zgo-

ščenko / CD beigelegt / CD included« —> nasl. str. – V tiskani publikaciji vaje, besedila samo na zgoščenki
– – Zvočna čitanka za pouk slovenščine [Zvočni posnetek]. – 1 CD (72 min, 52 sek) ; 12 cm
ISBN 3-85435-395-2
COBISS.SI-ID 944084 120

MAURER-Lausegger, Herta
Zur soziolinguistischen Situation in der gemischtsprachigen Gemeinde Diex/Djekše in Kärnten. Ein historischer Streifzug / Herta Maurer-Lausegger. – München : Lincom, 2001. – Str. 109-124 ; 21 cm
Separat iz publikacije Beiträge zu Sprache & Sprachen 3. – Bibliografija: str. 119–121
COBISS.SI-ID 936148 121

MEHRSPRACHIGKEIT in der erweiterten Europäischen Union = Multilinguallism in the enlarged European Union = Multilinguisme dans l'Union Européenne élargie / herausgegeben von, edited by, edité par Juliane Besters-Dilger ... [et al.] ; unter Mitarbeit von, in collaboration with, en collaboration avec Gerald Roßkogler. – Klagenfurt = Celovec : Drava, cop. 2003. – 335 str. ; 23 cm
Prispevki v nem., angl. ali fr. – Naslov konference naveden na str. 323. – Bibliografija pri pos. prispevkih
ISBN 3-85435-394-4
COBISS.SI-ID 996820 122

SLOVENŠČINA v živo = Slowenisch erleben. – Celovec : Iniciativa za slovenščino, [2003]. – [12] str. : ilustr. ; 11 cm
Ov. nasl. – Založnik naveden na str. [12]. – Na zadnji strani ovoja tudi: www.copi.at. – Besedilo v slov. in nem. – Potiskane tudi hrbtne str. ovoja
COBISS.SI-ID 979924 123

STOCKMANN, Fritz
Veni, vidi, didici : latinščina za gimnazijo / Fritz Stockmann. – 2. predelana izd. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2001– (Ljubljana : Littera picta). – Zv. <1-> : ilustr. ; 24 cm
Prevod in priredba dela: Veni, vidi, didici : Latein Grundlehrgang. – 3.000 izv.
Dosedanja vsebina:
Del 1 / [avtor dodanega poglavja Rimljani na Slovenskem Rajko Bratož ; prevod in priredba Nataša Homar]. – 2001. – 279 str.
ISBN 3-85013-854-2 (zv. 1)
COBISS.SI-ID 114346496 124

UNTERGUGGENBERGER, Regina
Slawische Elemente in der Mundart des Lesachtales unter besonderer Berücksichtigung der Feld– und Flurnamen / von Regina Unterguggenberger. – Klagenfurt : R. Unterguggenberger, 2002. – 136 f. : graf. prikazi, zvd.
COBISS.SI-ID 1015764 125

VIELERLEI Zungen : Mehrsprachigkeit + Spracherwerb + Pädagogik + Psychologie + Politik + Literatur + Medien / Allan James (Hg.). – Klagenfurt : Drava, cop. 2003. – 255 str. ; 23 cm
Bibliografija pri vseh prispevkih
ISBN 3-85435-380-4
COBISS.SI-ID 8197197 126

WIESER Enzyklopädie des europäischen Ostens. Bd. 10, Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens / herausgegeben von Miloš Okuka unter Mitwirkung von Gerald Krenn. – Klagenfurt = Celovec : Wieser, cop. 2002. – 1031 str. : zvd. ; 25 cm
Einleitung / Miloš Okuka: str. 9–20. – Bibliografija pri posameznih prispevkih. – Kazala
ISBN 3-85129-510-2
COBISS.SI-ID 19658338 127

82 LEPOSLOVJE

BACHMANN, Ingeborg
Izbor / Ingeborg Bachmann ; [prevodi Anja Uršič, Lučka Jenčič in Amalija Maček Mergole ; fotografije v knjigi Heinz Bachmann]. – Celovec : Mohorjeva založba, cop. 2002 (v Celovcu [i. e. Ljubljana] : Mohorjeva družba [i. e. Pleško]). – 123 str. : fotogr. ; 20 cm. – (Austriaca : sodobna avstrijska proza)
Izbor iz: Sämtliche Erzählungen ; Jugend in einer österreichischen Stadt ; Simultan. – Izbor / Lučka Jenčič: str. 7–11. – Biografski podatki o Ingeborg Bachmann: str. 117–122
ISBN 3-85013-736-8
COBISS.SI-ID 119074816 128

BLAJS, Jože
Na konici jezika : [roman] / Jože Blajs. – Celovec : Drava, cop. 2002. – 142 str. ; 21 cm
Poročilo: Igor Bratož, Književni listi, 24. 06. 2002, str. 13
ISBN 3-85435-381-2
COBISS.SI-ID 897748 129

BREZINA, Thomas
Fantom na šoli straši naprej / Thomas Brezina ; ilustracije Atelje Bauch-Kiesel ; [prevedla Barbara Jarc]. – Celovec : Mohorjeva, cop. 2003 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 121 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Novohlačniki / Thomas Brezina ; knj. 23)
Prevod dela: Das Phantom der Schule spukt weiter. – Ilustr. na spojnih listih
ISBN 3-85013-960-3
COBISS.SI-ID 9036965 130

BREZINA, Thomas
Ko se prebudi ledeni človek / Thomas Brezina ; ilustracije Ertugrul Edirne ; [prevedla Seta Oblak]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 155 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Novohlačniki ; knj. 22)
Prevod dela: Wenn der Eismensch erwacht. – Ilustr. na spojnih listih
ISBN 3-85013-916-6
COBISS.SI-ID 8897445 131

BREZINA, Thomas
Maska z žarečimi očmi : pustolovščina na poti po Mehiki / Thomas Brezina ; ilustracije Atelier Bauch-Kiesel ; [prevod Ana Grmek]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2001 (V Celovcu : Mohorjeva družba). – 128 cm : ilustr. ; 21 cm. – (Novohlačniki / Thomas Brezina ; Knj. 19)
Ilustracije na spojnih listih. – Prevod dela: Die Maske mit den glühenden Augen. Abenteuer auf einer Reise durch Mexiko.
ISBN 3-85013-828-3
COBISS.SI-ID 13207868 132

BREZINA, Thomas
SOS z ladje duhov : [pustolovščine na Renu] / Thomas Brezina ; ilustracije Atelier Bauch-Kiesel ; [prevod Tone Perčič]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 132 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Novohlačniki / Thomas Brezina ; 21)
Prevod dela: SOS vom Geisterschiff. – Podnasl. naveden v kolofonu. – Ilustr. na spojnih listih
ISBN 3-85013-852-6
COBISS.SI-ID 3591731 133

BREZINA, Thomas
Zlato grofa Drakula / Thomas Brezina ; ilustracije Ertugrul Edirne ; [prevod Barbara Jarc]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2001 (V Celovcu : Mohorjeva družba). – 133 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Novohlačniki / Thomas Brezina ; knj. 20)
Ilustracije na spojnih listih. – Prevod dela: Das Gold des Grafen Drakul
ISBN 3-85013-836-4
COBISS.SI-ID 95947 134

BUČIBICA
Vija vaja bučijaja : [pesmice za najmlajše in vse, ki si zanje vzamejo čas] / [pesmice napisala] Bučibica ; [ilustrirala] Jana Dolenc ; [uglasbil] Gore Makarovič. – Celovec : Krščanska kulturna zveza,

2002. – 62 str. : ilustr., note ; 22 cm
Podnaslov na ov. – Ilustr. na spoj. str.
ISBN 3-85013-944-1
COBISS.SI-ID 120284928 135

CANKAR, Ivan, 1876-1918
Der Sünder Lenart : zwei Erzählungen / Ivan Cankar ; aus dem Slowenischen übersetzt, mit Anmerkungen und einem Nachwort versehen von Erwin Köstler. – Klagenfurt = Celovec : Drava, cop. 2002. – 223 str. ; 21 cm
Izv. stv. nasl.: Grešnik Lenart. – Podnasl. na ov.: Zwei autobiographische Erzählungen. – Bibliografija: str. 223-[224]. – Vsebuje tudi: Mein Leben
ISBN 3-85435-376-6
COBISS.SI-ID 942292 136

FRISCHMUTH, Barbara
Poletno jezero / Barbara Frischmuth ; [iz nemščine prevedla: Alja Lipavic Oštir]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 147 str. ; 20 cm
Prevod dela: Sommersee
ISBN 3-85013-809-7
COBISS.SI-ID 8854437 137

GELESEN in Klagenfurt : 30 Jahre Lesungen in der Landhausbuchhandlung : Festgabe für Erwin Brunner : Kärntner Literaturalmanach / herausgegeben von Wilhelm Baum. – Klagenfurt ; Wien : Kitab, 2002. – 272 str. : ilustr. ; 21 cm
Besedilo večinoma nem., nekateri prispevki tudi slov. – Kazalo. – Upoštevani tudi Janko Ferk, Fabjan Hafner, Gustav Januš in Florjan Lipuš
ISBN 3-902005-17-3
COBISS.SI-ID 975060 138

GRUBER, Marianne
Zatišje / Marianne Gruber ; [iz nemščine prevedla Andrea Haberl-Zemljič]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 202 str. ; 19 cm. – (Družinske večernice ; zv. 59)
Prevod dela: Windstille
ISBN 3-85013-887-9
COBISS.SI-ID 12448057 139

HANDKE, Peter
Lucie v gozdu z oneti / Peter Handke ; iz nemščine prevedla Zdenka Hafner-Čelan ; spremno besedo napisal Fabjan Hafner. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002. – 77 str. ; 21 cm
Prevod dela: Lucie im Wald mit den Dingsda. – Popotnica za prihodnost / Fabjan Hafner: str. 65–77
ISBN 3-85013-948-4
COBISS.SI-ID 977876 140

HOTSCHNIG, Alois
Ludwigova izba : roman / Alois Hotschnig ; iz nemščine prevedel [in spremno besedo napisal] Vinko Ošlak. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 2002. – 123 str. ; 20 cm. – (Austriaca ; knj. 17)
Prevod dela: Ludwigs Zimmer. – Ov. in hrbt. nasl.: Ludvikova izba. – Človek živi, čemu naj bi se potem še ubijal / Vinko Ošlak: str. 115–119. – Bibliografija: str. 120–121
ISBN 3-85013-846-1
COBISS.SI-ID 13533756 141

ISAČENKO, Aleksandr Vasilévič
Eine Kindheit zwischen St. Petersburg und Klagenfurt : Momentaufnahmen / Alexander V. Issatschenko ; aus dem Russischen übersetzt, bearbeitet und ergänzt von Warwara Kühnelt-Leddihn. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 2003. – 167 str. : ilustr. ; 21 cm
ISBN 3-85013-959-X
COBISS.SI-ID 123574272 142

KÄRNTEN. Literarisch : Liebeserklärungen, Kopfnüsse, Denkzettel / herausgegeben von Klaus Amann ; in zusammenarbeit mit Fabjan Hafner, Hubert Lengauer und Michaela Monschein. – Klagenfurt = Celovec : Drava, cop. 2002. – 431 str. ; 24 cm
»Eine Veröffentlichung des Robert Musil-Instituts der Universität Klagenfurt / Kärntner Literaturarchiv« —> kolofon. – Bibliografija: str. 418–430
ISBN 3-85435-386-3
COBISS.SI-ID 968404 143

KOVIČ, Kajetan
Kater Muri / Kajetan Kovič ; Bilder von Jelka Reichman ; aus dem Slowenischen übersetzt von Lojze Popotnig und Klaus Detlef Olof. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2003 (Maribor : Ma-tisk). – [24] str. : ilustr. ; 27 cm
Prevod dela: Maček Muri
ISBN 3-85013-958-1
COBISS.SI-ID 124548864 144

KOVIČ, Kajetan
Mein Freund Piki Jakob / Kajetan Kovič ; [illustriert von Jelka Reichmann ; aus dem Slowenischen übersetzt von Karoline Meschnigg]. – [Klagenfurt] : Hermagoras = Mohorjeva, cop. 1999 ([Ljubljana : Mladinska knjiga]). – 121 str. : barvne ilustr. ; 20 cm
Prevod dela: Moj prijatelj Piki Jakob
ISBN 3-85013-665-5
COBISS.SI-ID 100213760 145

KUPPER, Niko
Po pravljičnih stezah / Niko Kupper ; ilustrirala Mojca Cerjak. – Celovec : Mohorjeva družba, cop. 2002. – 29 str. : ilustr. ; 26 cm. – (Koroške pravljice ; knj. 3)
Ilustr. na spoj. listih
ISBN 3-85013-943-3
COBISS.SI-ID 11288122 146

LIPUŠ, Florjan
Boštjanov let / Florjan Lipuš. – Maribor : Litera, 2003 (Maribor : Dravska tiskarna). – 134 str. ; 18 cm. – (Nova Znamenja ; 2)
ISBN 961-6422-16-2
COBISS.SI-ID 49026561 147

MARKETZ, Kati
Moje pesmi / Kati Marketz ; [za natis pripravil France Vrbinc]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 2003. – 160 str. : avt. slika ; 20 cm. – (Ellerjeva edicija ; 26)
ISBN 3-85013-937-9
COBISS.SI-ID 3332061 148

MESSNER, Janko
Čigava je ta zemlja naša? = Wem gehört denn unsre Erde hier? = Čí je tato zemi naše? = A qui est cette terre a nous? = Whose is this our land? = Di chi e questa nostra terra? = Kié végül is a földünk? = Kime Ait Şu Toprağimiz? = ĐẤT CỦA CHÚNG TA ĐÂY LA CỦA AI? / Janko Messner ; [prevode so oskrbeli v nem. avtor in Jozej Strutz, ital. Jolka Milič, angl. Tom Priestly, češč. František Benhart, frc. Viktor Jesenik in V. C. Fišera, madž. Odor László, turšč. M. Cemal Ener, vietnam. Diem Chau. – Klagenfurt = Celovec : Norea, cop. 2002 (Klagenfurt = Celovec : Norea Repro). – 127 str. ; 21 cm
Hrbtni nasl.: Whose is this our land?. – Besedilo v slov. in prevodi v nem., češ., franc., angl., ital., madž., tur. in vietn.
ISBN 3-85312-022-9
COBISS.SI-ID 855764 149

MESSNER, Janko
Kako sem postal gospod = Wie ich ein »Gospod« wurde / Janko Messner. – Klagenfurt = Celovec : Drava, 2002. – 29 str. ; 20 cm
Vzporedno slov. in nem. besedilo. – »Posebni odtis iz »Gorših storij« ....« —> hrbet nasl. str.
ISBN 3-85435-385-5
COBISS.SI-ID 850388 150

MESSNER, Janko
Sau Auschwitz vá nhung bài tho khác / Janko Messner. – [S. l.] : Trình bay, [2001]. – 1 mapa (6 zloženk) ; 21 cm
COBISS.SI-ID 114465024 151

MUCK, Desa
Kakšne barve je svet / Desa Muck ; ilustrirala Branka Schwarz. – Celovec : Mohorjeva družba, 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 31 str. : ilustr. ; 31 cm
ISBN 3-85013-885-2
COBISS.SI-ID 8856997 152

MUCK, Desa
Welche Farbe hat die Welt? / Desa Muck ; Illustrationen Branka Schwarz ; [aus dem Slowenischen übersetzt von Tamara Kapus]. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002. – 31 str. : ilustr. ; 31 cm
Izv. stv. nasl.: Kakšne barve je svet. – Ilustr. na spojnih listih
ISBN 3-85013-856-9
COBISS.SI-ID 1011668

MUSIL, Robert, 1880-1942
Sanjači : drama v treh dejanjih / Robert Musil ; [iz nemščine prevedel, ins Slowenische übertragen Jozej Strutz-Rosenzopf]. – 1. naklada. – Celovec = Klagenfurt : Rapial, 2002. – 117 str. ; 21 cm. – (Novine ; št. 3)
Prevod dela: Die Schwärmer
ISBN 3-9500432-6-8
COBISS.SI-ID 972756 154

NÖSTLINGER, Christine
Franceve dojenčkove zgodbe / Christine Nöstlinger ; ilustracije Erhard Dietl ; [v slovenščino prevedla Lučka Jenčič]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 67 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Vigred)
Prevod dela: Babygeschichten vom Franz
ISBN 3-85013-808-9
COBISS.SI-ID 3591475 155

NÖSTLINGER, Christine
Franceve zgodbe z dedkom / Christine Nöstlinger ; ilustracije Erhard Dietl ; [v slovenščino prevedla Lučka Jenčič]. – Celovec : Mohorjeva družba, cop. 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 68 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Vigred)
Prevod dela: Opageschichten vom Franz
ISBN 3-85013-924-7
COBISS.SI-ID 8868517 156

NÖSTLINGER, Christine
Vse o Francu / Christine Nöstlinger ; ilustracije Erhard Dietl ; [v slovenščino prevedla: Lučka Jenčič]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 2002. – 147 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Vigred)
Prevod dela: Allerhand vom Franz
ISBN 3-85013-966-2
COBISS.SI-ID 12560953 157

PREŠEREN, France
Stihi : perevod so slovenskogo / France Prešern ; [sostavlenie i redakcija France Pibernik i Franc Drolc ; posleslovie Maja Ryžova]. – Kran´ : Mèrija goroda ; Klagenfurt ; Ljubljana ; Vena : Mohoreva, 2001 (Kranj : Gorenjski tisk). – 176 str. : avtorj. sl. ; 22 cm. – (Serija Put´ Prešerna v mir = Zbirka Prešernova pot v svet, ISSN 1408-6581 ; t. 6)
Nasl. na vzpor. nasl. str.: Pesmi. – France Prešeren / Maja Ryžova: str. 155–173. – Vzpor. slov. besedilo in rus. prevod. – Cir. in lat.
ISBN 3-85013-874-7 (Hermagoras)
ISBN 961-90878-3-6 (Mestna občina Kranj)
COBISS.SI-ID 115229184 158

PRUNČ, Erich
Urban Jarnik : pesmi in prevodi / Erich Prunč. – Celovec : Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, 2002 ([Ljubljana : Pleško]). – 233 str. ; 22 cm
Bibliografija: str. 215–222. – Kazali
ISBN 3-85013-955-7
COBISS.SI-ID 123160832 159

SCHUBERT, Peter, 1949-
Markus in Barbara ... in skrivnost samotnega zaliva / Peter Schubert ; ilustracije Branka Schwarz ; [iz nemščine prevedla Gabi Frank]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2002 ([Ljubljana] : Littera picta). – 79 str. : ilustr. ; 21 cm
Prevod dela: Markus & Babsi ... und das Geheimnis der einsamen Bucht
ISBN 3-85013-895-X
COBISS.SI-ID 118652928 160

TOMIZZA, Fulvio
Frančiška / Fulvio Tomizza ; iz italijanščine prevedel [in spremno besedo napisal] Miran Košuta. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 181 str. ; 21 cm
Prevod dela: Franziska. – Ljubiti Frančiško ... / Miran Košuta: str. 165–174
ISBN 3-85013-904-2
COBISS.SI-ID 8897701 161

TOPOLOVEC, Jože, 1934-
Pokošena trava : književnost Jožeta Topolovca Haložana / pripravil in obdelal Milan Dolgan. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002 (v Celovcu : Mohorjeva družba). – 236 str. : ilustr. ; 20 cm
Podatki o avtorju na zavihku ov. – Pregled Topolovčevih leposlovnih knjig: str. 185–186. – Pregled Topolovčevih objav v revijah in zborniku: str. 186–202
ISBN 3-85013-886-0
COBISS.SI-ID 9508661 162

WINCHESTER, John
Zugereist : Beobachtungen / John Winchester. – Celovec ; Ljubljana ; [Dunaj] : Mohorjeva = Klagenfurt ; [Laibach] ; Wien : Hermagoras, cop. 2002. – 147 str. ; 20 cm
ISBN 3-85013-935-2
COBISS.SI-ID 121248768 163

ZUPAN, Uroš
Beim Verlassen des Hauses, in dem wir uns liebten : Gedichte / Uroš Zupan ; aus dem Slowenischen von Fabjan Hafner. – Salzburg ; Wien : Residenz, cop. 2000 (Himberg : Wiener Verlag). – 96 str. ; 22 cm
Nasl. na hrbtu: Beim Verlassen des Hauses. – Besedilo v nem., del besedila vzporedno slov. in nem. prevod
ISBN 3-7017-1202-6
COBISS.SI-ID 1389171 164

82.0 LITERARNA VEDA

LIPUŠ lesen : Texte und Materialien / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – 384 str. : ilustr. ; 20 cm
Podnasl. na ov.: Texte und Materialien zu Florjan Lipuš. – Bio-bibliographie / zusammengestellt von Johann Strutz: str. 361–382
ISBN 3-85129-330-4
COBISS.SI-ID 10884872 165

WORTE. Ränder. Übergänge. : zu Gustav Januš / Klaus Amann/Fabjan Hafner (Hrsg.). – Klagenfurt ; Wien : Ritter, cop. 2002. – 271 str. : ilustr. ; 21 cm
Hrbtni nasl.: Gustav Januš. – Biobibliografie: str. 260–269
ISBN 3-85415-315-5
COBISS.SI-ID 21119069 166

908 DOMOZNANSTVO

ALLES Dobratsch : [Stadt Blick Berg] / Verein Industriekultur und Alltagsgeschichte, Werner Koroschitz (Hg.) ; [Redaktion Horst Ebner, Josef Rupitz]. – Klagenfurt : Drava, cop. 2002. – 183 str. : ilustr. ; 28 cm
Podnaslov na ov. – »Katalog zur Ausstellung ...« —> kolofon. – Bibliografija: str. 180–182
ISBN 3-85435-392-8

COBISS.SI-ID 943060 167

CAPUDER, Andrej
Slovenija brez meja / besedilo Andrej Capuder ; fotografije Bogdan Kladnik. – Celovec = Klagenfurt ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva založba, cop. 2002. – 199 str. : barvne ilustr. ; 33 cm
V kolofonu: cop. 2002/2003. – Ilustr. na spojnih listih. – Uvod / Franc Kattnig: str. 5
ISBN 3-85013-907-7
COBISS.SI-ID 48846337 168

JANDL, Dieter
Zgodovinski pregled Celovca na razvojni poti od naselja ob brodu do mesta znanja / Dieter Jandl ; [prevod Lukan, Cvirn]. – Celovec : Heyn, cop. 2002. – 64 str. : ilustr. ; 15 cm
Izv. stv. nasl.: Historischer Überblick Klagenfurt : von der Siedlung an der Furt zur Wissensstadt. – V CIP-u stv. nasl.: Celovec : zgodovinski pregled : na razvojni poti od naselja ob brodu do mesta znanja. – Ilustr. na spojni str. – Bibliografija: str. 63–64
ISBN 3-85366-993-X
COBISS.SI-ID 928724 169

PILGRAM, Gerhard
Verschütt gehen : Wandern und Einkehren rund um den Dobratsch / Gerhard Pilgram, Gerhard Maurer ; [Co-AutorInnen Annemarie Ribitsch ... [et al.]]. – 1. Aufl. – Klagenfurt = Celovec : Drava, 2002. – 271 str. : ilustr., zvd. ; 20 cm
» ... ein Projekt des Vereines Industriekultur und Alltagsgeschichte (VIA) ...« —> kolofon. – Kazalo
ISBN 3-85435-391-X
COBISS.SI-ID 938196 170

POZDRAVLJENI v občini Bistrica v Rožu : zgodovina, kultura, okolje = Willkommen in der Gemeinde Feistritz im Rosental : Geschichte, Kultur, Umwelt / [redakcija, Redaktion Stefan Pinter]. – [Celovec = Klagenfurt] : ZG/ZRG za Slovence = BG/BRG für Slowenen ; Šentjanž = St. Johann : Slovensko prosvetno društvo = Slowenischer Kulturverein : K & k center = Kultur- und Kommunikationszentrum, cop. 2003. – 56 str. : ilustr. ; 24 cm
Ov. nasl. – Čelni nasl.: Projekt »Pozdravljeni v občini Bistrica v Rožu« = Projekt »Wilkommen in der Gemeinde Feistritz im Rosental«. – Vzporedno slov. in nem. besedilo
COBISS.SI-ID 986580 171

SPIELVOGEL-Bodo, Ilse
Kärnten ist schön = Beautiful Carinthia = La Carinzia è bella = Koroška je lepa / Ilse Spielvogel-Bodo ; [Übersetzungen Anthony Hall, Chiara Percuzzi, Gabi Frank]. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – 128 str. : ilustr. ; 29 cm
Besedilo v nem., angl., ital. in slov.
ISBN 3-85366-991-3
COBISS.SI-ID 941268 172

929 BIOGRAFIJE

FRANCE Cigan : duhovnik, glasbenik, vzgojitelj / [urednik Nužej Tolmajer ; vire in fotografije zbrali Nužej Tolmajer, Franci Tomažič in Marija Gruškovnjak ; fotografije in drugo dokumentacijsko gradivo so prispevali Jožko Kovačič ... et al.]. – Celovec : Krščanska kulturna zveza, 2002 (Koper : Vek). – 251 str. : ilustr. ; 25 cm
ISBN 3-85013-909-3
COBISS.SI-ID 118172928 173

JELEN, Tone
Hoja za mavrico : spomini iz temnih dni pričakovanja / Tone Jelen. – [Celovec] : Drava, cop. 2002 (Klagenfurt = Celovec : Drava). – 222 str. ; 21 cm
Spremna beseda Jožeta Rovška na sprednjem zavihku ov. – O avtorju na zadnjem zavihku ov.
ISBN 3-85435-393-6
COBISS.SI-ID 943316 174

JERAJ, Jože, 1938-
Preko Karavank : dnevnik slovenskega generalnega konzula v Celovcu : 1992-2000 / Jožef Jeraj. – Ljubljana : samozal., 2002 (Ljubljana : Littera picta). – 386 str. : fotogr. ; 24 cm
Dnevniku na pot / Janko Zerzer: str. 8–10
ISBN 961-236-352-8
COBISS.SI-ID 120516864 175

PITTLER, Andreas P.
Von der Donaumonarchie zum vereinten Europa : 20 Reichsratsabgeordnete, die Geschichte schrieben / [Text Andreas P. Pittler, Maria-Luise Janota ; Mitarbeit Zuzana Bekečova ... [et al.] ; herausgegeben von der Parlamentsdirektion]. – Originalausg. – Klagenfurt = Celovec : Wieser, cop. 2003. – 291 str. : portreti ; 23 cm
ISBN 3-85129-409-2
COBISS.SI-ID 1005524 176

PRELOG, Josefa
Leb' ich mein Schicksal aus / Josefa Prelog ; [redigiert und bearbeitet von Andrea Haberl-Zemljič ; Herausgeber Pavel-Haus, Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva = Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras, cop. 2002. – 168 str. : ilustr. ; 21 cm
Nasl. na hrbtu in ov.: Leb' ich mein Schicksal aus .... – Erinnerungen sind bloß Bruchstücke, die man mit einem Mythos kittet ... / Andrea Haberl-Zemljič: str. 8–9
ISBN 3-85013-889-5
COBISS.SI-ID 47877889 177

RAHTEN, Andrej
Pozabljeni slovenski premier : politična biografija dr. Janka Brejca (1869-1934) / Andrej Rahten. – Celovec : Mohorjeva, 2002. – 344 str. ; 21 cm. – (Studia Carinthiaca ; knj. 20)
Bibliografija: str. 325–335. – Kazalo. – Zusammenfassung: Der vergessene slowenische Premier : politische Biographie des Dr. Janko Brejc (1869-1934)
ISBN 3-85013-839-9
COBISS.SI-ID 1336180 178

ŠANTEL, Anton
Grenzenlos zweisprachig : die Erinnerungen des Keuschlersohnes Anton Šantel (1845–1920) an seine Kindheit in Leutschach und Jugend in Marburg / aus dem slowenischen von Andrea Haberl-Zemljič ; herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Klaus-Jürgen Hermanik und Christian Promitzer ; [Fotos Branko Lenart]. – Graz : Leykam, cop. 2002. – 231 str. : ilustr. ; 24 cm
Bibliografija: str. 222–224
ISBN 3-7011-7446-6
COBISS.SI-ID 119536640 179

TAKO smo živeli : življenjepisi koroških Slovencev. 10 / [izdajatelja Krščanska kulturna zveza in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu ; uredila Marija Makarovič ; življenjepise so napisali ali pripovedovali Pavla Druml ... [et al.] ; življenjepise so zapisovali Janko Zerzer, Uši Sereinig [in] Marija Makarovič ; besedila priredil France Vrbinc ; fotograf portretov Franci Tomažič, [ostale] fotografije so iz privatnih arhivov pripovedovalcev]. – Celovec ; Dunaj ; Ljubljana : Mohorjeva družba, 2002 ([Ljubljana] : Littera picta). – 239 str. : črnobele fotogr. ; 25 cm
Zusammenfassung
ISBN 3-85013-925-5
COBISS.SI-ID 120167168 180

TAKO smo živeli : življenjepisi koroških Slovencev. 11 / [izdajatelja Krščanska kulturna zveza in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu ; uredila Marija Makarovič ; življenjepise so napisali Katarina Borotschnik ... [et al.] ; življenjepis Zofi in Lizi Lampichler je zapisal Tomaž Ogris ; besedila priredil France Vrbinc ; fotografinja portretov Mihaela Fugger, [ostale] fotografije so iz privatnih arhi-

vov pripovedovalcev]. – Celovec ; Dunaj ; Ljubljana : Mohorjeva družba, 2003 ([Ljubljana] : Littera picta). – 310 str. : fotogr. ; 25 cm
Zusammenfassung
ISBN 3-85013-981-6
COBISS.SI-ID 124954880 181

93/99 ZGODOVINA

BAHOVEC, Tina
Einige nationale Stereotype in der slovenischer Presse der dreißiger Jahre des 20. Jahrhunderts / Tina Bahovec. – [Frankfurt am Main] : Lang, 2002. – Str. 173-195 ; 23 cm
Separat iz publikacije: Den Anderen im Blick. – Bibliografija v op. na dnu str.
COBISS.SI-ID 993748 182

Die DEPORTATION slowenischer Familien aus Kärnten 1942 : ein Beitrag zur Geschichte der Kärntner Slowenen im 20. Jahrhundert mit ausgewählter Thematik anläßlich der gleichnamigen Ausstellung im 60. Gedenkjahr : Atelierhaus der Akademie der bildenden Künste Wien (12.-23. 2. 2003) : [eine Dokumentation] / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003 ([Klagenfurt] : Hermagoras = Mohorjeva). – 128 str. : ilustr. ; 22 cm
Ilustr. na hrbtni str. ov. – Besedila v nem., samo uvodno tudi v slov.
ISBN 3-85013-975-1
COBISS.SI-ID 981204

DOLHAR, Erik
Boj za slovenstvo Kanalske doline : od Tigr-a do volitev 1946 / Erik Dolhar. – Trst : Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček ; v Ljubljani : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2002 (Trst : Graphart). – 366 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček ; 36) (Zbirka Zgodovinskega časopisa ; 25)
Bibliografija: str. 357–360
COBISS.SI-ID 1918188 184

DOMEJ, Teodor
Karikaturen zum Kärntner Nationalitätenkonflikt / Theodor Domej. – [Frankfurt am Main] : Lang, 2002. – Str. 207-251 : ilustr. ; 23 cm
Separat iz publikacije: Den Anderen im Blick. – Bibliografija v op. na dnu str.
COBISS.SI-ID 976084 185

ELITEN und Nationwerdung : die Rolle der Eliten bei der Nationalisierung der Kärntner Slovenen = Elite in narodovanje : vloga elit pri narodovanju koroških Slovencev / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – 410 str. : ilustr. ; 22 cm. – (Unbegrenzte Geschichte : historische Reihe der Abteilung für Geschichte Ost- und Südosteuropas an der Universität Klagenfurt und des Bildungsheimes Sodalitas in Tainach/Tinje = Zgodovina brez meja : zgodovinska serija Oddelka za zgodovino vzhodne in jugovzhodne Evrope na Univerzi v Celovcu in Doma prosvete Sodalitas v Tinjah/Tainach ; Bd. = zv. 10)
Podnasl. na ov.: Kärntner Slovenen/ Koroški Slovenci. – Prispevki v slov. ali nem. – Povzetki pri slov. prispevkih v nem., pri nem. v slov. – Bibliografija v op. na dnu str.
ISBN 3-85013-917-4
COBISS.SI-ID 8745037 186

ELSTE, Alfred
Nacistična Avstrija na zatožni klopi : anatomija političnega spektakularnega procesa v komunistični Sloveniji / Alfred Elste, Michael Koschat, Hanzi Filipič ; [iz nemščine prevedel France Vrbinc]. – Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop. 2002. – 264 str. : ilustr. ; 22 cm
Prevod dela: NS-Österreich auf der Anklagebank. – Bibliografija: str. 191–214. – Kazalo
ISBN 3-85013-844-5
COBISS.SI-ID 48094977 187

KAHL, Hans-Dietrich
Der Staat der Karantanen : Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum : (7.-9. Jh.) = Država Karantancev : dejstva, teze in vprašanja o zgodnji slovanski državni tvorbi v vzhodnoalpskem prostoru : (7.–9. stol.) / Hans-Dietrich Kahl ; [prevodi Amalija Mergole ; osebno, krajevno, stvarno in avtorsko kazalo Matjaž Rebolj in Rajko Bratož]. – Ljubljana : Narodni muzej Slovenije : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2002 (Ljubljana : Littera picta). – 562 str. : ilustr. ; 24 cm. – (Situla : razprave Narodnega muzeja Slovenije = dissertationes Musei nationalis Sloveniae, ISSN 0583-4554 ; 39, suppl.) (Razprave / Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za zgodovinske in družbene vede = Dissertationes / Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis I: Historia et sociologia ; 20)
Dodatek k zborniku Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo = Slowenien und die Nachbarländer zwischen Antike und karolingischer Epoche. – Urednikov predgovor / Rajko Bratož: str. 13. – Bibliografija: str. 497–512. – Povzetek. – Kazala
ISBN 961-6242-49-0 (SAZU)
ISBN 961-6169-23-8 (NMS)
COBISS.SI-ID 3568736

KAISER-Kaplaner, Ingrid
Tschechen und Deutsche in Böhmen und Mähren im Zeitraum 1920–1946 : dargestellt anhand erzählter Erinnerungen, Chroniken und Literatur / Ingrid Kaiser-Kaplaner ; mit einem Vorwort von Willibald I. Holzer. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2002 ([Ljubljana : Pleško]). – 267 str. : ilustr. ; 21 cm. – (Studia Carinthiaca ; Bd. 21)
Vorwort / Willibald I. Holzer: str. 7–15. – Bibliografija: str. 214–221
ISBN 3-85013-898-4
COBISS.SI-ID 122066432 189

KARANTANIEN : Mutter von Kärnten und Steiermark : Protokollband zur Vortragsreihe der Grazer URANIA im Winter 2002 unter der wissenschaftlichen Leitung von Erik Szameit / Herausgeber, izdajatelj Wilhelm Richard Baier und Diether Kramer. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – 130 str. : ilustr. ; 22 cm. – (Studia Carinthiaca ; Bd. 22)
Bibliografija na koncu prispevkov
ISBN 3-85013-967-0
COBISS.SI-ID 20919853 190

KÄRNTNER Landesgeschichte und Archivwissenschaft : Festschrift für Alfred Ogris zum 60. Geburtstag / herausgegeben im Auftrag des Geschichtsvereines für Kärnten von Wilhelm Wadl. – Klagenfurt : Geschichtsverein für Kärnten, 2001. – 752 str. : ilustr. ; 25 cm. – (Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie / Geschichtsverein für Kärnten ; Bd. 84)
Besedila pretežno v nem., nekatera v slov. – Pri slov. prispevkih povzetek v nem. – Kazalo
ISBN 3-85454-097-3
COBISS.SI-ID 497541 191

Die KÄRNTNER Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung : Leistungen, Defizite, Perspektiven / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – 375 str. : ilustr. ; 25 cm
Bibliografija v op. na koncu prispevkov. – Kazalo. – Povzetki v slov.: str. 336–361. – Poročilo: T. Domej, Kärnt-

ner Jahrbuch für Politik 2002
ISBN 3-85366-983-2
COBISS.SI-ID 878804 192

KIRCHEN, Klöster und Kultur : Begegnungsräume in Kärnten / herausgegeben von Matthias Kapeller ; [Fotos Heinz Ellersdorfer ; Karte Schubert & Franzke]. – Klagenfurt : Carinthia, cop. 2001 ([Maribor : Ma-tisk]). – 235 str. : ilustr. ; 21 cm
Zvd. na notranji str. ov.
ISBN 3-85378-539-5
COBISS.SI-ID 116044800 193

MED kljukastim križem in rdečo zvezdo : čezmejno soočenje nacionalnih predsodkov, totalitarističnih ideologij in partijskih diktatur ob primeru Slovenije in avstrijske Koroške : [razstavni katalog] = Unter Hakenkreuz und Titostern : eine bilaterale Konfrontation mit nationalen Feindbildern, totalitären Ideologien und Parteiendiktaturen am Beispiel Kärntens und Sloweniens : [Ausstellungskatalog] / [projektno vodstvo, Projektleitung Jože Dežman, Alfred Elste ; projektni sodelavci, Projektmitarbeiter Hanzi Filipič, Michael Koschat, Marjan Linasi ; prevodi Hanzi Filipič, Stanislav M. Maršič]. – Celovec : Mohorjeva založba = Klagenfurt : Hermagoras ; Slovenj Gradec : Koroški pokrajinski muzej v Slovenj Gradcu, 2002 (Vetrinj : Mohorjeva tiskarna). – 207 str. : ilustr. ; 23 x 26 cm
Besedilo slov. in nem. – Drugi podnasl. v kolofonu. – Bibliografija: str. 102–104 in 200–201
ISBN 3-85013-919-0 (Mohorjeva založba)
COBISS.SI-ID 945620 194

MOHAR, Andrej
Pregnani zaradi slovenstva [Videoposnetek] : spomini na leta gorja / urednik Andrej Mohar. – [Celovec] : ORF Kärnten, Slovenski spored, cop. 2002. – 1 videokaseta (VHS, PAL) (ca. 29 min) : barve, zvok
Izdajatelj: Zveza slovenskih izseljencev
COBISS.SI-ID 889044 195

MOHAR, Andrej
Vertrieben als Slowenen [Videoposnetek] : ein Zeitzeugenbericht / ein Film von Andrej Mohar. – [Klagenfurt] : ORF Kärnten, Slowenisches Programm, cop. 2002. – 1 videokaseta (VHS, PAL) (ca. 29 min) : barve, zvok
Izdajatelj: Zveza slovenskih izseljencev
COBISS.SI-ID 876756 196

MORY, Othmar
Liescha/Leše – 1945 : Stätte des Grauens und des Gedenkens : der Versuch einer Zusammenfassung mit dem Schwerpunkt Verschleppung von Kärntner Zivilpersonen durch Tito-Partisanen im Mai 1945 unter Heranziehung relevant erscheinender Vorgänge aus den Jahren 1914 bis 1945 / gesammelt, ermittelt, verfaßt, erweitert und niedergeschrieben von Othmar Mory ; [Bildnachweis: Michael Leischner ... [et al.]]. – Bleiburg : Eigenverlag O. Mory, cop. 2002 ((Klagenfurt : Kärntner Druckerei). – 160 str. : ilustr. ; 24 cm
Zvd. na notranji str. ov. – Kazalo. – Poročila: P. Karpf, T. Pseiner, Kärntner Jahrbuch für Politik 2002
COBISS.SI-ID 855508 197

PREGON koroških Slovencev = Die Vertreibung der Kärntner Slowenen : 1942-2002 / Avguštin Malle (ur./Red.) ; [prevodi = Übersetzungen Meta Domej, Avguštin Malle, Vida Obid ; izdajatelj Zveza slovenskih izseljencev = Herausgeber Verband slowenischer Ausgesiedelter]. – Klagenfurt =Celovec : Drava, 2002. – 293 str. : ilustr. ; 21 cm
Besedilo v slov. in nem. – Bibliografija: str. 285–291. – Poročilo: T. Domej, Kärntner Jahrbuch für Politik 2002
ISBN 3-85435-387-1
COBISS.SI-ID 877012 198

SCHAUMANN, Gabriele
Unterwegs zwischen Save und Soča : auf den Spuren der Isonzofront 1915-1917 / Gabriele, Walther Schaumann. – Klagenfurt = Celovec ; Ljubljana = Laibach ; Wien = Dunaj : Hermagoras = Mohorjeva, 2002. – 343 str. : ilustr. ; 24 cm
ISBN 3-85013-912-3
COBISS.SI-ID 1336948 199

SEDMAK, Drago
Življenje v Kobaridu med prvo svetovno vojno / Drago Sedmak. – Celovec : Mohorjeva, cop. 2001 (V Celovcu : Mohorjeva družba). – 177 str. : fotogr. ; 25 cm
ISBN 3-85013-800-3
COBISS.SI-ID 115981568 200

STAAT-Land-Nation-Region : gesellschaftliches Bewusstsein in den österreichischen Ländern Kärnten, Krain, Steiermark und Küstenland 1740 bis 1918 / Herausgeber/izdajatelj Harald Krahwinkler. – Klagenfurt = Celovec ; Laibach = Ljubljana ; Wien = Dunaj : Hermagoras = Mohorjeva založba, 2002. – 362 str. ; 21 cm. – (Unbegrenzte Geschichte : historische Reihe der Abteilung für Geschichte Ost- und Südosteuropas an der Universität Klagenfurt und des Bildungsheimes Sodalitas in Tainach/Tinje = Zgodovina brez meja : zgodovinska serija Oddelka za zgodovino vzhodne in jugovzhodne Evrope na Univerzi v Celovcu in Doma prosvete Sodalitas v Tinjah/Tainach ; Bd. 9)
Bibliografija v op. na dnu str.
ISBN 3-85013-892-5
COBISS.SI-ID 307061 201

STROMBERGER, Helge
Die Ärzte, die Schwestern, die SS und der Tod : Kärnten und das produzierte Sterben im NS-Staat / Helge Stromberger. – 3., erweiterte Aufl. – [Klagenfurt] : Drava, 2002. – 158 str. : avtorj. slika ; 21 cm. – (Disertacije in razprave = Dissertationen und Abhandlungen ; 13)
Bibliografija: str. 106–107
ISBN 3-85435-106-2
COBISS.SI-ID 942804 202

TROPPER, Peter Günther
Nationalitätenkonflikt – Kulturkampf – Heimatkrieg : Dokumente zur Situation des slowenischen Klerus in Kärnten von 1914 bis 1921 / Peter G. Tropper. – Klagenfurt : Verlag des Kärntner Landesarchivs, 2001. – 216 str. ; 24 cm. – (Das Kärntner Landesarchiv ; 28)
Kazalo
ISBN 3-900531-52-8
COBISS.SI-ID 305525 203

VERMÖGENSENTZUG, Rückstellung und Entschädigung am Beispiel von Angehörigen der slowenischen Minderheit und ihrer Verbände und Organisationen / Augustin Malle, Alfred Elste, Brigitte Entner, Boris Jesih, Valentin Sima, Heidi Wilscher. – Wien : Historikerkommission, 2002. – 395 str. ; 30 cm
Bibliografija: str. 373–391
COBISS.SI-ID 996564 204

WADL, Wilhelm
Die Partisanen in Kärnten : Kämpfer gegen den Faschismus, Kämpfer für ...? : eine Ausstellung des Kärntner Landesarchivs : Katalog / bearbeitet von Wilhelm Wadl und Alfred Ogris ; [Übersetzungen Alfred Ogris und Peter Kersche]. – Klagenfurt : Kärntner Landesarchiv, 2003. – 63 str. : ilustr. ; 30 cm. – (Ausstellungskatalog des Kärntner Landesarchivs ; Nr. 12)
Ilustr. na hrbtu ovoja. – Besedilo večinoma nem., nekateri citati tudi slov. – Bibliografija: str. 62–63
COBISS.SI-ID 1001940 205

ČLANKI

0 SPLOŠNO. KULTURA. BIBLIOGRAFIJA. KORPORACIJE

BAHOVEC, Tina
Schriftenverzeichnis Andreas Moritsch / (zusammengestellt von Tina Bahovec und Harald Krahwinkler).
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 397–410.
COBISS.SI-ID 1005012 206

BISTER, Feliks J.
Florjan Lipuš und die Tanzenberger Schülerzeitung Kres (Sonnwendfeuer) / Feliks J. Bister.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 225–235.
COBISS.SI-ID 963796 207

HADERLAP, Maja
Dritter Versuch mit mladje (1990-1991) / Maja Haderlap.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 257–259.
COBISS.SI-ID 964308 208

KOREN, Anton
Poročilo celovške Mohorjeve družbe / Anton Koren.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 152–153.
COBISS.SI-ID 952276 209

KOROŠKA bibliografija za leto 2001 / uredila Marjeta Domej.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 212–236.
COBISS.SI-ID 959956 210

LEBEN, Andreas
To je (bil) Slovenski vestnik 4 – 3 – 2 – 1 / A. L. – Naslovi pos. delov: 1 : Iz gozdov v Celovec in ne v nebesa ; 2 : Glasnik, učitelj, buditelj in zamudnik ; 3 : Reforme in druge prisile ; 4: Na sečišču politike, jezikov in kultur.
V: Slovenski vestnik. – ISSN 1024-1450. Letn. 58, št. 9 (6. mar. 2003), str. 7. Letn. 58, št. 10 (13. mar. 2003), str. 7. Letn. 58, št. 11 (20. mar. 2003), str. 7. Letn. 58, št. 12 (27. mar. 2003), str. 7.
COBISS.SI-ID 992468 211

SKETELJ, Polona
Pomen slovenskega prosvetnega društva Bilka za ohranjanje občutkov etnične in krajevne istovetnosti prebivalcev občine Bilčovs / Polona Sketelj.
V: Koroški vestnik. – ISSN 1318-1866. – Letn. 36, št. 1 (2002), str. 35–51.
COBISS.SI-ID 5789236 212

ZERZER, Janko
Kulturno življenje koroških Slovencev / Janko Zerzer.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2002), 57-61.
COBISS.SI-ID 825812 213

ZERZER, Janko
Pol stoletja v službi slovenske kulture / Janko Zerzer. – Ilustr.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 37–39.
COBISS.SI-ID 948436 214

1 FILOZOFIJA. PSIHOLOGIJA

LARCHER, Dietmar
Die Maske hinter der Maske : Dimensionen der Mehrsprachigkeit / Dietmar Larcher. – Bibliografija: str. 128.
V: Vielerlei Zungen / Allan James (Hg.). – Klagenfurt : Drava, cop. 2003. – ISBN 3-85435-380-4. – Str. 86–128.
COBISS.SI-ID 998100 215

2 VERSTVO. RELIGIJA

MARKETZ, Jože
Multikulturalität in der Kirche auf dem Prüfstand / von Josef Marketz.
V: Stimme. – ISSN Y500-4691. – Št. 42 (2002), str. 8–9.
COBISS.SI-ID 905172 216

30/31 DEMOGRAFIJA. STATISTIKA. SOCIOLOGIJA

FISCHER, Gero
Sprachlich-begriffliche Stereotypen im historisch-politischen Diskurs nach 1920 / Gero Fischer. – Bibliografija v op.: str. 256–257. – Povzetek v slov.: str. 354.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 245–257.
COBISS.SI-ID 883156 217

MEDVEŠEK, Mojca
Doživljanje etnične identitete prebivalcev v občini Železna Kapla-Bela / Mojca Medvešek. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 52–54, 22 referenc.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 23–54.
COBISS.SI-ID 8632653 218

MEDVEŠEK, Mojca
Metodologija raziskave v občini Železna Kapla-Bela / Mojca Medvešek. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 22, 3 reference.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 11–22.
COBISS.SI-ID 8632909 219

MEJAK, Renata
Čezmejni stiki prebivalcev občine Železne Kaple-Bele s sosednjo Slovenijo / Renata Mejak. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 180, 8 referenc.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 149–180.
COBISS.SI-ID 8631117 220

MUNDA Hirnök, Katalin
Množični mediji v občini Železna Kapla-Bela / Katalin Munda Hirnök. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 148, 9 referenc.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 133–148.
COBISS.SI-ID 8631373 221

MUNDA Hirnök, Katalin
Pogled na kulturno življenje v občini Železna Kapla-Bela / Katalin Munda Hirnök. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 132, 13 referenc.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za na-

rodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 121–132.
COBISS.SI-ID 8631629 222

SABLATSCHAN, Florijan
Ljudsko štetje 2001 – analize in mnenja / Florijan Sablatschan.
V: Novice. – ISSN Y504-7862. Št. 8 (30. maj 2003), str. 3–4. Št. 9 (6. junij 2003), str. 3–4.
COBISS.SI-ID 1010900 223

ZUPANČIČ, Jernej
Številčni razvoj koroških Slovencev v luči rezultatov ljudskega štetja leta 2001 / Jernej Zupančič. – Tabele. – Bibliografija: str. 103–105.
V: Razprave in gradivo. – ISSN 0354-0286. – Št. 40 (2002), str. 72–105.
COBISS.SI-ID 8560461 224

32 POLITIKA. NARODNE MANJŠINE

BEŠTER, Romana
Primerjava ustavne zaščite / Romana Bešter. – Bibliografija: str. 69–71; 17 opomb.
V: Razprave in gradivo. – ISSN 0354-0286. – Št. 40 (2002), str. 40–71.
COBISS.SI-ID 8559949 225

BEŠTER, Romana
Vpliv Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin in Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih na ustavno zaščito manjšin v državah članicah Sveta Evrope / Romana Bešter. – Bibliografija: str. 64–67, 50 referenc.
V: Razprave in gradivo. – ISSN 0354-0286. – Št. 41 (2002), str. 32–67.
COBISS.SI-ID 8619597 226

BILBAN, Tina
Koroški Slovenci nekoč in danes / Tina Bilban in Nivesa Fajič. – Graf. prikazi. – Bibliografija. – Izvleček ; Abstract.
V: Geografski obzornik. – ISSN 0016-7274. – Letn. 48, št. 3 (2001), str. 14–18.
COBISS.SI-ID 18651181 227

BLATNIK, Ana
Meje dvojezičnosti / Ana Blatnik.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 28–33.
COBISS.SI-ID 954324 228

BRUMNIK, Avgust
Razdrobljenost pravic je del sistema / Avgust Brumnik.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str.34-42.
COBISS.SI-ID 954580 229

BUCH, Jurij
Slovenščina kot nekaj samoumevnega / Jurij Buch.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 43–50.
COBISS.SI-ID 954836 230

DESTOVNIK, Irena
Jezik kot konstitutivni element slovenske nacionalne zavesti / Irena Destovnik. – Bibliografija: str. 27.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 18–27.
COBISS.SI-ID 954068 231

DOMEJ, Teodor
Zgodovinski razvoj ni vedno premočrten / Teodor Domej.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 51–59.
COBISS.SI-ID 955092 232

GLANTSCHNIG, Gerold
Ist das »Ortstafel-Erkenntnis« historisch begründet? / von Gerold Glantschnig.
V: Carinthia I. – ISSN 0008-6606. – Let. 192 (2002), str. 447–453.
COBISS.SI-ID 944596 233

GSTETTNER, Peter
Der Ortstafelsturm vor 30 Jahren – eine Bewegung gegen Gesetz und Ordnung : eine Analyse der Mikropolitik rund um das Jahr 1972 in Kärnten / Peter Gstettner. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Razprave in gradivo. – ISSN 0354-0286. – Št. 41 (2002), str. 68–95.
COBISS.SI-ID 8619853 234

INZKO, Valentin
Die christlichen Slowenen in Kärnten und ihr Beitrag für Österreich / von Valentin Inzko.
V: Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft / herausgegeben im Auftrag des Geschichtsvereines für Kärnten von Wilhelm Wadl. – Klagenfurt : Geschichtsverein für Kärnten, 2001. – (Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie ; Bd. 84). – ISBN 3-85454-097-3. – Str. 563–573.
COBISS.SI-ID 985300 235

JESIH, Boris, 1956-
Medetnični odnosi in politika / Boris Jesih. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 206, 9 referenc.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 181–206.
COBISS.SI-ID 8630861 236

JESIH, Boris, 1956-
Od Prešerna do medmrežja / Boris Jesih.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 62–67.
COBISS.SI-ID 955348 237

KMECL, Matjaž
Moralna odgovornost do lastnega jezika / Matjaž Kmecl.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 68–71.
COBISS.SI-ID 955604 238

KOPEINIG, Jože
Jezik v družini danes določajo otroci / Jože Kopeinig.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 72–80.
COBISS.SI-ID 955860 239

KRAMER, Štefan
Kdor se krivicam ne upre, nanje pristane / Štefan Kramer.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 81–89.
COBISS.SI-ID 956116 240

KRIŠTOF, Emil
V regionalnem kontekstu zasidrana umetnost / Emil Krištof.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 90–95.
COBISS.SI-ID 956372 241

LAUSEGGER, Josef
Kärntner Identität zu Beginn und Ende des 20. Jahrhunderts : von einer ethnisch-nationalen zu einer europäischen Region / von Josef Lausegger. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft / herausgegeben im Auftrag des Geschichtsvereines für Kärnten von Wilhelm Wadl. – Klagenfurt : Geschichtsverein für Kärnten, 2001. – (Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie ; Bd. 84). – ISBN 3-85454-097-3. – Str. 575–593.
COBISS.SI-ID 985556 242

LAUSEGGER, Josef
Das VfGH-Ortstafelerkenntnis vom 13. Dezember 2001 : eine Entscheidung reaktiviert überwunden Geglaubtes / von Josef Lausegger.
V: Carinthia I. – ISSN 0008-6606. – Let. 192 (2002), str. 455–461.
COBISS.SI-ID 944852 243

LIPUŠ, Florjan
Mir je samo navidezen / Florjan Lipuš.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-

1811. – (2003), str. 96–101.
COBISS.SI-ID 956628 244

LUKAN, Ivan
S stališča koroških Slovencev / Ivan Lukan.
V: Avstrija – Slovenija / izdajatelja Ferdinand Mayrhofer-Grünbühel & Miroslav Polzer. – V Ljubljani : Cankarjeva založba ; Klagenfurt = Celovec : Wieser, 2002. – (Pravo & politika). – ISBN 961-231-272—9. – Str. 173–178.
COBISS.SI-ID 5472052 245

MALLE, Avguštin
Problematika slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem / Avguštin Malle.
V: Narodne manjšine. 5, Živeti z mejo. Slovenski kulturni prostor danes / [odgovorni urednik Jože Pirjevec. – Ljubljana : Odbor SAZU za preučevanje narodnih manjšin : Inštitut za narodnostna vprašanja ; Koper : Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, 2002. – ISBN 961-6328-11-5. – (2002), str. 63–65.
COBISS.SI-ID 8524621 246

MALLE, Janko
Strah pred lastnim jezikom / J. Malle.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 102–108.
COBISS.SI-ID 956884 247

MARKETZ, Jože
Jezik je neprecenljivo kulturno bogastvo / Jože Marketz.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 109–117.
COBISS.SI-ID 957140 248

MERKAČ, Franc
Funkcionalna raba slovenščine je temelj pokončnega bivanja Slovencev v Avstriji / Franc Merkač.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 118–131.
COBISS.SI-ID 957396 249

MORITSCH, Andreas
Dva načina pojmovanja naroda / Andreas Moritsch.
V: Avstrija – Slovenija / izdajatelja Ferdinand Mayrhofer-Grünbühel & Miroslav Polzer. – V Ljubljani : Cankarjeva založba ; Klagenfurt = Celovec : Wieser, 2002. – (Pravo & politika). – ISBN 961-231-272-9. – Str. 81–88.
COBISS.SI-ID 964564 250

NEĆAK LÜK, Albina
Ne znanje, temveč zmožnost sporazumevanja / Albina Nećak Lük.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 132–138.
COBISS.SI-ID 957652 251

OSWALD, Jani
Jezikovno vprašanje je vsebinsko vprašanje / Jani Oswald.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 139–144.
COBISS.SI-ID 957908 252

PROMITZER, Christian
Verlorene Brüder: Die zweisprachige Region Leutschach / Christian Promitzer. – Krajši tekst iz disertacije: »Verlorene Brüder. Geschichte der zweisprachigen Region Leutschach (19. und 20. Jahrhundert)«. Graz, 1996.
V: Signal. – ISSN Y501-9427. – (Frühjahr/pomlad 1998), str. 5–9.
COBISS.SI-ID 8046925 253

SCHELLANDER, Anton
Samo govorna navada ohranja vitalnost jezika / Anton Schellander.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 147–159.
COBISS.SI-ID 958164 254

SMOLLE, Karel
»Latentni antislovenizem na Koroškem« : pogovor s Karlom Smollejem / Karel Smolle ; [pogovarjal se je] Jože Možina. – Portret: Karel Smolle.
V: Ampak. – ISSN 1580-304X. – Letn. 3, št. 2 (februar 2002), str. 26–28.
COBISS.SI-ID 8221773 255

STURM, Marjan
Ein historischer Abriss des Volksgruppen- und Minderheitenschutzes / Marjan Sturm. – Bibliografija: str. 155–156.
V: Kärnten – Czernowitz, Modell einer Regionalpartnerschaft / herausgegeben vom CIFEM – Carinthian Institute for Ethnic Minorities zusammen mit dem Amt der Kärntner Landesregierung, Unterabteilung Koordination im Wissenschaftsbereich. – Klagenfurt : Kärntner Druck- und Verlagsgesellschaft, 2002. – ISBN 3-85391-199-4. – Str. 125–156.
COBISS.SI-ID 969172 256

STURM, Marjan
Občni zbor Zveze slovenskih organizacij na Koroškem 1. decembra 2001 v Šentprimožu / Marjan Sturm. – Govor predsednika dr. Marjana Sturma.
V: Koroški vestnik. – ISSN 1318-1866. – Letn. 36, št. 1 (2002), str. 3–12.
COBISS.SI-ID 5788724 257

ŠTEFANEC, Tone
Z multikulturno dejavnostjo si utirajo pot v širši prostor : avstrijska Štajerska / Tone Štefanec. – Fotografije.
V: Svobodna misel. – ISSN 1318-0266. – Letn. 41, št. 1 (10. jan. 2003), str. 20–21.
COBISS.SI-ID 8624973 258

VOUK, Rudi, 1965-
Volksgruppenrechte sind Menschenrechte : zur Lage der Kärntner Slowenen / Rudi Vouk.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 111–117.
COBISS.SI-ID 983764 259

VOUK, Rudi, 1965-
Želim živeti v pravni državi / Rudi Vouk.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 160–170.
COBISS.SI-ID 958420 260

VRBINC, Miha
Pomen dvojezičnosti in večkulturnosti / Miha Vrbinc.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 171–182.
COBISS.SI-ID 958676 261

WAKOUNIG, Andrej
Nujnost medsebojnega dialoga / Andrej Wakounig.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 183–191.
COBISS.SI-ID 958932 262

WAKOUNIG, Vladimir
Proti minimaliziranju slovenščine oziroma dvojezičnosti na Koroškem / Vladimir Wakounig.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 192–199.
COBISS.SI-ID 959188 263

WAKOUNIG, Vladimir
Uporaba slovenščine – rdeča nit skozi zgodovino : proti minimaliziranju slovenščine oziroma dvojezičnosti na Koroškem / Vladimir Wakounig.
V: Slovenski vestnik. – ISSN Y500-0947. – Let. 56, št. 51/52 (2002), str. 15.
COBISS.SI-ID 974548 264

WAKOUNIG, Vladimir
V pogovoru : Mirko Wakounig, novi predsednik »Iniciative za manjšine« / za PUNT! se je pogovarjal Ilija Messner.
V: Punt. – ISSN Y501-6045. – L. 14, št. 4 (2002), str. 12–14.
COBISS.SI-ID 979412 265

WIESER, Trude
Kultura & komunikacija / Trude Wieser.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 200–203.
COBISS.SI-ID 959444 266

ZERZER, Janko
Koroški Slovenci kot del slovenskega kulturnega prostora / Janko Zerzer.

V: Narodne manjšine. 5, Živeti z mejo. Slovenski kulturni prostor danes / [odgovorni urednik Jože Pirjevec. – Ljubljana : Odbor SAZU za preučevanje narodnih manjšin : Inštitut za narodnostna vprašanja ; Koper : Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije, 2002. – ISBN 961-6328-11-5. – (2002), str. 99–100.
COBISS.SI-ID 8528205 267

ZUPANČIČ, Jernej
Od slovenstva do svetovljanstva / Jernej Zupančič.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 204–211.
COBISS.SI-ID 959700 268

34 PRAVO

POLZER-Srienz, Mirjam
Razvoj manjšinske zaščite v Avstriji in Sloveniji / Mirjam Polzer-Srienz.
V: Avstrija – Slovenija / izdajatelja Ferdinand Mayrhofer-Grünbühel & Miroslav Polzer. – V Ljubljani : Cankarjeva založba ; Klagenfurt = Celovec : Wieser, 2002. – (Pravo & politika). – ISBN 961-231-272—9. – Str. 185–212.
COBISS.SI-ID 966100 269

37 ŠOLSTVO

DOMEJ, Teodor
Das Minderheiten-Schulwesen in Kärnten gestern, heute und morgen / Theodor Domej.
V: Erziehung und Unterricht. – ISSN 0014-0325. – Let. 152, zv. 9/10 (2002), str. 1242–1267.
COBISS.SI-ID 1006036 270

DOMEJ, Teodor
Položaj manjšinskega jezika v izobraževanju na Koroškem / Teodor Domej.
V: Materni jezik na pragu 21. stoletja / [prispevke so napisali Shlomo Alon ... [et al.]. – Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2001. – ISBN 961-234-292-X. – Str. 172–192.
COBISS.SI-ID 5752372 271

FISCHER, Gero
Die Rolle der Minderheitensprachen in Österreichs Bildungswesen und die Perspektiven der EU-Erweiterung / Gero Fischer. – Bibliografija: str. 166.
V: Mehrsprachigkeit in der erweiterten Europäischen Union / herausgegeben von, edited by, edité par Juliane Besters-Dilger ... [et al.]. – Klagenfurt = Celovec : Drava, cop. 2003. – ISBN 3-85435-394-4. – Str. 142–166.
COBISS.SI-ID 999124 272

GUTOWNIG, Michael
Zeit für Mehrsprachigkeit : warum sich Eltern für multilinguale Kinder entscheiden / Michael Gutownig.
V: CIFEM news. – ISSN Y504-1503. – Št. 4 (2002), str. 8–10.
COBISS.SI-ID 973268 273

HALLER, Michaela
Nachbar- und Minderheitensprachen im Fremdsprachenunterricht in Österreich / Michaela Haller. – Tabele. – Bibliografija: str. 190–192.
V: Mehrsprachigkeit in der erweiterten Europäischen Union / herausgegeben von, edited by, edité par Juliane Besters-Dilger ... [et al.]. – Klagenfurt = Celovec : Drava, cop. 2003. – ISBN 3-85435-394-4. – Str. 167–199.
COBISS.SI-ID 999380 274

HUDL, Jožko
Uspešna zgodba prekomejnega sodelovanja – Glasbena šola na Koroškem / Jožko Hudl.
V: Slovensko avstrijske šolske vzporednice / [urejanje] Franček Lasbaher. – Radlje ob Dravi : Osnovna šola ; Slovenj Gradec : Zavod RS za šolstvo, enota, 2002. – Str. 210–211.
COBISS.SI-ID 975828 275

NOVAK-Lukanovič, Sonja
Pogled prebivalcev občine Železne Kaple-Bele na dvojezično izobraževanje / Sonja Novak Lukanovič. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 120.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 105–120.
COBISS.SI-ID 8631885 276

TILL, Jože
Dvojezični verski pouk na Koroškem / Jože Till. – Ilustr. – Bibliografija v op.: str. 66–67.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 61–67.
COBISS.SI-ID 949972 277

VRBINC, Miha
Kugyjevi razredi – regionalno in nadregionalno izobraževanje na Slovenski gimnaziji / Miha Vrbinc.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 46–50.
COBISS.SI-ID 949204 278

WAKOUNIG, Vladimir
Manjšinsko šolstvo v zrcalu občinskega prebivalstva : trendi – vprašanja – perspektive / Vladimir Wakounig. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 104.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 77–104.
COBISS.SI-ID 8632141 279

WAKOUNIG, Vladimir
Nameščanje in usposabljanje ravnateljev med strokovnostjo in politiko : (izkušnje in perspektive avstrijskega šolskega sistema) / Vladimir Wakounig. – Abstract. – Bibliografija: str. 235–236.
V: Sodobna pedagogika. – ISSN 0038-0474. – Let. 53, št. 1 (2002), str. 224–236.
COBISS.SI-ID 960724 280

WAKOUNIG, Vladimir
Politika odloča, kdo bo ravnatelj : pogovor z dr. Vladimirjem Wakounigom / pogovarjala se je Dominika Prijatelj.
V: Šolski razgledi. – ISSN 1318-1483. – Let. 54, št. 1 (2003), str. 3.
COBISS.SI-ID 979668 281

ZWITTER-Tehovnik, Dana
Historische Reflexionen der slowenischen Jugend Kärntens : Bericht über eine Aktion zum Thema »Schüler erforschen die Zeitgeschichte« / Dana Zwitter-Tehovnik ; [ins Deutsche übertragen [von] Franci Zwitter].
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 91–96.
COBISS.SI-ID 983252 282

39 ETNOLOGIJA. ETNOGRAFIJA

JURIĆ-Pahor, Marija
Gedanken zu Nation, Ethnizität und Geschlecht : Sloweninnen / Marija Jurić Pahor. – Ponatis članka v: Slovenski vestnik, Celovec, letn. 57, št. 33, 34 (16. avg. 2002, 22. avg. 2002). – Bibliografija: str. 12.
V: Stimme. – ISSN Y500-4691. – Št. 43 (2002), str. 10–12.
COBISS.SI-ID 8428109 283

MINNICH, Robert Gary
From »cultural area« to collective identity: on the ecology of identity formation in the Three Border Region / Robert Gary Minnich. – Bibliografija: str. 130–131.
V: MESS. Vol. 4, Mediterranean Ethnological Summer School, Piran, Pirano, Slovenia 1999 and 2000 / uredila Bojan Baskar in Irena Weber. – Ljubljana : Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 2002. – (Zbirka Županičeva knjižnica ; št. 7). – ISBN 961-237-021-4. – Str. 115–133.
COBISS.SI-ID 992980 284

PIKO-Rustia, Martina
Razumeti preteklost za prihodnost : ob dvajsetletnici neprekinjene etnološke dejavnosti na Koroškem / Martina Piko-Rustja.
V: Družina in dom. – ISSN 0012-6764. – Letn. 53, št. 2 (marec/april 2003), str. 12.
COBISS.SI-ID 8709709 285

RAMŠAK, Mojca
Berači in odnos do njih na avstrijskem Koroškem v prvi polovici 20. stoletja / Mojca Ramšak. – Bibliografija: str. 87–88. – Izvleček ; Abstract.
V: Etnolog. [Nova vrsta]. – ISSN 0354-0316. – Letn. 12=(63) (2002), str. 81–89.
COBISS.SI-ID 20497709 286

RAMŠAK, Mojca
Zgodbe z obrobja : vloga koroških podeželskih žensk v prvi polovici 20. stoletja / Mojca Ramšak. – Bibliografija: str. 123–124. – Summary. – Vsebuje tudi: Beseda o avtorici.
V: Etnolog. [Nova vrsta]. – ISSN 0354-0316. – Letn. 11=62 (2001), str. 91–126.
COBISS.SI-ID 18870061 287

6 UPORABNE VEDE

HÖDL, Angelika
Radio AGORA 105,5 : Zvečer ni mir – Unrundfunk / Angelika Hödl.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 51–58.
COBISS.SI-ID 969428 288

MAURER-Lausegger, Herta
Ob jubilejni 75. obletnici radia na Koroškem / Herta Maurer-Lausegger. – Ilustr.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 51–55.
COBISS.SI-ID 949460 289

POLJAK, Saša
Množični mediji koroških Slovencev / Saša Poljak.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 56–60.
COBISS.SI-ID 949716 290

VARGA-Novljan, Zdenka
Slovenska manjšina medijsko zapostavljena / Zdenka Varga-Novljan. – Objavljeno tudi v Slovenskem vestniku let. 56 (2002) št. 51/52 str. 16 z naslovom Komu zvoni ali komu so šteti dnevi?.
V: Svobodna misel. – ISSN 1318-0266. – Let. 40, št. 24 (2002), str. 11–12.
COBISS.SI-ID 974292 291

VELIK, Marijan
56 Jahre und kein bisschen leise / Marijan Velik.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 73–75.
COBISS.SI-ID 969684 292

7 UMETNOST. ARHITEKTURA. GLASBA. ŠPORT

KUŠEJ, Veronika
Uspešni gledališki projekti in še kaj / Veronika Kušej. – Ilustr.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 40–42.
COBISS.SI-ID 948692 293

LEBEN, Andreas
Berührungspunkte – Berührungsängste : zu Kärntens Theater in slowenischer und deutscher Sprache / von Andrej Leben.
V: Stimme. – ISSN Y500-4691. – Št. 43 (2002), str. 20–23.
COBISS.SI-ID 938964 294

LEBEN, Andreas
Pregled slovenskega gledališkega dogajanja na Koroškem v sezoni 2001/2002 / po objavah v koroškem slovenskem časopisju zbral in uredil Andrej Leben.
V: Koroški koledar ... – ISSN Y500-1811. – (2003), str. 237–238.
COBISS.SI-ID 960212 295

RUDI Benétik. – Ilustr.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 30–32.
COBISS.SI-ID 947924 296

ZERZER, Janko
Valentin Oman – Chronist von Raum und Zeit / Janko Zerzer. – Portret.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 120–126.
COBISS.SI-ID 984020 297

80 JEZIKOSLOVJE

GOMBOS, Georg
Bildungschance frühkindliche Mehrsprachigkeit : frühkindlicher Sprachenerwerb durch mehrsprachige Kindergärten / Georg Gombos. – Bibliografija: str. 85.
V: Vielerlei Zungen / Allan James (Hg.). – Klagenfurt : Drava, cop. 2003. – ISBN 3-85435-380-4. – Str. 49–85.
COBISS.SI-ID 997844 298

HALLER, Max
Sprache und Identität im Zeitalter der Globalisierung / Max Haller. – Bibliografija: str. 9.
V: CIFEM news. – ISSN Y504-1503. – Št. 1 (2003), str. 5–9.
COBISS.SI-ID 996052 299

LEX, Bernardette
Das Kanaltal heute / Bernardette Lex. – Bibliografija: str. 106.
V: Europa ethnica. – ISSN 0014-2492. – Let. 59, št. 3/4 (2002), str. 97–106.
COBISS.SI-ID 976852 300

MAURER-Lausegger, Herta
Slovenska narečja v množičnih občilih avstrijske Koroške in na internetu www.kwfilm.com / Herta Maurer-Lausegger.
V: Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika / uredili Marko Jesenšek, Bernard Rajh in Zinka Zorko. – Maribor : Slavistično društvo, 2002. – (Zora ; 18). – ISBN 961-6320-09-2. – Str. 225–240.
COBISS.SI-ID 5793332 301

Nećak Lük, Albina
Sociolingvistična podoba Železne Kaple-Bele / Albina Nećak-Lük. – Tabele, grafikoni. – Bibliografija: str. 75–76, 6 referenc.
V: Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach / [nosilka projekta Albina Nećak Lük. – Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002. – ISBN 961-6159-22-4. – (2002), str. 55–76.
COBISS.SI-ID 8632397 302

OROŽEN, Martina
Tinjski rokopis / Martina Orožen. – Zusammenfassung.
V: Med dialektologijo in zgodovino

slovenskega jezika / uredili Marko Jesenšek, Bernard Rajh in Zinka Zorko. – Maribor : Slavistično društvo, 2002. – (Zora ; 18). – ISBN 961-6320-09-2. – Str. 367–380.
COBISS.SI-ID 19104098 303

POHL, Heinz Dieter
Bergnamen aus dem Kärntner Anteil an den Karnischen Alpen / von Heinz Dieter Pohl. – Bibliografija: str. 61–62.
V: Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft / herausgegeben im Auftrag des Geschichtsvereines für Kärnten von Wilhelm Wadl. – Klagenfurt : Geschichtsverein für Kärnten, 2001. – (Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie ; Bd. 84). – ISBN 3-85454-097-3. – Str. 51–63.
COBISS.SI-ID 986068 304

POHL, Heinz Dieter
Koroške jedi tostran in onstran nemško-slovenske jezikovne meje / Heinz Dieter Pohl.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 134–138.
COBISS.SI-ID 952020 305

POHL, Heinz Dieter
Ortsnamen als Kulturgut : Überlegungen zur Kärntner Ortstafelfrage aus Sicht des Namenforschung / Heinz Dieter Pohl. – Bibliografija: str. 244–245.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 227–246.
COBISS.SI-ID 971476 306

SCHNEIDER, Stefan
Frükindliche Mehrsprachigkeit aus sprachwissenschaftlicher Sicht / Stefan Schneider. – Bibliografija: str. 41–47.
V: Vielerlei Zungen / Allan James (Hg.). – Klagenfurt : Drava, cop. 2003. – ISBN 3-85435-380-4. – Str. 11–48.
COBISS.SI-ID 997588 307

TRUMMER, Manfred
Steirische Heimat und slawisches Erbe / Manfred Trummer. – Povzetek prispevka »Slawische Steiermark« v: Christian Stenner (Hg.). Slowenische Steiermark, Wien: Böhlau 1997.
V: Signal. – ISSN Y501-9427. – (Frühjahr/pomlad 1998), str. 14–16.
COBISS.SI-ID 8047693 308

82.0 LITERARNA VEDA

AMANN, Klaus
Florjan Lipuš. Kleines Portrait mit Hintergrund / Klaus Amann, Johann Strutz.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 9–28.
COBISS.SI-ID 961236 309

BISTER, Feliks J.
Iz slavnostnega govora : ob stoletnici Milke Hartman / Feliks J. Bister.
V: Zvon. – ISSN 1408-645X. – Letn. 5, Št. 2 (april 2002), str. 51–53.
COBISS.SI-ID 8280653 310

BLAJS, Jože
Das Tjaž-Projekt : eine textgenetische Untersuchung / Jože Blajs. – Prevod dela: Primerjava objavljenih odlomkov in dokončna verzija Lipuševega romana Zmote dijaka Tjaža.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 59–75.
COBISS.SI-ID 961748 311

BOROVNIK, Silvija
Delež Koroške v sodobni slovenski prozi / Silvija Borovnik.
V: Nacionalno, regionalno, provincialno / Slovenski slavistični kongres, Maribor, 3.-5. oktober 2002. – Ljubljana : Slavistično društvo Slovenije, 2002. – (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, ISSN 1408-3043; 13). – ISBN 961-91015-0-2. – Str. [52]-76.
COBISS.SI-ID 12006408 312

BOROVNIK, Silvija
Verdächtiger Umgang mit dem Chaos als postmoderner historischer Roman / Silvija Borovnik.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 151–171.
COBISS.SI-ID 10885640 313

DETELA, Lev
Zapisi o novih slovenskih knjigah na Koroshkem / Lev Detela. – Recenzije knjig: Freisprechanlage = Brezročno govorjenje = Vivavoce / Fabjan Hafner ; Pokošena trava / Jože Topolovec ; Na konici jezika / Jože Blajs ; Kako sem postal gospod = Wie ich ein »gospod« wurde / Janko Messner.
V: Revija SRP. – ISSN 1318-1912. – Let. 10, št. 51/52 (2002), str. 172–178.
COBISS.SI-ID 968148 314

HORVAT, Jože, 1949-
Die Prosa von Florjan Lipuš in der slowenischen Kritik : kurzer Bericht über eine langjährige Erfahrung / Jože Horvat.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 219–222.
COBISS.SI-ID 963540 315

KASTBERGER, Klaus
Zur Beseitigung der Dörfer (unter Berücksichtigung der slowenischen in Kärnten) / Klaus Kastberger.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 119–136.
COBISS.SI-ID 962516 316

KRAKAR-Vogel, Boža
Die Geburt eines Klassikers? Florjan Lipuš im literarischen Leben der 90er Jahre in Slowenien / Boža Krakar-Vogel.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 197–218.
COBISS.SI-ID 963284 317

LENGAUER, Hubert
Literarische Dörfer: Errichtung, Beseitigung. Zu Florjan Lipuš / Hubert Lengauer.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 33–57.
COBISS.SI-ID 961492 318

MESSNER, Janko
Zavezan sebi in svojim načelom / Janko Messner ; [pogovor je vodil Adrian Kert].
V: Družina in dom. – ISSN 0012-6764. – Let. 52, št. 2 (2002), str. 6–7,10.
COBISS.SI-ID 869844 319

PONIŽ, Denis
Die Lipuš-Rezeption in der slowenischen und deutschsprachigen Literaturkritik / Denis Poniž.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 175–196.
COBISS.SI-ID 963028 320

REINBERGER, Natalie
Der Zögling Tjaž: Das Modell des Internats als mißlungene Sozialisation / Nathalie Reinberger.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 83–98.
COBISS.SI-ID 962004 321

SONNLEITNER, Johann
Erzählerische Krebsgänge. Zum Gewicht der Geschichte in Florjan Lipuš' Der Zögling Tjaž / Johann Sonnleitner.

V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 103–119.
COBISS.SI-ID 962260 322

STROJAN, Marjan
Ali zimske rože venijo? : kako se novejša slovenska koroška pesem razlikuje od pesnjenja Milke Hartman / Marjan Strojan.
V: Zvon. – ISSN 1408-645X. – Letn. 5, št. 2 (april 2002), str. 54–58.
COBISS.SI-ID 8280909 323

ZADRAVEC, Franc
Srčne pege – Herzflecken / Franc Zadravec. – »Auszugsweise Übersetzung aus Franc Zadravec: Roman brez dialoga iz Lipuševe literarne delavnice ... Slavistična revija, 1992« —> str. 149.
V: Lipuš lesen / herausgegeben von Klaus Amann und Johann Strutz. – Klagenfurt [etc.] : Wieser, cop. 2000. – ISBN 3-85129-330-4. – Str. 137–149.
COBISS.SI-ID 962772 324

ZDOVC, Pavel
Prošnji dan za les v naši koroški književnosti / PZ-RR.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 110–115.
COBISS.SI-ID 951508 325

908 DOMOZNANSTVO

DOMEJ, Teodor
Slowenen im Gailtal / Theodor Domej.
V: Verschütt gehen / Gerhard Pilgram, Gerhard Maurer. – Klagenfurt = Celovec : Drava, 2002. – ISBN 3-85435-391-X. – Str. 95–111.
COBISS.SI-ID 938452 326

91 GEOGRAFIJA

ROBLEK, Igor
Volksgruppen und ländlicher Raum / Igor Roblek.
V: CIFEM news. – ISSN Y504-1503. – Št. 4 (2002), str. 11–13.
COBISS.SI-ID 973524 327

929 BIOGRAFIJE

BAUM, Wilhelm
Urban Jarnik und das Selbstbewußtsein der Kärtner Slowenen im Vormärz / Wilhelm Baum. – »Ergänzte und überarbeitete Fassung ...« —> op. 1. – Bibliografija v opombah na dnu strani.
V: Staat-Land-Nation-Region / Herausgeber/izdajatelj Harald Krahwinkler. – Klagenfurt = Celovec ; Laibach = Ljubljana ; Wien = Dunaj : Hermagoras = Mohorjeva založba, 2002. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. 9). – ISBN 3-85013-892-5. – Str. 167–194.
COBISS.SI-ID 937172 328

BEER, Siegfried
Sherman Miles – vor und nach Kärnten 1919. Anmerkungen zu einer hauptsächlich nachrichtendienstlichen Karriere in der US-Armee / Siegfried Beer. – Bibliografija v op.: str. 315–317. – Povzetek v slov.: str. 359.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 309–317.
COBISS.SI-ID 884436 329

BERTALAN-Székely, András
Avgust Pavel, der »Brückenbauer« / András Bartalan Székely. – Portret, fotografije.
V: Signal. – ISSN Y501-9427. – (Winter / zima 2002/2003), str. 20–26.
COBISS.SI-ID 8645453 330

DOMEJ, Teodor
Andreas (Andrej) Moritsch / Theodor Domej.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 392–395.
COBISS.SI-ID 1004756 331

DOMEJ, Teodor
Andreas Moritsch / Theodor Domej. – Portret.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 387–391.
COBISS.SI-ID 1004500 332

GRAFENAUER, Danijel
Kratka biografija slovenskih duhovnikov Podgorca, Ražuna in Limpla s poudarkom na njihovem delovanju v Akademiji slovenskih bogoslovcev v Celovcu / Danijel Grafenauer. – Bibliografija v op. na dnu str. – Zusammenfassung.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 321–343.
COBISS.SI-ID 1003988 333

HAFNER, Fabjan
Fabjan Hafner : Zdaj sedim v svoji mreži kot len pajek in odganjam manj vabljive žuželke / [spraševal] Uroš Zupan. – Portret.
V: Literatura. – ISSN 0353-5622. – Letnik 13, št. 123/124 (september/oktober 2001), str. 47–63.
COBISS.SI-ID 1978739 334

JANUŠ, Gustav
Slovenščina je zame jezik srca : pogovor z Gustavom Janušem / [zapisala] Lučka Jenčič. – Portreta.
V: Ampak. – ISSN 1580-304X. – 3, št. 5 (maj 2002), str. 46–51.
COBISS.SI-ID 2600307 335

KOLENIK, Lipej
Mira Pružnik 1920-2002 : poslovilne besede ob grobu / Lipej Kolenik, Milka Kokot.
V: Koroški vestnik. – ISSN 1318-1866. – Letn. 36, št. 1 (2002), str. 61–65.
COBISS.SI-ID 5789748 336

LAPUŠ, Florijan
Samo zato, ker se priznavamo za Slovence : iz spominov Florijana Lapuša, »Frjana« iz Podsinje vasi (1894-1985) / pripravila in uredila Vera Wutti-Incko.
V: Slovenski vestnik. – ISSN 1024-1450. – Let. 57, št. 17-21 (25. apr.–23. maj 2002), str. 3.
COBISS.SI-ID 885460 337

LIPUŠ, Florjan
Proza, ki se bere kot pesem : Florjan Lipuš / Mojca Drčar-Murko.
V: Književni listi. – ISSN 1580-7592. – (14. april 2003), str. 6.
COBISS.SI-ID 1001684 338

MALLE, Avguštin
Ehrlichov rod in koroška leta Lamberta Ehrlicha / Avguštin Malle. – Povzetek ; Zusammenfassung. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Ehrlichov simpozij v Rimu / [organizirala Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve v Ljubljani, septembra 2001. – Celje : Mohorjeva družba, 2002. – (Simpoziji v Rimu ; 19). – ISBN 961-218-385-6. – Str. 9–22.
COBISS.SI-ID 899284 339

MESSNER, Janko
Včasih je molk laganje : pogovor s slovensko-nemškim pisateljem Jankom Messnerjem / [zapisal] Milan Vogel. – Portret.
V: Sobotna priloga. – ISSN 1580-3007. – (26.I.2002), str. 14–15.
COBISS.SI-ID 2184563 340

SADOVNIK, Bernard
Mož dialoga in sprave : govor predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev Bernarda Sadovnika na podelitvi III. Tischlerjeve nagrade dvornemu svetniku dr. Valentinu Inzku 23. januarja 2002. – Ilustr.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 34–36.
COBISS.SI-ID 948180 341

ŠORLI-Puc, Veselka
Po sledovih Matije Majarja-Ziljskega / Veselka Šorli Puc.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 76–80.
COBISS.SI-ID 950740 342

ŠORLI-Puc, Veselka
Samotne poti Matija Majarja-Ziljskega / Veselka Šorli Puc. – Bibliografija v opombah: str. 65.
V: Zvon. – ISSN 1408-645X. – Let. 5, št. 3 (2002), str. 57–65.
COBISS.SI-ID 928212 343

VOSPERNIK, Reginald
Valentin Inzko (22. 1. 1923-6. 11. 2002) / Reginald Vospernik.
V: Zvon. – ISSN 1408-645X. – Let. 5, št. 6 (2002), str. 62–65.
COBISS.SI-ID 970964 344

VREČAR, Marija
Ehrlichov tipkopis: Pariška mirovna konferenca in Slovenci / Marija Vrečar. – Bibliografija v op. na dnu str. – Povzetek ; Zusammenfassung.
V: Ehrlichov simpozij v Rimu / [organizirala Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve v Ljubljani, septembra 2001. – Celje : Mohorjeva družba, 2002. – (Simpoziji v Rimu ; 19). – ISBN 961-218-385-6. – Str. 87–96.
COBISS.SI-ID 900308 345

WIESFLECKER, Peter
»Revolucionar« v izgnanstvu : slavist Matija Majar-Ziljski kot župnik v Gorjah na Zilji / Peter Wiesflecker. – Bibliografija v op.: str. 75.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 70–75.
COBISS.SI-ID 950484 346

93/99 ZGODOVINA

BAHOVEC, Tina
Zur Rolle der slovenischen Frauen in der Ära der Nationalisierung / Tina Bahovec. – Ilustr. – Bibliografija v op. na dnu str. – Povzetek.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 345–385.
COBISS.SI-ID 1004244 347

BISTER, Feliks J.
Die Slowenen gegen Ende der Habsburgermonarchie / Feliks J. Bister.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 21–28.
COBISS.SI-ID 981460 348

BURZ, Ulfried
Historiographische Bruchlinien zwischen Wien und Kärnten – Dokumente zur »Abwehrkampf«-These / Ulfried Burz. – Priloge: str. 126–149. – Besedilo v nem., priloge v angl. – Bibliografija v op.: str. 122–126. – Povzetek v slov.: str. 343.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 113–149.
COBISS.SI-ID 880852 349

BURZ, Ulfried
Quellenmaterial in den USA zur Frage der Kärntner Volksabstimmung / Ulfried Burz. – Bibliografija v op.: str. 46. – Povzetek v slov.: str. 338.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 43–46.
COBISS.SI-ID 879572 350

DOMEJ, Teodor
Bratoljub in krščanskosocialna misel na Koroškem / Teodor Domej. – Povzetek ; Zusammenfassung.
V: Ehrlichov simpozij v Rimu / [organizirala Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve v Ljubljani, septembra 2001. – Celje : Mohorjeva družba, 2002. – (Simpoziji v Rimu ; 19). – ISBN 961-218-385-6. – Str. 23–34.
COBISS.SI-ID 899540 351

DOMEJ, Teodor
Malle, Avguštin (Red.), Pregon koroških Slovencev – Die Vertreibung der Kärntner Slowenen 1942-2002, Herausgeber: Verband slowenischer Ausgesiedelter / Zveza slovenskih izseljencev. – Klagenfurt/Celovec: 2002, 295 Seiten / Theodor Domej.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 303–305.
COBISS.SI-ID 972244 352

DOMEJ, Teodor
Schule und Lehrerschaft bei der »Nationalisierung« der Kärntner Slowenen / Theodor Domej. – Bibliografija v op. na dnu str. – Povzetek.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 85–118.
COBISS.SI-ID 1002708 353

DOMEJ, Teodor
Sprachpolitik und Schule in Kärnten 1774-1848 / Theodor Domej. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Staat-Land-Nation-Region / Herausgeber/izdajatelj Harald Krahwinkler. – Klagenfurt = Celovec ; Laibach = Ljubljana ; Wien = Dunaj : Hermagoras = Mohorjeva založba, 2002. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. 9). – ISBN 3-85013-892-5. – Str. 103–164.
COBISS.SI-ID 936916 354

DOMEJ, Teodor
Valentin, Hellwig/Haiden, Susanne/Maier, Barbara (Hrsg.): Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung. Leistungen, Defizite, Perspektiven / Theodor Domej.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 300–303.
COBISS.SI-ID 971988 355

ELSTE, Alfred
»Nadomestni Judje Koroščev« / Alfred Elste. – Ilustr.
V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. – ISSN 1024-1493. – (2003), str. 81–84.
COBISS.SI-ID 950996 356

ENTNER, Brigitte
Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten II : Durchführung, Lageralltag, Rückkehr / Brigitte Entner ; [Zusammenfassung und Kürzungen von Valentin Sima].

V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 71–77.
COBISS.SI-ID 982740 357

FILIPIČ, Hanzi
Vloga literature pri oblikovanju slovenske nacionalne zavesti na Koroškem / Hanzi Filipič. – Bibliografija v op. na dnu str. – Zusammenfassung.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 119–141.
COBISS.SI-ID 1002964 358

FRÄSS-Ehrfeld, Claudia
Heimat – ein Thema zweier Jahrhundertwenden / von Claudia Fräss-Ehrfeld. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft / herausgegeben im Auftrag des Geschichtsvereines für Kärnten von Wilhelm Wadl. – Klagenfurt : Geschichtsverein für Kärnten, 2001. – (Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie ; Bd. 84). – ISBN 3-85454-097-3. – Str. 595–605.
COBISS.SI-ID 985812 359

FRÄSS-Ehrfeld, Claudia
Die Ohnmacht eines kleinen Landes / Claudia Fräss-Ehrfeld. – Bibliografija v op.: str. 307–308. – Povzetek v slov.: str. 357.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 303–308.
COBISS.SI-ID 884180 360

FRÄSS-Ehrfeld, Claudia
Zwischen Kärnten und Wien – Minderheitenproblematik in der Zweiten Republik / Claudia Fräss-Ehrfeld.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 130–140.
COBISS.SI-ID 970196 361

GIGLER, Christine Maria
Quellen zur historischen Forschung der Kärntner Geschichte 1918-1920 in Archives du Ministere des Affaires Etrangeres – Archives Diplomatiques in Paris / Christine M. Gigler. – Bibliografija v op.: str. 54–58. – Povzetek v slov.: str. 339.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 47–58.
COBISS.SI-ID 879828 362

GRDINA, Igor, 1965-
Die slowenische Historiographie über die Kärntner Volksabstimmung zwischen Retrospektive und Perspektive / Igor Grdina. – Povzetek v slov.: str. 344–345.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 151–156.
COBISS.SI-ID 881108 363

GULLBERG, Tom
Kärnten im Spannungsfeld von europäischer Realpolitik, amerikanischer Selbstbestimmungsideologie und britischem Nationalliberalismus / Tom Gullberg. – Bibliografija v op.: str. 194–195. – Povzetek v slov.: str. 351.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 189–195.
COBISS.SI-ID 882388 364

GUŠTIN, Damijan
Die Formierung der Streitkräfte und die Reaktion der Bevölkerung auf die Bildung von Nationalstaaten. Das Gebiet des Landes Kärnten / Damijan Guštin. – Bibliografija v op.: str. 272–274. – Povzetek v slov.: str. 355.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 259–274.
COBISS.SI-ID 883412 365

KARDELJ, Aleš
Nova knjiga: Pregon koroških Slovencev 1942-2002 / Aleš Kardelj. – Ocene.
V: Koroški vestnik. – ISSN 1318-1866. – Letn. 36, št. 1 (2002), str. 53–60.
COBISS.SI-ID 5789492 366

LUKAN, Walter
Lambert Ehrlich in Slovenska krščansko-socialna zveza za Koroško / Walter Lukan. – Bibliografija v opombah na dnu str. – Povzetek ; Zusammenfassung.
V: Ehrlichov simpozij v Rimu / [organizirala Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve v Ljubljani, septembra 2001. – Celje : Mohorjeva družba, 2002. – (Simpoziji v Rimu ; 19). – ISBN 961-218-385-6. – Str. 35–58.
COBISS.SI-ID 899796 367

MALLE, Avguštin
Die Kärntner Slowenen in den Beziehungen zwischen Kirche und Staat / Avguštin Malle. – Opombe z bibliografijo pod črto.
V: Država in cerkev / [uredila Alenka Šelih, Janko Pleterski]. – Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2002. – (Razprave ; 18). – ISBN 961-6242-47-4. – Str. 595–610.
COBISS.SI-ID 1000404 368

MALLE, Avguštin
Die Kärntner Volksabstimmung 1920 / Augustin Malle.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 31–36.
COBISS.SI-ID 981716 369

MALLE, Avguštin
Kolenik, Lipej: Für das Leben, gegen den Tod. Mein Weg in den Widerstand. Drava Verlag. – Klagenfurt/Celovec: 2001, 256 Seiten / A. Malle.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 305–308.
COBISS.SI-ID 972500 370

MALLE, Avguštin
Koroški Slovenci v razmerju med cerkvijo in avstrijsko državo / Avguštin Malle. – Opombe z bibliografijo pod črto.
V: Država in cerkev / [uredila Alenka Šelih, Janko Pleterski]. – Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2002. – (Razprave ; 18). – ISBN 961-6242-47-4. – Str. 271–284.
COBISS.SI-ID 20241709 371

MALLE, Avguštin
Koroško-kranjski odnosi in slovenstvo / Avguštin Malle. – Bibliografija v opombah na dnu str. – Zusammenfassung.
V: Zgodovinski časopis. – ISSN 0350-5774. – Let. 57, št. 1/2 (2003), str. 53–64.
COBISS.SI-ID 1020116 372

MALLE, Avguštin
Die Lage der Slowenen in der Zwischenkriegszeit / Augustin Malle.
V: Die Deportation slowenischer Fa-

milien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 39–48.
COBISS.SI-ID 981972 373

MALLE, Avguštin
Die Nachkriegszeit: Erinnerung an Vertreibung und Widerstand / Augustin Malle.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 99–107.
COBISS.SI-ID 983508 374

MALLE, Avguštin
Vloga slovenske duhovščine pri vzpostavljanju ekonomskih struktur na Koroškem / Avguštin Malle. – Pregledni ca. – Bibliografija v op. na dnu str. – Povzetek ; Zusammenfassung.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 223–263.
COBISS.SI-ID 1003476 375

MALLE, Avguštin
Zur Historiographie der Kärntner Slowenen / Avguštin Malle. – Bibliografija v op.: str. 162–165. – Povzetek v slov.: str. 346.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 157–165.
COBISS.SI-ID 881364 376

MOLL, Martin, 1961-
Vom Mitbürger zum Staatsfeind. Die Behandlung der Kärntner und steirischen Slowenen im Ersten Weltkrieg / Martin Moll. – Bibliografija v op.: str. 289–294. – Povzetek v slov.: str. 356.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 275–294.
COBISS.SI-ID 883668 377

MORITSCH, Andreas
Nationale Differenzierungsprozesse bis in die neunziger Jahre des 19. Jahrhunderts / Andreas Moritsch. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Staat-Land-Nation-Region / Herausgeber/izdajatelj Harald Krahwinkler. – Klagenfurt = Celovec ; Laibach = Ljubljana ; Wien = Dunaj : Hermagoras = Mohorjeva založba, 2002. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. 9). – ISBN 3-85013-892-5. – Str. 315–332.
COBISS.SI-ID 937428 378

MORITSCH, Andreas
Sozialwirtschaftliche Voraussetzungen der Entwicklung zum 10. Oktober 1920 in Kärnten / Andreas Moritsch. – Povzetek v slov.: str. 348–349.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 221–224.
COBISS.SI-ID 881876 379

NEUMANN, Wilhelm
»Deutschnationalismus« in der Kärntner Geschichtsschreibung? / von Wilhelm Neumann.
V: Carinthia I. – ISSN 0008-6606. – Let. 192 (2002), str. 463–498.
COBISS.SI-ID 945108 380

OGRIS, Alfred, 1941
Die Quellenlage zur Kärntner Frage 1918-1920 aus nationaler und internationaler Sicht / Alfred Ogris. – Bibliografija v op.: str. 41–42. – Povzetek v slov.: str. 337.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 39–42.
COBISS.SI-ID 879316 381

PEROVŠEK, Jurij
Ehrlich in pariška mirovna konferenca 1919-1920 / Jurij Perovšek. – Bibliografija v op. na dnu str. – Povzetek ; Zusammenfassung.
V: Ehrlichov simpozij v Rimu / [organizirala Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve v Ljubljani, septembra 2001. – Celje : Mohorjeva družba, 2002. – (Simpoziji v Rimu ; 19). – ISBN 961-218-385-6. – Str. 59–85.
COBISS.SI-ID 900052 382

PIRJEVEC, Jože
Die Kärntner Volksabstimmung und die italienische Diplomatie / Jože Pirjevec. – Bibliografija v op.: str. 300. – Povzetek v slov.: str. 358.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 295–300.
COBISS.SI-ID 883924 383

PLETERSKI, Janko
Poskus enciklopedične razlage gesla o koroškem plebiscitu v avstrijskem leksikonu / Janko Pleterski. – Zusammenfassung.
V: Zgodovinski časopis. – ISSN 0350-5774. – Letn. 56, št. 1/2 (2002), str. 173–184.
COBISS.SI-ID 8665165 384

PLETERSKI, Janko
Versuch einer enzyklopädischen Auslegung des Stichwortes »Kärntner Volksabstimmung vom 10. Oktober 1920« / Janko Pleterski. – Povzetek v slov.: str. 353.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 227–244.
COBISS.SI-ID 882900 385

POHL, Heinz Dieter
Die ethnisch-sprachlichen Voraussetzungen der Volksabstimmung / Heinz Dieter Pohl. – Bibliografija: str. 186. – Povzetek v slov.: str. 350.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 181–188.
COBISS.SI-ID 882132 386

RADULOVIČ, Branko, 1964-
Archivmaterial über die Kärntner Volksabstimmung in den slowenischen Archiven / Branko Radulovič. – Bibliografija v op.: str. 77–78. – Povzetek v slov.: str. 340.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 59–78.
COBISS.SI-ID 880084 387

RAHTEN, Andrej
Pomen Janka Brejca in drugih pravnikov za koroške Slovence / Andrej Rahten. – Zusammenfassung. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbe-

grenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 9–28.
COBISS.SI-ID 1002196 388

RAUSCH, Josef
Der Partisanenkrieg in Kärnten – abseits von Verklärung und Verteufelung / Josef Rausch. – Bibliografija: str. 87–88.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 81–88.
COBISS.SI-ID 982996 389

SIMA, Valentin
Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten I : Rahmenbedingungen, Präludium und Vorbereitung / Valentin Sima.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 63–68.
COBISS.SI-ID 982484 390

STERGAR, Janez, 1948-
Klub koroških Slovencev v Ljubljani / Janez Stergar. – Bibliografija v op. na dnu str. – Zusammenfassung.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 29–83.
COBISS.SI-ID 1002452 391

STERGAR, Janez, 1948-
Slovenija in koroški Slovenci 1920-1959. 1, Dokumenti preteklosti, ozadje sedanjosti / Janez Stergar. – Fotografije.
V: Svobodna misel. – ISSN 1318-0266. – Letn. 40, št. 2-5 (25. jan. 2002 – 8. marec 2002), str. 15–18.
COBISS.SI-ID 8177229 392

SUPPAN, Arnold, 1945-
Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die neuere internationale Historiographie / Arnold Suppan. – Bibliografija v op.: str. 110–111. – Povzetek v slov.: str. 342.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 91–111.
COBISS.SI-ID 880596 393

SUPPAN, Arnold, 1945-
Sprachenstreit, Nationalitatenkampf und nationale Ausgrenzung in Innerösterreich 1895 bis 1918 / Arnold Suppan. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Staat-Land-Nation-Region / Herausgeber/izdajatelj Harald Krahwinkler. – Klagenfurt = Celovec ; Laibach = Ljubljana ; Wien = Dunaj : Hermagoras = Mohorjeva založba, 2002. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. 9). – ISBN 3-85013-892-5. – Str. 333–362.
COBISS.SI-ID 937684 394

TILL, Jože
Kirche und Geistlichkeit als Faktoren der »Nationalisierung« der Kärntner Slowenen / Josef Till. – Bibliografija v op. na dnu str. – Povzetek.
V: Eliten und Nationwerdung / Herausgeberin, izdajateljica Tina Bahovec. – Klagenfurt ; Laibach ; Wien : Hermagoras = Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, 2003. – (Unbegrenzte Geschichte ; Bd. = zv. 10). – ISBN 3-85013-917-4. – Str. 143–221.
COBISS.SI-ID 1003220 395

URSCHITZ, Anton
Moj rojstni kraj Loče – domača hišna imena : kronika loške fare / Anton Urschitz – Tonček.
V: Koroški vestnik. – ISSN 1318-1866. Let. 33, št. 1 (1999), str. 7–25. Let. 33, št. 2 (1999), str. 5–17. Let. 33, št. 2 (2000), str. 43–52. Let. 35, št. 1 (2001), str. 9–31. Let. 36, št. 1 (2002), str. 13–34.
COBISS.SI-ID 346836 396

VALENTIN, Hellwig
Karl Renners Konzept der nationalen Autonomie und seine Kärntner Perspektiven : zum Angebot einer Kulturautonomie an die Kärntner Slowenen im Jahre 1925 / von Hellwig Valentin. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft / herausgegeben im Auftrag des Geschichtsverenes für Kärnten von Wilhelm Wadl. – Klagenfurt : Geschichtsverein für Kärnten, 2001. – (Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie ; Bd. 84). – ISBN 3-85454-097-3. – Str. 477–494.
COBISS.SI-ID 984788 397

VALENTIN, Hellwig
Die parteipolitisch-ideologischen Voraussetzungen der Volksabstimmung. Mit besonderer Berücksichtigung der Sozialdemokratie / Hellwig Valentin. – Bibliografija v op.: str. 213–219. – Povzetek v slov.: str. 352.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 197–219.
COBISS.SI-ID 882644 398

VALENTIN, Hellwig
Stolperstein oder Brücke? : die Rolle der Volksgruppen im Rahmen der grenzüberschreitender Zusammenarbeit Kärnten-Slowenien (1918-2001) / Hellwig Valentin. – Bibliografija v op.: str. 267–272.
V: Kärntner Jahrbuch für Politik. – ISSN Y501-7327. – (2002), str. 253–272.
COBISS.SI-ID 971732 399

VALENTIN, Hellwig
Das Zusammenleben in Kärnten aus historischer Sicht / Hellwig Valentin. – Bibliografija: str. 122–124.
V: Kärnten – Czernowitz, Modell einer Regionalpartnerschaft / herausgegeben vom CIFEM – Carinthian Institute for Ethnic Minorities zusammen mit dem Amt der Kärntner Landesregierung, Unterabteilung Koordination im Wissenschaftsbereich. – Klagenfurt : Kärntner Druck- und Verlagsgesellschaft, 2002. – ISBN 3-85391-199-4. – Str. 108–124.
COBISS.SI-ID 968916 400

WADL, Wilhelm
Die Deutsch-Kärntner Historiographie / Wilhelm Wadl. – Bibliografija v op.: str. 173–174. – Povzetek v slov.: str. 347.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 167–174.
COBISS.SI-ID 881620 401

WADL, Wilhelm
Die Quellenlage zur Kärntner Frage im Kärntner Landesarchiv / Wilhelm Wadl. – Bibliografija v op.: str. 487–88. – Povzetek v slov.: str. 341.
V: Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung / herausgegeben von Hellwig Valentin, Susanne Haiden und Barbara Maier. – Klagenfurt : Heyn, cop. 2002. – ISBN 3-85366-983-2. – Str. 79–88.
COBISS.SI-ID 880340 402

WALZL, August
Die Alpen-Adria-Region als Objekt von Großmachtinteressen / von August Walzl. – Bibliografija v op. na dnu str.
V: Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft / herausgegeben im Auftrag des Geschichtsvereines für

Kärnten von Wilhelm Wadl. – Klagenfurt : Geschichtsverein für Kärnten, 2001. – (Archiv für Vaterländische Geschichte und Topographie ; Bd. 84). – ISBN 3-85454-097-3. – Str. 549–562.
COBISS.SI-ID 985044 403

WILSCHER, Heidi
Die politische Verfolgung der Kärntner Slowenen durch das NS-Regime / Heidi Wilscher.
V: Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 / [Redaktion Feliks J. Bister und Jožko Buch]. – Wien : Österreichische Liga für Menschenrechte, 2003. – ISBN 3-85013-975-1. – Str. 51–60.
COBISS.SI-ID 982228 404

NASLOVNO KAZALO MONOGRAFIJ

[90] Jahre [Slovensko prosvetno društvo Bilka] 39

A qui est cette terre à nous? 149
Abonbončk 97
Akvareli na pesmi Georga Trakla 102
Alles Dobratsch 167
Das andere Radkersburg 52
Die Ärzte, die Schwestern, die SS und der Tod 202
Auf den Spuren der Protestanten, Juden, Roma und Slowenen in und um Bad Radkersburg 53
Avstrija – Slovenija 49

Beautiful Carinthia 172
Beim Verlassen des Hauses, in dem wir uns liebten 164
Boj za slovenstvo Kanalske doline 184
Boštjanov let 147

La Carinzia è bella 172
Das Christentum in Kärnten 47

Čí je tato zemì naše? 149
Čigava je ta zemlja naša? 149

»... da ne pojdejo z nami v grob!« 100
Die Deportation slowenischer Familien aus Kärnten 1942 183
90 let slovensko prosvetno društvo Bilka 39
Dežela mojih sanj 98
Di chi è questa nostra terra? 149
Dies irae 117
Dnevnik Mateja Rudarja 67
Dobro jutro! 68
Dokumentation zur Ortstafelfrage 50
Drugačna Radgona 52
Država Karantancev 188
2003 40
Dvojezična ljudska šola na Koroškem od začetka do danes 71

ĐÂT CỦA CHÚNG TA ĐÂY LA CỦA AI? 149

Ehrlichova spomenica za Vatikan 14. aprila 1942 54
Einige nationale Stereotype in der slovenischer Presse der dreißiger Jahre des 20. Jahrhunderts 182
Elite in narodovanje 186
Eliten und Nationwerdung 186

Fantom na šoli straši naprej 130
Fertig! 115
France Cigan 173
Franceve dojenčkove zgodbe 155
Franceve zgodbe z dedkom 156
Frančiška 161

Gelesen in Klagenfurt 138
Die Geschichte der Häuser in Südkärnten 84
Gospodarsko poslovanje 2. Program trgovec 93
Gospodarsko poslovanje 3. Srednješolska programa: ekonomski tehnik, podjetniško poslovanje 95
Gospodarsko poslovanje 4. Srednješolski program: ekonomski tehnik 96
Grenzenlos zweisprachig 179
Grenzenloses Dreiländereck 77

Haiders Exerzierfeld 57
Hoja za mavrico 174

I leg ålls in dei Hand 99
Ich bin bei dir 44
Interkulturni radijski krožek »Jeziki odpirajo« 69
Iz srca mi vre lepa pesem 111
Izbor 128

Jaz sem pri tebi 44
Jernej Šušteršič, etnolog s fotografskim aparatom 82

Kako sem postal gospod 150
Kakšne barve je svet 152
Karantanien 190
Karikaturen zum Kärntner Nationalitätenkonflikt 185
Kärnten ist schön 172
Kärnten. Literarisch 143
Kärntner Landesgeschichte und Archivwissenschaft 191
Die Kärntner Slowenen 51
Die Kärntner Volksabstimmung 1920 und die Geschichtsforschung 192
Katalog 205
Kater Muri 144
Kié végül is a földünk? 149
Kierkegaardova grba 43
Kime Ait Şu Toprağimiz? 149
»Den Kindern ein Sprachenbad bieten« 72
Eine Kindheit zwischen St. Petersburg und Klagenfurt 142
Kirchen, Klöster und Kultur 193
Ko se prebudi ledeni človek 131
Koledar 2003 42
Kopf hoch und halt die Ohren steif 83
Koroška 70
Koroška je lepa 172
Kraj spomina in učenja 41
Kulturlandschaft 107
Kulturna pokrajina 107
Kunststätten in Südkärnten 40

Lambert Ehrlich za slovenski narod 54
Lambert Ehrlich: Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20 54
Leb' ich mein Schicksal aus 177
Lehrplan der Volksschulen (Volksschulklassen, Volksschulabteilungen) mit deutscher und slowenischer Unterrichtssprache 73
Lieder 101
Liescha/Leše – 1945 197
Lipuš lesen 165
Lucie v gozdu z oneti 140
Ludwigova izba 141

Machen Sie mir dieses Land wieder ... 105
Make this country ... again 105
Markus in Barbara ... in skrivnost samotnega zaliva 160
Maska z žarečimi očmi 132
Med kljukastim križem in rdečo zvezdo 194
Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla – Bela/Eisenkappel – Vellach 56
Mehrsprachigkeit in der erweiterten Europäischen Union 122
Mein Freund Piki Jakob 145
Mein Leben 136
Meist erfolgreich 55
Minderheitenrechte in Europa 64
Mit dir auf dem Weg 45
Mit dir kann ich wachsen 46
Moč šibkih 80, 81
Modernes Minderheitenrecht 62
Moje pesmi 148
Mojih dvajset glasbenih let na Koroškem (1979-1999) 114
Multilingualism in the enlarged European Union 122
Multilinguisme dans l'Union Européenne élargie 122

Na konici jezika 129
Na poti skozi čas. Vsakdanja kultura v Libučah in okolici 87
Na rajžo 104

Nacistična Avstrija na zatožni klopi 187
Naredite to deželo spet ... 105
Nationalitätenkonflikt – Kulturkampf – Heimatkrieg 203

O aver Radkersburg 52
Od Obirja do Triglava 103
Od ovce do preje, preproge, odeje ... 90
Ein Ort der Erinnerung und des Lernens 41
Der Ortsnamenstreit in Kärnten und in Südtirol aus rechtsvergleichender und völkerrechtlicher Sicht 63
»Otrokom je treba ponuditi jezikovno kopel« 72

Pariška mirovna konferenca in Slovenci 1919/20 54
Die Partisanen in Kärnten 205
Pesmarica 86
Pesmi in napevi Hartmanove Milke 106
Pevci smo koroški mi ... 110
Po pravljičnih stezah 146
Pobude Evropske unije za razvoj podeželja 60
Pod domačo lipo 78
Podajamo si roko in pesem 113
Pokošena trava 162
Poletno jezero 137
Poslušam, berem, govorim 74
Pozabljeni slovenski premier 178
Pozdravljeni v občini Bistrica v Rožu 171
Praktikum 3 iz Gospodarskega poslovanja 94
Pregnani zaradi slovenstva 195
Pregon koroških Slovencev 198
Preko Karavank 175
Pripovedke iz Železne Kaple 88

Razno 119

S teboj morem rasti 46
S teboj na poti 45
Sagenhaftes Eisenkappel 88
Samospevi 101
Sanjači 154
Sau Auschwitz và nhung bài tho khác 151
Skozi leto 72
Slawische Elemente in der Mundart des Lesachtales unter besonderer Berücksichtigung der Feld- und Flurnamen 125
Slovenia & European standards for the protection of national minorities 65
Slovenian listen and understand 120
Slovenija & evropski standardi varstva narodnih manjšin 65
Slovenija brez meja 168
Slovenščina v živo 123
Slowenisch erleben 123
Slowenisch hören und verstehen 120
Songs 101
SOS z ladje duhov 133
Der Staat der Karantanen 188
Staat-Land-Nation-Region 201
Die Stärke der Schwachen 80
Stihi 158
100 let tamburanja na Koroškem 116
Storije pod Peco 89
Der Sünder Lenart 136

Šole mojega življenja 79

Tako je! 115
Tako smo živeli. 10 180
Tako smo živeli. 11 181
Tanjin cajtng 76
That's it! 115
Tre Confini senza confini 77
Tromeja brez meja 77
Tschechen und Deutsche in Böhmen und Mähren im Zeitraum 1920–1946 189
Turizem za praktično rabo 61

Učni načrt ljudskih šol (ljudskošolskih razredov, ljudskošolskih oddelkov) z nemškim in slovenskim učnim jezikom 73
Ujeti trenutki življenja 48
Um die Welt 104
Unter der Linde 78
Unter Hakenkreuz und Titostern 194
Unterwegs zwischen Save und Soča 199
Urban Jarnik 159

V tujini doma 112
Veni, vidi, didici 124
Vermögensentzug, Rückstellung und Entschädigung am Beispiel von Angehörigen der slowenischen Minderheit und ihrer Verbände und Organisationen 204
Verschütt gehen 170
Die Vertreibung der Kärntner Slowenen 198
Vertrieben als Slowenen 196
Veselo po gobe 92
Vielerlei Zungen 126
Vija vaja bučijaja 135, 108
Von der Donaumonarchie zum vereinten Europa 176
Vse o Francu 157
Vulgata 118
Vzbuja naj spomine 99

Warum? 59
Welche Farbe hat die Welt? 153
Wem gehört denn unsre Erde hier? 149
Whose is this our land? 149
Wie ich ein »Gospod« wurde 150
Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens. Bd. 10, Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens 127
Willkommen in der Gemeinde Feistritz im Rosental 171
Worte. Ränder. Übergänge. 166

Z igro se učimo 75
Zakaj? 59
Zatišje 139
Zgodovina hiš južne Koroške. [Knj. = Bd. 7], Občina in župnija Šmarjeta v Rožu. = Gemeinde und Pfarre St. Margareten i. R. 84
Zgodovina hiš južne Koroške. [8], Občina Sele 85
Zgodovinski pregled Celovca na razvojni poti od naselja ob brodu do mesta znanja 169
Zigeuner sein 58
Zlato grofa Drakula 134
Znamenje 109
Zugereist 163
Zur soziolinguistischen Situation in der gemischtsprachigen Gemeinde Diex/Djekše in Kärnten. Ein historischer Streifzug 121
Zvočna čitanka za pouk slovenščine 120
Zweisprachige Ortstafeln und Volksgruppenrechte 66
Die zweisprachige Volksschule in Kärnten von Beginn an bis heute 71

Žganjekuha 91
Žitno žganje 91
Življenje v Kobaridu med prvo svetovno vojno 200

IMENSKO KAZALO

Amann, Klaus (urednik) 143, 165, 166
Amann, Klaus 309
Angerer, Alois (fotograf) 90
Angerer, Alojz glej Angerer, Alois
Angerer, Tatjana 90
Angerer-Pitschko, Magdalena (urednik) 68
Antoni, Dieter (urednik) 73
Antoni-Janach, Marica (avtor) 68
Artač, Hanzi 98, 103
Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark. Pavel-Haus 177
Bachmann, Heinz (fotograf) 128
Bachmann, Ingeborg 128
Bahor, Stanislav (prevajalec) 91
Bahovec, Tina (urednik) 186
Bahovec, Tina 182, 206, 347
Baier, Wilhelm Richard (urednik) 190
Barbir, Bojan (fotograf) 117
Baum, Peter (avtor dodatnega besedila) 102
Baum, Wilhelm (urednik) 138
Baum, Wilhelm 328
Beer, Siegfried 329
Benedik, Metod 54
Benhart, František (prevajalec) 149
Berger, Wilhelm (avtor) 170
Bertalan-Székely, András 330
Besters-Dilger, Juliane (urednik) 122
Bešter, Romana 225, 226
Bilban, Tina 227
Bister, Feliks J. (urednik) 183
Bister, Feliks J. 207, 310, 348

Blajs, Jože 129, 311
Blatnik, Ana 228
Bodo, Ilse Spielvogel – glej Spielvogel-Bodo, Ilse
Borotschnik, Katarina (avtor) 181
Borovnik, Silvija 312, 313
Brachmeier, Ingrid (avtor) 45
Bratož, Rajko (avtor dodatnega besedila) 124, 188
Brezina, Thomas 130, 131, 132, 133, 134
Brumnik, August glej Brumnik, Avgust
Brumnik, Avgust 229
Buch, Jožko (urednik) 183
Buch, Jurij 230
Bučibica (pisec besedila za pesmi (uglasbene)) 108
Bučibica 135
Budin, Lena (urednik) 89
Burz, Ulfried 349, 350
Cagala, Effi glej Cagala, Elfriede
Cagala, Elfriede (prevajalec) 105, 118
Cankar, Ivan (1876-1918) 136
Capuder, Andrej 168
Cerjak, Mojca (ilustrator) 146
Cerkveni zbor (Šmarjeta v Rožu) 99
Chor des Klubs slowenischer Studentinnen und Studenten in Wien glej Zbor slovenskih študentk in študentov na Dunaju
Cigan, France 100, 101
Ciuha, Jože 102
Cvetko, Marjeta (ilustrator) 75
Cvirn, Janez (prevajalec) 169
Čelan, Zdenka Hafner – glej Hafner-Čelan, Zdenka
Čertov, Christina (urednik) 85
Čertov, Johann (fotograf) 40
Čuden, Darko (prevajalec) 105
Darle, Niko glej Prunč, Erich
Destovnik, Irena (avtor, urednik) 87
Destovnik, Irena (oseba, ki intervjuva) 228, 229, 230, 237, 238, 239, 240, 241, 244, 247, 248, 249, 251, 252, 254, 260, 261, 262, 268
Destovnik, Irena 80, 81, 231
Detela, Lev 314
DeVos, Dean (prevajalec) 65
Dežman, Jože (avtor) 194
Diem, Chau (prevajalec) 149
Diestler, Heribert (avtor) 44, 46
Dietl, Erhard (ilustrator) 155, 156, 157
Dolenc, Jana (fotograf) 135
Dolgan, Milan (urednik, avtor dodatnega besedila) 162
Dolhar, Erik 184
Domej, Marjeta (prevajalec) 72, 198
Domej, Marjeta (urednik) 210
Domej, Meta glej Domej, Marjeta
Domej, Teodor 170, 185, 232, 270, 271, 326, 331, 332, 351, 352, 353, 354, 355
Domej, Theodor glej Domej, Teodor
Drčar-Murko, Mojca (oseba, ki intervjuva) 338
Drolc, Franc (urednik, zbiratelj) 158
Druml, Pavla (avtor) 180
Družina Artač 103
Edirne, Ertugrul (ilustrator) 131, 134
Eggenberger, ... (fotograf) 50
Ehrlich, Lambert 54
Einspieler, Nina (fotograf) 78
Elste, Alfred (avtor) 194, 204
Elste, Alfred 187, 356
Ener, M. Cemal (prevajalec) 149
Entner, Brigitte 51, 198, 204, 357
Etnološki muzej Kostanje 41
Fajič, Nivesa (avtor) 227
Feinig, Anton (avtor dodatnega besedila) 112
Ferk-Gasser, Anna (urednik) 39
Filipič, Hanzi (avtor, prevajalec) 194
Filipič, Hanzi 187, 358
Filipič, Špela (izvajalec) 101
Fink, Bernarda (izvajalec) 101
Fink, Marcos (izvajalec) 101
Fink-Inzko, Bernarda glej Fink, Bernarda
Fischer, Gero 217, 272
Fišera, V. C. (prevajalec) 149
Frank, Gabi (prevajalec) 160, 172
Frank, Gabi (urednik) 67
Fräss-Ehrfeld, Claudia 359, 360, 361
Frischmuth, Barbara 137
Fugger, Michaela (fotograf) 181
Fugger, Mihaela glej Fugger, Michaela
Furlan, Milena (avtor, prevajalec) 95
Gasser, Anna Ferk – glej Ferk-Gasser, Anna
Gašperšič, Egi (urednik, avtor dodatnega besedila) 111, 112, 113
Gigler, Christine Maria 362
Glantschnig, Gerold 233
Glavna šola Kötschach-Mauthen (avtor) 69
Glavna šola Železna Kapla (avtor) 69
Godba na pihala Šmihel / St. Michael 104
Gombos, Georg 72, 298
Grafenauer, Danijel 333
Grdina, Igor (1965-) 363
Grmek, Ana (prevajalec) 132
Gruber, Marianne 139
Gruškovnjak, Marija (urednik, zbiratelj) 173
Gstettner, Peter 234
Gullberg, Tom 364
Guštin, Damijan 365
Gutownig, Michael 273
Haberl-Zemljič, Andrea (prevajalec) 83, 139, 179
Haberl-Zemljič, Andrea (urednik) 177
Haberl-Zemljič, Andrea 105
Haderlap, Maja 208
Haecker, Theodor 43
Hafner, Fabjan (avtor dodatnega besedila) 140
Hafner, Fabjan (prevajalec) 164
Hafner, Fabjan (urednik) 143
Hafner, Fabjan (urednik, avtor) 166
Hafner, Fabjan 334
Hafner-Čelan, Zdenka (prevajalec) 140
Haiden, Susanne (1963-, urednik) 192
Halbrainer, Heimo 52, 53
Hall, Anthony (prevajalec) 172
Haller, Max 299
Haller, Michaela 274
Haložan, Jože glej Topolovec, Jože (1934-)
Handke, Peter 140
Hanuna, Danica (avtor dodatnega besedila) 86
Hartman, Božo glej Hartmann, Božo
Hartman, Milka 106
Hartmann, Božo (urednik) 44, 45, 46
Hauptman, Manica 60
Hazler, Vito (urednik) 41
Hermanik, Klaus-Jürgen (urednik) 179
Hilpold, Peter 62, 63
Hirnök, Katalin Munda – glej Munda Hirnök, Katalin
Hödl, Angelika 288
Holzer, Willibald Ingo (1945-, avtor dodatnega besedila) 189
Homar, Nataša (prevajalec) 124
Horn, Knut Lehmann – glej Lehmann-Horn, Knut
Horvat, Jože (1949-) 315
Hotschnig, Alois 141
Hudl, Jožko 275
Incko, Vera Wutti – glej Wutti-Incko, Vera
Internationale Konferenz Die Zukunft der europäischen Mehrsprachigkeit in einer erweiterten Europäischen Union (2001 ; Wien) 122
Inzko, Bernarda Fink – glej Fink, Bernarda
Inzko, Valentin 235
Isačenko, Aleksandr Vasil´evič 142
Issatschenko, Alexander V. glej Isačenko, Aleksandr Vasil´evič
Ivartnik, Tone (urednik, avtor dodatnega besedila) 106
Jäger, Peter 91
Jagodic, Marija glej Makarovič, Marija
James, Allan (urednik) 126
Janach, Marica Antoni – glej Antoni-Janach, Marica
Jandl, Dieter 169
Janota, Maria-Luise (avtor) 176
Janusch, Gustav glej Januš, Gustav
Januš, Gustav 335
Jarc, Barbara (prevajalec) 130, 134
Jarc, Milena (notograf) 45, 46
Jelen, Tone 174
Jenčič, Katja 82
Jenčič, Lučka (oseba, ki intervjuva) 335
Jenčič, Lučka (prevajalec) 155, 156, 157
Jenčič, Lučka (prevajalec, avtor dodatnega besedila) 128
Jenko, Elizabeta M. 120
Jeraj, Jože (1938-) 175
Jeraj, Jožef (1938-) glej Jeraj, Jože (1938-)
Jesenik, Viktor (prevajalec) 149
Jesih, Boris (1956-) 204, 236, 237
Jesih, Boris (1956-, urednik) 56
Jurić, Marija glej Jurić-Pahor, Marija
Jurić-Pahor, Marija 283
Kahl, Hans-Dietrich 188
Kaiser-Kaplaner, Ingrid 189
Kalčina, Liana (urednik) 65

Kapeller, Matthias (urednik) 193
Kapus, Tamara (prevajalec) 153
Kardelj, Aleš 366
Kastberger, Klaus 316
Kattnig, Franc glej Kattnig, Franz
Kattnig, Franz (avtor dodatnega besedila) 168
Kattnig, Franz (fotograf) 90
Katz, Danilo 70, 74
Kersche, Peter (prevajalec) 205
Kert, Adrian (oseba, ki intervjuva) 319
Kert, Janja Trap– glej Trap-Kert, Janja
Kirchenchor (St. Margareten im Rosental) glej Cerkveni zbor (Šmarjeta v Rožu)
Kladnik, B. glej Kladnik, Bogdan
Kladnik, Bogdan (fotograf) 168
Klub slovenskih študentk in študentov na Dunaju 119
Kmecl, Matjaž 238
Kokot, Milka (avtor) 336
Kolenik, Lipej 336
Kopeinig, Jože 239
Koren, Anton 209
Koroschitz, Werner (avtor) 170
Koroschitz, Werner (urednik) 167
Koschat, Michael (avtor) 187, 194
Köstler, Erwin (prevajalec, avtor dodatnega besedila) 136
Košuta, Miran (prevajalec, avtor dodatnega besedila) 161
Kotnik, Bertrand 84, 85
Kovačič, Jožko (fotograf) 173
Kovič, Kajetan (prevajalec) 102
Kovič, Kajetan 144, 145
Krahwinkler, Harald (avtor) 206
Krahwinkler, Harald (urednik) 201, 378
Krajc, Gregor (avtor) 60
Krajger, Simona (ilustrator) 74
Krakar-Vogel, Boža 317
Kramer, Štefan 240
Krenn, Gerald (urednik) 127
Krištof, Emil 241
Krištof, Janko (urednik, avtor dodatnega besedila) 84
Kromer, Claudia glej Fräss-Ehrfeld, Claudia
Krop, Pepej (urednik) 89
Kropivnik, Franci (urednik) 85
Kropivnik, Franz (fotograf) 107
Kühnelt-Leddihn, Warwara (prevajalec, urednik) 142
Kukovica, Franc (avtor dodatnega besedila) 75
Kukovica, Franc 71
Kukovica, Franz glej Kukovica, Franc
Kulmesch, Heribert (fotograf) 78
Kulturno društvo člen 7 za avstrijsko Štajersko. Pavlova hiša glej Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark. Pavel-Haus
Kunčič, Mili 72
Kupper, Niko 146
Kušej, Marica (urednik) 89
Kušej, Veronika 293
Lapuš, Florijan 337
Larcher, Dietmar 215
Lausegger, Herta Maurer – glej Maurer-Lausegger, Herta
Lausegger, Josef 242, 243
Leben, Andreas 57, 211, 294, 295
Leben, Andrej glej Leben, Andreas
Leddihn, Warwara Kühnelt – glej Kühnelt-Leddihn, Warwara
Lehmann-Horn, Knut 55
Leischner, Michael (fotograf) 197
Lenart, Branko (fotograf) 52
Lengauer, Hubert (urednik) 143
Lengauer, Hubert 318
Lex, Bernardette 300
Linasi, Marjan (avtor) 194
Lipavic Oštir, Alja (prevajalec) 137
Lipusch, Florian glej Lipuš, Florjan
Lipuš, Florjan 147, 165, 244, 338
Logar, Stefan (avtor) 70
Löschenberger, Josef (avtor) 94
Lük Nećak, Albina glej Nećak Lük, Albina
Lukan, ... (prevajalec) 169
Lukan, Ivan 245
Lukan, Walter 367
Lukanovič, Sonja Novak – glej Novak-Lukanovič, Sonja
Lük-Nećak, Albina glej Nećak Lük, Albina
Maček Mergole, Amalija (prevajalec) 128, 188
Maček, Miško glej Smolle, Karel
Maier, Barbara (urednik) 192
Makarovič, Gore (skladatelj) 135
Makarovič, Gore 108
Makarovič, Marija (urednik) 180, 181
Malle, Augustin glej Malle, Avguštin
Malle, Avguštin (avtor, urednik, prevajalec, avtor dodatnega besedila) 198
Malle, Avguštin 51, 204, 246, 339, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376
Malle, Janko 247
Marizzi, Hans (urednik) 69
Marketz, Josef glej Marketz, Jože
Marketz, Jože 216, 248
Marketz, Kati 148
Marolt, Janez (1943–, pisec recenzij) 168
Maršič, Stanislav M. (prevajalec) 102, 194
Maršič, Stanko glej Maršič, Stanislav M.
Masopust, Christine (avtor) 75
Maurer, Gerhard (fotograf) 170
Maurer-Lausegger, Herta 121, 289, 301
Mayrhofer-Grünbühel, Ferdinand (urednik) 49
Medvešek, Mojca 218, 219
Mejak, Renata 220
Mergole, Amalija Maček glej Maček Mergole, Amalija
Merkač, Franc 249
Merkač, France glej Merkač, Franc
Meschnigg, Karoline (prevajalec) 145
Messner, Ilija (oseba, ki intervjuva) 265
Messner, Janko 149, 150, 151, 319, 340
Messner, Mirko (avtor) 57
Mešani pevski zbor Danica 109
Milič, Jolka (prevajalec) 149
Minnich, Robert Gary 284
Močnik, Rastko (avtor) 105
Modrič, Janez 86
Mohar, Andrej 195, 196
Moll, Martin (1961-) 377
Monschein, Michaela (urednik) 143
Moritsch, Andreas 250, 378, 379
Moritsch, Andrej glej Moritsch, Andreas
Mory, Othmar 197
Moški pevski zbor Foltej Hartman (Pliberk) 110
Možina, Jože (novinar,oseba, ki intervjuva) 255
Muck, Desa 152, 153
Munda Hirnök, Katalin 221, 222
Murko, Mojca Drčar – glej Drčar-Murko, Mojca
Muršič, Rajko (mentor) 82
Museum für Alltagsgeschichte Köstenberg glej Etnološki muzej Kostanje
Musil, Robert (1880-1942) 154
Nagele, Anton 101, 111, 112
Nećak Lük, Albina (avtor, urednik) 56
Nećak Lük, Albina 251, 302
Nemec Novak, Jasna (avtor dodatnega besedila) 111, 112
Neumann, Wilhelm 380
Nöstlinger, Christine 155, 156, 157
Novak-Lukanovič, Sonja 276
Novljan, Zdenka Varga – glej Varga-Novljan, Zdenka
Obid, Vida (prevajalec) 198
Obid, Vida 57
Oblak, Seta (prevajalec) 131
Odor, László (prevajalec) 149
Ogris, Alfred (1941) 381
Ogris, Alfred (1941, avtor, prevajalec) 205
Ogris, Janja (prevajalec) 56
Ogris, Thomas glej Ogris, Tomaž (1946–)
Ogris, Tomaž (1946-, urednik) 73, 181
Okuka, Miloš (urednik, avtor dodatnega besedila) 127
Olof, Klaus Detlef (prevajalec) 144, 317
Opetnik, Jurij 74
Oraže, Edi (skladatelj) 74
Orožen, Martina 303
Osnovna šola Preddvor (avtor) 69
Oswald, Jani 252
Ošlak, Vinko (prevajalec, avtor dodatnega besedila) 141
Oštir, Alja Lipavic glej Lipavic Oštir, Alja
Pack, Jozi (avtor dodatnega besedila) 86
Pan, Christoph 64
Paternoster, Marjan (fotograf) 90
Paulin, Alois (avtor, urednik) 76
Pečnik, Daniela (avtor) 120
Percuzzi, Chiara (prevajalec) 172
Perčič, Tone (prevajalec) 133
Perovšek, Jurij 382
Petrowitsch, Michael (urednik) 105
Petrowitsch, Michael (urednik, avtor dodatnega besedila) 118
Pfeil, Beate Sibylle (avtor) 64
Pibernik, France (urednik, zbiratelj) 158

Piko, Martina glej Piko-Rustia, Martina
Piko-Rustia, Martina (urednik) 41
Piko-Rustia, Martina 285
Piko-Rustja, Martina glej Piko-Rustia, Martina
Pilgram, Gerhard 170
Pinter, Stefan glej Pinter, Štefan
Pinter, Štefan (avtor) 171
Pirjevec, Jože 383
Pischl, Josef 91
Pitschko, Magdalena Angerer – glej Angerer-Pitschko, Magdalena
Pittler, Andreas P. 176
Pleterski, Janko 384, 385
Podnar, Gregor (urednik, avtor dodatnega besedila) 118
Pohl, Heinz Dieter 304, 305, 306, 386
Polanc, Marina (notograf) 98
Poler, Anton 92
Poljak, Saša 87, 290
Polzer, Miroslav (urednik) 49, 65
Polzer-Srienz, Mirjam 269
Poniž, Denis 320
Popitsch, Niko (ilustrator) 120
Popotnig, Lojze (prevajalec) 144
Potočnik, Vekoslav (avtor, prevajalec) 95
Potočnik, Vekoslav (prevajalec) 94
Potočnik, Vekoslav 93, 96
Prelog, Josefa 177
Prešeren, France 158
Priestly, Tom (prevajalec) 149
Priestly, Tom M. S. glej Priestly, Tom
Prijatelj, Dominika (oseba, ki intervjuva) 281
Primožič, Ignac (urednik, fotograf) 107
Promitzer, Christian (urednik) 179
Promitzer, Christian 253
Prüger, Heidelinde 58
Prunč, Erich 159
Puc, Veselka Šorli– glej Šorli-Puc, Veselka
PZ-RR glej Zdovc, Pavel
Radio dva 59
Radulovič, Branko (1964-) 387
Rahten, Andrej 178, 388
Ramšak, Mojca 286, 287
Rausch, Josef 389
Rebolj, Matjaž (avtor dodatnega besedila) 188
Regouz, Cäcilia (fotograf) 78
Rehsmann, V... (fotograf) 40
Reichman, Jelka (ilustrator) 144, 145
Reichmann, Hanzi (fotograf, urednik) 48
Reichmayr, Michael (avtor) 120
Reinberger, Natalie 321
Ribitsch, Annemarie (avtor) 170
Ribnikar, Ivan (avtor, prevajalec) 95
Roblek, Igor (urednik) 107
Roblek, Igor 327
Rogaunig, Tanja (avtor) 76
Ropitz, Jože (avtor dodatnega besedila) 111
Rosenzopf, Jozej Strutz – glej Strutz, Josef
Rovšek, Jože (avtor dodatnega besedila) 174
Rovšek, Simona 75
Ryžova, Maja (avtor dodatnega besedila) 158
Sablatschan, Florijan 223
Sadovnik, Bernard 341
Santner, Andrea (urednik) 68
Schaumann, Gabriele 199
Schaumann, Walther (avtor) 199
Scheiber, Brigitta (urednik) 73
Schellander, Anton 254
Schellander, Stefan (prevajalec) 101
Schellander, Stefan (urednik) 77
Schneider, Stefan 307
Schneider, Wilfried 95, 96
Schubert, Peter (1949-) 160
Schwankhart, Karl (avtor) 95
Schwarz, Branka (ilustrator) 152, 153, 160
Scuola elementare Cleulis (avtor) 69
Scuola media Paluzza (avtor) 69
Sedmak, Drago 200
Seger, Martin (fotograf) 107
Serajnik, Uši glej Sereinig, Ursula
Serec, Anja (avtor) 87
Sereinig, Ursula (avtor, prevajalec) 41
Sereinig, Ursula (urednik) 180
Sereinig, Uši glej Sereinig, Ursula
Sima, Folti glej Sima, Valentin
Sima, Valentin (urednik) 357
Sima, Valentin 198, 204, 390
Simoneta, Jasna (avtor) 87
Sketelj, Polona (urednik, avtor dodatnega besedila) 48
Sketelj, Polona 41, 212
Slovenska prosvetna zveza (Celovec) 97
Smolić, Marija (avtor dodatnega besedila) 86
Smolle, Karel 255
Sodja, Lovro 114
Sonnleitner, Johann 322
Spielvogel-Bodo, Ilse 172
Srienz, Mirjam Polzer – glej Polzer-Srienz, Mirjam
St. Peter's Rock Train 115
Stergar, Janez (1948-) 391, 392
Stockmann, Fritz 124
Strmenik, Miriam (avtor,ilustrator) 72
Strojan, Marjan 323
Stromberger, Helge 202
Strutz, Janez glej Strutz, Johann
Strutz, Johann (avtor) 309, 320
Strutz, Johann (prevajalec) 311, 315, 324
Strutz, Johann (urednik) 165
Strutz, Josef (prevajalec) 149, 154
Strutz, Jozef glej Strutz, Josef
Strutz, Jozej glej Strutz, Josef
Strutz-Rosenzopf, Jozej glej Strutz, Josef
Stuhlpfarrer, Karl (avtor) 198
Sturm, Marjan 256, 257
Suppan, Arnold (1945-) 393, 394
Székely, András Bertalan glej Bertalan-Székely, András
Šantel, Anton 179
Šašel, Jaroslav (oseba ali ustanova, ki ji je knjiga (rokopis) posvečena) 188
Šega, Lidija (1941–, prevajalec) 65
Šorli-Puc, Veselka 342, 343
Štefanec, Tone 258
Šturm, Marjan glej Sturm, Marjan
Till, Josef glej Till, Jože
Till, Jože 277, 395
Tolmajer, Nužej (avtor dodatnega besedila) 106, 111, 112
Tolmajer, Nužej (urednik, zbiratelj) 173
Tomažič, Franci (1966–, fotograf) 180
Tomažič, Franci (1966–, urednik, zbiratelj) 173
Tomizza, Fulvio 161
Tomšič, Marjan (1939–, urednik) 83
Tonček glej Urschitz, Anton
Topolovec, Jože (1934–) 162
Trakl, Georg (avtor) 102
Trap-Kert, Janja (avtor) 74
Trauhsnig, Günther M. (urednik) 50
Tropper, Christine 47
Tropper, Peter Günther 203
Trummer, Manfred 308
Turnšek, Janez 61, 95
Unterguggenberger, Regina 125
Urschitz, Anton 396
Uršič, Anja (prevajalec) 128
Uršič, Pavel (urednik) 98
Valant, Nataša (izvajalec) 101
Valentin, Hellwig (urednik) 192
Valentin, Hellwig 397, 398, 399, 400
Varga-Novljan, Zdenka 291
Velik, Marijan 292
Velikonja, Bojan (fotograf) 60
Verein Industriekultur und Alltagsgeschichte 167, 170
Vilhar, Breda 117
Virant, Špela (prevajalec) 118
Visočnik, Nataša (avtor) 87
Vogel, Boža Krakar – glej Krakar-Vogel, Boža
Vogel, Milan (oseba, ki intervjuva) 340
Vospernik, Reginald 79, 344
Vouk, Rudi (1965-) 259, 260
Vrbinc, France (prevajalec) 44, 45, 46, 187
Vrbinc, France (urednik) 148, 180, 181
Vrbinc, Michael glej Vrbinc, Miha
Vrbinc, Miha (prevajalec) 41, 48, 101, 117
Vrbinc, Miha (urednik) 68
Vrbinc, Miha (urednik, prevajalec) 73
Vrbinc, Miha 261, 278
Vrbinc, Mihael glej Vrbinc, Miha
Vrečar, Marija (avtor dodatnega besedila) 86
Vrečar, Marija (urednik) 54
Vrečar, Marija 345
Wadl, Wilhelm (urednik) 191
Wadl, Wilhelm 51, 205, 401, 402
Wakounig, Andrej 262
Wakounig, Mirko glej Wakounig, Vladimir
Wakounig, Sonja (prevajalec) 80
Wakounig, Vladimir (urednik) 56
Wakounig, Vladimir 263, 264, 265, 279, 280, 281
Walzl, August 403
Wassner, Egon (urednik) 107
Wegscheidler, Rainer Max (fotograf) 105
Weichselbaum, Hans (avtor dodatnega besedila) 102
Weihs, Ernst (ilustrator) 68
Weiss, Hanzi (urednik) 116
Weitlaner, Susanne (prevajalec) 105

Wieser, Trude 266
Wiesflecker, Peter 346
Wilscher, Heidi 198, 204, 404
Winchester, John 163
Winkler, Günther 66
Wirth, Helga (avtor) 95
Wolf, Wilhelm (urednik) 73
Wuchse, Christine (ilustrator) 44, 46
Wüster, Tim Oliver (prevajalec) 43
Wutti-Incko, Vera (urednik) 337
Zadravec, Franc 324
Zbor slovenskih študentk in študentov na Dunaju 119
Zdovc, Pavel 325
Zemljič, Andrea Haberl glej Haberl-Zemljič, Andrea
Zerzer, Janko (avtor dodatnega besedila) 175
Zerzer, Janko (urednik) 180
Zerzer, Janko 213, 214, 267, 297
Zerzer, Johann glej Zerzer, Janko
Zilian, Hans Georg (avtor) 105
Zupan, Uroš (oseba, ki intervjuva) 334
Zupan, Uroš 164
Zupančič, Jernej 224, 268
Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence. 1.d 67
Zwitter, Franci (1953-, prevajalec) 282
Zwitter-Tehovnik, Dana 282
Žagar, Mitja (urednik) 65

PREDMETNO KAZALO

.../1072/ antika/ srednji vek/ avstrijska Koroška/ krščanstvo 47
1740/1918/ zborniki/ družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina 201
1774/1848/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ jezikovna politika 354
1839/ slovenščina/ slovenska narečja/ slovenska koroška narečja/ pesmarice/ cerkvena pesem/ bukovništvo/ rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem 303
1848/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ učitelji/ narodna identiteta/ narodnostno vprašanje 353
1895/1918/ Notranja Avstrija/ narodnostno vprašanje/ jezikovno vprašanje/ uradni jezik 394
19./20.st./ avstrijska Koroška/ patriotizem/ regionalna identiteta 359
19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska 178
19./20.st./ katoliška cerkev/ duhovniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ narodna zavest/ nacionalizem 395
19.st./ avstrijska Koroška/ narodnostno vprašanje 379
19.st./ Družba sv. Mohorja/ Mohorjeva družba/ založništvo/ narodna identiteta/ narodna zavest/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 358
19.st./ Majar, Matija, Ziljski/ narodnostno vprašanje/ Slovenci 343
19.st./ narodnostno vprašanje/ Avstro-Ogrska 378
1911/1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor 176
1912/2002/ kulturna prosvetna društva/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ zgodovinski pregledi 39
1914/1921/ duhovščina/ slovenski duhovniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 203
1918/.../ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ katoliška cerkev 368
1918/1920/ koroški plebiscit/ Koroška 360, 385
1918/1920/ koroški plebiscit/ koroški Slovenci/ zgodovinopisje/ Koroška 376
1918/1920/ koroški plebiscit/ mejno vprašanje/ Koroška 364
1918/1920/ koroški plebiscit/ socialdemokratska stranka/ narodnostno vprašanje/ avstrijska Koroška 398
1918/1920/ mejno vprašanje/ Italija/ Koroška 383
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Francija/ Koroška 362
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Koroška 381
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Koroški deželni arhiv/ Koroška 402
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Slovenija/ Koroška 387
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ ZDA/ Koroška 350
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ Koroška 393
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ slovensko zgodovinopisje/ Koroška 363
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ zgodovinopisje/ arhivsko gradivo/ Koroška 349
1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ zgodovinopisje/ Koroška 401
1918/1920/ mejno vprašanje/ oborožene sile/ Koroška 365
1918/1938/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 373
1918/2001/ Koroška/ Slovenija/ odnosi/ koroški Slovenci 399
1919/1920/ Ehrlich, Lambert/ mirovne konference/ mejno vprašanje/ Milesova komisija/ avstrijska Koroška/ Jugoslavija 382
1920/ avstrijska Koroška/ koroški plebiscit 369
1920/ zgodovinopisje/ zborniki/ koroški plebiscit 192
1938/1941/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nacizem 390
1938/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nacizem 404
1938/1945/ druga svetovna vojna/ pregon/ deportacije/ spomini/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 195, 196
1938/1945/ nacizem/ spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ pregon 337
1938/1945/ restitucije/ vrnitev premoženja/ 1945/1950/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nacizem/ razlastitve 204
1938/1945/ Slovenija/ 1941/1952/ diktature/ nacizem/ komunizem/ nacionalizem/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška 194
1938/1945/ zborniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna/ pregon/ deportacije 198
1941/1945/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ NOB/ partizani 205
1941/1952/ avstrijska Koroška/ alpskojadranski prostor/ Slovenija/ Furlanija 403
1941/1952/ diktature/ nacizem/ komunizem/ nacionalizem/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ Slovenija 194
1942/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ pregon/ deportacije 357
1942/1945/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ metoda projekta/ Zvezna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ pregoni 282
1942/1945/ spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ pregoni/ deportacije/ NOB 374
1942/1945/ zborniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije 183
1945/ Leše/ Jugoslavija/ Pliberk/ povojni poboji/ povojna zgodovina/ odpeljane osebe/ aretacije/ avstrijska Koroška 197
1945/1950/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nacizem/ razlastitve/

1938/1945/ restitucije/ vrnitev premoženja 204
1945/1989/ avstrijska Koroška/ politične stranke/ SPÖ/ zgodovinski pregledi 55
1945/2002/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodne manjšine 361
1972/1976/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nemški nacionalizem 356
20.st./ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ ženske/ družbeni položaj 81
20.st./ Avstro-Ogrska/ Slovenci 348
20.st./ literarne študije/ Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost 313
20.st./ narodne manjšine/ narodnostno vprašanje/ zamejski Slovenci/ Italija/ Kanalska dolina/ zgodovina 184
20.st./ skupinske razstave/ slovenska umetnost 118
2001/ analize/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ popisi prebivalstva/ ljudska štetja 223
2001/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ gledališče/ gledališke predstave/ Krščanska kulturna zveza 293
2001/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ ljudska štetja/ popisi prebivalstva 224
2001/ koroški Slovenci/ zamejski Slovenci/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ bibliografije 210
2001/2002/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ gledališke predstave 295
2002/ Mohorjeva družba/ Celovec/ avstrijska Koroška 209
2003/ stenski koledarji 40
2003/ stenski koledarji/ avstrijska Koroška/ kulturne prireditve/ koroški Slovenci 42
Akademija slovenskih bogoslovcev/ Celovec/ Podgorc, Valentin, 1867-1956/ Ražun, Matej, 1865-1943/ Limpel, Valentin, 1871-1926 333
albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina 127
albumi / avstrijska Koroška/ domoznanstvo 172
alpsko-jadranski prostor/ Slovenija/ Furlanija/ 1941/1952/ avstrijska Koroška 403
analize/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ popisi prebivalstva/ ljudska štetja/ 2001 223
ankete/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ mediji/ javna občila/ časopisi/ radio/ televizija 290
antika/ srednji vek/ avstrijska Koroška/ krščanstvo/ .../1072 47
antologije/ avstrijska Koroška/ avstrijska književnost/ slovenska književnost 138
antologije/ avstrijska Koroška/ v leposlovju 143
aretacije/ avstrijska Koroška/ 1945/ Leše/ Jugoslavija/ Pliberk/ povojni poboji/ povojna zgodovina/ odpeljane osebe 197
arheologija/ zgodovina/ etnologija/ etnografija/ Slovenija/ domoznanstvo 168
arhivi/ zborniki/ Ogris, Alfred/ avstrijska Koroška/ zgodovinopisje/ zgodovina 191
arhivski viri/ prva svetovna vojna/ druga svetovna vojna/ Ehrlich, Lambert, 1878-1942/ politična zgodovina/ Slovenci/ katoliška cerkev/ družbeni položaj 54
arhivsko gradivo/ Cigan, France, 1908-1971/ slovenski glasbeniki/ slovenski duhovniki 173
arhivsko gradivo/ Koroška/ 1918/ 1920 / mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ zgodovinopisje 349
arhivsko gradivo/ viri/ Francija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 362
arhivsko gradivo/ viri/ Koroška/ 1918/ 1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 381
arhivsko gradivo/ viri/ Koroški deželni arhiv/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 402
arhivsko gradivo/ viri/ Slovenija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 387
arhivsko gradivo/ viri/ ZDA/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 350
Avstrija/ avstrijska Koroška/ koroški plebiscit/ enciklopedije/ gesla/ koroški Slovenci 384
Avstrija/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodne manjšine/ 1945/2002 361
Avstrija/ avstrijska Koroška/ socialdemokratska stranka/ Renner, Karl/ narodnostno vprašanje/ kulturna avtonomija/ koroški Slovenci 397
Avstrija/ Initiative Minderheiten/ narodne manjšine/ manjšine 265
Avstrija/ narodne manjšine/ manjšinska zaščita/ pravni položaj/ Slovenija 269
Avstrija/ narodne manjšine/ Romi/ Cigani 58
Avstrija/ pravni položaj/ narodne manjšine/ Nemci/ Slovenci/ Ladinci/ Italija 62
Avstrija/ razsodbe/ dvojezični krajevni napisi/ narodne manjšine/ koroški Slovenci/ ustavno sodišče 66
Avstrija/ Slovenija/ narodna identiteta/ javno mnenje/ stereotipi/ zgodovina/ narodne manjšine/ meddržavni odnosi 49
Avstrija/ Slovenija/ žganje/ surovine/ naprave/ zakonodaja 91
Avstrija/ šolstvo/ narodne manjšine 272
Avstrija/ šolstvo/ slovenščina/ hrvaščina/ madžarščina/ češčina/ slovaščina/ pouk tujih jezikov 274
Avstrija/ šolstvo/ šolska avtonomija 280
Avstrija/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ čezmejni stiki/ Slovenija 220
avstrijska književnost/ Bachmann, Ingeborg, 1926-1973 128
avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori/ biografije/ intervjuji/ življenjepisi/ slovenska književnost/ slovenska poezija 334
avstrijska književnost/ slovenska književnost/ antologije/ avstrijska Koroška 138
avstrijska nacija/ avstrijska Koroška/ dvojezični krajevni napisi/ narodnostno vprašanje 243
avstrijska Štajerska/ Prelog, Josefa/ štajerski Slovenci 177
avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ dvojezičnost/ Lučane 253
avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ kulturna prosvetna društva/ Pavlova hiša 258
avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ porabski Slovenci/ Pavel, Avgust 330
avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ slovenščina/ krajevna imena 308
avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/ 1918/ zborniki/ družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska/ Štajerska 201
avstrijsko slikarstvo/ slovensko slikarstvo/ avstrijska Koroška/ Oman, Valentin 297
avstrijsko slikarstvo/ slovensko slikarstvo/ Benétik, Rudi 296
avstrijsko slikarstvo/ zborniki/ Januš, Gustav, 1939/ avstrijska Koroška/ slovenska poezija/ prevodi/ slovensko slikarstvo 166
Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija 178
Avstro-Ogrska/ 19.st./ narodnostno vprašanje 378
Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/1918/ zborniki/ družbena zavest/ Slovenci 201
Avstro-Ogrska/ koroški Slovenci/ štajerski Slovenci/ preganjanje/ prva svetovna vojna 377
Avstro-Ogrska/ Slovenci/ 20.st. 348
Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/ 1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec,

Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923 176
Bachmann, Ingeborg, 1926-1973/ avstrijska književnost 128
Bad Radkersburg/ Radgona/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi 53
Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki 52
baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki 127
barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna 90
basni/ slovenska mladinska književnost 152
Benétik, Rudi/ avstrijsko slikarstvo/ slovensko slikarstvo 296
berači/ življenjske zgodbe/ etnologija/ koroški Slovenci 286
bibliografije/ 2001/ koroški Slovenci/ zamejski Slovenci/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška 210
bibliografije/ koroški Slovenci/ glasbeniki/ glasbeni pedagogi 114
Bilčovs/ avstrijska Koroška/ dokumentarna fotografija 48
Bilčovs/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ kulturna prosvetna društva 212
biografije/ avstrijska Koroška/ narodne manjšine/ Jeraj, Jožef 175
biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/1914/ poslanci 176
biografije/ intervjuji/ življenjepisi/ slovenska književnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori 334
biografije/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ etnologija 180
biografije/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ pogovori/ intervjuji/ življenjepisi 340
biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934 178
biografije/ življenjepisi/ slovenski pesniki/ pogovori/ intervjuji 335
biografije/ življenjske zgodbe/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ etnologija 287
Bistrica v Rožu/ krajepisi/ kulturna zgodovina/ Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ metoda projekta 171
bogoslovje/ Celovec/ krščanskosocialno gibanje/ Bratoljub/ študentski časopisi 351
Borovlje/ dvojezičnost/ večjezičnost/ vzgoja/ predšolski otroci/ raziskave/ otroški vrtci 298
bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno 90
Bratoljub/ študentski časopisi/ bogoslovje/ Celovec/ krščanskosocialno gibanje 351
Brejc, Janko, 1869-1934/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ politična zgodovina 388
Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st. 178
bukovništvo/ rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem/ 1839/ slovenščina/ slovenska narečja/ slovenska koroška narečja/ pesmarice/ cerkvena pesem 303
Cankar, Ivan, 1876-1918/ slovenska književnost 136
Celovec/ avstrijska Koroška/ 2002/ Mohorjeva družba 209
Celovec/ krajepisi 169
Celovec/ krščanskosocialno gibanje/ Bratoljub/ študentski časopisi/ bogoslovje 351
Celovec/ Podgorc, Valentin, 1867-1956/ Ražun, Matej, 1865-1943/ Limpel, Valentin, 1871-1926/ Akademija slovenskih bogoslovcev 333
cerkve/ samostani/ kulturna zgodovina/ avstrijska Koroška 193
cerkvena pesem/ bukovništvo/ rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem/ 1839/ slovenščina/ slovenska narečja/ slovenska koroška narečja/ pesmarice 303
Cigan, France, 1908-1971/ slovenski glasbeniki/ slovenski duhovniki/ arhivsko gradivo 173
Cigani/ Avstrija/ narodne manjšine/ Romi 58
Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ Bad Radkersburg/ Radgona/ manjšine/ protestanti/ Židje 53
Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot/ manjšine/ protestanti/ Židje 52
časopisi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radijski spored/ Radio dva/ Radio Agora 291
časopisi/ radio/ televizija/ ankete/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ mediji/ javna občila 290
češčina/ slovaščina/ pouk tujih jezikov/ Avstrija/ šolstvo/ slovenščina/ hrvaščina/ madžarščina 274
čezmejni stiki/ Slovenija/ Avstrija/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi 220
človekove pravice/ narodne manjšine/ pravice manjšin/ dokumenti 65
deportacije/ 1938/1945/ zborniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna/ pregoni 198
deportacije/ 1942/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ pregoni 357
deportacije/ 1942/1945/ zborniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ pregoni 183
deportacije/ NOB/ 1942/1945/ spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ pregoni 374
deportacije/ spomini/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ druga svetovna vojna/ pregoni 195, 196
didaktične igre/ učno gradivo/ dvojezičnost/ dvojezična vzgoja/ otroški vrtci 72
dijaški listi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Dvojezična zvezna trgovska akademija 76
dijaški listi/ Kres/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 207
diktature/ nacizem/ komunizem/ nacionalizem/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ Slovenija/ 1941/1952 194
Djekše/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ sociolingvistika 121
Dobrač/ domoznanstvo/ razstavni katalogi 167
Dobrač/ Ziljska dolina/ domoznanstvo/ kulturna zgodovina/ vodniki 170
dokumentacija/ etnologija/ metodika/ Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije 82
dokumentarna fotografija/ Bilčovs/ avstrijska Koroška 48

dokumenti/ človekove pravice/ narodne manjšine/ pravice manjšin 65
domoznanstvo/ albumi/ avstrijska Koroška 172
domoznanstvo/ arheologija/ zgodovina/ etnologija/ etnografija/ Slovenija 168
domoznanstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Ziljska dolina 326
domoznanstvo/ kulturna zgodovina/ vodniki/ Dobrač/ Ziljska dolina 170
domoznanstvo/ razstavni katalogi/ Dobrač 167
domoznanstvo/ učni pripomočki/ dvojezične ljudske šole/ stvarni pouk/ avstrijska Koroška 70
domoznanstvo/ Višja šola za gospodarske poklice Šentpeter/ metoda projekta/ projektni pouk/ avstrijska Koroška/ Kanalska dolina/ Gorenjska 77
druga svetovna vojna/ Ehrlich, Lambert, 1878-1942/ politična zgodovina/ Slovenci/ katoliška cerkev/ družbeni položaj/ arhivski viri/ prva svetovna vojna 54
druga svetovna vojna/ nacizem/ avstrijska Koroška/ evtanazija/ vojni zločini/ medicinska etika/ psihiatrija/ duševni bolniki 202
druga svetovna vojna/ NOB/ partizani/ 1941/1945/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 205
druga svetovna vojna/ NOB/ partizani/ avstrijska Koroška 389
druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1938/1945/ zborniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 198
druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1942/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 357
druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1942/1945/ zborniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 183
druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ spomini/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 1938/1945 195, 196
druga svetovna vojna/ spomini/ Jelen, Tone, 1916-/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 174
druga svetovna vojna/ sudetski Nemci/ spomini/ mednacionalni odnosi 189
druga svetovna vojna/ vojni zločini/ Slovenija/ sodni procesi/ Rainer, Friedrich 187
društva/ koroški Slovenci 391
Družba sv. Mohorja/ Mohorjeva družba/ založništvo/ narodna identiteta/ narodna zavest/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 19.st. 358
družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/1918/ zborniki 201
družbeni položaj/ 20.st./ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ ženske 81
družbeni položaj/ arhivski viri/ prva svetovna vojna/ druga svetovna vojna/ Ehrlich, Lambert, 1878-1942/ politična zgodovina/ Slovenci/ katoliška cerkev 54
država in cerkev/ koroški Slovenci 371
države članice/ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih/ ustave/ pravni položaj/ manjšinska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope/ Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin 226
državni zbor/ 1911/1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska 176
duhovniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovensko zadružništvo 375
duhovniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ narodna zavest/ nacionalizem/ 19./ 20.st./ katoliška cerkev 395
duhovščina/ slovenski duhovniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ 1914/1921 203
duševni bolniki/ druga svetovna vojna/ nacizem/ avstrijska Koroška/ evtanazija/ vojni zločini/ medicinska etika/ psihiatrija 202
dvojezična vzgoja/ književnost/ množični mediji/ psihologija/ dvojezičnost/ večjezičnost 126
dvojezična vzgoja/ otroški vrtci/ didaktične igre/ učno gradivo/ dvojezičnost 72
dvojezična vzgoja/ predšolski otroci/ učenje jezika/ sociolingvistika/ dvojezičnost/ večjezičnost 307
Dvojezična zvezna trgovska akademija/ dijaški listi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 76
dvojezične ljudske šole/ avstrijska Koroška/ Sele/ lipe/ metoda projekta 78
dvojezične ljudske šole/ stvarni pouk/ avstrijska Koroška/ domoznanstvo/ učni pripomočki 70
dvojezični krajevni napisi/ narodne manjšine/ koroški Slovenci/ ustavno sodišče/ Avstrija/ razsodbe 66
dvojezični krajevni napisi/ narodnostno vprašanje/ avstrijska nacija/ avstrijska Koroška 243
dvojezični krajevni napisi/ nemški nacionalizem/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 255
dvojezični krajevni napisi/ nemški nacionalizem/ manjšinska zaščita/ Kärntner Heimatdienst/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 234
dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena 63
dvojezični krajevni napisi/ ustavno sodišče/ razsodbe/ avstrijska Koroška 233
dvojezični pouk/ avstrijska Koroška/ učbeniki za ljudske šole/ verouk/ religijski pouk 44, 45, 46
dvojezični pouk/ avstrijska Koroška/ vaje za ljudske šole/ učni pripomočki/ slovenščina kot drugi/tuji jezik 68
dvojezični pouk/ metoda projekta/ pripovedke/ avstrijska Koroška 88
dvojezično šolstvo/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla-Bela 276
dvojezično šolstvo/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla-Bela/ manjšinsko šolstvo 279
dvojezično šolstvo/ prijave/ avstrijska Koroška 273
dvojezično šolstvo/ ravnatelji/ personalna politika/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 281
dvojezičnost/ avstrijska Koroška/ katoliška cerkev/ narodne manjšine 216
dvojezičnost/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina 228, 230, 232, 237, 238, 240, 244, 247, 248, 249, 252, 254, 260, 261, 262, 263, 268
dvojezičnost/ dvojezična vzgoja/ otroški vrtci/ didaktične igre/ učno gradivo 72
dvojezičnost/ k & k center/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina 266
dvojezičnost/ Katoliški dom prosvete Tinje/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina 239
dvojezičnost/ ljudske šole/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 71
dvojezičnost/ Lučane/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci 253
dvojezičnost/ narodna zavest/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodne manjšine/ jezikovne manjšine 231
dvojezičnost/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ otroški vrtci 75
dvojezičnost/ pouk/ učni načrti/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ ljudske šole 73
dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori/ biografije/ intervjuji/ življenjepisi/ slovenska književnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost 334
dvojezičnost/ Slovenci/ narodne manjšine/ slovenščina 251
dvojezičnost/ slovenščina/ jezikovna

politika/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 264
dvojezičnost/ sodišča/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina 229
dvojezičnost/ šolstvo/ avstrijska Koroška/ slovenščina 271
dvojezičnost/ Unikum/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina 241
dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ književnost/ množični mediji/ psihologija 126
dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ predšolski otroci/ učenje jezika/ sociolingvistika 307
dvojezičnost/ večjezičnost/ identiteta 299
dvojezičnost/ večjezičnost/ intervjuji 215
dvojezičnost/ večjezičnost/ vzgoja/ predšolski otroci/ raziskave/ otroški vrtci/ Borovlje 298
dvojezičnost/ verouk/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 277
dvojezičnost/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ slovenščina 270
Ehrlich, Lambert, 1878-1942/ politična zgodovina/ Slovenci/ katoliška cerkev/ družbeni položaj/ arhivski viri/ prva svetovna vojna/ druga svetovna vojna 54
Ehrlich, Lambert/ avstrijska Koroška 339
Ehrlich, Lambert/ narodnostno vprašanje 345
Ehrlich, Lambert/ mirovne konference/ mejno vprašanje/ Milesova komisija/ avstrijska Koroška/ Jugoslavija/ 1919/1920 382
Ehrlich, Lambert/ Slovenska krščansko-socialna zveza/ Koroška 367
eksistencializem/ Kierkegaard, Sören/ filozofija/ krščanska filozofija 43
enciklopedije/ gesla/ koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ koroški plebiscit 384
eseji/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 163
etimologija/ avstrijska Koroška/ Sele/ slovenska osebna imena/ priimki/ hišna imena/ zgodovinski pregledi 85
etimologija/ gorska imena/ oronimi/ Karnijske Alpe 304
etimologija/ ljudske jedi/ onomastika 305
etimologija/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ Šmarjeta v Rožu/ hišna imena/ slovenska osebna imena 84
etnična identiteta/ medetnični odnosi/ Železna Kapla-Bela/ avstrijska Koroška 218
etnične manjšine/ pravni položaj/ mednarodni sporazumi/ zgodovinski pregledi/ narodne manjšine 256
etničnost/ identiteta/ narodnost 283
etnogeneza/ Karantanija/ zgodovina/ Slovenci 188
etnogeneza/ zgodnji srednji vek/ Karantanija 190
etnografija/ Slovenija/ domoznanstvo/ arheologija/ zgodovina/ etnologija 168
etnologija/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 285
etnologija/ biografije/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 180
etnologija/ biografije/ življenjske zgodbe/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 287
etnologija/ etnografija/ Slovenija/ domoznanstvo/ arheologija/ zgodovina 168
etnologija/ katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ muzeji 41
etnologija/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ življenjepisi 181
etnologija/ koroški Slovenci/ berači/ življenjske zgodbe 286
etnologija/ metodika/ Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija 82
etnologija/ narodni običaji/ raziskovalni tabori/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ Libuče 87
etnologija/ razstave 80
Evropa/ Evropska unija/ učenje jezikov/ jezikovna politika/ konference/ zborniki/ večjezičnost 122
Evropa/ pravno varstvo/ pravice manjšin/ narodne manjšine 64
Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih/ ustave/ pravni položaj/ manjšinska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope/ Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin/ države članice 226
Evropska unija/ učenje jezikov/ jezikovna politika/ konference/ zborniki/ večjezičnost/ Evropa 122
evtanazija/ vojni zločini/ medicinska etika/ psihiatrija/ duševni bolniki/ druga svetovna vojna/ nacizem/ avstrijska Koroška 202
farne kronike/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ župnije/ Loče/ župnijske kronike 396
filozofija/ krščanska filozofija/ eksistencializem/ Kierkegaard, Sören 43
finančno poslovanje/ marketing/ učbeniki za srednje šole/ komercialno poslovanje/ trgovinsko poslovanje 95, 96
fotografije/ dokumentacija/ etnologija/ metodika/ Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej 82
Francija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri 362
freske/ krščanska umetnost/ avstrijska Koroška/ kulturni spomeniki 117
Furlanija/ 1941/1952/ avstrijska Koroška/ alpsko-jadranski prostor/ Slovenija 403
germanizacija/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodnostno vprašanje/ nemški nacionalizem 57
germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki 127
gesla/ koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ koroški plebiscit/ enciklopedije 384
gladovne stavke/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Radio dva 59
glasbena šola/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 275
glasbeni pedagogi/ bibliografije/ koroški Slovenci/ glasbeniki 114
glasbeniki/ glasbeni pedagogi/ bibliografije/ koroški Slovenci 114
Glavna šola Pliberk/ metoda projekta/ projektni pouk/ slovenske ljudske pripovedke 89
gledališče/ gledališke predstave/ Krščanska kulturna zveza/ 2001/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 293
gledališče/ nemško-slovenski odnosi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 294
gledališke predstave/ 2001/2002/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 295
gledališke predstave/ gostovanja/ avstrijska Koroška 97
gledališke predstave/ Krščanska kulturna zveza/ 2001/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ gledališče 293
gobe/ priročniki 92
Gorenjska/ domoznanstvo/ Višja šola za gospodarske poklice Šentpeter/ metoda projekta/ projektni pouk/ avstrijska Koroška/ Kanalska dolina 77
gorska imena/ oronimi/ Karnijske Alpe/ etimologija 304
gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje 90
gostovanja/ avstrijska Koroška/ gledališke predstave 97
govori/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ politične organizacije/ občni zbori 257

Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/ 1914/ poslanci/ biografije 176
grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje 127
Handke, Peter, 1942– 140
Hartman, Milka/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost 310
Hartman, Milka/ avstrijska Koroška/ slovensko pesništvo 323
hišna imena/ slovenska osebna imena/ etimologija/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ Šmarjeta v Rožu 84
hišna imena/ zgodovinski pregledi/ etimologija/ avstrijska Koroška/ Sele/ slovenska osebna imena/ priimki 85
hrvaščina/ madžarščina/ češčina/ slovaščina/ pouk tujih jezikov/ Avstrija/ šolstvo/ slovenščina 274
identiteta/ dvojezičnost/ večjezičnost 299
identiteta/ narodnost/ etničnost 283
identiteta/ Tromeja/ Kanalska dolina/ narodnostno mešana področja 284
Initiative Minderheiten/ narodne manjšine/ manjšine/ Avstrija 265
intervjuji/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost/ Messner, Janko 319
intervjuji/ biografije/ življenjepisi/ slovenski pesniki/ pogovori 335
intervjuji/ dvojezičnost/ večjezičnost 215
intervjuji/ zborniki/ Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost/ slovenski pisatelji/ avstrijska Koroška 165
intervjuji/ življenjepisi/ biografije/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ pogovori 340
intervjuji/ življenjepisi/ slovenska književnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori/ biografije 334
Inzko, Valentin, 1923-2002 344
Inzko, Valentin/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ osebnosti 341
Isačenko, Aleksandr Vasil'evič, 1910-1978 142
Italija/ Avstrija/ pravni položaj/ narodne manjšine/ Nemci/ Slovenci/ Ladinci 62
Italija/ Kanalska dolina/ zgodovina/ 20.st./ narodne manjšine/ narodnostno vprašanje/ zamejski Slovenci 184
Italija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 383
izleti/ Soška fronta/ prva svetovna vojna/ planinstvo 199
Januš, Gustav, 1939/ avstrijska Koroška/ slovenska poezija/ prevodi/ slovensko slikarstvo/ avstrijsko slikarstvo/ zborniki 166
Jarnik, Urban, 1784-1844 159, 328
javna občila/ časopisi/ radio/ televizija/ ankete/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ mediji 290
javno mnenje/ stereotipi/ zgodovina/ narodne manjšine/ meddržavni odnosi/ Avstrija/ Slovenija/ narodna identiteta 49
Jelen, Tone, 1916-/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna/ spomini 174
Jeraj, Jožef/ biografije/ avstrijska Koroška/ narodne manjšine 175
jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne 90
jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa 127
jezikovna politika/ 1774/1848/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 354
jezikovna politika/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dvojezičnost/ slovenščina 264
jezikovna politika/ konference/ zborniki/ večjezičnost/ Evropa/ Evropska unija/ učenje jezikov 122
jezikovne manjšine/ dvojezičnost/ narodna zavest/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodne manjšine 231
jezikovno vprašanje/ uradni jezik/ 1895/1918/ Notranja Avstrija/ narodnostno vprašanje 394
Jugoslavija/ 1919/1920/ Ehrlich, Lambert/ mirovne konference/ mejno vprašanje/ Milesova komisija/ avstrijska Koroška 382
Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija 178
Jugoslavija/ Pliberk/ povojni poboji/ povojna zgodovina/ odpeljane osebe/ aretacije/ avstrijska Koroška/ 1945/ Leše 197
Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 63
k & k center/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost 266
Kanalska dolina/ Gorenjska/ domoznanstvo/ Višja šola za gospodarske poklice Šentpeter/ metoda projekta/ projektni pouk/ avstrijska Koroška 77
Kanalska dolina/ narodne manjšine/ slovenščina/ nemščina/ sociolingvistika 300
Kanalska dolina/ narodnostno mešana področja/ identiteta/ Tromeja 284
Kanalska dolina/ zgodovina/ 20.st./ narodne manjšine/ narodnostno vprašanje/ zamejski Slovenci/ Italija 184
Karantanija/ etnogeneza/ zgodnji srednji vek 190
Karantanija/ zgodovina/ Slovenci/ etnogeneza 188
karikature/ propaganda/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodnostno vprašanje/ nacionalno vprašanje 185
Karnijske Alpe/ etimologija/ gorska imena/ oronimi 304
Kärntner Heimatdienst/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dvojezični krajevni napisi/ nemški nacionalizem/ manjšinska zaščita 234
katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ muzeji/ etnologija 41
katoliška cerkev/ 1918/.../ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 368
katoliška cerkev/ družbeni položaj/ arhivski viri/ prva svetovna vojna/ druga svetovna vojna/ Ehrlich, Lambert, 1878-1942/ politična zgodovina/ Slovenci 54
katoliška cerkev/ duhovniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ narodna zavest/ nacionalizem/ 19./20.st. 395
katoliška cerkev/ narodne manjšine/ dvojezičnost/ avstrijska Koroška 216
Katoliški dom prosvete Tinje/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost 239
kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki 127
Kierkegaard, Sören/ filozofija/ krščanska filozofija/ eksistencializem 43
kmečka arhitektura/ turizem/ zborniki/ Sele/ kmečke hiše 107
kmečke hiše/ kmečka arhitektura/ turizem/ zborniki/ Sele 107
književnost/ množični mediji/ psihologija/ dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja 126

komercialno poslovanje/ trgovinske družbe/ učbeniki za srednje šole 93
komercialno poslovanje/ trgovinsko poslovanje/ finančno poslovanje/ marketing/ učbeniki za srednje šole 95, 96
komunizem/ nacionalizem/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ 1938/ 1945/ Slovenija/ 1941/1952/ diktature/ nacizem 194
konference/ zborniki/ večjezičnost/ Evropa/ Evropska unija/ učenje jezikov/ jezikovna politika 122
Koroški/ regionalna identiteta/ nacionalizem/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška 242
Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/ 1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935 176
Koroška/ Kranjska/ Slovenija/ odnosi/ narodnostno vprašanje/ zgodovinopisje 372
Koroška/ Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/ 1918/ zborniki/ družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska 201
Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci 178
Koroška/ Slovenija/ odnosi/ koroški Slovenci/ 1918/2001 399
koroške Slovenke/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ oblikovanje naroda/ vloga žensk 347
Koroški deželni arhiv/ Koroška/ 1918/ 1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri 402
koroški plebiscit/ 1920/ avstrijska Koroška 369
koroški plebiscit/ 1920/ zgodovinopisje/ zborniki 192
koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Francija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 362
koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 381
koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Koroški deželni arhiv/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 402
koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Slovenija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 387
koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ ZDA/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 350
koroški plebiscit/ enciklopedije/ gesla/ koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška 384
koroški plebiscit/ Koroška/ 1918/1920 360, 385
koroški plebiscit/ Koroška/ 1918/ 1920/ mejno vprašanje 393
koroški plebiscit/ koroški Slovenci/ zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/ 1920 376
koroški plebiscit/ mejno vprašanje/ Koroška/ 1918/1920 364
koroški plebiscit/ Miles, Sherman, 1882-1966 329
koroški plebiscit/ slovensko zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 363
koroški plebiscit/ socialdemokratska stranka/ narodnostno vprašanje/ avstrijska Koroška/ 1918/1920 398
koroški plebiscit/ zgodovinopisje/ arhivsko gradivo/ Koroška/ 1918/ 1920/ mejno vprašanje 349
koroški plebiscit/ zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 401
koroški Slovenci/ 1914/1921/ duhovščina/ slovenski duhovniki/ avstrijska Koroška 203
koroški Slovenci/ 1918/1938/ avstrijska Koroška 373
koroški Slovenci/ 1918/2001/ Koroška/ Slovenija/ odnosi 399
koroški Slovenci/ 2003/ stenski koledarji/ avstrijska Koroška/ kulturne prireditve 42
koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ koroški plebiscit/ enciklopedije/ gesla 384
koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ socialdemokratska stranka/ Renner, Karl/ narodnostno vprašanje/ kulturna avtonomija 397
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 50
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 19.st./ Družba sv. Mohorja/ Mohorjeva družba/ založništvo/ narodna identiteta/ narodna zavest 358
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ spomini 195, 196
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1938/1945/ zborniki 198
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna/ spomini/ Jelen, Tone, 1916– 174
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ etnologija/ biografije 180
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ etnologija/ biografije/ življenjske zgodbe 287
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ katoliška cerkev/ 1918/... 368
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ Libuče/ etnologija/ narodni običaji/ raziskovalni tabori 87
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ ljudska štetja/ popisi prebivalstva/ 2001 224
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ metoda projekta/ Zvezna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ pregoni/ 1942/1945 282
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ narodna zavest/ nacionalizem/ 19./20.st./ katoliška cerkev/ duhovniki 395
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ zborniki 186
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodnostno vprašanje/ nemški nacionalizem/ germanizacija 57
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ popisi prebivalstva/ ljudska štetja/ 2001/ analize 223
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ slovenski kulturni prostor 267
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ sociolingvistika/ Djekše 121
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ zgodovina/ Ogris, Janko 392
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla/ medetnični odnosi/ množični mediji 221
koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ življenjepisi/ etnologija 181
koroški Slovenci/ berači/ življenjske zgodbe/ etnologija 286
koroški Slovenci/ dijaški listi/ Kres/ avstrijska Koroška 207
koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ NOB/ partizani/ 1941/1945/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška 205
koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1942/1945/ zborniki/ avstrijska Koroška 183
koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1942/1945/ avstrijska Koroška 357
koroški Slovenci/ društva 391
koroški Slovenci/ Dvojezična zvezna trgovska akademija/ dijaški listi/ avstrijska Koroška 76
koroški Slovenci/ dvojezični krajevni napisi/ nemški nacionalizem/ avstrijska Koroška 255
koroški Slovenci/ dvojezični krajevni napisi/ nemški nacionalizem/ manjšinska zaščita/ Kärntner Heimatdienst/ avstrijska Koroška 234
Koroški Slovenci/ dvojezično šolstvo/ ravnatelji/ personalna politika/ avstrijska Koroška 281
koroški Slovenci/ dvojezičnost/ slovenščina/ jezikovna politika/ avstrijska Koroška 264
koroški Slovenci/ eseji/ avstrijska Koroška 163
koroški Slovenci/ etnologija/ avstrijska Koroška 285
koroški Slovenci/ glasbena šola/ avstrijska Koroška 275

koroški Slovenci/ glasbeniki/ glasbeni pedagogi/ bibliografije 114
koroški Slovenci/ gledališče/ gledališke predstave/ Krščanska kulturna zveza/ 2001/ avstrijska Koroška 293
koroški Slovenci/ gledališče/ nemško-slovenski odnosi/ avstrijska Koroška 294
koroški Slovenci/ gledališke predstave/ 2001/2002/ avstrijska Koroška 295
koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška 63
koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem 178
koroški Slovenci/ kultura/ avstrijska Koroška 213
koroški Slovenci/ kulturna prosvetna društva/ avstrijska Koroška 214
koroški Slovenci/ kulturna prosvetna društva/ Bilčovs/ avstrijska Koroška 212
koroški Slovenci/ Lipuš, Florjan/ avstrijska Koroška 338
koroški Slovenci/ manjšinske pravice/ manjšinska zaščita/ avstrijska Koroška 259
koroški Slovenci/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška 400
koroški Slovenci/ mediji/ javna občila/ časopisi/ radio/ televizija/ ankete/ avstrijska Koroška 290
koroški Slovenci/ muzeji/ etnologija/ katalogi/ avstrijska Koroška 41
koroški Slovenci/ nacizem/ 1938/1941/ avstrijska Koroška 390
koroški Slovenci/ nacizem/ 1938/1945/ avstrijska Koroška 404
koroški Slovenci/ nacizem/ razlastitve/ 1938/1945/ restitucije/ vrnitev premoženja/ 1945/1950/ avstrijska Koroška 204
koroški Slovenci/ narodna identiteta/ avstrijska Koroška/ narodne manjšine 227
koroški Slovenci/ narodne manjšine/ 1945/2002/ Avstrija/ avstrijska Koroška 361
koroški Slovenci/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška 246
koroški Slovenci/ narodne manjšine/ jezikovne manjšine/ dvojezičnost/ narodna zavest/ avstrijska Koroška 231
koroški Slovenci/ narodnostno vprašanje/ nacionalno vprašanje/ karikature/ propaganda/ avstrijska Koroška 185
koroški Slovenci/ narodnostno vprašanje/ sociolingvistika/ avstrijska Koroška 217
koroški Slovenci/ nemški nacionalizem/ 1972/1976/ avstrijska Koroška 356
koroški Slovenci/ osebnosti/ Inzko, Valentin/ avstrijska Koroška 341
koroški Slovenci/ osebnosti/ Majar, Matija, Ziljski/ avstrijska Koroška 342, 346
koroški Slovenci/ politična zgodovina/ Brejc, Janko, 1869-1934/ avstrijska Koroška 388
koroški Slovenci/ politične organizacije/ občni zbori/ govori/ avstrijska Koroška 257
koroški Slovenci/ politika/ medetnični odnosi/ Železna Kapla/ avstrijska Koroška 236
koroški Slovenci/ pregoni/ 1938/1945/ nacizem/ spomini/ avstrijska Koroška 337
koroški Slovenci/ pregoni/ deportacije/ NOB/ 1942/1945/ spomini/ avstrijska Koroška 374
koroški Slovenci/ radijske oddaje/ ORF/ avstrijska Koroška 292
koroški Slovenci/ radijski spored/ Radio dva/ Radio Agora/ časopisi/ avstrijska Koroška 291
koroški Slovenci/ Radio dva/ gladovne stavke/ avstrijska Koroška 59
koroški Slovenci/ radio/ radijske postaje/ avstrijska Koroška 288
koroški Slovenci/ radio/ televizija/ ORF/ slovenske oddaje/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška 289
koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija/ etnologija/ metodika/ Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška 82
koroški Slovenci/ Slovenija 245
koroški Slovenci/ Slovenski vestnik/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška 211
koroški Slovenci/ slovensko zadružništvo/ duhovniki/ avstrijska Koroška 375
koroški Slovenci/ slovenščina/ avstrijska Koroška 123
koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost/ avstrijska Koroška 228, 230, 232, 237, 238, 240, 244, 247, 248, 249, 252, 254, 260, 261, 262, 263, 268
koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost/ k & k center/ avstrijska Koroška 266
koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost/ Katoliški dom prosvete Tinje/ avstrijska Koroška 239
koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost/ sodišča/ avstrijska Koroška 229
koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost/ Unikum/ avstrijska Koroška 241
koroški Slovenci/ država in cerkev 371
koroški Slovenci/ šolstvo/ dvojezičnost/ ljudske šole/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška 71
koroški Slovenci/ šolstvo/ dvojezičnost/ verouk/ avstrijska Koroška 277
koroški Slovenci/ šolstvo/ jezikovna politika/ 1774/1848/ avstrijska Koroška 354
koroški Slovenci/ šolstvo/ ljudske šole/ dvojezičnost/ pouk/ učni načrti/ avstrijska Koroška 73
koroški Slovenci/ šolstvo/ slovenščina/ dvojezičnost/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška 270
koroški Slovenci/ šolstvo/ učitelji/ narodna identiteta/ narodnostno vprašanje/ 1848/1945/ avstrijska Koroška 353
koroški Slovenci/ šolstvo/ Zvezna gimnazija za Slovence/ večjezični pouk/ avstrijska Koroška 278
koroški Slovenci/ šolstvo/ Zvezna gimnazija za Slovence/ Vospernik, Reginald/ avstrijska Koroška 79
koroški Slovenci/ štajerski Slovenci/ preganjanje/ prva svetovna vojna/ Avstro-Ogrska 377
koroški Slovenci/ tamburaški ansambli/ tamburice/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška 116
koroški Slovenci/ ustavno sodišče/ Avstrija/ razsodbe/ dvojezični krajevni napisi/ narodne manjšine 66
koroški Slovenci/ zamejski Slovenci/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ bibliografije/ 2001 210
koroški Slovenci/ zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920/ koroški plebiscit 376
koroški Slovenci/ zgodovinski pregledi/ 1912/2002/ kulturna prosvetna društva/ avstrijska Koroška 39
koroški Slovenci/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška 51
koroški Slovenci/ Ziljska dolina/ domoznanstvo/ avstrijska Koroška 326
koroški Slovenci/ Železna Kapla/ zborniki/ mednacionalni odnosi/ avstrijska Koroška 56
koroški Slovenci/ Železna Kapla-Bela/ kultura/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška 222
koroški Slovenci/ ženske/ družbeni položaj/ 20.st./ avstrijska Koroška 81
koroški Slovenci/ župnije/ Loče/ župnijske kronike/ farne kronike/ avstrijska Koroška 396
Kotmara vas/ slovenske ljudske pesmi/ pesmarice/ avstrijska Koroška 86
krajepisi/ Celovec 169
krajepisi/ kulturna zgodovina/ Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ metoda projekta/ Bistrica v Rožu 171
krajevna imena/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ slovenščina 308
krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koro-

ška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo 63
krajevna imena/ topografski napisi/ slovenščina/ onomastika/ avstrijska Koroška 306
Kranjska/ Slovenija/ odnosi/ narodnostno vprašanje/ zgodovinopisje/ Koroška 372
Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/1918/ zborniki/ družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška 201
kratke zgodbe/ nemška mladinska književnost 155, 156
Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949 176
Kres/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dijaški listi 207
Kropa/ Radiše/ avstrijska Koroška/ pevski zbori 113
krščanska filozofija/ eksistencializem/ Kierkegaard, Sören/ filozofija 43
Krščanska kulturna zveza/ 2001/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ gledališče/ gledališke predstave 293
krščanska umetnost/ avstrijska Koroška/ kulturni spomeniki/ freske 117
krščanskosocialno gibanje/ Bratoljub/ študentski časopisi/ bogoslovje/ Celovec 351
krščanstvo/ .../1072/ antika/ srednji vek/ avstrijska Koroška 47
krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst 90
kultura/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 213
kultura/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Koroški Slovenci/ Železna Kapla-Bela 222
kulturna avtonomija/ koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ socialdemokratska stranka/ Renner, Karl/ narodnostno vprašanje 397
kulturna prosvetna društva/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 214
kulturna prosvetna društva/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ zgodovinski pregledi/ 1912/2002 39
kulturna prosvetna društva/ Bilčovs/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 212
kulturna prosvetna društva/ Pavlova hiša/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci 258
kulturna zgodovina/ avstrijska Koroška/ cerkve/ samostani 193
kulturna zgodovina/ vodniki/ Dobrač/ Ziljska dolina/ domoznanstvo 170
kulturna zgodovina/ Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ metoda projekta/ Bistrica v Rožu/ krajepisi 171
kulturne prireditve/ koroški Slovenci/ 2003/ stenski koledarji/ avstrijska Koroška 42
kulturni spomeniki/ freske/ krščanska umetnost/ avstrijska Koroška 117
Ladinci/ Italija/ Avstrija/ pravni položaj/ narodne manjšine/ Nemci/ Slovenci 62
ledinska imena/ prevzete besede/ nemška narečja/ slovenščina/ Lesachtal 125
leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina 127
Lesachtal/ ledinska imena/ prevzete besede/ nemška narečja/ slovenščina 125
Leše/ Jugoslavija/ Pliberk/ povojni poboji/ povojna zgodovina/ odpeljane osebe/ aretacije/ avstrijska Koroška/ 1945 197
Libuče/ etnologija/ narodni običaji/ raziskovalni tabori/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 87
Limpel, Valentin, 1871-1926/ Akademija slovenskih bogoslovcev/ Celovec/ Podgorc, Valentin, 1867-1956/ Ražun, Matej, 1865-1943 333
lipe/ metoda projekta/ dvojezične ljudske šole/ avstrijska Koroška/ Sele 78
Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost/ slovenski pisatelji/ avstrijska Koroška/ intervjuji/ zborniki 165
Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost/ 20.st./ literarne študije 313
Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost/ slovenski pisatelji/ avstrijska Koroška/ intervjuji/ zborniki/ Lipuš, Florjan, 1937– 165
Lipuš, Florjan/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 338
Lipuš, Florjan/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ literarne kritike 320
Lipuš, Florjan/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ literarne študije 309, 311, 316, 318, 321, 322, 324
Lipuš, Florjan/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ recepcija/ Slovenija 315, 317
literarne kritike/ Lipuš, Florjan/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška 320
literarne študije/ Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost/ 20.st. 313
literarne študije/ Lipuš, Florjan/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška 309, 311, 316, 318, 321, 322, 324
literarni listi/ Mladje/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost 208
ljudska štetja/ 2001/ analize/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ popisi prebivalstva 223
ljudska štetja/ popisi prebivalstva/ 2001/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 224
ljudske jedi/ onomastika/ etimologija 305
ljudske šole/ dvojezičnost/ pouk/ učni načrti/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 73
ljudske šole/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ dvojezičnost 71
ljudski običaji v književnosti/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost 325
Loče/ župnijske kronike/ farne kronike/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ župnije 396
Lučane/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ dvojezičnost 253
madžarščina/ češčina/ slovaščina/ pouk tujih jezikov/ Avstrija/ šolstvo/ slovenščina/ hrvaščina 274
Majar, Matija, Ziljski/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ osebnosti 342, 346
Majar, Matija, Ziljski/ narodnostno vprašanje/ Slovenci/ 19.st. 343
manjšine/ Avstrija/ Initiative Minderheiten/ narodne manjšine 265
manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ Bad Radkersburg/ Radgona 53
manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot 52
manjšinjska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope/ pravni položaj/ ustave 225
manjšinska zaščita/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ manjšinske pravice 259
manjšinska zaščita/ Kärntner Heimatdienst/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dvojezični krajevni napisi/ nemški nacionalizem 234
manjšinska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope/ Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin/ države članice/ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih/ ustave/ pravni položaj 226
manjšinska zaščita/ pravni položaj/ Slovenija/ Avstrija/ narodne manjšine 269
manjšinske pravice/ manjšinska zaščita/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 259
manjšinsko šolstvo/ dvojezično šolstvo/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla-Bela 279

marketing/ učbeniki za srednje šole/ komercialno poslovanje/ trgovinsko poslovanje/ finančno poslovanje 95, 96
meddržavni odnosi/ Avstrija/ Slovenija/ narodna identiteta/ javno mnenje/ stereotipi/ zgodovina/ narodne manjšine 49
medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 400
medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Koroški Slovenci/ Železna Kapla-Bela/ kultura 222
medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla-Bela/ dvojezično šolstvo 276
medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla-Bela/ manjšinsko šolstvo/ dvojezično šolstvo 279
medetnični odnosi/ čezmejni stiki/ Slovenija/ Avstrija/ Železna Kapla-Bela 220
medetnični odnosi/ množični mediji/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla 221
medetnični odnosi/ raziskave/ metodologija/ Železna Kapla-Bela 219
medetnični odnosi/ sociolingvistika/ avstrijska Koroška/ slovenščina/ nemščina/ Železna Kapla-Bela 302
medetnični odnosi/ Železna Kapla/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ politika 236
medetnični odnosi/ Železna Kapla-Bela/ avstrijska Koroška/ etnična identiteta 218
medicinska etika/ psihiatrija/ duševni bolniki/ druga svetovna vojna/ nacizem/ avstrijska Koroška/ evtanazija/ vojni zločini 202
mediji/ javna občila/ časopisi/ radio/ televizija/ ankete/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 290
medkulturna vzgoja/ pouk/ metoda projekta/ radijske oddaje 69
mednacionalni odnosi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Železna Kapla/ zborniki 56
mednacionalni odnosi/ druga svetovna vojna/ sudetski Nemci/ spomini 189
mednarodni sporazumi/ zgodovinski pregledi/ narodne manjšine/ etnične manjšine/ pravni položaj 256
mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska 63
mejno vprašanje/ Italija/ Koroška/ 1918/1920 383
mejno vprašanje/ Koroška/ 1918/1920/ koroški plebiscit 364
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Francija/ Koroška/ 1918/1920 362
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Koroška/ 1918/1920 381
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Koroški deželni arhiv/ Koroška/ 1918/1920 402
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ Slovenija/ Koroška/ 1918/1920 387
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri/ ZDA/ Koroška/ 1918/1920 350
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ Koroška/ 1918/1920 393
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ slovensko zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920 363
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ zgodovinopisje/ arhivsko gradivo/ Koroška/ 1918/1920 349
mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920 401
mejno vprašanje/ Milesova komisija/ avstrijska Koroška/ Jugoslavija/ 1919/1920/ Ehrlich, Lambert/ mirovne konference 382
mejno vprašanje/ oborožene sile/ Koroška/ 1918/1920 365
Messner, Janko/ intervjuji/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost 319
mešani zbori 119
mešani zbori/ nabožne pesmi/ narodne pesmi/ zgoščenke 99
mešani zbori/ zgoščenke 109
metoda projekta/ Bistrica v Rožu/ krajepisi/ kulturna zgodovina/ Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence/ praktični pouk 171
metoda projekta/ dvojezične ljudske šole/ avstrijska Koroška/ Sele/ lipe 78
metoda projekta/ pripovedke/ avstrijska Koroška/ dvojezični pouk 88
metoda projekta/ projektni pouk/ avstrijska Koroška/ Kanalska dolina/ Gorenjska/ domoznanstvo/ Višja šola za gospodarske poklice Šentpeter 77
metoda projekta/ projektni pouk/ slovenske ljudske pripovedke/ Glavna šola Pliberk 89
metoda projekta/ radijske oddaje/ medkulturna vzgoja/ pouk 69
metoda projekta/ Zvezna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ pregoni/ 1942/1945/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 282
metoda projekta/ Zvezna gimnazija za Slovence/ projektni pouk 67
metodika/ Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija/ etnologija 82
metodologija/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ raziskave 219
Miles, Sherman, 1882-1966/ koroški plebiscit 329
Milesova komisija/ avstrijska Koroška/ Jugoslavija/ 1919/1920/ Ehrlich, Lambert/ mirovne konference/ mejno vprašanje 382
mirovne konference/ mejno vprašanje/ Milesova komisija/ avstrijska Koroška/ Jugoslavija/ 1919/1920/ Ehrlich, Lambert 382
Mladje/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost/ literarni listi 208
množični mediji/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ Železna Kapla/ medetnični odnosi 221
množični mediji/ psihologija/ dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ književnost 126
Mohorjeva družba/ Celovec/ avstrijska Koroška/ 2002 209
Mohorjeva družba/ založništvo/ narodna identiteta/ narodna zavest/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 19.st./ Družba sv. Mohorja 358
Moritsch, Andreas, 1936-2001 206, 331, 332
moški zbori 98, 106
moški zbori/ zgoščenke 110
muzeji/ etnologija/ katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 41
nabožne pesmi/ narodne pesmi/ zgoščenke/ mešani zbori 99
nacionalizem/ 19./20.st./ katoliška cerkev/ duhovniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ narodna zavest 395
nacionalizem/ narod 250
nacionalizem/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ Koroški/ regionalna identiteta 242
nacionalizem/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ Slovenija/ 1941/1952/ diktature/ nacizem/ komunizem 194
nacionalni stereotipi/ Slovenci/ Nemci 182
nacionalno vprašanje/ karikature/ propaganda/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodnostno vprašanje 185
nacizem/ 1938/1941/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 390
nacizem/ 1938/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 404
nacizem/ avstrijska Koroška/ evtanazija/ vojni zločini/ medicinska etika/ psihiatrija/ duševni bolniki/ druga svetovna vojna 202
nacizem/ komunizem/ nacionalizem/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ Slovenija/ 1941/1952/ diktature 194
nacizem/ razlastitve/ 1938/1945/ restitucije/ vrnitev premoženja/ 1945/1950/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 204

nacizem/ spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ pregoni/ 1938/1945 337
naprave/ zakonodaja/ Avstrija/ Slovenija/ žganje/ surovine 91
narod/ nacionalizem 250
narodna identiteta/ avstrijska Koroška/ narodne manjšine/ koroški Slovenci 227
narodna identiteta/ javno mnenje/ stereotipi/ zgodovina/ narodne manjšine/ meddržavni odnosi/ Avstrija/ Slovenija 49
narodna identiteta/ narodna zavest/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 19.st./ Družba sv. Mohorja/ Mohorjeva družba/ založništvo 358
narodna identiteta/ narodna zavest/ nacionalizem/ 19./20.st./ katoliška cerkev/ duhovniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 395
narodna identiteta/ narodnostno vprašanje/ 1848/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ učitelji 353
narodna identiteta/ oblikovanje naroda/ vloga žensk/ koroške Slovenke/ avstrijska Koroška 347
narodna identiteta/ zborniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 186
narodna zavest/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodne manjšine/ jezikovne manjšine/ dvojezičnost 231
narodna zavest/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 19.st./ Družba sv. Mohorja/ Mohorjeva družba/ založništvo/ narodna identiteta 358
narodna zavest/ nacionalizem/ 19./20.st./ katoliška cerkev/ duhovniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta 395
narodne manjšine/ 1945/2002/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 361
narodne manjšine/ Avstrija/ šolstvo 272
narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ bibliografije/ 2001/ koroški Slovenci/ zamejski Slovenci 210
narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ Koroški/ regionalna identiteta/ nacionalizem 242
narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 246
narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ otroški vrtci/ dvojezičnost 75
narodne manjšine/ dvojezičnost/ avstrijska Koroška/ katoliška cerkev 216
narodne manjšine/ etnične manjšine/ pravni položaj/ mednarodni sporazumi/ zgodovinski pregledi 256
narodne manjšine/ Evropa/ pravno varstvo/ pravice manjšin 64
narodne manjšine/ Jeraj, Jožef/ biografije/ avstrijska Koroška 175
narodne manjšine/ jezikovne manjšine/ dvojezičnost/ narodna zavest/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 231
narodne manjšine/ koroški Slovenci/ narodna identiteta/ avstrijska Koroška 227
narodne manjšine/ koroški Slovenci/ ustavno sodišče/ Avstrija/ razsodbe/ dvojezični krajevni napisi 66
narodne manjšine/ manjšinska zaščita/ pravni položaj/ Slovenija/ Avstrija 269
narodne manjšine/ manjšine/ Avstrija/ Initiative Minderheiten 265
narodne manjšine/ meddržavni odnosi/ Avstrija/ Slovenija/ narodna identiteta/ javno mnenje/ stereotipi/ zgodovina 49
narodne manjšine/ narodnostno vprašanje/ zamejski Slovenci/ Italija/ Kanalska dolina/ zgodovina/ 20.st. 184
narodne manjšine/ Nemci/ Slovenci/ Ladinci/ Italija/ Avstrija/ pravni položaj 62
narodne manjšine/ podeželje/ regionalna politika 327
narodne manjšine/ pravice manjšin/ dokumenti/ človekove pravice 65
narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe 63
narodne manjšine/ Romi/ Cigani/ Avstrija 58
narodne manjšine/ slovenščina/ dvojezičnost/ Slovenci 251
narodne manjšine/ slovenščina/ nemščina/ sociolingvistika/ Kanalska dolina 300
narodne manjšine/ Svet Evrope/ Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin/ države članice/ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih/ ustave/ pravni položaj/ manjšinska zaščita 226
narodne manjšine/ Svet Evrope/ pravni položaj/ ustave/ manjšinjska zaščita 225
narodne pesmi/ zgoščenke/ mešani zbori/ nabožne pesmi 99
narodni običaji/ raziskovalni tabori/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ Libuče/ etnologija 87
Narodni svet koroških Slovencev/ politični program 1968 235
narodnost/ etničnost/ identiteta 283
narodnostno mešana področja/ identiteta/ Tromeja/ Kanalska dolina 284
narodnostno vprašanje/ 1848/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ učitelji/ narodna identiteta 353
narodnostno vprašanje/ 19.st./ avstrijska Koroška 379
narodnostno vprašanje/ avstrijska Koroška/ 1918/1920/ koroški plebiscit/ socialdemokratska stranka 398
narodnostno vprašanje/ avstrijska nacija/ avstrijska Koroška/ dvojezični krajevni napisi 243
narodnostno vprašanje/ Avstro-Ogrska/ 19.st. 378
narodnostno vprašanje/ Ehrlich, Lambert 345
narodnostno vprašanje/ jezikovno vprašanje/ uradni jezik/ 1895/1918/ Notranja Avstrija 394
narodnostno vprašanje/ kulturna avtonomija/ koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ socialdemokratska stranka/ Renner, Karl 397
narodnostno vprašanje/ nacionalno vprašanje/ karikature/ propaganda/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 185
narodnostno vprašanje/ nemški nacionalizem/ germanizacija/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 57
narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke 178
narodnostno vprašanje/ Slovenci/ 19.st./ Majar, Matija,Ziljski 343
narodnostno vprašanje/ sociolingvistika/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 217
narodnostno vprašanje/ vindišarji/ avstrijska Koroška 386
narodnostno vprašanje/ zamejski Slovenci/ Italija/ Kanalska dolina/ zgodovina/ 20.st./ narodne manjšine 184
narodnostno vprašanje/ zgodovinopisje/ Koroška/ Kranjska/ Slovenija/ odnosi 372
nekrologi/ Prušnik, Mira 336
Nemci/ nacionalni stereotipi/ Slovenci 182
Nemci/ Slovenci/ Ladinci/ Italija/ Avstrija/ pravni položaj/ narodne manjšine 62
nemščina/ sociolingvistika/ Kanalska dolina/ narodne manjšine/ slovenščina 300
nemščina/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ sociolingvistika/ avstrijska Koroška/ slovenščina 302
nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori/ biografije/ intervjuji/ življenjepisi/ slovenska književnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost 334
nemška mladinska književnost/ kratke zgodbe 155, 156
nemška mladinska književnost/ pustolovski romani 133
nemška narečja/ slovenščina/ Le-

sachtal/ ledinska imena/ prevzete besede 125
nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac 90
nemški nacionalizem/ 1972/1976/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 356
nemški nacionalizem/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dvojezični krajevni napisi 255
nemški nacionalizem/ avstrijska Koroška/ zgodovinopisje 380
nemški nacionalizem/ germanizacija/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodnostno vprašanje 57
nemški nacionalizem/ manjšinska zaščita/ Kärntner Heimatdienst/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dvojezični krajevni napisi 234
nemško-slovenski odnosi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ gledališče 294
NOB/ 1942/1945/ spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ pregoni/ deportacije 374
NOB/ partizani/ 1941/1945/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna 205
NOB/ partizani/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna 389
Notranja Avstrija/ narodnostno vprašanje/ jezikovno vprašanje/ uradni jezik/ 1895/1918 394
občni zbori/ govori/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ politične organizacije 257
obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca 90
oblikovanje naroda/ vloga žensk/ koroške Slovenke/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta 347
oborožene sile/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje 365
odnosi/ koroški Slovenci/ 1918/2001/ Koroška/ Slovenija 399
odnosi/ narodnostno vprašanje/ zgodovinopisje/ Koroška/ Kranjska/ Slovenija 372
odpeljane osebe/ aretacije/ avstrijska Koroška/ 1945/ Leše/ Jugoslavija/ Pliberk/ povojni poboji/ povojna zgodovina 197
Ogris, Alfred/ avstrijska Koroška/ zgodovinopisje/ zgodovina/ arhivi/ zborniki 191
Ogris, Janko/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ zgodovina 392
Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin/ države članice/ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih/ ustave/ pravni položaj/ manjšinska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope 226
Oman, Valentin/ avstrijsko slikarstvo/ slovensko slikarstvo/ avstrijska Koroška 297
onomastika/ avstrijska Koroška/ krajevna imena/ topografski napisi/ slovenščina 306
onomastika/ etimologija/ ljudske jedi 305
ORF/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radijske oddaje 292
ORF/ slovenske oddaje/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radio/ televizija 289
organizacija dela/ poslovna psihologija/ vaje za srednje šole/ prodaja/ pospeševanje prodaje 94
oronimi/ Karnijske Alpe/ etimologija/ gorska imena 304
osebnosti/ Inzko, Valentin/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 341
osebnosti/ Majar, Matija, Ziljski/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 342, 346
otroške pesmi/ zgoščenke 108
otroški vrtci/ Borovlje/ dvojezičnost/ večjezičnost/ vzgoja/ predšolski otroci/ raziskave 298
otroški vrtci/ didaktične igre/ učno gradivo/ dvojezičnost/ dvojezična vzgoja 72
otroški vrtci/ dvojezičnost/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška 75
ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca 90
ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne 90
partizani/ 1941/1945/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ NOB 205
partizani/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna/ NOB 389
pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce 90
patriotizem/ regionalna identiteta/ 19./20.st./ avstrijska Koroška 359
Pavel, Avgust/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ porabski Slovenci 330
Pavlova hiša/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci/ kulturna prosvetna društva 258
personalna politika/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dvojezično šolstvo/ ravnatelji 281
pesmarice/ avstrijska Koroška/ Kotmara vas/ slovenske ljudske pesmi 86
pesmarice/ cerkvena pesem/ bukovništvo/ rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem/ 1839/ slovenščina/ slovenska narečja/ slovenska koroška narečja 303
pevske skupine/ zgoščenke 103
pevski zbori 111
pevski zbori/ Kropa/ Radiše/ avstrijska Koroška 113
pihalni orkestri/ zabavna glasba/ zgoščenke 104
planinstvo/ izleti/ Soška fronta/ prva svetovna vojna 199
pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca 90
Pliberk/ povojni poboji/ povojna zgodovina/ odpeljane osebe/ aretacije/ avstrijska Koroška/ 1945/ Leše/ Jugoslavija 197
podeželje/ regionalna politika/ narodne manjšine 327
Podgorc, Valentin, 1867-1956/ Ražun, Matej, 1865-1943/ Limpel, Valentin, 1871-1926/ Akademija slovenskih bogoslovcev/ Celovec 333
Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija/ etnologija/ metodika/ Rož 82
Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-

1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917 176
pogovori/ biografije/ intervjuji/ življenjepisi/ slovenska književnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje 334
pogovori/ intervjuji/ biografije/ življenjepisi/ slovenski pesniki 335
pogovori/ intervjuji/ življenjepisi/ biografije/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška 340
politična zgodovina/ Brejc, Janko, 1869-1934/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 388
politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki 178
politična zgodovina/ Slovenci/ katoliška cerkev/ družbeni položaj/ arhivski viri/ prva svetovna vojna/ druga svetovna vojna/ Ehrlich, Lambert, 1878-1942 54
politične organizacije/ občni zbori/ govori/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 257
politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina 178
politične stranke/ SPÖ/ zgodovinski pregledi/ 1945/1989/ avstrijska Koroška 55
politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje 178
politični program 1968/ Narodni svet koroških Slovencev 235
politika/ medetnični odnosi/ Železna Kapla/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 236
polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje 90
polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce 90
popisi prebivalstva/ 2001/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ ljudska štetja 224
popisi prebivalstva/ ljudska štetja/ 2001/ analize/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 223
porabski Slovenci/ Pavel, Avgust/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci 330
poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/1914 176
poslovna psihologija/ vaje za srednje šole/ prodaja/ pospeševanje prodaje/ organizacija dela 94
pospeševanje prodaje/ organizacija dela/ poslovna psihologija/ vaje za srednje šole/ prodaja 94
pouk tujih jezikov/ Avstrija/ šolstvo/ slovenščina/ hrvaščina/ madžarščina/ češčina/ slovaščina 274
pouk/ metoda projekta/ radijske oddaje/ medkulturna vzgoja 69
pouk/ učni načrti/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ ljudske šole/ dvojezičnost 73
povojna zgodovina/ odpeljane osebe/ aretacije/ avstrijska Koroška/ 1945/ Leše/ Jugoslavija/ Pliberk/ povojni poboji 197
povojni poboji/ povojna zgodovina/ odpeljane osebe/ aretacije/ avstrijska Koroška/ 1945/ Leše/ Jugoslavija/ Pliberk 197
praktični pouk/ metoda projekta/ Bistrica v Rožu/ krajepisi/ kulturna zgodovina/ Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence 171
praktični pouk/ pregoni/ 1942/1945/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ metoda projekta/ Zvezna gimnazija za Slovence 282
pravice manjšin/ dokumenti/ človekove pravice/ narodne manjšine 65
pravice manjšin/ narodne manjšine/ Evropa/ pravno varstvo 64
pravni položaj/ manjšinska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope/ Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin/ države članice/ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih/ ustave 226
pravni položaj/ mednarodni sporazumi/ zgodovinski pregledi/ narodne manjšine/ etnične manjšine 256
pravni položaj/ narodne manjšine/ Nemci/ Slovenci/ Ladinci/ Italija/ Avstrija 62
pravni položaj/ Slovenija/ Avstrija/ narodne manjšine/ manjšinska zaščita 269
pravni položaj/ ustave/ manjšinjska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope 225
pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne manjšine 63
pravno varstvo/ pravice manjšin/ narodne manjšine/ Evropa 64
predšolski otroci/ raziskave/ otroški vrtci/ Borovlje/ dvojezičnost/ večjezičnost/ vzgoja 298
predšolski otroci/ učenje jezika/ sociolingvistika/ dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja 307
preganjanje/ prva svetovna vojna/ Avstro-Ogrska/ koroški Slovenci/ štajerski Slovenci 377
Pregon koroških Slovencev 1942-2002/ recenzije 366
pregoni/ 1938/1945/ nacizem/ spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 337
pregoni/ 1942/1945/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ metoda projekta/ Zvezna gimnazija za Slovence/ praktični pouk 282
pregoni/ deportacije/ 1938/1945/ zborniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna 198
pregoni/ deportacije/ 1942/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna 357
pregoni/ deportacije/ 1942/1945/ zborniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna 183
pregoni/ deportacije/ NOB/ 1942/1945/ spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 374
pregoni/ deportacije/ spomini/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ druga svetovna vojna 195, 196
preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca 90
Prelog, Josefa/ štajerski Slovenci/ avstrijska Štajerska 177
Prešeren, France, 1800-1849 158
prevajanje/ pogovori/ biografije/ intervjuji/ življenjepisi/ slovenska knji-

ževnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost 334
prevodi/ slovensko slikarstvo/ avstrijsko slikarstvo/ zborniki/ Januš, Gustav, 1939/ avstrijska Koroška/ slovenska poezija 166
prevzete besede/ nemška narečja/ slovenščina/ Lesachtal/ ledinska imena 125
priimki/ hišna imena/ zgodovinski pregledi/ etimologija/ avstrijska Koroška/ Sele/ slovenska osebna imena 85
prijave/ avstrijska Koroška/ dvojezično šolstvo 273
pripovedke/ avstrijska Koroška/ dvojezični pouk/ metoda projekta 88
priročniki/ gobe 92
prodaja/ pospeševanje prodaje/ organizacija dela/ poslovna psihologija/ vaje za srednje šole 94
program Interreg II/ avstrijska Koroška 60
projektni pouk/ avstrijska Koroška/ Kanalska dolina/ Gorenjska/ domoznanstvo/ Višja šola za gospodarske poklice Šentpeter/ metoda projekta 77
projektni pouk/ metoda projekta/ Zvezna gimnazija za Slovence 67
projektni pouk/ slovenske ljudske pripovedke/ Glavna šola Pliberk/ metoda projekta 89
propaganda/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodnostno vprašanje/ nacionalno vprašanje/ karikature 185
protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ Bad Radkersburg/ Radgona/ manjšine 53
protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot/ manjšine 52
Prušnik, Mira/ nekrologi 336
prva svetovna vojna/ Avstro-Ogrska/ koroški Slovenci/ štajerski Slovenci/ preganjanje 377
prva svetovna vojna/ druga svetovna vojna/ Ehrlich, Lambert, 1878-1942/ politična zgodovina/ Slovenci/ katoliška cerkev/ družbeni položaj/ arhivski viri 54
prva svetovna vojna/ planinstvo/ izleti/ Soška fronta 199
psihiatrija/ duševni bolniki/ druga svetovna vojna/ nacizem/ avstrijska Koroška/ evtanazija/ vojni zločini/ medicinska etika 202
psihologija/ dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ književnost/ množični mediji 126
Radgona/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ Bad Radkersburg 53
Radgona/ Radgonski kot/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg 52
Radgonski kot/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona 52
radijske oddaje/ avstrijska Koroška/ slovenščina/ slovenska narečja 301
radijske oddaje/ medkulturna vzgoja/ pouk/ metoda projekta 69
radijske oddaje/ ORF/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 292
radijske postaje/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radio 288
radijski spored/ Radio dva/ Radio Agora/ časopisi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 291
Radio Agora/ časopisi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radijski spored/ Radio dva 291
Radio dva/ gladovne stavke/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 59
Radio dva/ Radio Agora/ časopisi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radijski spored 291
radio/ radijske postaje/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 288
radio/ televizija/ ankete/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ mediji/ javna občila/ časopisi 290
radio/ televizija/ ORF/ slovenske oddaje/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 289
Radiše/ avstrijska Koroška/ pevski zbori/ Kropa 113
Rainer, Friedrich/ druga svetovna vojna/ vojni zločini/ Slovenija/ sodni procesi 187
ravnatelji/ personalna politika/ avstrijska Koroška/ Koroški Slovenci/ dvojezično šolstvo 281
raziskave/ metodologija/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi 219
raziskave/ otroški vrtci/ Borovlje/ dvojezičnost/ večjezičnost/ vzgoja/ predšolski otroci 298
raziskovalni tabori/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ Libuče/ etnologija/ narodni običaji 87
razlastitve/ 1938/1945/ restitucije/ vrnitev premoženja/ 1945/1950/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nacizem 204
razsodbe/ avstrijska Koroška/ dvojezični krajevni napisi/ ustavno sodišče 233
razsodbe/ dvojezični krajevni napisi/ narodne manjšine/ koroški Slovenci/ ustavno sodišče/ Avstrija 66
razsodbe/ narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika/ ustavno sodišče 63
razstave/ etnologija 80
razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ Slovenija/ 1941/1952/ diktature/ nacizem/ komunizem/ nacionalizem 194
razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ NOB/ partizani/ 1941/1945 205
razstavni katalogi/ Dobrač/ domoznanstvo 167
razstavni katalogi/ Štajerska/ skupinske razstave 105
Ražun, Matej, 1865-1943/ Limpel, Valentin, 1871-1926/ Akademija slovenskih bogoslovcev/ Celovec/ Podgorc, Valentin, 1867-1956 333
recenzije 352, 355, 370
recenzije/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost 314
recenzije/ Pregon koroških Slovencev 1942-2002 366
recepcija/ Slovenija/ Lipuš, Florjan/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška 315, 317
regionalna identiteta/ 19./20.st./ avstrijska Koroška/ patriotizem 359
regionalna identiteta/ nacionalizem/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ Korošci 242
regionalna politika/ narodne manjšine/ podeželje 327
reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac 90
religijski pouk/ dvojezični pouk/ avstrijska Koroška/ učbeniki za ljudske šole/ verouk 44, 45, 46
Renner, Karl/ narodnostno vprašanje/ kulturna avtonomija/ koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška/ socialdemokratska stranka 397
restitucije/ vrnitev premoženja/ 1945/1950/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nacizem/ razlastitve/ 1938/1945 204
rock glasba/ zgoščenke 115
rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem/ 1839/ slovenščina/ slovenska narečja/ slovenska koroška narečja/ pesmarice/ cerkvena pesem/ bukovništvo 303
romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina 127
Romi/ Cigani/ Avstrija/ narodne manjšine 58

Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija/ etnologija/ metodika 82
samospevi 112
samospevi/ zgoščenke 101
samostani/ kulturna zgodovina/ avstrijska Koroška/ cerkve 193
Sele/ kmečke hiše/ kmečka arhitektura/ turizem/ zborniki 107
Sele/ lipe/ metoda projekta/ dvojezične ljudske šole/ avstrijska Koroška 78
Sele/ slovenska osebna imena/ priimki/ hišna imena/ zgodovinski pregledi/ etimologija/ avstrijska Koroška 85
seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija/ etnologija/ metodika/ Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 82
skupinske razstave/ razstavni katalogi/ Štajerska 105
skupinske razstave/ slovenska umetnost/ 20.st. 118
slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki 127
slovaščina/ pouk tujih jezikov/ Avstrija/ šolstvo/ slovenščina/ hrvaščina/ madžarščina/ češčina 274
Slovenci/ 19.st./ Majar, Matija, Ziljski/ narodnostno vprašanje 343
Slovenci/ 20.st./ Avstro-Ogrska 348
Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/1918/ zborniki/ družbena zavest 201
Slovenci/ etnogeneza/ Karantanija/ zgodovina 188
Slovenci/ katoliška cerkev/ družbeni položaj/ arhivski viri/ prva svetovna vojna/ druga svetovna vojna/ Ehrlich, Lambert, 1878-1942/ politična zgodovina 54
Slovenci/ Ladinci/ Italija/ Avstrija/ pravni položaj/ narodne manjšine/ Nemci 62
Slovenci/ narodne manjšine/ slovenščina/ dvojezičnost 251
Slovenci/ Nemci/ nacionalni stereotipi 182
Slovenci/ zgodovinski pregledi/ Bad Radkersburg/ Radgona/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani 53
Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani 52
Slovenija/ 1941/1952/ diktature/ nacizem/ komunizem/ nacionalizem/ razstavni katalogi/ avstrijska Koroška/ 1938/1945 194
Slovenija/ Avstrija/ narodne manjšine/ manjšinska zaščita/ pravni položaj 269
Slovenija/ Avstrija/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ čezmejni stiki 220
Slovenija/ domoznanstvo/ arheologija/ zgodovina/ etnologija/ etnografija 168
Slovenija/ Furlanija/ 1941/1952/ avstrijska Koroška/ alpsko-jadranski prostor 403
Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije/ slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška 178
Slovenija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri 387
Slovenija/ koroški Slovenci 245
Slovenija/ Lipuš, Florjan/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ recepcija 315, 317
Slovenija/ narodna identiteta/ javno mnenje/ stereotipi/ zgodovina/ narodne manjšine/ meddržavni odnosi/ Avstrija 49
Slovenija/ odnosi/ koroški Slovenci/ 1918/2001/ Koroška 399
Slovenija/ odnosi/ narodnostno vprašanje/ zgodovinopisje/ Koroška/ Kranjska 372
Slovenija/ sodni procesi/ Rainer, Friedrich/ druga svetovna vojna/ vojni zločini 187
Slovenija/ žganje/ surovine/ naprave/ zakonodaja/ Avstrija 91
slovenska Istra 83
slovenska književnost/ 20.st./ literarne študije/ Lipuš, Florjan, 1937– 313
slovenska književnost/ antologije/ avstrijska Koroška/ avstrijska književnost 138
slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ literarne kritike/ Lipuš, Florjan 320
slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ literarne študije/ Lipuš, Florjan 309, 311, 316, 318, 321, 322, 324
slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ pogovori/ intervjuji/ življenjepisi/ biografije 340
slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ recepcija/ Slovenija/ Lipuš, Florjan 315, 317
slovenska književnost/ Cankar, Ivan, 1876-1918 136
slovenska književnost/ Hartman, Milka/ avstrijska Koroška 310
slovenska književnost/ literarni listi/ Mladje/ avstrijska Koroška 208
slovenska književnost/ ljudski običaji v književnosti/ avstrijska Koroška 325
slovenska književnost/ Messner, Janko/ intervjuji/ avstrijska Koroška 319
slovenska književnost/ recenzije/ avstrijska Koroška 314
slovenska književnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori/ biografije/ intervjuji/ življenjepisi 334
slovenska književnost/ slovenski pisatelji/ avstrijska Koroška/ intervjuji/ zborniki/ Lipuš, Florjan, 1937– 165
slovenska književnost/ sodobna književnost/ avstrijska Koroška 312
slovenska koroška narečja/ pesmarice/ cerkvena pesem/ bukovništvo/ rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem/ 1839/ slovenščina/ slovenska narečja 303
Slovenska krščansko-socialna zveza/ Koroška/ Ehrlich, Lambert 367
slovenska narečja/ radijske oddaje/ avstrijska Koroška/ slovenščina 301
slovenska narečja/ slovenska koroška narečja/ pesmarice/ cerkvena pesem/ bukovništvo/ rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem/ 1839/ slovenščina 303
slovenska osebna imena/ etimologija/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ Šmarjeta v Rožu/ hišna imena 84
slovenska osebna imena/ priimki/ hišna imena/ zgodovinski pregledi/ etimologija/ avstrijska Koroška/ Sele 85
slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori/ biografije/ intervjuji/ življenjepisi/ slovenska književnost 334
slovenska poezija/ prevodi/ slovensko slikarstvo/ avstrijsko slikarstvo/ zborniki/ Januš, Gustav, 1939/ avstrijska Koroška 166
slovenska umetnost/ 20.st./ skupinske razstave 118
slovenske ljudske pesmi/ pesmarice/ avstrijska Koroška/ Kotmara vas 86
slovenske ljudske pesmi/ vokalne pesmi/ avstrijska Koroška 100
slovenske ljudske pripovedke/ Glavna šola Pliberk/ metoda projekta/ projektni pouk 89
slovenske oddaje/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radio/ televizija/ ORF 289
slovenski duhovniki/ arhivsko gradivo/ Cigan, France, 1908-1971/ slovenski glasbeniki 173
slovenski duhovniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ 1914/1921/ duhovščina 203
slovenski glasbeniki/ slovenski duhovniki/ arhivsko gradivo/ Cigan, France, 1908-1971 173
slovenski kulturni prostor/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 267

slovenski pesniki/ pogovori/ intervjuji/ biografije/ življenjepisi 335
slovenski pisatelji/ avstrijska Koroška/ intervjuji/ zborniki/ Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost 165
slovenski politiki/ politična zgodovina/ politične stranke/ narodnostno vprašanje/ politični katolicizem/ koroški Slovenci/ Koroška/ Slovenija/ Jugoslavija/ Avstro-Ogrska/ 19./20.st./ Brejc, Janko, 1869-1934/ biografije 178
Slovenski vestnik/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 211
slovensko pesništvo/ Hartman, Milka/ avstrijska Koroška 323
slovensko slikarstvo/ avstrijska Koroška/ Oman, Valentin/ avstrijsko slikarstvo 297
slovensko slikarstvo/ avstrijsko slikarstvo/ zborniki/ Januš, Gustav, 1939/ avstrijska Koroška/ slovenska poezija/ prevodi 166
slovensko slikarstvo/ Benétik, Rudi/ avstrijsko slikarstvo 296
slovensko zadružništvo/ duhovniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 375
slovensko zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 363
slovenščina kot drugi/tuji jezik/ dvojezični pouk/ avstrijska Koroška/ vaje za ljudske šole/ učni pripomočki 68
slovenščina/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 123
slovenščina/ dvojezičnost/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 228, 230, 232, 237, 238, 240, 244, 247, 248, 249, 252, 254, 260, 261, 262, 263, 268
slovenščina/ dvojezičnost/ k & k center/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 266
slovenščina/ dvojezičnost/ Katoliški dom prosvete Tinje/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 239
slovenščina/ dvojezičnost/ Slovenci/ narodne manjšine 251
slovenščina/ dvojezičnost/ sodišča/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 229
slovenščina/ dvojezičnost/ šolstvo/ avstrijska Koroška 271
slovenščina/ dvojezičnost/ Unikum/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 241
slovenščina/ dvojezičnost/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 270
slovenščina/ hrvaščina/ madžarščina/ češčina/ slovaščina/ pouk tujih jezikov/ Avstrija/ šolstvo 274
slovenščina/ jezikovna politika/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ dvojezičnost 264
slovenščina/ krajevna imena/ avstrijska Štajerska/ štajerski Slovenci 308
slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki 127
slovenščina/ Lesachtal/ ledinska imena/ prevzete besede/ nemška narečja 125
slovenščina/ nemščina/ sociolingvistika/ Kanalska dolina/ narodne manjšine 300
slovenščina/ nemščina/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ sociolingvistika/ avstrijska Koroška 302
slovenščina/ onomastika/ avstrijska Koroška/ krajevna imena/ topografski napisi 306
slovenščina/ slovenska narečja/ radijske oddaje/ avstrijska Koroška 301
slovenščina/ slovenska narečja/ slovenska koroška narečja/ pesmarice/ cerkvena pesem/ bukovništvo/ rokopisna pesmarica/ Tinje na Koroškem/ 1839 303
slovenščina/ učbeniki za odrasle/ učbeniki za tujce/ slušno razumevanje 120
slovenščina/ učbeniki za začetni pouk/ učbeniki za dvojezične ljudske šole 74
slušno razumevanje/ slovenščina/ učbeniki za odrasle/ učbeniki za tujce 120
socialdemokratska stranka/ narodnostno vprašanje/ avstrijska Koroška/ 1918/1920/ koroški plebiscit 398
socialdemokratska stranka/ Renner, Karl/ narodnostno vprašanje/ kulturna avtonomija/ koroški Slovenci/ Avstrija/ avstrijska Koroška 397
sociolingvistika/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ narodnostno vprašanje 217
sociolingvistika/ avstrijska Koroška/ slovenščina/ nemščina/ Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi 302
sociolingvistika/ Djekše/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 121
sociolingvistika/ dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ predšolski otroci/ učenje jezika 307
sociolingvistika/ Kanalska dolina/ narodne manjšine/ slovenščina/ nemščina 300
sodišča/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost 229
sodni procesi/ Rainer, Friedrich/ druga svetovna vojna/ vojni zločini/ Slovenija 187
sodobna književnost/ avstrijska Koroška/ slovenska književnost 312
Soška fronta/ prva svetovna vojna/ planinstvo/ izleti 199
SPÖ/ zgodovinski pregledi/ 1945/ 1989/ avstrijska Koroška/ politične stranke 55
spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ pregoni/ 1938/1945/ nacizem 337
spomini/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ pregoni/ deportacije/ NOB/ 1942/1945 374
spomini/ Jelen, Tone, 1916-/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna 174
spomini/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 1938/1945/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije 195, 196
spomini/ mednacionalni odnosi/ druga svetovna vojna/ sudetski Nemci 189
srednji vek/ avstrijska Koroška/ krščanstvo/ .../1072/ antika 47
stenski koledarji/ 2003 40
stenski koledarji/ avstrijska Koroška/ kulturne prireditve/ koroški Slovenci/ 2003 42
stereotipi/ zgodovina/ narodne manjšine/ meddržavni odnosi/ Avstrija/ Slovenija/ narodna identiteta/ javno mnenje 49
striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca 90
stvarni pouk/ avstrijska Koroška/ domoznanstvo/ učni pripomočki/ dvojezične ljudske šole 70
sudetski Nemci/ spomini/ mednacionalni odnosi/ druga svetovna vojna 189
suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne 90
surovine/ naprave/ zakonodaja/ Avstrija/ Slovenija/ žganje 91
Svet Evrope/ Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin/ države članice/ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih/ ustave/ pravni položaj/ manjšinska zaščita/ narodne manjšine 226
Svet Evrope/ pravni položaj/ ustave/ manjšinjska zaščita/ narodne manjšine 225
Šantel, Anton, 1845-1920 179
Šmarjeta v Rožu/ hišna imena/ slovenska osebna imena/ etimologija/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška 84
šolska avtonomija/ Avstrija/ šolstvo 280
šolstvo/ avstrijska Koroška/ slovenščina/ dvojezičnost 271

šolstvo/ dvojezičnost/ ljudske šole/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 71
šolstvo/ dvojezičnost/ verouk/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 277
šolstvo/ jezikovna politika/ 1774/ 1848/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 354
šolstvo/ ljudske šole/ dvojezičnost/ pouk/ učni načrti/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 73
šolstvo/ narodne manjšine/ Avstrija 272
šolstvo/ slovenščina/ dvojezičnost/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 270
šolstvo/ slovenščina/ hrvaščina/ madžarščina/ češčina/ slovaščina/ pouk tujih jezikov/ Avstrija 274
šolstvo/ šolska avtonomija/ Avstrija 280
šolstvo/ učitelji/ narodna identiteta/ narodnostno vprašanje/ 1848/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 353
šolstvo/ Zvezna gimnazija za Slovence/ večjezični pouk/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 278
šolstvo/ Zvezna gimnazija za Slovence/ Vospernik, Reginald/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 79
štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/1918/ zborniki/ družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska 201
štajerska/ skupinske razstave/ razstavni katalogi 105
štajerski Slovenci/ avstrijska Štajerska/ Prelog, Josefa 177
štajerski Slovenci/ dvojezičnost/ Lučane/ avstrijska Štajerska 253
štajerski Slovenci/ kulturna prosvetna društva/ Pavlova hiša/ avstrijska Štajerska 258
štajerski Slovenci/ porabski Slovenci/ Pavel, August/ avstrijska Štajerska 330
štajerski Slovenci/ preganjanje/ prva svetovna vojna/ Avstro-Ogrska/ koroški Slovenci 377
štajerski Slovenci/ slovenščina/ krajevna imena/ avstrijska Štajerska 308
študentski časopisi/ bogoslovje/ Celovec/ krščanskosocialno gibanje/ Bratoljub 351
Šušteršič, Ivan, 1863-1925/ Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932 176
Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija/ etnologija/ metodika/ Rož/ Podjuna/ Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge 82
tamburaški ansambli/ tamburice/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 116
tamburice/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ tamburaški ansambli 116
Tavčar, Ivan, 1851-1923/ Avstro-Ogrska/ državni zbor/ 1911/1914/ poslanci/ biografije/ Grafenauer, Franc, 1860-1935/ Korošec, Anton, 1872-1949/ Krek, Janez Evangelist, 1865-1917/ Pogačnik, Jože, 1866-1932/ Šušteršič, Ivan, 1863-1925 176
televizija/ ankete/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ mediji/ javna občila/ časopisi/ radio 290
televizija/ ORF/ slovenske oddaje/ zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radio 289
texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki 90
Tinje na Koroškem/ 1839/ slovenščina/ slovenska narečja/ slovenska koroška narečja/ pesmarice/ cerkvena pesem/ bukovništvo/ rokopisna pesmarica 303
tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca 90
topografski napisi/ slovenščina/ onomastika/ avstrijska Koroška/ krajevna imena 306
Topolovec, Jože, 1934– 162
toponomastika/ ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi 63
trgovinske družbe/ učbeniki za srednje šole/ komercialno poslovanje 93
trgovinsko poslovanje/ finančno poslovanje/ marketing/ učbeniki za srednje šole/ komercialno poslovanje 95, 96
Tromeja/ Kanalska dolina/ narodnostno mešana področja/ identiteta 284
turizem/ učbeniki za srednje šole 61
turizem/ zborniki/ Sele/ kmečke hiše/ kmečka arhitektura 107
turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni/ Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki 127
učbeniki za dvojezične ljudske šole/ slovenščina/ učbeniki za začetni pouk 74
učbeniki za ljudske šole/ verouk/ religijski pouk/ dvojezični pouk/ avstrijska Koroška 44, 45, 46
učbeniki za odrasle/ učbeniki za tujce/ slušno razumevanje/ slovenščina 120
učbeniki za srednje šole/ komercialno poslovanje/ trgovinske družbe 93
učbeniki za srednje šole/ komercialno poslovanje/ trgovinsko poslovanje/ finančno poslovanje/ marketing 95, 96
učbeniki za srednje šole/ turizem 61
učbeniki za tujce/ slušno razumevanje/ slovenščina/ učbeniki za odrasle 120
učbeniki za začetni pouk/ učbeniki za dvojezične ljudske šole/ slovenščina 74
učenje jezika/ sociolingvistika/ dvojezičnost/ večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ predšolski otroci 307
učenje jezikov/ jezikovna politika/ konference/ zborniki/ večjezičnost/ Evropa/ Evropska unija 122
učitelji/ narodna identiteta/ narodnostno vprašanje/ 1848/1945/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 353
učni načrti/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ ljudske šole/ dvojezičnost/ pouk 73
učni pripomočki/ dvojezične ljudske šole/ stvarni pouk/ avstrijska Koroška/ domoznanstvo 70
učni pripomočki/ slovenščina kot drugi/tuji jezik/ dvojezični pouk/ avstrijska Koroška/ vaje za ljudske šole 68
učno gradivo/ dvojezičnost/ dvojezična vzgoja/ otroški vrtci/ didaktične igre 72
Unikum/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ slovenščina/ dvojezičnost 241
uradni jezik/ 1895/1918/ Notranja Avstrija/ narodnostno vprašanje/ jezikovno vprašanje 394
ustave/ manjšinjska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope/ pravni položaj 225
ustave/ pravni položaj/ manjšinska zaščita/ narodne manjšine/ Svet Evrope/ Okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin/ države članice/ Evropska listina o regionalnih in manjšinskih jezikih 226
ustavno sodišče/ Avstrija/ razsodbe/ dvojezični krajevni napisi/ narodne manjšine/ koroški Slovenci 66
ustavno sodišče/ razsodbe/ avstrijska Koroška/ dvojezični krajevni napisi 233
ustavno sodišče/ razsodbe/ narodne

manjšine/ pravno varstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Južna Tirolska/ mednarodno pravo/ krajevna imena/ dvojezični krajevni napisi/ toponomastika 63
vaje za ljudske šole/ učni pripomočki/ slovenščina kot drugi/tuji jezik/ dvojezični pouk/ avstrijska Koroška 68
vaje za srednje šole/ prodaja/ pospeševanje prodaje/ organizacija dela/ poslovna psihologija 94
večjezični pouk/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ Zvezna gimnazija za Slovence 278
večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ književnost/ množični mediji/ psihologija/ dvojezičnost 126
večjezičnost/ dvojezična vzgoja/ predšolski otroci/ učenje jezika/ sociolingvistika/ dvojezičnost 307
večjezičnost/ Evropa/ Evropska unija/ učenje jezikov/ jezikovna politika/ konference/ zborniki 122
večjezičnost/ identiteta/ dvojezičnost 299
večjezičnost/ intervjuji/ dvojezičnost 215
večjezičnost/ vzgoja/ predšolski otroci/ raziskave/ otroški vrtci/ Borovlje/ dvojezičnost 298
verouk/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ dvojezičnost 277
verouk/ religijski pouk/ dvojezični pouk/ avstrijska Koroška/ učbeniki za ljudske šole 44, 45, 46
vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna 90
vindišarji/ avstrijska Koroška/ narodnostno vprašanje 386
viri/ Francija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo 362
viri/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo 381
viri/ Koroški deželni arhiv/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo 402
viri/ Slovenija/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo 387
viri/ ZDA/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo 350
Višja šola za gospodarske poklice Šentpeter/ metoda projekta/ projektni pouk/ avstrijska Koroška/ Kanalska dolina/ Gorenjska/ domoznanstvo 77
vloga žensk/ koroške Slovenke/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta/ oblikovanje naroda 347
vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi 52
vodniki/ Dobrač/ Ziljska dolina/ domoznanstvo/ kulturna zgodovina 170
vojni zločini/ medicinska etika/ psihiatrija/ duševni bolniki/ druga svetovna vojna/ nacizem/ avstrijska Koroška/ evtanazija 202
vojni zločini/ Slovenija/ sodni procesi/ Rainer, Friedrich/ druga svetovna vojna 187
vokalne pesmi/ avstrijska Koroška/ slovenske ljudske pesmi 100
volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja 90
volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac 90
volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca 90
Vospernik, Reginald/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ Zvezna gimnazija za Slovence 79
vrnitev premoženja/ 1945/1950/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ nacizem/ razlastitve/ 1938/1945/ restitucije 204
vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki 90
vzgoja/ predšolski otroci/ raziskave/ otroški vrtci/ Borovlje/ dvojezičnost/ večjezičnost 298
Vzhodna Evropa/ jezikoslovje/ grščina/ albanščina/ romanski jeziki/ slovanski jeziki/ germanski jeziki/ baltski jeziki/ turški jeziki/ kavkaški jeziki/ slovenščina/ leksikoni 127
württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki/ vzgoja ovac/ volnena vlakna/ vezenje volne/ ovce/ polstenje/ polst/ krzno/ bovška ovca/ striženje ovac/ nemška ovca/ preja/ volna/ barvanje volne/ suffolk ovca/ obdelava volne/ jezersko-solčavska ovca/ volneni izdelki/ texel ovca/ tkanje/ gorska ovca/ pletenje volne/ württemberška ovca/ ovce/ pasme ovac/ reja ovac/ volna/ volneni izdelki 90
zabavna glasba/ zgoščenke/ pihalni orkestri 104
zakonodaja/ Avstrija/ Slovenija/ žganje/ surovine/ naprave 91
založništvo/ narodna identiteta/ narodna zavest/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ 19.st./ Družba sv. Mohorja/ Mohorjeva družba 358
zamejski Slovenci/ Italija/ Kanalska dolina/ zgodovina/ 20.st./ narodne manjšine/ narodnostno vprašanje 184
zamejski Slovenci/ narodne manjšine/ avstrijska Koroška/ bibliografije/ 2001/ koroški Slovenci 210
zborniki/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1942/1945 183
zborniki/ družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje/ zgodovina/ 1740/1918 201
zborniki/ Januš, Gustav, 1939/ avstrijska Koroška/ slovenska poezija/ prevodi/ slovensko slikarstvo/ avstrijsko slikarstvo 166
zborniki/ koroški plebiscit/ 1920/ zgodovinopisje 192
zborniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ druga svetovna vojna/ pregoni/ deportacije/ 1938/1945 198
zborniki/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ narodna identiteta 186
zborniki/ Lipuš, Florjan, 1937-/ slovenska književnost/ slovenski pisatelji/ avstrijska Koroška/ intervjuji 165
zborniki/ mednacionalni odnosi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Železna Kapla 56
zborniki/ Ogris, Alfred/ avstrijska Koroška/ zgodovinopisje/ zgodovina/ arhivi 191
zborniki/ Sele/ kmečke hiše/ kmečka arhitektura/ turizem 107
zborniki/ večjezičnost/ Evropa/ Evropska unija/ učenje jezikov/ jezikovna politika/ konference 122
ZDA/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit/ arhivsko gradivo/ viri 350

zgodnji srednji vek/ Karantanija/ etnogeneza 190
zgodovina/ 1740/1918/ zborniki/ družbena zavest/ Slovenci/ Avstro-Ogrska/ Koroška/ Kranjska/ Štajerska/ avstrijsko Primorje 201
zgodovina/ 20.st./ narodne manjšine/ narodnostno vprašanje/ zamejski Slovenci/ Italija/ Kanalska dolina 184
zgodovina/ arhivi/ zborniki/ Ogris, Alfred/ avstrijska Koroška/ zgodovinopisje 191
zgodovina/ etnologija/ etnografija/ Slovenija/ domoznanstvo/ arheologija 168
zgodovina/ narodne manjšine/ meddržavni odnosi/ Avstrija/ Slovenija/ narodna identiteta/ javno mnenje/ stereotipi 49
zgodovina/ Ogris, Janko/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 392
zgodovina/ Slovenci/ etnogeneza/ Karantanija 188
zgodovinopisje/ arhivsko gradivo/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 349
zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920/ koroški plebiscit/ koroški Slovenci 376
zgodovinopisje/ Koroška/ 1918/1920/ mejno vprašanje/ koroški plebiscit 401
zgodovinopisje/ Koroška/ Kranjska/ Slovenija/ odnosi/ narodnostno vprašanje 372
zgodovinopisje/ nemški nacionalizem/ avstrijska Koroška 380
zgodovinopisje/ zborniki/ koroški plebiscit/ 1920 192
zgodovinopisje/ zgodovina/ arhivi/ zborniki/ Ogris, Alfred/ avstrijska Koroška 191
zgodovinski pregledi/ 1912/2002/ kulturna prosvetna društva/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 39
zgodovinski pregledi/ 1945/1989/ avstrijska Koroška/ politične stranke/ SPÖ 55
zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 51
zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ radio/ televizija/ ORF/ slovenske oddaje 289
zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ Slovenski vestnik 211
zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ dvojezičnost/ ljudske šole 71
zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo/ slovenščina/ dvojezičnost 270
zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ tamburaški ansambli/ tamburice 116
zgodovinski pregledi/ avstrijska Koroška/ Šmarjeta v Rožu/ hišna imena/ slovenska osebna imena/ etimologija 84
zgodovinski pregledi/ Bad Radkersburg/ Radgona/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci 53
zgodovinski pregledi/ etimologija/ avstrijska Koroška/ Sele/ slovenska osebna imena/ priimki/ hišna imena 85
zgodovinski pregledi/ narodne manjšine/ etnične manjšine/ pravni položaj/ mednarodni sporazumi 256
zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot/ manjšine/ protestanti/ Židje/ Cigani/ Slovenci 52
zgoščenke/ mešani zbori 109
zgoščenke/ mešani zbori/ nabožne pesmi/ narodne pesmi 99
zgoščenke/ moški zbori 110
zgoščenke/ otroške pesmi 108
zgoščenke/ pevske skupine 103
zgoščenke/ pihalni orkestri/ zabavna glasba 104
zgoščenke/ rock glasba 115
zgoščenke/ samospevi 101
Zilja/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ seminarske naloge/ Šušteršič, Jernej/ fotografije/ dokumentacija/ etnologija/ metodika/ Rož/ Podjuna 82
Ziljska dolina/ domoznanstvo/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 326
Ziljska dolina/ domoznanstvo/ kulturna zgodovina/ vodniki/ Dobrač 170
Zvezna gimnazija in zvezna realna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ metoda projekta/ Bistrica v Rožu/ krajepisi/ kulturna zgodovina 171
Zvezna gimnazija za Slovence/ praktični pouk/ pregoni/ 1942/1945/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ metoda projekta 282
Zvezna gimnazija za Slovence/ projektni pouk/ metoda projekta 67
Zvezna gimnazija za Slovence/ večjezični pouk/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 278
Zvezna gimnazija za Slovence/ Vospernik, Reginald/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ šolstvo 79
Železna Kapla/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ politika/ medetnični odnosi 236
Železna Kapla/ medetnični odnosi/ množični mediji/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 221
Železna Kapla/ zborniki/ mednacionalni odnosi/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 56
Železna Kapla-Bela/ avstrijska Koroška/ etnična identiteta/ medetnični odnosi 218
Železna Kapla-Bela/ dvojezično šolstvo/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška 276
Železna Kapla-Bela/ kultura/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška/ Koroški Slovenci 222
Železna Kapla-Bela/ manjšinsko šolstvo/ dvojezično šolstvo/ medetnični odnosi/ avstrijska Koroška 279
Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ čezmejni stiki/ Slovenija/ Avstrija 220
Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ raziskave/ metodologija 219
Železna Kapla-Bela/ medetnični odnosi/ sociolingvistika/ avstrijska Koroška/ slovenščina/ nemščina 302
ženske/ družbeni položaj/ 20.st./ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 81
žganje/ surovine/ naprave/ zakonodaja/ Avstrija/ Slovenija 91
židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ Bad Radkersburg/ Radgona/ manjšine/ protestanti 53
židje/ Cigani/ Slovenci/ zgodovinski pregledi/ vodniki/ Bad Radkersburg/ Radgona/ Radgonski kot/ manjšine/ protestanti 52
življenjepisi/ biografije/ slovenska književnost/ avstrijska Koroška/ pogovori/ intervjuji 340
življenjepisi/ etnologija/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška 181
življenjepisi/ slovenska književnost/ slovenska poezija/ avstrijska književnost/ nemška književnost/ dvojezičnost/ prevajanje/ pogovori/ biografije/ intervjuji 334
življenjepisi/ slovenski pesniki/ pogovori/ intervjuji/ biografije 335
življenjske zgodbe/ etnologija/ koroški Slovenci/ berači 286
življenjske zgodbe/ koroški Slovenci/ avstrijska Koroška/ etnologija/ biografije 287
župnije/ Loče/ župnijske kronike/ farne kronike/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci 396
župnijske kronike/ farne kronike/ avstrijska Koroška/ koroški Slovenci/ župnije/ Loče 396

Pregled slovenskega gledališkega dogajanja na Koroškem v sezoni 2002/2003

Po objavah v koroškem slovenskem časopisju zbral in uredil Andrej Leben

P = premiera
Po = ponovitev
G = gostovanje

PREMIERE IN GOSTOVANJA V SEZONI 2002/2003

Ločitev (Janez Povše) – Gostovanje Ljudskega gledališča Celje
R: Jaša Jamnik
G: 18. 9. 02, Šentjanž
(abonma k & k: Pogled dlje)

Čisto čezz (Blaž Lukan) – Glasbeno gledališče/Musiktheater Gabriel
R: Mojca Horvat
P: 21. 9. 02, Šentprimož
G: 22. 9. 02, Železna Kapla
G: 25. 9. 02, Celovec
G: 27. 9. 02, Šentpeter pri Šentjakobu
G: 29. 9. 02, Pliberk

Pujska imamo za soseda (Claudia Fries) – Mladinska gledališka skupina SPD Šentjanž
R: Niko Kranjc-Kus
P: 28. 9. 02, Šentjanž
Po: 29. 9. 02, Šentjanž
G: 24. 11. 02, Šmihel
G: 15. 12. 02, Radiše
G: 28. 2. 03, Celovec
G: 30. 3. 03, Železna Kapla

Črna marela (Adam Bahdaj-Mira Stušek) – Mladinska gledališka skupina KPD »Planina«, Sele
R: Franci Končan
P: 5. 10. 02, Sele
G: 10. 11. 02, Pliberk
G: 19. 1. 03, Bilčovs
G: 19.1. 03, Žitara vas
G: 28. 2. 03, Celovec

Juri Muri v Afriki (Tone Pavček/Marjan Belina) – Gostovanje lutkovnega gledališča iz Ljubljane
P: 6. 10. 02, Šentjanž

Starši na prodaj (Žarko Petan) – Otroška gledališka skupina KPD Šmihel
R: Alenka Hain
P: 6. 10. 02, Šmihel
G: 1. 12. 02, Šentjanž

Pika nogavička med svojimi (Astrid Lindgren-Lidija Brenk) – Otroška gledališka skupina iz Vogrč
R: Franci Končan
P: 12. 10. 02, Vogrče
G: 23. 10. 02, Pliberk
G: 27. 10. 02, Sele
G: 11. 1. 03, Škocjan
G: 22. 2. 03, Ledince
G: 28. 2. 03, Celovec

Lalanit – Gostovanje Lutkovnega gledališča Ljubljana (CIKL CAKL)
G: 17. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)

Ela hop – Gostovanje lutkovnega gledališča »Piki«, Slovaška
G: 17. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)

Nylon – Gostovanje lutkovnega gledališča »Koruzno zrno«, Slovenska Bistrica
G: 17. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)

Im Königsschloss ist der Teufel los – Gostovanje lutkovnega gledališča »Bavastel«, Gradec
G: 18. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)

Miška smetiška – Gostovanje lutkovnega gledališča »Papilu«, Ankaran
G: 19. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)

David und Goliath – Gostovanje lutkovnega gledališča »Peter Ketturkat«, Dunaj
G: 19. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)

Snežna kraljica – Gostovanje Lutkovnega gledališča Maribor
G: 20. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)

Okus po moškem (Slavenka Drakulić) Gostovanje SSG Trst
R: Marko Sosič
G: 23. 10. 02, Šentjanž (Pogled dlje)

Butalci – Gostovanje gledališke skupine ZIK, Črnomelj
G: 26. 10. 02, Šmihel

Oblaček pohajček (Smiljan Rozman/Ada Vidmar) Otroška igralska skupina SPD »Bilka«, Bilčovs
R: Alenka Hain
P: 30. 10. 02, Bilčovs
Po: 3. 11. 02, Bilčovs
G: 1. 12. 02, Sele
G: 28. 2. 03, Celovec
G: 23. 3. 03, Šmihel
G: 29. 3. 03, Sveče

Medved z vrtnico (Frane Puntar) Gledališka skupina KD Škocjan
R: Peter Militarov
P: 2. 11. 02, Šentprimož
Po: 3. 11. 02, Šentprimož
G: 24. 11. 02, Globasnica
G: 18. 1. 03, Pliberk

Bela vrtnica/Die Weisse Rose – Gledališka skupina Višje šole za gospodarske poklice in Strokovne gospodarske šole zavoda šolskih sester v Šentpetru
R: Marjan Štikar
P: 8. 11. 02, Šentpeter pri Šentjakobu

Sneguljčica – Gostovanje Lutkovnega gledališča Maribor
G: 8 .11. 02, Železna Kapla

Jez (Conor McPherson) – Gostovanje Male drame SNG Ljubljana
R: Mile Korun
G: 13. 11. 02, Šentjakob (Pogled dlje)

Pet pepelk (Žarko Petan) – Mladinska skupina SPD »Trta«, Žitara vas
R: Branka Bezeljak-Glazer
P: 17. 11. 02, Žitara vas
G: 4. 1. 03, Sele

Od kozlička do volička – Lutkovna skupina »Pika«, SKD Celovec
R: Tine Varl
P: 21. 11. 02, Celovec
G: 6. 12. 02, Borovlje
G: 27. 2. 03, Celovec

Miške tako in drugače – Lutkovna skupina »Miške«, SKD Celovec
R: Tine Varl
P: 21. 11. 02, Celovec
G: 27. 6. 03, Šentpeter pri Šentjakobu

Narobe stvari v mestu Petpedi (Leopold Suhodolčan) Mladinska gledališka skupina SPD Radiše
R: Marjan Bevk
P: 23. 11. 02, Radiše
G: 27. 2. 03, Celovec

Prižgite luči (Milan Jesih) – Jožef Rapoša, Gregor Čušin in Glasbeno gledališče/Musiktheater Gabriel
R: Matjaž Latin/Sebastijan Starič
P: 23. 11. 02, Šentjanž

Domača naloga (Janez Žmavc) – Mladinska skupina SPD »Bilka«, Bilčovs
R: Bernarda Gašperčič
P: 29. 11. 02, Bilčovs
G: 28. 2. 03, Celovec

Čenčarije (Tone Pavček) – Otroška skupina »Zarčki« SPD »Zarja«, Železna Kapla
R: Alenka Hain
P: 29. 11. 02, Železna Kapla
G: 30. 1. 03, Celovec

Miklavževa opera – Domača igralska skupina iz Globasnice
P: 1. 12. 02

Mala čarovnica (Jana Synkova/ Ottfried Preussler-Tine Varl) Lutkovna skupina »Navihanci«, SKD Celovec
R: Tine Varl
P: 4. 12. 02, Celovec
G: 10. 5. 03, Dunaj
G: 12. 6. 03, Radenthein
G: 27. 2. 03, Celovec

Kripl z Inishmaana (Martin McDonagh) Gostovanje MG Ljubljana
R: Mateja Koležnik
G: 8. 12. 02, Celovec

Amfitrion (J.-B. P. Moliere) – Gostovanje VI. semestra AGRFT Ljubljana
G: 17. 12. 02, Celovec

Ko pride noč (Niko Kupper) – Otroška gledališka skupina SPD Borovlje
R: Niko Kupper
P: 21. 12. 02, Borovlje
G: 1. 3. 03, Sele

Preden pride luna (Gordana Schmidt) – Otroška gledališka skupina »Lipov cvet«, Velikovec
R: Gordana Schmidt
P: 22. 12. 02, Šentrupert-Velikovec
G: 26. 1. 03, Globasnica

Kaplan Martin Čedermac (France Bevk) – Gledališka skupina KPD »Planina«, Sele
R: Franci Končan
P: 26. 12. 02, Sele
Po: 28. 12. 02, Sele
Po: 26. 1. 03, Sele
G: 2. 2. 03, Železna Kapla
G: 9. 2. 03, Pliberk

Jajce (Zlatko Krilić) Otroška lutkovna skupina KPD Šmihel
R: Rihard Grilc
P: 29. 12. 02, Šmihel
Po: 5. 1. 03, Šmihel
G: 27. 2. 03, Celovec
G: 30. 3. 03, Bilčovs
G: 25. 5. 03, Sele

Žogica nogica – Gostovanje Lutkovnega gledališča Maribor
R: Tine Varl
G: 20. 1. 03, Šmihel (3x)
G: 21. 1. 03, Dobrla vas (2x)
G: 22. 1. 03, Celovec (2x)
G: 23. 1. 03, Šentpeter pri Šentjakobu (3x)

Življenje profesorjev – Gostovanje kabareta »Torpedo« iz Murske Sobote
G: 31. 1. 03, Celovec

Goreča vas (R. W. Fassbinder–L. De Vega) Teatr Trotamora
R: Marjan Štikar
P: 31. 1. 03, Šentjakob
Po: 1. 2. 03, Šentjakob
Po: 6. 2. 03, Šentjakob
Po: 7. 2. 03, Šentjakob
Po: 21. 2. 03, Šentjakob
Po: 22. 2. 03, Šentjakob
Po: 23. 2. 03, Šentjakob
G: 13. 06. 03, Radenthein

Muca copatarica (Ela Peroci)
G: 9. 2. 03, Šmihel

Zabava na luni (Toon Tellegen) – Gostovanje Lutkovnega gledališča Ljubljana
G: 16. 2. 03, Šentjanž

Jeppe s hriba (Ludwig Holberg) Gostovanje Odra treh herojev iz Pirnič pri Ljubljani
R: Peter Militarov
G: 23. 2. 03, Šmihel

Trije tički (Jaka Štoka) – Gostovanje Popotnih komedijantov iz Trsta
G: 23. 2. 03, Šmihel
G: 24. 4. 03, Šentprimož

Gospod Evstahij s Siške
2. 3. 03, Sele

Na čigavi strani (Ronald Harwood) Gostovanje MG Ljubljana
R: Boris Kobal
G: 12. 3. 03, Celovec (Pogled dlje)

Mrtvaški ples – Gostovanje profesionalnih igralcev iz raznih mest
R: Franz Froschauer
G: 15. 3. 03, Železna Kapla

Poročni list (Ephraim Kishon) – Gledališka skupina SPD Radiše
R: Niko Kranjc-Kus
P: 15. 3. 03, Radiše
Po: 16. 3. 03, Radiše
G: 5. 4. 03, Šentprimož
G: 10. 5. 03, Bajtiše
G: 28. 5. 03, Borovlje

Troilus in Kresida (William Shakespeare) Gostovanje SLG Celje
R: Dušan Jovanovič
G: 21. 3. 03 Šentprimož (Pogled dlje)

Tacamuca (Svetlana Makarovič) – Gostovanje Lutkovnega gledališča Ljubljana
G: 29. 3. 03, Šentprimož
(ABOnbonček)

Popoldan – Gostovanje z Romano Kranjčan in Nikom Kupperjem
G: 5. 4. 03, Šentjanž (Kakajček)

Hrošč (Mladen Popović) Gostovanje MG Ljubljana
R: Jaka Ivanc
G: 9. 4. 03, Celovec (Pogled dlje)

Ta veseli dan ali Matiček se ženi (A. T. Linhart) Gostovanje Lutkovnega gledališča Ljubljana
R: Vito Taufer
G: 22. 4. 03, Šentprimož (Pogled dlje)

Vitez na obisku (Miroslav Košuta) Gostovanje SLG Celje
G: 26. 4. 03, Šentprimož
(ABOnbonček)

Tri zgodbe o zajcu (Pavel Polák) Gostovanje Lutkovnega gledališča Maribor
G: 26. 4. 03, Šentjanž (Kakajček)

Kovinski pogled (Daniil Harms) Teatr brez
R: Alenka Hain
P: 3. 5. 03, Šentjanž
Po: 14. 5. 03, Šentjanž (Pogled dlje)
G: 29. 6. 03, Celovec

Zakleta princeza ali Trije čudežni prijatelji (Pavel Polák) – Gostovanje Lutkovnega gledališča Maribor
G: 13. 5. 03, Železna Kapla

Dohodnina (franc. komedija) Oder 73
R: Anita Hudl
P: 16. 5. 03, Pliberk
Po: 18. 5. 03, Pliberk
Po: 1. 6. 03, Pliberk

Cirkus Buffeto – Gostovanje Natalije in Ravila Sultanov
G: 17. 5. 03, Šentjanž (Kakajček)

Butalci (Pavel Polák) – Gostovanje Lutkovnega gledališča Maribor
R: Pavel Polák
G: 24. 5. 03, Železna Kapla
(ABOnbonček)

Weiter leben - eine Jugend (Ruth Krüger) Gostovanje z Maro Hofstätter in Martino Spitzer
R: Nika Sommeregger
G: 31. 5. 03, Tinje

'M te ubu (Zoran Hočevar) Gostovanje Primorskega dramskega gledališča
R: Matjaž Latin
G: 26. 6. 03, Šentprimož (Pogled dlje)

Hagada – Gostovanje Gregorja Čušina
G: 26. 6. 03, Celovec

Komorna glasba (Artur Kopit) – Mladinska gledališka skupina SPD »Bilka«, Bilčovs
R: Magdalena Kropiunik
P: 26. 6. 03, Bilčovs
Po. 27. 6. 03, Bilčovs

Elf Seelen für einen Ochsen - Enajst duš za enega vola (Tina Leisch) Gledališka produkcija Društva Peršmanovega doma
R: Tina Leisch
P: 28. 6. 03, Vöcklabruck
Po: 29. 6. 03, Pichl pri Welsu
Po: 1. 7. 03, St. Georgen an der Gusen
Po: 2. 7. 03, Alkoven
Po: 4. 7. 03, Attnang Puchheim
Po: 5. 7. 03, Redl-Zipf

PONOVITVE IZ SEZONE 2001/2002

Sinjemodri Peter (Guyla Urban-Tine Varl) Gostovanje Lutkovne skupine »Navihanci«
R: Tine Varl
Go: 19. 10. 02, Šmihel (CIKL CAKL)
Go: 18. 1. 03, Rožek
Go: 12. 6. 03, Bad Kleinkirchheim

Zgodbe iz »Ulice na jasi« ali Kdo je srnici Pikici poteptal gredice (Anita Hudl) Otroška gledališka skupina SPD »Danica«, Šentprimož
R: Anita Hudl, Sonja Kert-Wakounig
G: 8. 12. 02, Pliberk

JANKO MALLE

Evropska unija, Slovenija in slovenske manjšine 16

IRENA DESTOVNIK

Uvod 19

Pridobivanje ugleda in zaupanja ..... BOJAN BREZIGAR 20

Bližine in razdalje ..... ACE MERMOLJA 34

Slovenski miti in fantazije ..... PAVEL FONDA 44

Porabski Slovenci niso nikoli živeli
v skupni državi z drugimi Slovenci ..... MARIJANA SUKIČ 54

Nove funkcije obmejnih prostorov ..... MARJAN STURM 64

Resnične so samo meje v glavah ..... AVGUŠTIN MALLE 74

Slovenci v Evropski uniji ..... KARLI HREN 86

Časa ne moremo zavrteti nazaj ..... SUSANNE WEITLANER 96

Manjšine kot arhaični dekorativni dodatek ..... ALEŠ DEBELJAK 106

Slovenstvo kot kulturna kategorija ..... IRENA ŠUMI 120

Možnosti so na strani majhnih ..... RUDI RIZMAN 126

Slovenke in Slovenci po svetu ..... MARINA LUKŠIČ-HACIN 136

Združitev vseh potencialov ..... MILENA DOMJAN 148

Urad kot osrednji koordinator ..... RUDI MERLJAK 158

Pomanjkanje kritičnega razmisleka ..... MIRAN KOMAC 168

Preseganje starih pojmov ..... BORIS JESIH 172

Okvir za uveljavljanje slovenske kulture ..... MITJA ŽAGAR 176

Kaj se lahko naučimo iz zgodovine ..... JANEZ STERGAR 180

»I'm Slovene« ..... JERNEJ ZUPANČIČ 184

Koroška bibliografija za leto 2002/2003 188

Gledališke predstave v sezoni 2002/2003 238